Devlet Nüshası

ADALET DERGİSİ

Yıl: 42 Ağustos: 1951 Sayı: 8

İÇİNDEKİLER

İNCELEMELER:		Sahife
Dr. Abdullah Pulat Gözübüyük	Edebiyat ve sanat eserlerinin korunmasına dair Bern Birlik Sözleşmesi	1179—1223
Doç. Dr. İhsan Lütem	Hususî hukuk sahasında savcılık müessesesi (Fransa'da ve bizde)	1224—1253
Dr. Reşat D. Tesal	Yabancı memleketler mevzuatında evlât edinme	1254—1268
Salih Sıtkı Karabel	Amerika Birleşik Devletlerinde adlî teşkilât, federal cezaevleri, patronaj ve nevileri	1269—1293
Müfit Birsen	5435 sayılı kanun ve para cezalarına dair Yargıtay içtihatları	1294—1312
Servet Sezgin	Cezayı azaltıcı takdirî sebepler üzerine bir inceleme	1313—1326
BİBLİYOGRAFYA		1327—1331
YARGITAY HUKUK KARARLARI		1332—1360
YARGITAY CEZA KARARLARI		1361—1373

221

Devlet Nidaası

ADALET
DERGİSİ

Yıl : 42 Ağustos : 1931 Sayı : 8

İÇİNDEKİLER

İNCELEMELER : Sahife

Dr. Abdullah Pulat Edebiyat ve sanat eserlerinin korunma ... 1179—1223
Gökbunyük Sınai dair Bern Birlik Sözleşmesi .....

Doç. Dr. İhsan Lütfen Hususi hukuk sahasında sayrılık mües- 1224—1253
sesesi (Fransa'da ve bizde) .....

Dr. Reşat D. Tessi Yabancı memleketler mevzuatında ev- 1254—1269
lât edinme .....

Salih Suhi Karabel Amerika Birleşik Devletlerinde adlî tes- 1269—1293
kilât federal cezaevleri, patronaj ve pe-
ydeleri .....

Murat Bircan 3425 sayılı kanun ve para cezalarına dair 1294—1312
bir yazıdır ve Yargıtay içtihatları .....

Server Sezgin Ceza kanunu tatbikî sebepler üzerine 1313—1320
bir inceleme .....

BİBLİYOGRAFYA ..... 1321—1331

YARGITAY HUKUK KARARLARI ..... 1332—1360

YARGITAY CEZA KARARLARI ..... 1361—1379

EDEBİYAT VE SANAT ESERLERİNİN KORUNMASINA dair BERN BİRLİĞİ SÖZLEŞMESİ

Yazan : **Dr. Abdullah Pulat GÖZÜBÜYÜK**
Adalet Bakanlığında Yargıç
Paris Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Cemiyeti Üyesi
Birleşmiş Milletler Eğitim, İlim ve Kültür Teşkilâtı = UNESCO Hukukî Konular Türkiye Muhabiri

I — Giriş

II — Sözleşmenin konusu

III — Edebiyat ve sanat eserleri mefhumu ve şümulü

A — Edebiyat ve sanat eserleri
B — Bu eserlerin başka şekillere ifrağı
C — Müstakil sayılan eserler

IV — Himayeye hakkı olanlar

V — Himayenin esasları

1 — Umumî esaslar
2 — Eser sahiplerinin tâbiiyetlerinin tesirsizliği
a — Kaide
b — Tahdit
c — Tahdidin birliğe ve üyelerine tebliği

VI — Himaye hakkından istifade ve bu hakkın kullanılması

VII — Edebiayt ve sanat eserlerinin menşei memleketi

A — Aynı müddet içinde yayınlanan eserler
B — Yayınlanmış eserler

VIII — Telif hakkı mahiyeti ve şümulü

A — Mahiyeti
B — Şümulü

C — İktibaslar
a — İktibasın şartları
D — Eser sahiplerinin inhisarî hakları
1 — Dram, musikili dram ve musiki eserleri sahipleri
2 — Edebiyat ve sanat eserleri sahipleri
3 — Edebiyat, ilim veya sanat eserleri sahipleri
E — Ferağ edilemiyen haklar

IX — Eser sahipleri

X — Eserin bünyesi üzerindeki hak

XI — Himaye süresi

A — Telif hakkı için himaye süresi
a — Bu sürenin hududu
b — İsimsiz eserler için süre
c — Süre sonu
d — Sürenin başlangıcı
B — Tercüme hakkı ve himaye süresi

XII — Haksız eserlerin müsaderesi

A — Esas
B — Şümulü

XIII — Millî hukukun saklılığı

XIV — Sözleşmenin şümulü

XV — Hususî Anlaşmalar

XVI — Teşkilât

A — Teşkilâtın esası
B — Teşkilâtın dili
C — Teşkilâtın çalışması
D — Teşkilâtın masrafları
E — Teşiklâtın bütçesi

XVII — Sözleşmenin tadili

XVIII — Sözleşmeye katılma

A — Esası
B — Şümulü

XIX — Sözleşmenin tatbikatından doğan anlaşmazlığın halli

XX — Sözleşmenin yürürlüğe girişi

A — Giriş tarihi
B — Yürürlük süresi

XXI — Sözleşme metninin resmî dili

XXII — Ek metinler

1 — Kanunun gerekçesi
2 — Dışişleri komisyonu raporu
3 — Millî eğitim komisyonu raporu
4 — Adalet komisyonu raporu
5 — Kanun
6 — Sözleşme

I — GİRİŞ

Edebiyat ve sanat eserleri üzerindeki mülkiyet hakkı medeni dünya memleketlerinin çok eski çaglarındanberi ilğisini çekmiş ehemmiyetli hukukî konulardan biridir.

İkinci dünya harbi ertesinde konu, Birleşmiş Milletler teşkilatı tarafından yeniden ele alınmış ve bu teşkilât genel kurulunun 10/XII/1948 tarih ve 217 (III) sayılı kararile kabul edilen «**İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**» nde de yer almıştır. Konu ile ilgili sözü geçen Beyannamenin 27 inci maddesinde şöyle denilmektedir.

2 — Herkesin sahibi bulunduğu her türlü ilim, edebiyat veya sanat eserlerinden dogan manevi veya maddî menfaatlarının korunmasına hakkı vardır»

Edebiyat ve sanat eserleri üzerindeki hakkın milletlerarası alanda korunması için eskiden kabul edilmiş olan ve dünya milletlerinden bazılarınca henüz iltihak edilmemiş bulunan miletlerarası sözleşme ve buna dayanan teşkilât de yeniden gözden geçirilmiş, zaman ve şartlara, ihtiyaçlara göre faydalı görülen değişiklikler de yapılmıştır.

Edebiyat ve sanat eserlerinin milletlerarası alanda korunması için yapılan sözleşme ve kurulan **BERN Birliğinin** tarihi oldukca yenidir.

İlk sözleşme 9 Eylül 1886 da Bern de imza edilmiştir. Aynı sözleşme 4 Mayıs 1896 da Paris'de tamamlanmış, 13 Kasım 1908 de Berlinde tadil edilmiş, 20 Mart 1914 de Bernde tekrar tamamlanmış, 2 Haziran 1928 de Romada yeniden tadil edilmiş ve nihayet ikinci dünya harbi ertesinde beliren gelişmeler, değişen şartlar ve ihtiyaçlar gözönünde tutularak 26 Haziran 1948 de Bürüksel (Bruxelles) de son defa olarak tadil edilmiştir.

II — SÖZLEŞMENİN KONUSU

Bern Birliği Sözleşmesi ile Edebiyat ve Sanat eserleri sahiplerinin bu eserler üzerindeki haklarınının mümkün olduğu kadar müessir ve bir birine benzer şekilde himayesinin temini istenmiştir.

Bundan başka, bu gayenin tahakkukuna mafuf faaliyetleri merkezileştirmek ve idare etmek maksadile sözleşmeyi tatbik eden memleketler arasında bir de teşkilât vücude getirilmiştir. Bu teşkilât (**Edebiyat ve sanat eserlerini koruma Bern Birliği**) dir.

Sözleşme ve Birlik hakkındaki bu kısa umumî açıklamadan sonra sözleşmenin başlıca esaslarını ve hükümlerini tetkik ve tahlil edeceğiz.

III — EDEBİYAT VE SANAT ESERLERİ MEFHUMU VE ŞUMULÜ

Bern Birliği sözleşmesinin konusunu teşkil eden edebiyat ve sanat eserleri tâbirlerinden ne anlaşıldığının belirtilmesi lüzumlu ve faydalı görülmüş ve bu cihet sözeşmenin 2 inci maddesinde açıklanmıştır. Burada himaye konusu olan edebiyat ve sanat eserleri ile bu eserler gibi himaye gören tercümelerini, iktibas edenleri ile başka şekillere ifrağ edilenlerini; fikri bir yaratma mahsulü olan müstakil sayılan eserleri ayrı ayrı birer katagori halinde ayırmakta âmeli fayda vardır.

A — Edebiyat ve Sanat Eserleri Tâbirleri :

Edebiyat ve sanat eserleri tâbirleri, kitâplar, risaleler ve diğer yazılar; konferanslar, hitâbeler, vaizler ve aynı mahiyetteki diğer eserler; dramatik eserler yahut musikili dram eserleri, sahneye konulmaları yazı ile yahut diğer bir suretle tesbit edilmiş bulunan raks eserleri ve pandomimalar (5) sözlü yahut sözsüz besteler; sinama eserleri ve sinama tekniğine benzer bir usul ile elde edilmiş eserler; karakalem, yağlı ve sulu boya eserler, mimarlık, heykeltraşlık, hakkâklık ve taşbasma (litografi) eserleri; fotoğraf eserleri ve fotoğraf tekniğine benzer bir usul ile elde edilmiş eserler; tatbiki sanatlara ait eserler; kitâp - gazete metinlerindeki resimler (illüstrasyonlar), coğrafya haritaları; coğrafya, topoğrafyaya, mimarlığa yahut fenlere müteallik planlar, krokiler ve plastik eserler gibi, ifade şekli yahut tarzı ne olursa olsun edebi, ilmî, sanata ait sahadaki bütün mahsulleri içine alır.

B — Edebiyat ve Sanat Eserleri tercümeleri, iktibas edilenleri ve başka şekillere ifrağ edilenleri :

Edebiyat ve sanat eserlerinin tercümeleri, iktibas edilmiş olanları, musiki parçalarının kısaltılması veya başka tarzda tertibi (arrangement), edebiyat ve sanat eserlerinin diğer şekillere ifrağı, asıl eser sahiplerinin hakları mahfuz kalmak şartile, asıl (original) eser oarak himaye görürler.

Şukadarki teşriî, idarî ve kazaî neviden resmi metinlerin tercümelerine bahşedilecek himayeyi tâyin etmek birliğe giren memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır.

C — Müstakil Sayılan Eserler :

Ansiklopediler ve antolojiler gibi münderecatının tertibi yahut seçimi

(5) Pantomime = sözsüz oyunlar'a verilen isimdir.

fikri bir yaratma eseri teşkil eden edebiyat veya sanat eserlerinden yapılan seçme ve toplamalar, sahiplerinin bu külliyeti teşkil eden münferit eserleri üzerindeki hakları saklı kalmak şartile, müstakil eserler sıfatile himaye görür.

IV — HİMAYE'YE HAKKI OLANLAR

Edebiyat ve sanat eserlerinin, bunların tercümelerinin, iktibas edilenlerinin veya başka şekillere ifrağ edilenlerinin, fikri yaratma mahsulü olan müstakil eser sahipleri ve onların halefleri himayeye hakkı olanlardır. Md. 2/4.

V — HİMAYENİN ESASLARI

1 — Umumî Esaslar :

Sözügeçen edebiyat ve sanat eserleri mefhum ve şumulüne giren eserler Bern Sözleşmesine katılan bütün memleketlerde himaye görürler.

Tatbiki sanat eserleri ile sınai model ve resimlere ait olan kanunların tatbik sahasını ve aynı şekilde bu eser, resim ve modellerin himaye şartlarını tanzim etmek Birliğe giren memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır(6).

Menşe memleketinde (7) sadece resim ve model olarak himaye edilen eserler için, Birliğe giren diğer memleketlerde talep olunacak himaye, ancak bu memleketlerde resim ve modellere bahşedilen himaye kadar olabilir (Mad. 2. f. 5.)

Bundan başka, siyasi nutukları ve muhakeme sırasında söylenen hitabeleri sözügeçen himayeden tamamen yahut kısmen hariç tutmak yetkisi, Birliğe giren memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır.

Ayrıca, konferansların, hitabelerin, vaizlerin ve aynı mahiyetteki diğer eserlerin hangi şartlar altında basın tarafından çoğaltılabileceğini tesbit etmek yetkisi birliğe giren memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır. Mük. md. 2

---

(6) Edebiyat ve Sanat Eserlerini koruma için kurulan Bern Birliğine katılma hususunda Hükümete yetki verilmesine dair kanunun yayımlandığı 2 Haziran 1951 tarihli Resmi Gazetede 2 inci maddesinin 5 inci bendi başındaki «tatbiki» kelimesinin sehven «takibi» şeklinde dizildiği tarafımızdan görülerek keyfiyetten yüksek T. B. M. Meclisi Başkanlığı haberdar edilmiştir.

(7) Menşe memleketi mefhumu için VII ye bakınız.

metine, içinde hangi memleketler hakkında himayenin tahdit edildiği ve bu memleketlere mensup eser sahiplerinin haklarının hangi tahditlere tâbi tutulduğu hususları gösterilmiş bir beyanname ile keyfiyeti bildireceklerdir. İsviçre Konfederasyonu Hükümeti, birliğe giren bütün memleketleri keyfiyetten derhal haberdar edecektir (mad. 6, f. 4).

VI — HİMAYE HAKKINDAN İSTİFADE ve BU HAKKIN KULLANILMASI

Edebiyat ve sanat eserlerine tanınan haklardan istifade ve bunları kullanma keyfiyeti hiç bir şekle tâbi değildir.

Bundan başka, bu haklardan istifade ve bunları kullanma keyfiyeti eserin menşe memleketinde himaye görüp görmediği hususuna da bağlı değildir. Bundan dolayı, bu sözleşme hükümleri dışında, himayenin genişliği ve eser sahibine haklarını koruma için bahşedilen kanun yolları sırf himayenin talep edildiği memleketin mevzuatına göre taayyün edecektir (mad. 4, f. 2).

VII — EDEBİYAT VE SANAT ESERLERİNİN MENŞE MEMLEKETİ

Edebiyat ve sanat eserlerinin menşe memleketi, yayımlanmış eserler için, bu eserin ilk defa neşredildiği memlekettir.

Birliğe girmiş olup ta esere aynı himaye süresini bahşeden bir çok memleketlerde aynı müddet içinde neşredilmiş eserler hakkında da keyfiyet aynıdır. Ancak, birliğe girmiş olup ta esere muhtelif himaye süreleri bahşeden memleketler de aynı müddet içinde neşredilen eserler için bu memleketlerin arasında mevzuatı esere en kısa himaye süresini bahşedeni menşe memleketi sayılır.

Bundan başka, birlik dışında bir memleket ile birliğe giren bir memlekette aynı müddet içinde neşredilmiş eserler için, münhasıran, birliğe giren memleket menşe memleketi sayılır.

Neşredilmemiş eserler için, eser sahibinin mensup bulunduğu memleket menşe memleketi sayılır. Bununla beraber, mimarî eserleri yahut bir gayrimenkulün bir kısmını teşkil eden plâstik ve grafik sanat eserleri için bu eserlerin inşa edildiği yahut bir yapıya katıldığı birliğe giren memleket menşe memleketi sayılır Mad. 4, f. 5).

A — Aynı müddet içinde yayımlanan eserler :

Aynı müddet içinde yayımlanan eserler demek, ilk yayımlanmasından itibaren otuz günlük bir müddet içinde iki yahut ikiden fazla memlekete neşredilen eserler demektir (Mad. 4, f. 3).

B — Yayımlanmış eserler :

Yayımlanmış eserler tâbirinden, eser nüshalarının imal tarzı ne olursa olsun, miktarları âmmenin istifadesine yetecek derecede olan eserler anlaşılır. Bir dramın, bir musikili dram eserinin yahut bir sinema eserinin temsili, bir musiki eserinin çalınması, bir edebî eserin alenen okunması, edebiyat yahut sanat eserlerinin radyo ile yayınlanması (diffusion) yahut nakli (transmission) bir sanat eserinin teşhiri (exposition) ve bir mimarî eserinin inşası neşir yayımlama (Publication) değildir.

VIII — TELİF HAKKI, MAHİYETİ VE ŞÜMULÜ

A — Mahiyeti :

Birliğe giren memleketlerden birinin gazetelerinde yahut mevkut mecmualarında neşredilen hikâyeler, tefrika halinde romanlar ve mevzuu ne olursa olsun gerek sanata ait, gerek ilmî, edebî diğer bütün eserler, sahiplerinin rızası olmadan diğer memleketlerde yeniden neşredilemez.

İktisadî, siyasî veya dinî günlük meselelere dair makaleler, iktibas hakkı sarahaten mahfuz tutulmamış ise, basın tarafından yeniden neşredilebilir. Şu kadar ki kaynak daima açıkça gösterilecektir. Bu mecburiyetin müeyyidesi himayenin talep edildiği memleketin mevzuatına göre tâyin olunur (mad. 9).

B — Şümulü :

Bern Sözleşmesinin temin ettiği himaye, alelâde basın haberleri mahiyetindeki müteferrik haberlere veya günlük havadislere şâmil değildir.

C — İktibaslar :

Mevkut mecmua ve gazete makalelerinden kısa parçalar almak, basın icmalleri yapmak, birliğe giren bütün memleketlerde caizdir. İlmî bir mahiyeti olan veya öğretime tahsis edilen neşriyat veya seçme ve toplamalar için sanata ait veya edebî eserlerden, erişilecek gayenin haklı gösterdiği ölçüde, meşru bir şekilde iktibaslar yapmak salâhiyeti hususunda birliğe giren memleketlerin mevzuatının ve aralarında mevcut veyahut aktedecekleri hususî anlaşmaların hükmü saklıdır.

a — İktibasın şartları :

Nakillerde ve iktibaslarda kaynağın gösterilmesi şarttır. Kaynakta eser sahibinin adı mevcut ise bunun da gösterilmesi lâzımdır. Şu kadar ki günlük hâdiselerin fotograf, sinema veya radyo vasıtasiyle yapılan yayımı (reportage) zımnında edebî veya sanata ait eserlerden alınan kısa parçaların hangi şartlarla plâğa alınabileceğini, çoğaltılabileceğini ve umuma nakledileceğini tâyin hususu birliğe giren memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır.

D —)ser sahiplerinin inhisari hakları :

Edebî eserlerin sahipleri, eserlerinin umuma okunmasına müsaade etmek hususunda inhisarî hakka sahiptirler (mad. mükerrer 11).

Bundan başka, edebî, ilmî yahut sanata ait eserlerin sahipleri eserlerinin iktibas edilmesine, nakline ve diğer şekillere ifrağına müsaade etmek hususunda inhisarî hakka sahiptirler.

1 — Dram, musikili dram ve musiki eserleri sahipleri; bunlar eserlerinin :

a — Umumî mahallerde temsiline ve çalınmasına

b — Temsilinin ve çalınmasının her nevi vasıta ile umuma nakline müsaade hususunda inhisarî hakka sahiptirler (mad. 11). Bu haklar, dram ve musikili dram eserleri sahiplerine, asıl eser üzerindeki haklarının devamı müddetince bu eserlerin tercümeleri hususunda da tanınmış bulunmaktadır.

Eser sahiplerinin bu himayeden istifade edebilmeleri için, eserlerini neşrederken, bunların temsilini veya umuma çalınmasını menetmiş olmaları şart değildir.

Ayrıca musiki eserlerinin sahipleri; eserlerini :

a — Mihanikî bir şekilde tekrarlamıya yarayan aletlerle bunların kaydedilmelerine;

b — Böylece kaydedilmiş eserlerin bu aletler vasıtasiyle umuma çalınmasına müsaade hususunda inhisarî hakka maliktirler.

Bu hakların tatbikine ait ihtirazî kayıt ve şartlar, kendisini alâkadar ettiği nisbette, birliğe giren her memleketin mevzuatı tarafından tâyin edilebilir. Şu kadar ki, bu neviden ihtirazî kayıt ve şartlar münhasıran konuldukları memlekette tatbik edilir ve hiç bir halde eser sahibinin,

hususî bir uzlaşmanın yokluğu halinde, yetkili makam tarafından tesbit olunan bir ivazı elde etme hakkına halel getirmez Mad. 13).

2 — Edebî ve sanata ait eserlerin sahipleri :

Bunlar eserlerinin :

a — Radyo ile yayımına veya telsiz olarak işaret, ses yahut resim nakline yarayan diğer her vasıta ile umuma nakline;

b — Radyo ile yayımlanan eserin —bu nakil ilk teşekkülden başka bir teşekkül tarafından yapıldığı takdirde— gerek telli, gerek telsiz umuma her türlü nakline;

c — Radyo ile yayımlanan eserin hoparlörle veya buna benzeyen ve işaret, sesi yahut resim nakil eden diğer her türlü aletle umuma nakline müsaade hususunda inhisari hakka sahiptirler.

Bu hakların kullanma şartlarını tesbit etmek birliğe giren memleketlerin mevzuatına aittir. Şukadarki bu şartlar münhasıran konuldukları memlekette hüküm ifade ederler. Bu şartlar hiç bir halde ne eser sahibinin manevi haklarına ne de eser sahibinin, hususî bir uzlaşmanın yokluğu halinde, yetkili makam tarafından tesbit olunacak bir ivazi elde etme hakkına halel getirmez (mad. mükr. 11).

Bundan başka, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, bahsi geçen musaade, radyo ile yayımlanmış olan eseri, resim yahut sesi tesbit eden aletler vasıtasile kaydetmek müsaadesini tazammun etmez.

Ayrıca, kendi hususî vasıtalarile ve kendi neşriyatı için bir radyo yayım müessesesi tarafından mihaniki bir usul ile yapılan geçici kayıtlara tatbik edilecek hükümler, birlige giren memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır. Bu mevzuat, yapılan bu kayıtların, istisnaî vesika mahiyetini haiz olmaları dolayısile resmi arşivlerde (mahzen) muhafaza edilmesine müsaade edebilir.

3 — Edebiyat, ilim veya sanat eserleri sahipleri:

Eserlerinin :

a — Sinema teknigi ile iktibasına ve çogaltılmasına ve böylece çogaltılmış yahut iktibas edilmiş eserlerin tedavüle konulmasına.

b — Böylece iktibas edilmiş yahut çogaltılmış eserlerin umuma çalınmasına ve umuma temsiline müsaade etmek hususunda inhisari hakka sahiptirler.

İktibas edilen yahut çogaltılan eserin sahibinin hakları mahfuz kalmak şartile, sinema eseri, asıl bir eser olarak himaye edilir.

Edebi, ilmi yahut sanata ait eserlerden mülhem olan sinema mahsullerinin her hangi diğer sanat şekillerinde iktibası, sinema eserleri sahiplerinin müsaade etmek hakkı mahfuz kalmak şartile, asıl (originale) eser sahibinin müsaadesine bağlıdır (mad. 14).

Sinema teknigine benzer diger her türlü usul ile elde edilen mahsul ve çogaltmalar için de hüküm aynıdır.

E — Feragedilemiyen Haklar.

Asıl sanat eserlerinin ve yazılarla bestecilerin el yazısı ile olan müsveddelerinin eser sahibi tarafından yapılan ilk devrinden sonraki satış muamelelerinden pay alma hususunda eser sahibi — yahut onun ölümünden sonra millî mevzuatın yetkili kıldığı şahıslar veya müesseseler — devri caiz olmıyan bir hakka sahiptirler.

Bu himaye, Birlige giren her hangi bir memlekette, ancak eser sahibinin mensup olduğu memleketteki mevzuat bu himayeyi kabul ettiği takdirde ve bu himayenin talep edildiği memleketin mevzuatı buna müsaade ettiği ölçüde istenebilir.

Alınacak payın tahsil tarzı ve nisbeti millî mevzuatla tâyin edilir.

IX — ESER SAHİPLERİ

Bern Birliği sözleşmesiyle himaye edilen edebi ve sanata ait eserlerin sahiplerinin, aksi sabit oluncaya kadar, eser sahibi sayılmaları ve netice olarak Birliğe giren memleketlerin mahkemelerinde intihal-eser aşırma (plagiat) edenler aleyhinde kovuşturma yapabilmeleri için adlarının eser üzerinde mutad şekilde gösterilmiş olması yeter. Keyfiyet, bu ad bir müstear ad olduğu takdirde, eser sahibi tarafından kabul edilen müstear ad kendisinin hüviyeti üzerinde hiç bir şüpheye yer vermediği zamanda da aynıdır (Mad. 15).

İsimsiz ve yukarıda sözü geçenlerden başka müstear adlı eserler için, eser üzerinde ismi gösterilen yayımlıyanın (editeur) başka beyyineye hacet kalmadan, eser sahibinin temsil ettiği farz olunur. Bu sıfatla yayımlıyan (naşir) eser sahibinin haklarını korumıya ve dermeyan etmiye yetkilidir. Keyfiyet, eser sahibi hüviyetini açığa vurduğu ve sahiplik sıfatını isbat ettiği zaman değişir yani yukariki hüküm uygulanmaz.

X — ESERİN BÜNYESİ ÜZERİNDEKİ HAK

Eser sahibi, haiz olduğu malî haklardan müstakil olarak ve hattâ bu hakların devrinden sonra da, eserin kendi eseri olduğunu beyan etmek

ve bu eserin kendi şeref ve şöhretine zarar veren her türlü bozuluşuna, parçalanışına veya her hangi bir şekilde değişikliğe uğratılmasına yahut ayni eserin başka her hangi bir surette haleldar edilmesine muhalefet hakkını bütün hayatı boyunca muhafaza eder.

Birliğe giren memleklerin mevzuatının müsaadesi nisbetinde yukarıda sözü edildiği şekilde eser sahibine tanınmış olan haklar, kendisinin ölümünden sonra, hiç değilse malî hakların ortadan kalkmasına kadar devam eder ve bu mevzuatın yetki verdiği müessese yahut şahıslar tarafından kullanılır.

Bu hakların kullanılma şartlarını tesbit etmek, Birliğe giren memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır.

Bu hakları korumıya yarayan kanun yolları, himayenin talep edildiği memleketin mevzuatı ile tanzim olunur (Mad. mük.6).

XI — HİMAYE SÜRESİ

A — Telif hakkı için himaye süresi:

Bu sözleşmenin bahşettiği himaye süresi, eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden elli sene sonrasına kadar devam eder

a — Bu sürenin hududu :

Birliğe giren bir veya birden fazla memleketlerin yukariki süreyi aşan bir müddet bahşetmiş olmaları halinde, süre himayenin talep edildiği memleketin kanununa göre tâyin olunur. Fakat eserin menşe memleketinde tesbit edilmiş olan süreyi aşamaz.

Sinema ve fotoğraf eserleri ile sinema veya fotoğraf tekniğine benzer bir usul ile elde edilmiş olan eserler ve tatbiki sanat eserleri için himaye süresi, himayenin talep edildiği memleketin kanununa göre tâyin edilir, ancak bu süre, eserin menşe memleketinde tesbit edilmiş olan süreyi aşamaz.

b — isimsiz eserler için süre :

İsimsiz yahut müstear isimli eserler için himaye süresi yayımlanmalarından elli yıl sonrasına kadar devam eder. Bununlaberaber, eser sahibinin kabul etmiş olduğu müstear isim, kendisinin hüviyeti hakkında hiç bir şüpheye yer vermediği takdirde himaye süresi telif hakkı için tesbit edilen süredir. İsimsiz yahut müstear isimli bir eserin sahibi yukarıda sözü edilen süre içinde hüviyetini açığa vurursa tatbik edilecek himaye süresi ayni süre yani elli yıldır.

c — Süre sonu :

Yukarıda a ve b paragraflarında bahsedilen eserler nevilerine girmiyen ve eser sahibinin ölümünden sonra neşredilmiş olan eserler için, mirascıların ve eser sahibinin diğer haleflerinin lehine olan himaye süresi eser sahibinin ölümünden elli yıl sonra sona erer.

d — Sürenin başlangıcı :

Eser sahibinin ölümünden sonraki himaye süresi ve yukarıda sözü geçen müddetler, ölüm yahut yayımlanma anından itibaren yürümiye başlar; fakat bu müddetler, ancak kendilerinin başlamalarına sebep olan hadiseyi tâkip eden yılın Ocak ayının birinci gününden itibaren hesap edilir (Mad. 7).

Bir eseri birlikte meydana getirmiş olanlara ait hakkın süresinin hesaplanmasında, birlikte çalışmış olanlardan son sağ kalanın ölüm tarihi esas tutulur (Mad. mükr. 7).

B — Tercüme hakkı ve himaye süresi :

Bern Birliği sözleşmesine Türkiye ihtirazı bir kayıtla katılmıştır. Bu ihtirazı kayıt, 1948 Bürüksel metninin 8 inci maddesi yerine 1896 da Pariste yeniden gözden geçirilmiş olan 1886 sözleşmesinin tercüme hakkına ve himaye süresine taallûk eden 5 inci maddesinin konmuş olmasıdır.

Sözleşmenin 25 inci maddesi, Birliğe katılan bir memlekete, katılma beyannamesinde bu sözleşmenin 8 inci maddesi yerinde 1886 sözleşmesinin 5 inci maddesi hükümlerini tatbik etmek istediğini bildirmek hakkını tanımakta olduğundan kanunda Türkiyenin bu haktan istifadesi belirtilmiştir.

1948 Bern Birliği Sözleşmesinin 8 inci maddesi, eser sahibine, asıl eseri üzerindeki hakların devamı müddetince-ki bu hak 7 nci maddeye göre eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden elli yıl sonrasına kadar devam eder, bu eserlerin tercümesine müsaade etmek hususunda da mutlak ve inhisari bir hak tanımaktadır. Halbuki 1886 sözleşmesinin 5 inci maddesi bu hakkı prensip olarak tanımakla beraber, asıl eserin ilk defa neşrinden itibaren on yıllık bir süre içinde eser sahibi tarafından birlik memleketlerinden birinde, himaye talep olunan memleketin resmi dilinde bir tercüme neşredilmek veya ettirilmek suretiyle kullanılmamış ise tercüme hakkının hükümden düşeceğini göstermektedir. Yani kısaca

237

neşrinden itibaren on yıl içinde muayyen bir dile hiç tercüme edilmemiş olan bir eser, bu müddet geçtikten sonra serbest olarak o dile çevrilebilecektir (8). Böylece 1948 sözleşmesinin 8 inci maddesi yerine 1886 sözleşmesinin 5 inci maddesini tatbik istediğimizi bildirmekle, tercüme hakkına ait himaye süresi elli yıldan on yıla indirilmiş bulunmaktadır. 1886 sözleşmesinin 5 inci maddesine göre :

Birlik memleketlerinden birinin tebaası olan muharrirler veya halefleri asıl eserlerinin Birlik memleketlerinden birinde neşredilmesinden itibaren on yıl içinde, diğer memleketlerde, bunları tercüme etmek veya ettirmek hususunda inhisarı bir hakka sahiptirler.

Kısım kısım teslim edilerek neşredilen eserlerde on senelik müddetin başlangıcı son teslim edilen kısmın neşrinden başlar.

Fasılalı olarak neşredilen ciltlerden teşekkül eden eserlerle edebi veya ilmî dernekler veya hususi fertler tarafından yayımlanan bülten veya fasikül on yıllık müddet bakımından müstakil eser sayılır.

Sözü geçen himaye süresinin hesabında, eserin neşrini tâkip eden Aralık ayının 31 inci günü neşir tarihi olarak kabul edilir.

XII — HAKSIZ ESERLERİN MÜSADERESİ

A — Esas :

Eser sahibinin haklarını ihlâl eden her eser, asıl eserin kanuni himayeye mazhar olduğu Birlik memleketlerinden her birinin yetkili makamları tarafından müsadere edilebilir (Mad. 16).

B — Şumul :

Bu memleketlerde, eserin himaye edilmediği veya himayesinin sona erdiği bir memleketten gelen çoğaltılmış nüshaları da müsadere edilebilir.

Müsadere her memleketin mevzuatına göre yapılır.

XIII — MİLLİ HUKUKUN SAKLILIĞI

Her hangi bir eserin tedavül, temsil veya teşhirini mevzuat veya zabıta tedbirleriyle tecviz, murakabe, yasak etmek hususunda Birliğe giren memleketlerden her birinin hükümetine ait bulunan ve yetkili

8) Niğde Milletvekili Dr. iur. Necip Bilge'nin Meclisdeki konuşmasından adı geçen Tutanak Dergisi sahife. 418—419.

makam tarafından kullanılmasına lüzum görülebilecek olan hakka bu sözleşme hükümleri hiç bir suretle halel getirmez, milli hukuk saklıdır (Mad. 17).

XIV — SÖZLEŞMENİN ŞUMULÜ

Bu sözleşme, yürürlüğe girmesi sırasında, himaye süresi sona ermediğinden menşe memleketlerinde henüz umumun malı mahiyetine gelmemiş olan bütün eserlere uygulanır.

Bununlaberaber, eğer bir eser, kendisine evvelce tanınmış olan himaye süresinin sona ermesiyle himayenin talep edildiği memlekette umumun malı mahiyetini almışsa, bu eser bu memlekette yeniden himaye edilmez.

Bu esasın uygulanması Birliğe giren memleketler arasında bu hususta mevcut veya yapılacak sözleşmelerdeki hükümlere göre yapılır. Bu gibi hükümlerin yokluğu halinde, ilgili memleketlerden her biri kendini ilgilendiren hususlarda bu esasın uygulama tarzını tanzim eder. Bu hükümler, Birliğe yeniden yapılacak katılmalarda ve ihtirazı kayitlerden ferağat edilmesi neticesinde himayenin genişlemesi hallerinde de uygulanır (Mad. 18).

Bu sözleşme hükümleri, Birliğe giren bir memleketin mevzuatındaki daha geniş hükümlerin uygulanmasını istemiye engel değildir.

XV — HUSUSİ ANLAŞMALAR

Birliğe giren memleketlerin hükümetleri, aralarında, eser sahiplerine bu sözleşme ile bahşedilen haklardan daha geniş haklar veren veya bu sözleşmiye aykırı olmıyan diğer hükümler ihtiva eden hususî anlaşmalar yapmak hakkını alıkoymuşlardır.

XVI — TEŞKİLAT

A — Teşkilatın Esası:

Edebi ve sanata ait eserlerin korunması için Milletlerarası Birlik Bürosu ismi altında kurulmuş olan teşkilât devam edecektir. Bu büro, teşkilâtını tanzim ve işleyişini murakabe eden İsviçre konfederasyonu hükümetinin yüksek otoritesine bağlanmıştır (Mad. 21).

B — Teşkilâtın dili:

Bu Birlik teşkilâtı olan büronun resmi dili fransızcadır.

C — Teşkilâtın çalışması:

Milletlerarası Büro, eser sahiplerinin edebiyat ve sanata ait eserleri,

üzerindeki haklarının himayesine müteallik her nevi malûmatı toplar, düzenler ve yayar. Birliği ilgilendiren incelemelerde bulunur ve birliğin gayesini ilgilendiren meseleler hakkında, muhtelif idareler tarafından emrine verilen belgelerin yardımı ile, fransız dilinde mevkut bir gazete neşreder. Birliğe giren memleketlerin hükümetleri, tecrübe neticesinde lüzumlu olduğu anlaşıldığı takdirde, müşterek bir anlaşma ile, Büronun bir veya müteaddit diğer dillerde yayımda bulunmasına yetki vermek hakkını mahfuz tutmuşlardır.

Milletlerarası büro, sanata ve edebiyata ait eserlerin himayesine ait meseleler hakkında Birlik üyelerinin öğrenmek istedikleri her türlü bilgiyi verecektir.

Büro müdürü, Birliğin bütün üyelerine Büronun idaresi hakkında senelik bir rapor tanzim eder (Mad. 22).

D — Teşkilâtın masrafları:

Birlik bürosunun masrafları, Birliğe giren memleketler tarafından müştereken temin olunur. Bu masraflar yeni bir karara kadar senede yüz yirmi bin altın franklık bir meblâğı geçemez. Bu meblâğ ihtiyaç halinde Birliğe giren memleketlerin müttefikan verecekleri kararla artırılabilir.

Masrafların umumi tutarından her memleketin hissesine düşen kısmı tâyin etmek için halen Birliğe giren ve sonra girecek memleketler altı sınıfa ayrılmış olup bu sınıflardan her biri aşağıda gösterilen muayyen sayıdaki ölçü nisbetinde hissesine düşen meblâğı ödiyecektir.

Birinci sınıf	25
İkinci sınıf	20
Üçüncü sınıf	15
Dördüncü sınıf	10
Beşinci sınıf	5
Altıncı sınıf	3

Bu kat sayılar, her bir sınıfa giren memleketin adedi ile çarpılır ve böylece elde edilen çarpımların toplamı bütün masrafların bölüneceği vahit sayıyı verecek ve bölümün neticesi masraf vahidinin tutarını teşkil edecektir.

Her memleket katılışı sırasında bu sınıflardan hangisine konulmak istediğini bildirecektir. Ayrıca, her zaman bir başka sınıfa geçmek istediğini bildirebilecektir.

E — Teşkilâtın bütçesi:

İsviçre idaresi, Büronun bütçesini hazırlar ve masrafları murakabe eder. Lüzumlu avansları verir ve bütün diğer idarelere bildirilecek olan yıllık hesabı tanzim eder. (Mad. 23).

240

dik edilirse, altıncı tasdik belgesinin verildiğinin İsviçre hükümeti tarafından kendilerine bildirilmesinden bir ay sonra Birliğe girmiş bu memleketler arasında ve sözleşmeyi sonradan tasdik edecek Birliğe giren memleketlere gelince bu tasdiknamelerden her birinin tebliğinden bir ay sonra yürürlüğe girmiş olacaktır (Mad. 28).

B — Yürürlük süresi :

Bern Birliği Sözleşmesi süre tahdidi olamaksızın yürürlükte kalacaktır. Bununlaberaber, Birliğe giren memleketlerden her biri İsviçre hükümetine yazılı olarak gönderilecek bir tebliğ ile her zaman sözleşmeden cayabilecektir.

Şukadarki bu cayma, cayan memleket hakkında, cayma tebliğinin İsviçre hükümetine gelmesinden on iki ay sonra hüküm ifade edecektir (Mad. 29).

XXI — SÖZLEŞMENİN RESMİ DİLİ

Sözleşmenin metni, senetleri Fransızca olarak tanzim edilmiştir. Senetlerin tefsirinde bir anlaşmazlık olduğunda daima fransızca metin esas alınacaktır. Sözleşme metninin bir de ingilizcesi tanzim edilmiştir.

Birliğe girmiş memleketlerden her hangi biri Milletlerarası Bern Birliği Bürosu vasıtasiyle ve onunla mutabık kalarak sözleşmenin diğer bir dilde resmi metnini tanzim ettirebilirler.

Sözleşmenin fransızca olarak hazırlanan tek nusha halindeki metni 26 Haziran 1948 senesinde Brüksel'de tanzim edilerek Belçika Dışişleri Bakanlığı arşivine tevdi edilmiştir. Aslına uygunluğu tasdik edilmiş birer örnek diplomatik yolla Birlik üyeleri hükümetlere gönderilmiştir.

EDEBİYAT VE SANAT ESERLERİNİ KORUMA İÇİN KURULAN BERNE BİRLİĞİNE KATILMAK HUSUSUNDA HÜKÜMETE YETKİ VERİLMESİNE DAİR KANUN TASARISI VE DIŞİŞLERİ, MİLLÎ EĞİTİM VE ADALET KOMİSYONLARI RAPORLARI

T. C. 1/XII/1950
BAŞBAKANLIK
Muamelât Genel Müdürlüğü
Tetkik Müdürlüğü
Sayı : 71 - 1682,6/4174

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Edebiyat ve sanat eserlerini koruma için kurulan Berne Birliğine katılmak hususunda Hükümete yetki verilmesine dair Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunun 31/XI/1950 tarihli toplantısında Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun tasarısının gerekçe ve ilişikleriyle birlikte sunulmuş olduğunu saygılarımla arzederim.

Başbakan
A. Menderes

G E R E K Ç E

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10/XII/1948 tarihli ve 217 (III) sayılı kararıyle kabul olunan «İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi» nin 27 nci maddesinde : «Herkesin sahibi bulunduğu her türlü ilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit mânevî ve maddî menfaatlerinin korunmasına hakkı vardır» denildiğine göre hemen hemen bütün Avrupa devletlerinin üye oldukları Berne Birliğine memleketimizin de katılması zarureti hâsıl olmuştur.

Her ne kadar, Birliğin dışında bulunan bir devlet 1 Temmuz 1951 tarihine kadar 1928 yılı Roma metnini veya 1948 yılı Brüksel metnini seçmekte serbest ise de tekniğin inkişafı ve milletlerarası hukuk temayülü bakımından eskimiş sayılan 1928 yılı Roma metnini tercih etmek için hiç bir sebep yoktur.

Nitekim memleketimizin kültürel ihtiyaçlarını yakından ilgilendiren Türkçeye tercüme hakkındaki ihtirazî kayıt itibariyle her iki metin arasında hiçbir fark yoktur. Zira her iki metnin 25 inci maddesinin son fıkrasına göre Birliğin dışında olup da Birliğe iltihak eden memleket, iltihak beyannamesinde mezkûr metinlerin 8 inci maddeleri yerine geçmek üze-

sanat eserlerinden mütevellit mânevî ve maddî menfaatlerinin korunmasına hakkı olmasını «derpiş ettiğine» göre, bu beyannameye imza koyan bir Devlet sıfatı ile, hemen hemen bütün Avrupa devletlerinin üye oldukları Berne Birliğine memleketimizin de katılması zarurî telâkkî etmiştir.

Berne Birliğine katılmanın millî menfaatlerimize aykırı bir mahiyet taşımadığı gibi bilâkis edebiyat ve sanat eserlerinin bundan böyle daha ehil kimseler tarafından dilimize çevrilmesini sağlıyacağı, aynı zamanda millî fikir mahsullerimizin inkişafı ile beraber, Birliğe dahil memleketler nezdinde korunmasını temine yarıyacağı bedihidir.

Diğer taraftan birliğin dışında olup da birliğe iltihak eden memleketin iltihak beyannamesinde 1896 da Paris'te yeniden gözden geçirilmiş olan 1886 tarihli Birlik Sözleşmesinin 5 inci maddesi hükümlerini tatbik edeceğini bildirebilmesi keyfiyeti eserin intişarını mütaakip geçecek 10 yıllık bir süreden sonra tercümesi hakkının mutlak bir şekilde mahfuz kalmasını sağlamıya kâfi geleceği cihetle, tam bir tercüme serbestisi sözleşmenin prensiplerine aykırı olduğuna göre, memleketimizin bu ihtirazî kayıt altında ve Adalet Bakanlığınca hazırlanan Fikir ve Sanat Eserleri Kanun tasarısının kanuniyet iktisap edebilmesini teminen 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren hüküm ifade etmek üzere, birliğe girmesinin menfaatlerimize her suretle uygun olacağı neticesine varılarak tasarının aynen kabulüne çoğunlukla karar verilmiştir.

Adı geçen tasarı ile ilişikleri Millî Eğitim Komisyonuna havale buyurulmak üzere Yüksek Başkanlığınıza sunulur.

Komisyon Baş.	Sözcü	Kâtip	
İzmir	İzmir	Denizli	Ankara
V. Menteş	**O. Kapani**	**A. Çobnoğlu**	**S. M. Arsal**
İstanbul	İzmir	İzmir	Kütahya
N. R. Belger	**C. Baban**	**A. Başman**	Müstenkifim
İmzada bulunmadı			**A. Gündüz**

Muğla	Samsun
Z. Mandalinci	**F. Kesim**

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA
245

Millî Eğitim Komisyonu raporu

T. B. M. M.
Millî Eğitim Komisyonu 20/IV/1951
Esas No. 1/94
Karar No. 14

Yüksek Başkanlığa

Edebiyat ve sanat eserlerini korumak için kurulan Berne Birliğine katılmak hususunda Hükümete yetki verilmesine dair, Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunun 3/XI/1950 tarihli toplantısında Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun tasarısı ile gerekçesi komisyonumuzun 11/IV/1951 tarihindeki toplantısında görüşüldü :

Yapılan görüşmeler sonunda komisyonumuz Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10/XII/1948 tarihli ve (111) 217 sayılı kararıyle kabul edilen «İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi» nin 27 nci maddesinde, «Herkesin sahibi bulunduğu her türlü ilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit mânevî ve maddî menfaatlerinin korunmasına hakkı vardır» denildiğine göre hemen hemen bütün Avrupa memleketlerinin ön oldukları Berne Birliğine memleketimizin de katılmasının zarurî olduğu kanaatine varmış ve Adalet Bakanlığınca hazırlanmış bulunan tasarının aynen kabulünde isabet mülâhaza eylemiştir. İşbu neticeye komisyonumuz ittifakla vâsıl olmuştur.

Adalet Komisyonuna tevdi olunmak üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Millî Eğitim Ko. Başkanı	Sözcü		
Edirne	Ağrı	Ankara	Bursa
C. Köprülü	**K. Küfrevi**	**Ö. Bilen**	**A. C. Yöntem**
			İmzada bulunmadı

Çanakkale	Erzurum	Gümüşane	Kütahya
Ö. Mart	**F. Çobanoğlu**	**V. M. Kocatürk**	**R. Kocak**

Rize	Seyhan	Trabzon
A. Morgil	**A. N. Asya**	**M. R. Tarakçıoğlu**

Adalet Komisyonu Raporu

T. B. M. M.
Adalet Komisyonu **4/V/1951**
Esas No. 1/94
Karar No. 35

Yüksek Başkanlığa

Edebiyat ve sanat eserlerini koruma için kurulan Berne Birliğine katılmak hususunda Hükümete yetki verilmesine dair Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunun 3/XI/1950 tarihli toplantısında Yüksek Meclise sunulmasına karar verilen kanun tasarısı Adalet Bakanlığı temsilcisi hazır olduğu halde incelendi.

Hükümet temsilcisinden alınan tamamlayıcı izahattan sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10/XII/1948 tarihli ve217 (111) sayılı Kararile kabul olunan «İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi» nin 27 nci maddesinde «Herkesin sahibi bulunduğu her türlü ilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit mânevi ve maddî menfaatlerinin korunmasına hakkı vardır» denildiğine göre hemen hemen bütün Avrupa devletlerinin üye oldukları Berne Birliğine memleketimizin de katılması zarureti hâsıl olmuştur.

Her ne kadar birliğin dışında bulunan bir Devlet 1 Temmuz 1951 tarihine kadar 1928 yılı Roma metnini veya 1948 yılı Brüksel metnini seçmekte serbest ise de tekniğin inkişafı ve milletlerarası hukuk temayülü bakımından eskimiş sayılan 1928 yılı Roma metnini tercih etmek için hiçbir sebep yoktur.

Nitekim memleketimizin kültürel ihtiyaçlarını yakından ilgilendiren Türkçeye tercüme hakkındaki ihtirazi kayıt itibariyle her iki metin arasında hiçbir fark yoktur. Zira her iki metinin 25 nci maddesinin son fıkrasına göre birliğin dışında olup da birliğe iltihak eden memleket, iltihak beyannamesinde mezkûr metinlerin 8 nci maddeleri yerine geçmek üzere kendi resmi diline yapılacak tercümeler için 1896 da Pariste yeniden gözden geçirilmiş olan 1886 Birlik sözleşmesinin 5 inci maddesinin hükümleri tatbik edileceğini bildirebilir. Mezkûr maddeye göre, Birliğe dâhil memleketlerden birine mensup olan eser sahipleri veya bunların halefleri, asıl eser üzerindeki hakkın devamı süresince, diğer memleketlerde eserini bizzat tercüme etmek veya tercümesine müsaade etmek hakkını münhasıran haizdir. Bu tercüme hakkı, asıl eserin ilk defa aleniyet kesbetmesinden itibaren on yıllık bir süre içinde eser sahibi tarafından birlik memleketlerinden birinde, himaye talep olunan memleketin res-

mi dilinde bir tercüme neşredilmek veya neşrettirmek suretiyle kullanılmamışsa hükümden düşer.

Tam bir tercüme serbestisi sözleşmenin prensiplerine aykırı olduğundan, muteber sayılan yukarıki ihtirazi kayıt altında birliğe girmek en münasip hal çaresidir.

Bu tasarı ile birlikte sevkedilmiş olan ve Edebiyat ve Sanat Eserlerinin korunmasına dair bulunan Berne Anlaşmasının esaslarına uygun olarak hazırladığımız Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu tasarının kanuniyet iktisap edebilmesi için gerekli zamanı temin maksadiyle Birliğe iltihakımızın 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren hüküm ifade etmesi kabul edilmiştir.

Mealinde bulunan gerekçe muvafık görülerek hazırlanan kanun tasarısının kabule şayan olduğuna karar verilmiştir.

Yapılan görüşmeler sonunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10/12/1948 tarihli 111/217 sayılı kararı ile kabul edilen (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi) nin 27 nci maddesinde «herkesin sahibi bulunduğu her türlü ilim - edebiyat ve sanat eserlerinden mütevellit mânevi ve maddi menfaatlerinin korunmasına hakkı vardır.» denildiğine göre hemen hemen bütün Avrupa memleketlerinin katıldığı Berne Birliğine memleketimizin de katılmasının zaruri olduğu kanaatına varılmış ve bu hususta hükümete yetki verilmesini sağlıyacak kanun tasarının aynen kabulüne oy birliğile karar verilmiştir.

Kamutayın yüce tasvibine arzedilmek üzere yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan	Bu rapor Sözcüsü	Kâtip	
Ankara	Balıkesir	Balıkesir	Amasya
O. T. İltekin	**V. Asena**	**V. Asena**	**İ. Olgaç**
Ankara	Çankırı	Çoruh	Çorum
O. Ş. Çiçekdağ	**C. Boynuk**	**M. Güney**	**H. Ortakcıoğlu**
Edirne	Elâzığ	Erzurum	Gaziantep
M. Enginün	**H. A. Yöney**	**E. Karan**	**G. Kınoğlu**
İstanbul	Kars	Kars	Konya
M. Moshos	**L. Aküzüm**	**A. Çetin**	**M. Obuz**
Samsun	Seyhan	Yozgat	
F. Tüzel	**S. Serçe**	**N. Ü. Alcılı**	

Edebiyat ve sanat eserlerini koruma için kurulan Bern Birliğine katılma hususunda Hükümete yetki verilmesine dair Kanun

Kanun No : 5777 Kabul tarihi : 28/5/1951

Made 1 — 9 Eylül 1886 da imzalanarak 4 Mayıs 1896 da Paris'te 13 Kasım 1908 de Berlin'de, 20 Mart 1914 de Bern'de, 2 Haziran 1928 de Roma'da ve 26 Haziran 1948 de Brüksel'de tadil ve itmam edilmiş olupta aslının örneği ve Türkçe metni bu kanuna ilişik bulunan edebiyat ve sanat eserlerini koruma için kurulan Bern Birliği Sözleşmesine; bu Sözleşmenin 8 inci maddesi yerine, Türkçeye yapılacak tercümeleri ilgilendirmesi nispetinde, 1896 da Paris'te yeniden gözden geçirilmiş olan 1886 Birlik Sözleşmesinin 5 inci maddesinin hükümleri konmak kaydiyle 1 Ocak 1952 gününden itibaren hüküm ifade etmek üzere katılmak ve sözleşme hükümlerinin gerektirdiği işlemleri yapmak ve tedbirleri almak için hükümete yetki verilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Edebî ve Artistik Eserlerin Himayesi için 9 Eylül 1886 da imzalanarak 4 Mayıs 1896 da Paris'te itmam edilen 13 Kasım 1908 de Berlin'de tadil edilen, 20 Mart 1914 te Bern'de tekrar itmam edilen 2 Haziran 1928 de Roma'da tadil olunan ve son olarak 26 Haziran 1948 de Brüksel'de tadil edilen Bren Sözleşmesi (1)

Avusturalya, Avusturya' Belçıka, Brezilya, Kanada, Danimarka, İspanya, Finlandiya, Fransa, Büyük Britanya ve Kuzey Irlanda Birleşik Kırallığı, Yunanistan, Macaristan, Hindistan, İrlanda, İzlanda, İtalya, Lübnan, Lihtenştayn, Lüksenburg, Fas, monako, Norveç, Yeni Zelanda, Pakistan, Holânda, Polonya, Portekiz, İsveç, İsviçre, Suriye, Çekoslovakya, Tunus, Güney Afrika Birliği, Papalık ve Yugoslavya.

(1) 2 Haziran 1951 tarihli ve 7824 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan; edebiyat ve sanat eserlerini koruma için kurulan Bern Birliğine katılma hususunda Hükümete yetki verilmesine dair 5777 numaralı kanuna ek sözleşmenin 2 nci maddesinin 1 inci fıkrasının birinci satırında yanlışlıkla yazılmış olan «Ebedi ve artiştik eserler» ibaresindeki (ebedî) kelimesi (edebî) şeklinde ve aynı maddenin 5 inci fıkrasının 1 inci satırında (Takibi sanat eserleri) ibaresindeki (tatbiki) olarak düzeltilir.

Eser sahiplerinin edebî ve artistik eserleri üzerindeki haklarını mümkün olduğu kadar müessir ve birbirine benzer şekilde himaye etmek arzusunu aynı derecede hissederek,

9 Eylül 1886 da Bern'de imzalanmış olup, 4 Mayıs 1896 da Paris'te 13 Kasım 1908 de Berlin'de, 20 Mart 1914 de Bern'de, 2 Haziran 1928 de Roma'da tadil ve itmam edilen senedi tadil ve itmam etmeye karar verdiler.

Neticede, aşağıda imzaları bulunan murahhaslar, tam salâhiyeti haiz olduklarına mütedair muteber ve usulüne uygun görülen belgelerini ibraz ettikten sonra mütaakıp hususlarda mutabık kalmışlardır:

Madde 1 — İşbu Sözleşmenin tatbik edileceği memleketler, eser sahiplerinin edebî ve artistik eserleri üzerindeki haklarının himayesi için bir Birlik teşkil ederler.

Madde 2 — (1)**«Edebî ve artistik eserler» tabiri,** kitaplar, risaleler ve diğer yazılar; konferanslar, hitabeler, vaizler ve aynı mahiyetteki diğer eserler dramatik eserler yahut dram eserleri; sahneye konmaları yazı ile yahut diğer bir surette tesbit edilmiş bulunan raks eserleri ve pandomimalar; sözlü yahut sözsüz besteler; sinama eserleri ve sinama tekniğine benzer bir usulle elde edilmiş eserler; karakalem, yağlı ve sulu boya eserler, mimarlık, heykeltraşlık, hakkâklik ve litografya eserleri; fotoğraf eserleri ve fotoğraf tekniğine benzer bir usulle elde edilmiş eserler; tatbikî sanatlara ait eserler; illüstrasyonlar, coğrafya haritaları; coğrafyaya, topoğrafyaya, mimarlığa yahut fenlere müteallik plânlar, krokiler ve plâstik eserler gibi, ifade şekli yahut tarzı ne olursa olsun edebî ilmî, artistik sahadaki bütün mahsulleri içine alır.

(2) Tercümeler, **adaptasyonlar, musiki aranjmanları** ve edebî yahut artistik bir eserin diğer şekillere ifrağı, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartiyle, orjinal eser olarak himaye görürler. Bununla beraber teşriî, idarî ve kazaı neviden resmî metinlerin tercümelerine bahşedilecek himayeyi tâyin etmek Birliğe dâhil memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır.

(3) Ansiklopediler ve antolojiler gibi münderecatının tertibi yahut intihabı fikrî bir yaratma eseri teşkil eden edebî veya artistik eserlerden yapılan seçme ve toplamalar, sahiplerin bu külliyatı teşkil eden münferit eserleri üzerindeki hakları mahfuz kalmak şartiyle, müstakil eserler sıfatiyle himaye görür.

(4) Yukarıda sayılan eserler Birliğe dâhil bütün memleketlerde himaye görürler. Bu himayeden eser sahibi ve onun halefleri faydalanır.

(5) Himaye Hükümleri Tatbiki sanat eserleri ile sınai model ve resimlere ait olan kanunların tatbik sahasını ve aynı şekilde bu eser, resim ve modellerin himaye şartlarını tanzim etmek Birliğe dâhil memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır. Menşe memlekette sadece resim ve model olarak himaye edilen eserler için Birliğe dâhil diğer memleketlerde talep olunacak himaye, ancak bu memleketlerde resim ve modellere bahşedilen himaye kadar olabilir.

Madde 2 (Mükerrer) — (1) **Himaye dışı** eserler: Siyasi nutukları ve muhakemeler esnasında söylenen nutukları evvelki maddede derpiş edilen himayeden tamamen yahut kısmen hariç tutmak salâhiyeti, Birliğe dâhil memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır.

(2) Eserlerin basın tarafından çoğaltılması : Konferansların, hitabelerin, vaizlerin ve aynı mahiyetteki diğer eserlerin hangi şartlar altında basın tarafından çoğaltılabileceklerini tesbit etmek salâhiyeti Birliğe dâhil memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır.

(3) Mamafih önceki fıkralarda zikredilen eserlerini külliyat halinde toplamak hakkı münhasıran eser sahibine aittir.

Madde 3 — (kaldırılmıştır).

Madde 4 — (1) Birliğe dâhil memleketlerden birinin tebaası olan eser sahipleri gerek intişar etmemiş, gerekse Birliğe dâhil bir memlekette ilk defa olarak intişar etmiş olan eserleri hususunda, eserin menşe memleketinden başka memleketlerde o memleketler uyruklarına ilgili kanunların halen verdiği veya bilâhare vereceği haklardan ve işbu Sözleşme tarafından sureti mahsusada bahşedilen haklardan istifade ederler.

(2) Bu haklardan istifade ve bunları kullanma keyfiyeti hiçbir şekle **tabi değildir;** bu haklardan istifade ve bunları kullanma keyfiyeti eserin menşe memleketinde himaye görüp görmediği hususuna da bağlı değildir. Binaenaleyh işbu Sözleşmenin hükümleri haricinde, **himayenin vüsati ve eser sahibine haklarını korumak için bahşedilen kanun yolları** sırf **himayenin talep edildiği memleketin mevzuatına göre taayyün eder.**

(3) Eserin **menşe memleketi** addolunan memleket: İntişar etmiş eserler için, bu eserin ilk defa intişar ettiği memlekettir; Birliğe dâhil olupta esere aynı himaye süresini bahşeden bir çok memleketlerde aynı müddet içinde intişar etmiş eserler hakkında dahi keyfiyet aynıdır; Birliğe dâhil olup esere muhtelif himaye süreleri bahşeden memleketlerde **aynı müddet içinde intişar eden eserler için** bu memleketlerin arasında mevzuatı esere **en kısa himaye süresini bahşedeni,** menşe memleketi ad-

dolunur; **Birlik haricinde** bir memleketle **Birliğe dâhil** bir memlekette aynı müddet içinde intişar etmiş eserler için, munhasıran; Birliğe dâhil olan **memleket menşe memleketi** addolunur. ilk intişarından itibaren otuz günlük bir müddet içinde iki memlekette yahut müteaddit memleketlerde intişar etmiş olan eserler birçok memleketlerde aynı müddet içinde intişar etmiş telâkki olunur.

(4) 4, 5 ve 6 nci maddelerdeki «**intişar etmiş eserler**» tâbirinden, eser nüshalarının imal tarzı ne olursa olsun, miktarları âmmenin istifadesine yetecek derecede olan eserler anlaşılır. Bir dramın, bir musikili dram eserinin yahut bir sinama eserinin temsili, bir musiki eserinin çalınması, bir edebî eserin alenen okunması, edebi yahut artistik eserlerin radyo ile yayımlanması yahut nakli bir sanat eserinin teşhiri ve bir mimari eserinin inşası intişar demek değildir.

(5) **İntişar etmemiş eserler için, eser sahibinin mensup bulunduğu memleket, menşe memleketi addolunur.** Bununla beraber, mimari eserleri yahut bir gayrımenkulün bir kısmını teşkil eden plâstik ve grafik sanat eserleri için, bu eserlerin inşa edildiği yahut bir yapıya katıldığı Birliğe dâhil memleket, menşe memleketi addolunur.

Madde 5 — Birliğe dâhil memleketlerden birinin **uyruğu** olup eserlerini ilk defa olrak **Birliğe dâhil diğer bir memlekette neşredenler**, burada bu memleketin uyruğu olan eser sahipleri ile aynı hakları haizdirler.

Madde 6 — Himayenin tahdidi :

(1) Birliğe dâhil memleketlerden **her hangi birinin uyruğu olmayıp** eserlerini ilk defa olarak Birliğe dâhil memleketlerden birinde neşreden eser sahipleri, burada, bu memleketin uyruğu olan eser sahiplerine tanınan hakların aynından ve Birliğe dâhil diğer memleketlerde de işbu Sözleşmenin bahşettiği haklardan istifade ederler.

(2) Bununla beraber, Birliğe dâhil olmıyan bir memleket, Birliğe dâhil memleketlerden birine mensup olan eser sahiplerinin eserlerini kâfi surette himaye etmemekte ise, Birliğe dâhil bu memleket, ilk defa kendisinde intişar eden eserlerin sahiplerine, bunlar ilk intişar sırasında Birliğe dâhil olmıyan bir memlekete mensup bulundukları ve Birliğe dâhil memleketlerin birinde bilfiil mukim bulunmadıkları takdirde eserleri için bahşedilen himayeyi tahdit edebilir. Şayet ilk defa intişar keyfiyetinin vukubulduğu memleket bu salâhiyetini kullanırsa, Birliğe dâhil diğer memleketler böyle hususi bir muameleye tabi tutulmuş eserlere, ilk defa intişar keyfiyetinin vukubulduğu memlekette bahşedilenden daha geniş bir himaye bahşetmekle mükellef tutulmazlar.

benzer bir usulle elde edilmiş olan eserler ve tatbiki sanat eserleri için, himaye süresi, himayenin talebedildiği memleketin kanununa göre tâyin edilir; ancak bu süre, eserin menşe memleketinde tesbit edilmiş olan süreyi aşamaz.

(4) **İsimsiz veyahut müstear isimli eserler** için **himaye süresi** intişarlarından elli sene sonrasına kadar devam eder. Mamafih, eser sahibinin kabul etmiş olduğu müstear isim, kendisinin hüviyeti hakkında hiç bir şüpheye mahal bırakmadığı takdirde himaye süresi birinci fıkrada derpiş edilen süredir. İsimsiz yahut müstear isimli bir eserin sahibi yukarda gösterilen süre içinde hüviyetini açığa vurursa tatbik edilecek himaye süresi 1 inci fıkrada derpiş edilen süredir.

(5) Yukardaki 3 üncü ve 4 üncü fıkralarda derpiş edilen eserler nevilerine girmiyen ve eser sahibinin ölümünden sonra neşredilmiş olan eserler için, mirasçıların ve eser sahibinin diğer haleflerinin lehine olan himaye süresi eser sahibinin ölümünden elli sene sonra nihayete erer.

Sürenin başlangıcı :

(6) Eser sahibinin ölümünden sonraki himaye süresi ve yukardaki 3, 4 ve 5 inci fıkralarda derpiş edilen **müddetler, ölüm yahut intişar ânından itibaren cereyana başlar;** fakat bu müddetler, ancak, kendilerinin başlamalarına sebep olan hâdiseyi takibeden senenin Ocak ayının 1 inci gününden itibaren hesap edilir.

Madde 7 (mükerrer) — Bir eseri birlikte meydana getirmiş olanlara ait hakkın süresinin hesaplanmasında, birlikte çalışmış olanlardan son sağ kalanın ölüm tarihi esas tutulur.

Madde 8 — İşbu sözleşme tarafından himaye edilen edebî ve artistik eserlerin sahipleri, asıl eser üzerindeki haklarının devamı müddetince bu eserlerin tercümesini veya tercümesine müsaade etmek hususunda inhisarî bir hakka sahiptirler.

Telif hakkı :

Madde 9 — (1) Birliğe dahil memleketlerden birinin gazetelerinde yahut mevkut mecmualarında neşredilen hikâyeler, tefrika halinde romanlar ve mevzuu ne olursa olsun, gerek artistik, gerek ilmî, gerek edebî diğer bütün eserler, sahiplerinin rızası olmadan diğer memleketlerde yeniden neşredilemez.

(2) İktisadî, siyasî veya dinî günlük meselelere dair makaleler, iktibas hakkı sarahaten mahfuz tutulmamışsa, basın tarafından yeniden neşredilebilir. Mamafih, kaynak daima açikça gösterilmiş olmalıdır; bu veci-

Madde 11 (mükerrer) — (1) Edebî ve artistik eserlerin sahipleri : 1) Eserlerinin radyo ile yayımına veya telsiz olarak işaret, ses yahut resim nakline yarıyan diğer her vasıta ile bu eserlerinin umuma nakline; 2) Radyo ile yayımlanan eserin —bu nakil ilk teşekkülden başka bir teşekkül tarafından yapıldığı takdirde— gerek telli, gerek telsiz umuma her türlü nakline; 3) Radyo ile yayımlanan eserin hoparlörle veya buna benziyen ve işaret, ses yahut resim nakleden diğer her türlü aletle umuma nakline müsaade etmek hususunda **inhisarî bir hakka sahiptirler.**

(2) Yukardaki 1 inci fıkrada derpiş edilen hakları kullanma şartlarını tesbit etmek Birliğe dahil memleketlerin mevzuatına aittir; fakat bu şartlar münhasıran vazedildikleri memlekette hüküm ifade ederler. Mezkûr şartlar hiçbir halde ne eser sahibinin mânevî haklarına ne de eser sahibinin, hususî bir uzlaşmanın yokluğu halinde, salâhiyetli makam tarafından tesbit olunacak münasip bir ivazı elde etmek hakkına halel getiremezler.

Müsaadenin şümulü :

(3) Hilâfı kararlaştırılmadıkça, işbu maddenin 1 inci fıkrası uyarınca bahşedilmiş olan bir müsaade, radyo ile yayımlanmış olan eseri, **resim yahut ses tesbit eden aletler** vasıtasiyle **kaydetmek müsaadesini** tazammun etmez. Bununla beraber, kendi hususî vasıtaları ile ve kendi neşriyatı için bir radyo yayım müessesesi tarafından mihanikî bir usulle yapılan geçici kayıtlara tatbik edilecek hükümler, Birliğe dahil memleketlerin mevzuatına bırakılmıştır. Bu mevzuat, yapılan bu kayıtların, istisnaî dökümantasyon mahiyetini haiz olmaları dolayısiyle resmî arşivlerlerde muhafaza edilmesine müsaade edebilir.

Madde 11 — (Mükerrer 2)

Edebî eserlerin sahipleri, eserlerinin umuma okunmasına müsaade etmek hususunda inhisarı hakka sahiptirler.

Madde 12 — Edebî, ilmî yahut artistik eserlerin sahipleri, eserlerinin adaptasyonlarına, aranjmanlarına ve diğer şekillere ifrağına müsaade etmekhususund ainhisarı hakk shiptirler.

Mdde 13 — (1) Musiki eserlerinin sahipleri: 1) Eserlerini mihanikî bir şekilde tekrarlamaya yarayan aletler ile bunların kaydedilmesine 2) Böylece kaydedilmiş eserlerin bu aletler vasıtasiyle umuma çalınmasına müsaade etmek hususunda inhisarı hakka sahiptirler.

İnhisar hakkının takyidi:

(2) Yukardaki 1 inci fıkrada sayılan hakların tatbikina ait ihtirazi

kayıt ve şartlar kendisini alâkadar ettiği nispette, Birliğe dâhil her memleketin mevzuatı tarafından tâyin edilebilirler; fakat bu neviden ihtirazi kayıt ve şartlar münhasıran vaz'edildikleri memlekette tatbik edilirler ve hiçbir halde eser sahibinin, hususî bir uzlaşmanın yokluğu halinde, salâhiyettar makam tarafından tesbit olunan münsip bir ivazi elde etmek hakkına helal getiremezler.

(3) İşbu maddenin 1 inci fıkrasındaki hüküm makabline şâmil değildir ve, binnetice, Birliğe dâhil memleketlerden birinde, 13 Kasım 1908 de Berlin'de imza edilen Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden evvel ve bu tarihten sonra Birliğe girmiş yahut ileride Birliğe girecek olan bir memleket mevzuubahisse, bu memlekette kendisinin Birliğe iltihakı tarihinden evvel mihanikî aletlere kanuni şekilde kaydedilmiş olan eserlere şâmil değildir.

Şartı :

(4) İşbu maddenin 2 nci ve 3 üncü fıkralarına istinaden yapılmış olupta bunların memnu bulunduğu bir memlekete, ilgili tarafların müsaadesi olmaksızın, ithal edilen mihanikî kayıtlar o mamlekette müsadere olunabilir.

Madde 14 — (1) Edebî, ilmî yahut artistik eserlerin sahipleri: 1) Bu eserlerin sinema tekniği ile adaptasyonuna ve çoğalmasına ve böylece çoğaltılmış yahut adapte edilmiş eserlerin tedavüle vaz'ına;

2) Böylece adapte edilmiş yahut çoğaltılmış eserlerin umuma çalınmasına ve umuma temsiline müsaade etmek hususunda inhisarı hakka sahiptirler.

(2) Adapte edilen yahut çoğaltılan eserin sahibinin hakları mahfuz kalmak suretiyle, sinama eseri, orjinal bir eser olarak himaye edilir.

(3) Edebî, ilmî yahut artistik eserlerden mülhem olan sinema mahsullerinin her hangi diğer artistik şekillerde adaptasyonu, sinema eserinin sahiplerinin müsaade etmek hakkı mahfuz kalmak şartı ile, orjinal eserin sahibinin müsaadesine tabidir.

(4) Edebî, ilmî yahut artistik eserlerin sinamatoğrafik adaptasyonları, 13 üncü maddenin 2 nci fıkrasında sayılan ihtirazi kayıt ve şartlara tabi değilidr.

257

(5) Yukardaki hükümler sinema tekniğine müşabih diğer her türlü usulle eld e edilen mahsul veya çoğaltmalara da tatbik edilir.

Ferağ edilemiyen haklar:

Madde 14 — (Mükerrer)

(1) Orijinal sanat eserlerinin ve yazarlarla bestecilerin el yazısı ile olan müsveddelerinin eser sahibi tarafından yapılan ilk devrinden sonraki satış muamelelerinden pay almak hususunda eser sahibi - yahut onun ölümünden sonra millî mevzuatın salâhiyetli kıldığı şahıslar veya müesseseler - devri caiz olmıyan bir hakka sahiptirler.

Sermayesi:

(2) Yukarki fıkrada derpiş edilen **himaye**, Birliğe dâhil her hangi bir memlekette, ancak eser sahibinin mensup olduğu memleketteki mevzuat bu himayeyi kabul ettiği takdirde ve bu himayenin talep edildiği memleketin mevzuatı buna müsaade ettiği ölçüde istenebilir.

(3) Alınacak payın tahsil tarzı ve nispeti millî mevzuatla tâyin edilir.

Eser sahipleri:

Madde 15 — (1)İşbu Sözleşme ile himaye edilen edebî ve artistik eserlerinin sahiplerinin, aksi sabit oluncaya kadar, eser sahibi addolunmaları ve binnetice Birliğe dâhil memleketlerin mahkemelerinde intihal edenler aleyhinde takibat icra edebilmeleri için adlarının eser üzerinde mutat şekilde gösterilmiş olması kâfidir. İşbu fıkra, bu ad bir müstear ad olduğu takdirde, eser sahibi tarafından kabul edilen müstear ad kendisinin hüviyeti üzerinde hiçbir şüpheye mahal bırakmadığı zamanda da tatbik olunur.

İsimsiz eser sahiplerinin temsili:

(2) İsimsiz ve yukardaki fıkrada zikredilenlerden gayri müstear adlı eserler için, e ser üzerinde ismi gösterilen nâşirin başka beyyineye hacet kalmadan, eser sahibinin temsil ettiği farzolunur. Bu sıfatla nâşir, eser sahibinin haklarını korumaya ve dermeyan etmeye salâhiyetlidir İşbu fıkranın hükmü, eser sahibi hüviyetini açığa vurduğu ve sahiplik sıfatını ispat ettiği zaman kabili tatbik olmaktan çıkar.

Müsadere:

Madde 16 — (1) Eser sahiplerinin haklarını ihlâl eden her eser, orijinal eserin kanunî himayeye mazhar olduğu Birlik memleketlerinden her birinin salâhiyetli makamları tarafından müsadere edilebilir.

(2) Bu memleketlerde, eserin himaye edilmediği veya himayesinin sona erdiği bir memleketten gelen çoğaltılmış nüshaları da müsadere edilebilir.

Şümulü :

(3) Müsadere her memleketin mevzuatına uygun olarak icra edilir.

Millî hukukun satıldığı :

Madde 17 — Her hangi bir eserin tedavül, temsil veya teşhirini mevzuat veya zabıta tedbirleriyle tecviz, murakabe, yasak etmek hususunda Birliğe dâhil memleketlerden her birinin hükümetine ait bulunan ve salâhi yetli makam tarafından istimaline lüzum görülebilecek olan **hakka** işbu Sözleşme hükümleri hiçbir suretle halel getiremez.

Sözleşmenin şümulü :

Madde 18 — (1) İşbu sözleşme, yürürlüğe girmesi esnasında, himaye süresi sona ermediğinden menşe memleketlerinde henüz umumun mali mahiyetine gelmemiş olan bilûmum eserlere tatbik olunur.

(2) Bununla beraber, eğer bir eser, kendisine evvelce tanınmış olan himaye süresinin sona ermesiyle himayenin talebedildiği memlekette umumun malı mahiyetini almışsa, bu eser bu memlekette yeniden himaye edilmez.

(3) Bu prensibin tatbiki Birliğe dahil memleketler arasında bu hususta mevcut veya aktedilecek sözleşmelerdeki hükümlere göre yapılır. Bu gibi hükümlerin yokluğu halinde, alâkadar memleketlerden her biri kendini ilgilendiren hususlarda bu prensibin tatbik tarzını tanzim eder.

(4) Yukardaki hükümler, Birliğe yeniden vâki olacak iltihaklarda ve 7 nci maddenin tatbiki yahut ihtirazî kayıtlardan feragat edilmesi neticesinde himayenin genişlemesi hallerinde de tatbik edilirler.

Madde 19 — İşbu sözleşmenin hükümleri, Birliğe dahil bir memleketin mevzuatındaki daha geniş hükümlerin tatbikini talebetmeye mâni değildir.

Hususî anlaşmalar :

Madde 20 — Birliğe dahil memleketlerin hükümetleri, aralarında, eser sahiplerine işbu sözleşme ile bahşedilen haklardan daha geniş hak-

lar veren veya işbu sözleşmeye muhalif olmıyan diğer hükümler ihtiva eden hususî anlaşmalar akdetmek hakkını muhafaza ederler. Mevcut anlaşmaların yukarda zikri geçen şartlara uygun olan hükümleri tatbik mevkiinde kalır.

Teşkilât :

Madde 21 — (1) «Edebî ve artistik eserlerin himayesi için Milletlerarası Birlik Bürosu» ismi altında tesis edilmiş bulunan milletlerarası ofis bakidir.

(2) Bu büro, teşkilâtını tanzim ve işleyişini murakabe eden İsviçre Konfederasyonu Hükümetinin yüksek otoritesine tâbidir.

Dili :

(3) Büronun resmî dili Fransız dilidir.

Çalışması :

Madde 22 — (1) Milletlerarası Büro, eser sahiplerinin edebî ve artistik eserleri üzerindeki haklarının himayesine mütaallik her nevi mamatı toplar, düzenler ve yayar. Birliği ilgilendiren tetkiklerde bulunur. ve Birliğin gayesini ilgilendiren meseleler hakkında, muhtelif idareler tarafından emrine verilen belgelerin yardımı ile, Fransız dilinde mevkut bir gazete neşreder. Birliğe dahil memleketlerin hükümetleri, tecrübe neticesinde lüzumlu olduğu anlaşıldığı takdirde, müşterek bir anlaşma ile, Büronun bir veya mütaaddit diğer dilde yayımda bulunmasına salâhiyet vermek hakkını muhafaza ederler.

(2) Milletlerarası Büro, edebî ve artistik eserlerin himayesine ait meseleler hakkında Birlik üyelerinin öğrenmek ihtiyacını duyacakları hususî malûmatı her an kendilerine vermeye âmade bulunmakla mükelleftir.

(3) Milletlerarası Büronun Müdürü, idaresi hakkında, Birliğin bütün üyelerine bildirilecek olan senelik bir rapor tanzim eder.

Masrafları :

Madde 23 — (1) Birlik Bürosunun masrafları, Birliğe dahil memleketler tarafından müştereken yüklenilir, Bu masraflar yeni bir karara kadar senede yüz yirmi bin altın fraklık bir meblâğı geçemezler (*). Bu meblâğ ihtiyaç halinde Birliğe dahil memleketlerin müttefikan kararı ile yahut 24 üncü maddede derpiş edilen konferaslardan birinde müttefikan verilecek bir kararla artırılabilir.

(2) Masrafların umumî tutarından her bir memleketin hissesine düşen kısmı tâyin etmek için hâlen Birliğe dahil ve bilâhare intisap edecek memleketler altı sınıfa ayrılmış olup bu sınıflardan her biri aşağıda gösterilen muayyen sayıdaki Birimler nisbetinde hissesine düşen meblâğı verir :

1 inci sınıf	 25	birim
2 nci sınıf	 20	»
3 üncü sınıf	 15	»
4 üncü sınıf	 10	»
5 inci sınıf	 5	»
6 ncı sınıf	 3	»

(3) Bu kat sayılar, her bir sınıfa dahil memleketin adedi ile çarpılır ve böylece elde edilen çarpımların toplamı, bütün masrafın bölüneceği birim sayısını verir. Bölümün neticesi masraf biriminin tutarını teşkil eder.

(4) Her memleket iltihakı esnasında, yukarda zikredilen sınıflardan hangisine konulmak istediğini beyan edecektir; fakat bir başka sınıfa geçirilmesini istediğini bilâhare her zaman beyan edebilir.

Bütçesi :

(5) İsviçre İdaresi, Büronun bütçesini hazırlar ve masrafları murakabe eder, lüzumlu avansları verir ve bütün diğer idarelere bildirilecek olan yıllık hesabı tanzim eder.

Sözleşmenin tadili:

24 — (1) İşbu Sözleşme Birliğin, sistemini mükemmelleştirecek mahiyetteki ıslahatı Sözleşmeye ithal etmek maksadiyle yeniden tadilâta tabi tutulabilir.

2() Bu mahiyetteki meselelere Birliğin inkişafını diğer bakımlardan alâkadar eden meseleler, Birliğe dâhil memleketlerde, bu memleketlerin murahhasları arasında, sıraile vukubulacak olan konfaranslarda müzakere edilirler. Konferansın toplanacağı memleketin idaresi, Milletlerarası Büronun da iştirakiyle konferansın çalışma programını hazırlar. Büronun müdürü konferansların oturumlarında hazır bulunur ve rey hakkını haiz olmaksızın tartışmalara iştirak eder.

(3) Bu Sözleşmede, Birliği teşkil eden memleketlerin oybirliği ile muvafakati lâhik olmadan yapılan her hangi bir değişiklik Birlik hakkında muteber değildir.

Sözleşmeye katılma:

Madde 25 — (1) Birliğin dışında olup ta işbu Sözleşmenin konusunu teşkil eden hakların kanuni himayesini teminat altına alan memleketler, talepleri üzerine Birliğe iltihak edebilirler.

(2 Bu iltihak, yazı ile İsviçre Konfederasyonu Hükümetine ve bunun marifetiyle de diğer bütün hükümetlere bildirilir.

(3) Bu iltihak işbu Sözleşmede münderiç bütün şartların tamamiyle kabulü ve bütün avantajların ihrazı mânasını tazammun edecek ve iltihak eden memleket tarafından sonraki bir tarih gösterilmiş olmadıkça, diğer bütün Birlik memleketlerine İsviçre Konfederasyonu Hükümeti tarafından yapılan tebliğin gönderilmesinden bir ay sonra hüküm ifade edecektir. Mamafih, bu iltihak Birliğe intisabeden memleketin hiç olmazsa geçici olarak, 8 inci madde yerine, tercümelere taallûk eden hususlarda 1896 da Paris'te yeniden gözden geçilirmiş olan 1886 tarihli Birlik Sözleşmesinin 5 inci maddesi hükümlerini ikame etmek istediği kaydını ihtiva edebilir; ancak bu hükümler yalnız memleketin diline yahut dillerine yapılacak tercümeyi istihdaf etmektedir.

Madde 26 — (1) Birliğe dâhil memleketlerden her biri, işbu Sözleşmenin, kendisinin denizaşırı ülkelerde, sömürgelerinde, himaye memleketlerinde vesayeti altındaki ülkelerde yahut dış münasebetlerini temin ettiği diğer her hangi bir ülkede de kabili tatbik olduğunu İsviçre Konferasyonu Hükümetine yazı ile her zaman bildirebilir ve bu takdirde Sözleşme, 25 inci maddenin 3 üncü fıkrasına uygun olarak tesbit edilmiş bir tarihten itibaren tebliğde gösterilen bütün ülkelerde tatbik edilecektir. Böyle bir tebliğin yokluğu halinde, Sözleşme bu ülkelerde tatbik edilmiyecektir.

(2) Birliğe dâhil memleketlerden her biri, işbu Sözleşmenin, yukarıki fıkrada derpiş edilen tebliğe mevzu teşkil eden ülkelerin hepsinde veya bir kısmında kabili tatbik olmaktan çıktığını İsviçre Konfederasyonu Hükümetine yazı ile her zaman bildirebilir ve Sözleşme, İsviçre Konfederasyonu Hükümetine gönderilen tebliğin alınmasından on iki ay sonra bu tebliğde gösterilen ülkelerde kabili tatbik olmaktan çıkar.

(3) İşbu maddenin 1 inci ve 2 nci fıkraları uyarınca İsviçre Kon-

Bu para birimi 0,900 ayarında ve bir gramın 10/31 i ağırlığındaki 100 santimlik altın franktır.

İsviçre Konfederasyonu Hükümeti tarafından kendilerine bildirilmesinden bir ay sonra Birliğe dâhil bu memleketler arasında ve Sözleşmeyi bilâhara tasdik edecek Birliğe dâhil memleketlere gelince bu tasdiknamelerden her birinin tebliğinden bir ay sonra bu memleketler için yürürlüğe girmiş olacaktır.

(3) Birliğin dışında bulunan memleketler, 1 Temmuz 1951 e kadar ister 2 Haziran 1928 de Roma'da imzalanmış Sözleşmeye, ister işbu Sözleşmeye iltihak yolu ile Birliğe girebileceklerdir. 1 Temmuz 1951 tarihinden sonra ise yalnız bu Sözleşmeye iltihak edebileceklerdir. 1 Temmuz 1951 e kadar işbu Sözleşmeyi tasdik etmemiş olan, Birliğe dâhil memleketler, 25 inci maddede derpiş edildiği şekilde Birliğe girebileceklerdir. Bu takdirde 27 nci maddenin 2 nci fıkrasının hükümlerinden faydalanacaklardır.

Yürürlük süresi :

Madde 29 — (1) İşbu Sözleşme süre tahdidi olmaksızın yürürlükte kalacaktır. Bununla beraber, Birliğe dâhil memleketlerden her biri, İsviçre Konfederasyonu Hükümetine yazılı olarak gönderilecek bir tebliğle her zaman bu Sözleşmeden cayma yetkisini haiz olacaktır.

(2) İsviçre Konfederasyonu Hükümeti tarafından Birliğe dâhil diğer bütün memleketlere tebliğ edilecek olan bu cayma keyfiyeti, ancak cayan memleket hakkında ve İsviçre Konfederasyonu Hükümetine gönderilen cayma tebliğinin alınmasından ancak on iki ay sonra hüküm ifade edecek ve fakat Sözleşme Birliğe dâhil diğer memleketler için tamamen yürürlükte kalacaktır.

(3) İşbu maddede derpiş edilen cayma salâhiyeti, bir memleket tarafından, bu memleketin iltihak yahut Sözleşmeyi tesdik tarihinden başlamak üzere beş senelik bir müddetin hitamından evvel kullanılmıyacaktır.

Himaye süresinin mevzuata alınması :

Madde 30 — (1) İşbu Sözleşmenin 7 nci maddesinin 1 inci fıkrasında derpiş edilen elli senelik himaye süresini mevzuatlarına ithal edecek olan memleketler, İsviçre Konfederasyonu Hükümetini yazılı bir tebliğ ile bundan haberdar edecekler ve bu Hükümet, keyfiyeti Birliğe dâhil diğer memleketlere derhal bildirecektir.

(2) 25 ve 27 nci maddeler muktazasınca ileri sürülen veya idame edilen ihtirazi kayıtlardan feragat edecek olan memleketler için de aynı usul tâkip edilecektir.

Madde 31 — Konferansların resmi senetleri Fransızca olarak tanzim edilecektir. Buna muadil bir metin İngilizce olarak kaleme alınacaktır. Senetlerin tefsirinde anlaşmazlık olursa, Fransızca metin daima esas tutulacaktır. Birliğe dâhil her memleket yahut memleketler grubu Milletlerarası Büro vasıtasiyle, bu Büro ile mutabık kalarak zikri geçen senetlerin istediği dilde resmi metnini tanzim ettirebilecektir. Bu metinler, Fransızca ve İngilizce metinlere ek olarak Konferans senetleri meyanında neşredilecektir.

Bu Sözleşmenin muhteviyatını tasdik zımmında, aşağıda imzaları bulunan temsilciler işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

Belçika Dış Ticaret ve Dışişleri Bakanlığının arşivlerine tevdi edilecek olan tek bir nüsha halinde 26 Haziran 1948 de Bürükselde tanzim edilmiştir. Aslına uygunluğu tasdik edilmiş birer örnek, diplomatik yolla Birliğe dâhil her memlekete gönderilecektir.

Avusturalya adına :
Ad referendum. W. J. Dıgnam.
Avusturalya adına :
Dr. Kurt Frıeberger.
Belçika adına :
J. Kuypers.
Alb. Guıslaın.
Coppıeters de Gtbson.
J. Hameles.
Marcel Waleckıers.
P. Recht.
J. Schneıder.
C. Dewaer Segger.
Brezilya adına :
Edefonso Mascarenhas da Sılva.
Kanada adına :
Victor Dore.
W. P. J. O'meara.
Danimarka adına :
Bent Falkenstjerne.
Torben Lund.
İspanya adına :
R. Soriano.
Hindistan adına :
R. S. Manı.
İrlânda adına :
Edward A. Cleary.
İzlânda adına :
Kristjan Albertoson.
İtalya adına :
Massimo Pılottı.
Antonio Pennetta.
Lübnan adına :
J. Harfouche.
Lihtenştayn adına :
Plinio Bolla.
Hans Morf.
A. Marcıonellı.
Lüksenburg adına :
Pierre Majerus.
De la Fontaine.
Fas adına :
J. de Hauteclocque.
Cl. Begum - Billecocq.
Monako adına :
M. Loze.

Finlândiya adına :
Ragnar Numelin.
Y. J. Hakulinen.
Fransa adına :
J. de Hauteclocque.
Marcel Plaisant.
Cl. Begun - Billecocq.
Puget.
Marcel Boutet.
M. Weiss.
Büyük Britanya ve Kuzey İrlânda Birleşik Kırallığı adına :
Harold Saunders.
B. G. Crewe.
Yunanistan adına :
Trıantafyllakos.
Michel Mantoudis.
Macaristan adına :
Z. Vıragh.
İsviçre adına :
Plinio Bolla.
Hans Morf.
A. Marcionelli.
Suriye adına :
Chatila.
Çekoslovakya adına :
D. Raksany.
Karel Petrzelka.
J. Prochazka.
Norveç adına :
C. F. Smith.
Yeni Zelânda adına
Harold Saunders.
Pakistan adına :
A. F. M. K. Rahman.
Holânda adına :
H. C. Bodenhausen.
Polonya adına :
Portekiz adına :
Jullio Dantas.
José Galhardo.
Papalık adına :
Louis Picard.
Fernand Van Goethem.
R. Vandeputte.
İsveç adına :
Sture Petren.
Tunus adına :
J. De Haunteclocque.
Cl. Regun - Billecocq.
Güney Afrika Birliği adına :
J. Christie.
Yugoslavya adına :

—

Aslına uygunluğu musaddak örnek.
Bürüksel,
Andlaşmalar Servisi Müdürü.
Jul. A. Denoel.

Bern Anlaşmasının 1896 da Paris'te tadil edilen 5 inci maddesi

Madde 5 — Birlik memleketlerinden birinin tebaası olan muharrirler veya halefleri, orijinal eserlerinin Birlik memleketlerinden birinde intişarından itibaren on sene içinde, diğer memleketlerde, bunları tercüme etmek veya ettirmek hususunda inhisari bir hakka sahiptirler.

Kısım kısım teslim edilerek neşredilen eserlerde on senelik müddetin başlangıcı son teslim edilen kısmın intişarından başlar.

Fâsılalı olarak neşredilen ciltlerden teşekkül eden eserlerle edebî

HUSUSİ HUKUK SAHASINDA SAVCILIK MÜESSESESİ

(Fransada ve Bizde)

Yazan : Doçent Dr. İlhan LÜTEM

I. — FRANSIZ HUKUKUNDA SAVCILIK MÜESSESESİ (Hukuk İşlerinde).

1. — Tarihçe. — 2. Teşkilâtı. — 3. Savcılık ve yürütme erk'i. — a. Yürütme erkinin tâbiyetindedir. — b. bu tâbiyetin sınırları. — c. yanında görevlerini icra ettiği mahkemeye savcı tâbi değildir. — Azil edilebilmesi (amovibilité) .

4. — «Bir ve parçalanmaz» olmak keyfiyeti (Unité et indivisibilité du Ministère Public). — 5. Savcının görevleri. — A. İdarî Vazifeler. — B. Adlî Vazifeler. — a. Dâva yolu (voie d'action). — b. Talep yolu (voie de réquisition).

II. — HUKUKUMUZDA SAVCILIK MÜESSESESİ.

1. — Tarihçe. — a. 1293 Kanunu Esasisi m. 91. — b. 1925 Mahkeme Teşkilâtı Kanunu. — 2. Bugünkü Teşkilât. — 3. Neuchâtel'de Savcının hukuk dâvalarındaki rolü. — 4. Bizde Savcının hukuk mahkemelerindeki görevleri. — a. 1295 Tarihli mahkeme teşkilâtı kanununa göre. — b. Hukuk Muhakemeleri usulü kanununa göre. — c. Medenî Kanuna göre. — d. Başka görevler.

NETİCE.

I. — FRANSIZ HUKUKUNDA SAVCILIK MÜESSESESİ:

1. — Tarihce.

Garsonnet, «Traité Théorique et Pratique de Procedure Civile et Commerciale» adlı eserinde bu müessesenin 14. yüzyıldan evvel mevcut olmadığını söylüyor.

Philippe — le Bel veya oğullarının savcıları ile Frank İmparatorluğunun «defensores civitatum, curiosi, saiones, procuratores» leri arasında ancak müphem ve tesadufî bir benzeyiş vardır.

Önceleri, Fransa kırallarının, kendi özel menfaatlarını yahut bir kamu menfaatini korudukları dâvalarda her mesele için hususî olarak se-

çilmiş dâva vekilleri veya avukatlar kullandıkları ve bunların ifa ettikleri geçici görevlerin kırallığın, derebeyliğin ve papazların suiistimallerini önlemeğe giriştiği zaman müessesenin devamlı bir mahiyet almış olması muhtemeldir.

Savcılıktan ilk bahseden 25 Mart 1302 Emirnamesi olmuştur.

Bu emirnameye göre «procureur du Roi» Yargıçlarla aynı yemini edecektir.

Yeni müessese pek çabuk bir şekilde yayılmış ve 18 Temmuz 1318 ve Kasım 1553 emirnameleri ile tekâmül ettirilmiştir.

Mamafih savcılık, kat'î şeklini 16. Yüzyıl sonundan evvel alamıyacaktır. Savcılık, kırallığın menfaatlerine büyük hizmetlerde bulunmuş olduğundan «Assamblée Constituante» onu şüpheli nazarlarla karşıladı.

Bu Meclis, savcılığı kaldırmak istedi fakat müessesenin adaletin iyi bir şekilde tevzii ve cezaların verilmesinde arzettiği faydaları görerek onu muhafazaya karar verdi ve mahkemelerin yanına «commissaires du roi» adı verilen ve Kıral tarafından tâyin edilen savcılar koydu. Onlara «icraî kuvvet unsuru» sıfatını verdi ve ters bir şekide hareket ederek onları bir üyesi bulunmaları gereken kudretden müstakil kılarak layenazil yaptı. «Assamblée Constituante» savcılara karşı çekingen davranarak fazla yetki tanımamış, Assambléé Législative bu çekingenliği daha ileri götürerek savcının elinden ceza dâvalarına müdahele kuvvetini almıştır. 24 Haziran 1793 Anayasa'sı savcılığı lağvetmiş ve ondan hiç bahsetmemiştir. Buna mukabil (5 fructidor sene III) Anayasası onu muhafaza etmiş «Assamblée Constituante» ın tanıdığı yetkileri tanımış onu azledilebilir (amovible) kılmıştır. (22. Frimaire sene VIII). Anayasası ise Kamu Savcısını Kaldırmiş yetkilerini hükûmet komiserlerine (Commissaires du gouvernement) nakletmiş ve savcılığa bu günkü teşkilatını vermiştir.

2. — Teşkilâtı

Savcılık ufak gruplar halinde umumî hukuk kaza mercileri nezdine tavzif edilmiş (hiyerarşik) bir teşekküldür. Bu grupların her biri tâyin edildikleri mahkeme nezdine (temyiz, istinaf ve ilk derece mahkemesi) "parquet"yi teşkil eder(1).

(1) Eskiden, bugünkü savcıların selefleri olan kıralın adamlarının (Gens du Roi) manası, şimdiki gibi yargıçlar ile aynı seviyede olmayıp mahkeme salonunun sathında idi. Bunların (parquet) de oturmaları, bugün bir mahkemenin savcısını işaret için kullanılan ve o zamandan kalmış olan (parquet) tâbirini izah etmektedir.

269

Temyiz mahkemesi Başsavcılığı, Başsavcı ve her daireden iki olmak üzere altı savcıdan ve bir umumî kâtipden mürekkeptir. İstinaf mahkemesi (parquet) si ise, bir savcı ve mahkemenin önemine göre 1 - 3 savcı ve 1 veya 2 muavin'den mürekkeptir.

Bidayet mahkemesi (parquet)si ise bir savcıdan ve 1 - 3 muavininden kurulur.

Savcılığın başında (garde des Sceaux) Adalet Bakanı vardır. Bakandan sonra mahkemelerin sıra ile (temyiz, istinaf, bidayet) savcıları ve polis mahkemeleri nezdindeki temsilcileri birbirini takip eder.

temyiz mahkemesindeki savcının, Fransadaki bütün savcılar üzerinde umumî bir murakabe hakkı vardır (mamafih tatbikatta bu hakkını kullanmamaktadır). Bu savcı diğerlerine ceza ve hukuk işlerinde emir vermek yetkisini haiz değildir.

İstinaf mahkemeleri savcıları kendi mahkemelerinin bölgelerindeki bütün savcıların şefidiler. Bunların gerek kendi (parquet) lerinde ve gerek bölgelerinde bulunan (prquet) lerin memurları üzerinde hakik- bir disiplin kudretleri vardır.

Bidayet mahkemelerindeki savcılara, Cumhuriyet savcısı ismi verilir, bunlar savcıların bu mahkemelerdeki nâipleridir.

Savcılar, Cumhuriyet Savcılarına emir verebilirler. Bununlaberaber Cumhuriyet Savcıları görevlerini kendi nam ve hesaplarına yaparlar.

3. — Savcılık ve Yürütme erk'i :

a. — Yürütme erk.ine mensuptur :

(Savcılık memurları mahkeme nezdinde yürütme erkinin uzuvlarıdır).

Bu esas prensip, savcılığın yalnız yürütme kuvvetine tâbi olduğunu, nezdinde bulunduğu mahkemeye tâbi olmadığını ifade eder. Savcılık yürütme erk'ine tâbidir demek, bütün memurlarının Devleti temsil eden Adalet Bakanının emri altındadırlar demektir. Adalet Bakanı, onların aleyhine, azil edilebilmelerinin ihtiva ettiği bütün tedbirlere başvurulmasını Cumhurbaşkanına teklif edebilir; bakanın onlara karşı mutlak bir inzibati kudreti vardır. Savcıların kamu dâvası veya hususî dâva açmalarını yahut böyle bir dâva açmaktan çekinmelerini temin için bakanın ihtarda bulunmak hakkı mevcuttur. Mukavemet takdirinde tahvillerine veya azillerine sebeb olabilir ve onları, ihtarlarına karşı daha muti davranacak memurlar ile değiştirebilir.

Bakanın yetkileri burada sona erer.

b. — Bu mensubiyetin sınırları :

Bir savcının kendine verilen emre itaat etmemesinden doğan muka-

vemetinin bertaraf edilmesi ancak onun tahvili veya azli ile mümkündür. Bakan, onun yerine geçerek muteber bir şekilde hareket edemez. Bakanın emrine rağmen savcılığın bir uzvu tarafından yapılan cezaî takibat ve açılan bir hususî dâva muteberdir. Yetkili kaza onları reddedemez, esasından tetkikedecektir. Burada "La plume est serve mais la parole est libre" kaidesi tatbik olunur. Yani savcılık memurları kendilerine, yapmaları emredilmiş olan talebi yazılı olarak yaparlar fakat dâva esnasında kendi şahsî taleplerini ortaya atarak birincisinin kabul edilmemesini isteyebilirler.

c. — Savcı yanında görevlerini ifa ettiği mahkemeye prensip itibariyle tabi değildir.

Mahkemeler savcılık üyelerine ne ceza verebilir ne de onları tekdir edebilir. Emir ve talimat'da veremezler.

Bundan iki hal müstesnadır (2).

1. — Temyiz, istinşaf ile bidayet mahkemeleri savcılara neticede iddialarını bildirmelerini emredebilirler.

2. — İstinaf mahkemelerinin, kendi sahalarına giren vaziyetlerinin gerektirdiği vazifeden ayrılan veya bu vazifenin şerefine, hassiyetine halel getiren savcıları Adalet Bakanına ihbara yetkisi vardır.

Diğer taraftan mhakemeler de savcılıktan müstakildir. Yalnız, mahkemeleri onun murakabesine veya onun iştirakine tabi tutan ahval bundan müstesnadır Savcılar, mahkemelerin hükme takaddüm eden müzakerelerinde hazır bulunamaz.

d. — Azil edilebilmek keyfiyeti (Amovibilité).

Savcılığın hükûmet muvacehesindeki tâbaiyeti onun kat'i azil'ini intaç eder.

Bu azil edilebilme savcıların mutavaat vazifesinin ve bütün meslekî vazifelerinin bir müeyyidesidir. Hiçbir sebeb olmadan azile uğrayabilirler ve bu ceza eğer vazifelerini ifada ciddî ihmal gösterirlerse kendilerine

(2) Garsonnet (sözü geçen eser. sayfa 284) 3 istisna sayıyor. Bunlardan biri ceza hukukuna taallûk etmektedir.
yine ayni bahiste Cuche (Précis de Procedure Civile et Commerciale. 7. éd. 1937 şunları yazmaktadır : 1 - Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununun 83 üncü maddesine tevfikan bidayet ve istinaf mahkemeleri yanlarında çalışan savcılara (communicable) olmıyan işlerde dahi talebe bulunmalarını emredebilirler.
2 — 20 Nisan 1810 tarihli kanunun 61 inci maddesi İstinaf Mahkemelerine Adalet Bakanına hal ve hareketleri ile Adaletin şeref ve haysiyetini ihlâl eden savcılık memurlarını ihbar hakkını tanımıştır.

mahkemeleri birinci reislerine ve bidayet mahkemeleri reislerine görevlerinin şerefine halel getiren memurları ihbar eder.

3. — Medenî usul'e nezaret eder ve bir evvelki senenin medenî usul muamelerinin mahkemede tesbitini ister, onları kontrol ve rastlanan yanlışlıkları bertaraf etmek için talimat verir.

4. — Adalet Bakanına, onun bulunmadığı zamanlarda verilen hükümleri nakleder ve muvakkak mülkiyet beyanının gönderilmesinden sonra gayıb'ın sened ve eşyalarını havi deftere nezaret eder.

5. — Şifa müesseselerini teftiş eder ve bu müesseselere yapılan teberrüleri kontrol eder.

6. — Evlenme bahsinde sorulan muafiyetler hakkında bir fikir verir ve evlenmenin ilânını ve her nevi müddeti «ciddî sebeb'ler» olduğu takdirde meneder.

7. — Çocuklarının mahcuzluğunu talep eden anne ve babanın isteklerine cevap verir.

8. — Vasi ile vesayet altından çıkmış olan küçüğün sulh olabilmeleri için mütalâaları alınması zarurî olan üç hukukcuyu tâyin eder.

9. — Evli kadınlar ve küçükler lehine ve hacir altına alınmadan bir şifa müessesesine yerleştirilmiş olan fert lehine kanunî ipoteğin tescilini talep eder.

10. — İflâs sendikalarından iflâs sebeplerini bildiren hükümleri ve her iflâsın sebebini ve müflisin vaziyetini gösterecek olan muhtıraları, iflâsın «hileli» olup olmadığını anlamak için gerekli bütün vesikaları ister.

11. — Borçlunun aktif envanterinin tesbitine iştirak eder, geçici olarak tevkifini talep eder ve ticaret mahkemeleri kâtiplerinden vukubulan iflâsların herbirinin durumunu gösteren üç aylık bir rapor ister.

12. — Sahibi mahlul terekelerin idaresine nezaret eder.

13. — Ticaret mahkemelerinin ve Prud'homme Meclisleri azalarının vazifelerininin tâyinini ister.

14. — Gazete veya günlük yazıların neşir beyannamelerini kabul eder.

15. — Bakanlık memurları üzerinde inzibatî cezaları tatbik eder, usul'ün nizam dahilinde cereyanına nezaret eder ve hükümlerin icrasına yardım eder.

zaman tarafların taleplerine hiçbir şey ilâve edemez. Ancak birşey yapabilir o da icap ettiği takdirde tarafların iddialarını onların ortaya atmadıkları delillerle müdafaa etmektir.

3. — Savcı esas taraf olduğu zaman alelâde bir dâvacı gibi eğer müddei ise ilk, müddeialeyh ise ikinci olarak söz alır. (Partie — jointe) ise, talep yolu ile hareket eder. Herzaman avukatlar izahlarını tamamile bitirdikten sonra sonuncu olarak konuşur ve savcı, taleplerini yaptıkdan sonra taraflar artık birşey söyliyemezler (tâ ki istinaî olarak duruşmalar yeniden açılsın.

4. — Savcı (partie — jointe) olduğu ve talep yolu ile hareket ettiği zaman duruşmalarda şahsan ilgili değildir ve dâvayı kaybeden taraf Usul Kanununun 130 uncu maddesine tevfikan masrafları öder, yani kendi masraflarını vedâvayı kazanmış olan tarafın masraflarını yüklenir. Savcı, «esas taraf» olduğu ve iddiaları kabul edilmediği zaman ona da 130'uncu madde tatbik edilmek iktiza ederdi. Mademki savcı alelâde bir dâvacıdır kendisi tarafından ve dâvayı kazanan kimse tarafından ortaya konan masrafları yüklenmesi lâzımdı. Hakikat'de hiç de böyle olmaz. İçtihat 130'uncu maddeyi savcıya tatbik etmek istememiştir. Savcıya karşı müdafaada bulunmak hiç de kârlı birşey değildir, çünkü dâvasını kaybetse dahi kendisine karşı dâvayı kazanan kimse yaptığı masrafları yine kendi ödemeye mecbur olacak ve savcı ancak kendi masraflarına katlanacaktır.

Şimdi savcının görevlerinin daha etraflı bir tetkikine girişebiliriz. Paul Cuche, savcının dâva ve talep yolları ile olan görevlerinden, önce «talep yolu» nu tetkike başlıyacağını, çünkü savcının esas görevinin (partie — jointe) halinde hareket etmek olduğu ve dâva yoluna müracaatın bir istisna teşkil ettiğini onun için «talep yolu» nu tetkik ile işe başlamanın mantığa uygun geldiğini zannettiğini söylemektedir (10).

Biz, önce «dâva yolundan» ve sonra «talep yolundan» bahsedeceğiz.

a. — «Dâva yolu» (11).

Savcı, dâva yolu ile gerek esas taraf olarak gerek cebrî vekil sıfatı ile hukuk dâvalarına iştirak eder. Birçok hallerde savcı, müddei, diğerlerinde müdafidir. Bütün hallerde ise, savcı alelâde bir «esas taraf» ın haklarına maliktir.

(10) Cuche'ün bu şekilde önce talep yolundan bahsetmesi herhalde: «savcı kanunda hüküm olmasa bile hareket edebilirmi?» meselesinin izahı ile alâkadardır. (Bk: sözü geçen eser. sayfa III)

(11) Hoffet (sözü geçen eser. s. 18 - 26).

Savcı şu hallerde resen hareket eder:

Şahısların ahvalini ilgilendiren bazı meselelerde: Bazı şartlar tamamlandığı takdirde evlenmenin butlanını isteyebilir (Code Civil madde 184, 185, 190 ve 191).

Bir boşanma veya evlilik halinde çocukların üçüncü bir şahsa veya hatta aleyhinde ayrılık kararı verilmiş olan kocaya tevdi edilmeleri için talebde bulunarak müdahale edebilir. (Code Civil m. 302).

Delilik veya aptallık ile malûl bir şahıs hakkında onun karı veya kocası veya ebeveyni tarafından istenen hacir'e müdahele edebilir ve eş veya bilinir akraba olmadığı takdirde bu istekde kendisi bulunabilir.

Savcı, ebeveyne ve karı koca tarafından istenmediği takdirde aşırı derecede hiddet hali mevcut ise hacir talebinde bulunacaktır. (Code Civil m. 491, 499, 514).

24 Temmuz 1889 tarihli kanunda tâyin edilen hallerde (m. 3 ve 4) velâyetin nez'ini ister.

Savcı, dâva yoluna müracaat ettiği takdirde yapacağı işlerin büyük bir kısmı bu saydıklarımızdır. Şimdi Fransız hukukunda epey şüphe ve münakaşa tevlid etmiş olan bir meseleye temas edilecektir, O da savcının kanunda hüküm bulunmasa dahi hareket edip edemiyeceği meselesidir.

Münakaşalar Adlî Teşkilâtın esaslı kanunlarından olan 20 Nisan 1810 tarihli kanunun 46'ncı maddesinin tefsirinden çıkmaktadır.

Madde şöyledir: "Hususî Hukuk sahasında savcı kanun tarafından tâyin edilen hususlarda resen hareket eder".

Savcı kanunların karar ve hükümlerin tatbikine nezaret eder, kamu nizamını alâkadar eden hükümler çerçevesinde bu tatbike tevessül edilmesini ister.

Müellifler bu maddenin birinci fıkrası üzerinde anlaşıyor fakat ikinci fıkranın dar mı yoksa geniş bir suretle mi tatbik edileceği meselesinde ihtilâfa düşüyorlar (12).

(12) Glasson, bu meseleye temas ediyor ve 46 ıncı maddenin şu şekilde anlaşılması lâzım geldiğini söyleyor (sözü geçen eser. s. 118 ve 119).

Önce: Savcı, mesele kamu nizamını alâkadar etmese dahi hareket edebilir fakat bir şartla: bu hareket hakkı kendisine kat'i ve hususî bir kanun tarafından verilecektir:

Sonra: Kendisine bu hakkı veren hiçbir hüküm bulunmasa dahi icraaatda bulunabilir fakat kamu nizamını ilgilendiren bir mesele olduğu takdirde.

Glasson maddenin dar bir surette tefsir edilmesi taraftarıdır. Birinci ve ikinci fıkraların her ikisinde «dâva yolu» nu alâkadar ettiğini iddia edenlerin iddialarının doğru olmadığını söylüyor. İyice okunduğu takdirde birinci fıkranın Şüphesiz savcı-

Biz. etüdümüzde her iki noktai nazara yer vermekten kaçınacak (13) ve Cuche'ün izahatı ile iktifa edeceğiz (14).

Cuche, evvelâ, 46'ncı maddenin birinci ve ikinci fıkralarını tetkik ediyor

Birinci fıkra savcıya ancak kanun tarafından tasrih edilen hallerde hareket serbestisi tanıdığı halde ikinci fıkra aksine, kamu nizamının her ilgilenişinde hiçbir tahdide tabi olmaksızın hareket edebileceğini söylüyor. Böylelikle anlaşmazlık sahası kolaylıkla belirmektedir. Savcının haklarının dar ve geniş bir surette telâkki edilmesinde ayrılık vardır.

Fiiliyatda bu ayrılık bilhassa evliliğin butlanı ve medenî usul muamelelerinin tashihi bahsinde tezahür etmiştir. Dar tefsire taraftar olan fikre göre 46'ncı madde öyle zannedildiği kadar çetin değildir, her iki fıkranın her birine bir mâna atfetmek ve aradaki ihtilâfı kaldırmak mümkündür.

Birinci fıkra savcının yalnız dâva hakkına temas eder ve o zaman dâva hallerinin kanun tarafından tasrihi lâzımdır. İkinci fıkra, savcının, usuller medenî usul muamelelerinin görülmesi ve duruşmaların müddeti v. s. hakkındaki kontrol ve nezaret hakkına müphem ve kötü bir ifade ile temas eder. Artık bahis mevzuu olan dâva hakkı değildir ve bu takdirde muhakeme şu şekilde gelişir : Savcıya bir kanun hükmüne dayanmadan "dâva yolu"na müracaat etme hakkı vermek çok tehlikelidir. Kamu nizamı fikri, onun, ailelerin samimiyetine (intimité) girmesi ve vatandaşların sükûnunu ihlâl etmesi için iyi bir vesile olacaktır. Burada açık bir keyfî muamele tehlikesi vardır ve savcının bu selâhiyeti tamamiyle skandal mahiyetini alacak müdahelelere müncer olabilir.

Savcının, bir kanun hükmünün kendisine hareket selâhiyeti vermeden icraatta bulunamıyacağının delili XIX'uncu yüzyıl esnasında ve 1810 Kanunundan sonra müteaddit kanunların savcıya sarih surette bir hareket hattı çizmiş olmalarıdır (meselâ 30 Temmuz 1838 tarihli kanunun 32'nci maddesi, 5 Temmuz 1849 tarihli kanunun 37'nci maddesi ...).

"Dar tefsir" taraftarlarının fikri budur. Bu fikre 1860 senesindenberi

nın «dâva hakkına» hasredildiği anlaşılır, fakat ikinci fıkranın mevzuu bambaşkadır ve savcının «nezaret hakkına» taallûk eder.

(13) Bu hususda Garsonnet'nin sözü geçen eserinde etraflı izahat vardır (sayfa 322 - 329). Garsonnet «dar tefsiri» kabul'ü tercih etmektedir.

(14) Cuche (Paul) sözü geçen eser. sayfa 112 - 115.

içtihadın büyük kısmının fikri gibi gözüken "geniş tefsir" karşı çıkarılmaktadır (opinion extensive) (15).

Savcının aileler arasına anlaşmazlık sokacağı mülâhazası ehemmiyetsizdir. Savcı, tâkip hakkını tenkilî hal vukuunda kullanır, bu ailelerin sükûnu için hususî hukuk sahasındaki dâva yolundan çok daha tehlikeli olan bir silâhtır. Halbuki tecrübe isbat ediyor ki, savcı bu selâhiyetini normal zamanda suiistimal etmemektedir.

Suiitimallerden ancak, siyasî gerginlik devrelerinde korkulur. Kaldı ki bir taraftan, adlî müesseselerimiz, daima istisna teşkil eden böyle devreler göz önünde tutularak mütelâa edilemez. Diğer taraftan böyle anlarda ne yapılırsa yapılsın icra kuvvetinin keyfî hareketine ve kuvvet darbelerine hiçbir şey mania teşkil edemez.

Savcıya tahdidî bir surette hareket serbestisi veren 1810 senesinden öte kanunlara gelince, denebilir ki bu kanunlar Talleyrand'nın meşhur : **"Les Choses *qui* vont sans dire vont encore mieux en le disant"** cümlesini tatbik etmek istemişlerdir. Kanun vazı bu kanunlar ile bir ihtilâf vukubulduğu zaman mevki almak istememiş fakat savcının muayyen bazı hallerde hareket etme hakkının münakaşa mevzuu olmasını önlemiştir. Cuche, buraya kadar, "geniş tefsir" fikrinin diğer fikre pek öyle sarih bir üstünlük arzetmediğini söyledikten sonra, işte diyor "geniş tefsir" fikrinin hakikaten lehinde olan mülâhaza budur. Bu mülâhaza 1810 Kanununun içinde hazırlandığı şartlardan doğmuştur. 1810 kanununu hazırlıyanların niyetlerinin savcının hakkının geniş tefsire müsait addetmiyorum. Bunun izine, meselâ Treilhard'ın esbabı mucibesinde rastlanır.

"Hususî hukuk sahasında, kanun savcıyı zayıf'ın ve öksüzün hâmisi kılmıştır; o küçüklerin ve gaiplerin bütün meselelerinde dinlenecektir. nihayet kamuya taallûk eden hiçbir meseleye savcı yabancı kalamaz".

Son bazı skandalların vazı kanunun dikkatini savcının bilhassa evlenme meselesinde esas taraf olarak müdahalesinin faydası üzerine çekmiş olduğundan burada beliren niyet şüphe götürmez. 1808 ve 1809 Bruxelles ve Pau mahkemelerinin sahası dahilinde tarafların hileli bir (anlaşma)yı veya onların vücut verdikleri sahte bir muamele neticesinde bida yet mahkemeleri böyle evliliklerin butlanına karar vermişlerdi.

(15) Bu mevzuda Fransız içtihadı kaypak ve kararsızdır. Halihazırdaki temayül daha ziyade geniş tefsir temayülüdür, fakat sarih ifadelerle de anlatılmamıştır. Buna mukabil, adlî tamimler, kamu nizamı gerektirdiği takdirde savcının kanunen tasrih edilen haller dışında icraatta bulunabileceği keyfiyetinde şüpheye düşmüvorlar.

Bu hükümler hakkında savcı itirazda bulunmuş ve naksızını elde etmişti.

Halbuki :

1 — Evliliğin butlanını istemediği fakat iptal edilmiş bir evliliğin sahih bir evlenme olduğunun tasdikini istediğine göre bu gibi hallerde harekette bulunmak hakkını bir hüküm kendisine vermiyordu.

2 — Bidayet mahkemesinde esas taraf olmadığı halde hareketde bulunmak hakkına sahip oluyordu. Öyleki, Merlin, bahsi geçen hükümleri tefsir ederken mükemmel bir pratik netice elde edildiğini kabul etmekle beraber bu neticenin kanuna aykırı bir şekilde elde edilmiş olduğuna işaret ediyor, çünkü kanun tarafından tasrih edilmiş bir hal karşısında bulunulmuyordu ve taraflar kolaylıkla temyize müracaat edip bozma elde edebilirlerdi .....

Bu tehlikenin önüne, savcının hakkının dar bir şekilde tefsiri ile geçilmek istenilmesinin hikmeti anlaşılır.

a — "Talep yolu".

Talep yolunda savcı mahkemeler nezdinde hususî hukuk'u alâkadar eden işlerde kanunların iyi bir surette tatbikine nezaret, aynı işlerde kamu nizamını ve cemiyetin umumî menfaatlarını temsil, devletin ve kamu müesseselerinin haklarını korumak ve nihayet küçük tarafların ve hususî bir himaye istilzam eden bazı şahısların haklarını himaye etmekle vazifedar kılınmıştır. Savcının vazifesi, esas itibariyle, yargılamadan sonra duruşmada taleplerini bildirmek yani mahkemenin ve tarafların huzurunda şifahî olarak nizanın halledilmiş şekli hakkında fikrini bildirmek ve mahkeme üylerini kendi görüşüne uymalarını talep etmektedir.

Savcı, talep yoluna bidayet, istinaf ve temyiz mahkemelerinde müracaat edebilir. Hususî bir dâvada savcının talep yoluna müracaat etmesi takdirinde husule gelecek vaziyet, onun "esas taraf" olduğu zaman husule gelen vaziyetten çok farklıdır; bu takdirde, savcının dâvaya (partie-jointe) olarak iştirak ettiği söylenir.

Bu tâbir pek o kadar sarih değildir Filhakika (partie - Jointe) olduğu zaman savcı dâvada taraf değildir. O, mahkemenin bir yardımcısı, vazıı kanunun, cemiyete ve adalet dağıtanlara iyi bir adalet teminatı vermek için hukuk dâvalarına iştirakini emrettiği hiçbir menfaatı olmayan ve bitaraf bir adlî organdır. Vazifesi, bazı hallerde, bir tarafı tutmasını ve o tarafın taleplerine iştirak etmesini âmirdir.

Savcının vazifeleri sırf yardımcı mahiyettedir. Bu vazifeler, alelâde usul meselelerini, bu muamelelerin tertip ve prensiplerini tadile uğratmadan tamamlarlar.

Binaenaleyh taraflar dâvaya tasarruf selâhiyetlerini muhafaza ederler:

a — Savcı, tarafların yerine kaim olamaz ve sırf onlara hasredilmiş olan hakları istimal edemez, vazifelerini ancak, dâva alenî celse devresine vardığı zaman ifa eder. Bittabi taraflar da dâvanın yürüyüşüne ve itfasına taallûk eden haklarını muhafaza ederler. Mürafaanın sahasını tâyin eden taraflardır. Savcı, bu sahayı onların taleplerine ilâveler yaparak serdetmedikleri iddialar ortaya atarak genişletemez.

b — Savcı dosya tertip edemez ve kendisine dosya tevdi edilemez. (Bakınız Hoffet sözü geçen eser. s. 29).

c — Savcının kaideten kendi taleplerine zıt olarak verilmiş olan bir hükmün aleyhine hiçbir müracaat hakkı yoktur.

d — dâvayı kazanıp kaybetmiyeceğine göre hiçbir masrafa katlanmaz.

"Talep yolu"nun usulü çok basittir, iki safhaya ayrılır: Savcının dâva hakkında malûmat edindiği hazırlayıcı safha ve "asıl talep safhası" ki burada savcı duruşmada taleplerini bildirerek müdahelesini yapar.

(Partie-jointe) olarak savcının 3 esaslı vazifesi vardır:

1 — Savcının talepleri ve "kanunun koruyucusu" sıfatı ile vazifesi.

Hukuk dâvalarında tarafların her biri sırf kendi menfaatlerinin emrettiği şekilde hareket ederler. Tarafların ve avukatların fikirlerinden hâkim olan kanunun ve hukukun objektif bir şekilde tatbikinden ziyade halin gerektirdiği ve ihtiyaçlara cevap veren hükümlerdir.

Fransız vazıı kanunu, mürafaalar hitam bulduktan sonra, duruşmada, hâkimler hükmü tefhim etmeden ve müzakereye çekilmeden evvel, tarafsız ve menfaatı olmayan bir hukukcunun gelip mahkemeye ve taraflara ihtilâfda kanunun ve hukukun noktainazarını izah etmesini faydalı görmüştür.

Bu vazife savcıya verilmiştir. Savcının "talep yolundaki" esas vazifesi budur. Savcının bitaraflığı ve istiklâle sahip olması onun taleplerini kıymetlendiren kendilerinden vazgeçilemiyecek "sine qua non" şartlardır. Savcının selâhiyetleri tahdit edilmiştir.

Tarafların dâvaya tasarruf selâhiyetlerini muhafaza ettiklerini biliyoruz ve münakaşa sahasını tâyin eden onlardı. Savcı tarafların makûl gözüken iddialarına bulabileceği en iyi delillerle müzaheret edecektir.

Tarafların iddiaları kendisine aykırı gözüküyorsa onların reddini talep edebilir.

Savcı tarafların yerine, onların teklif etmedikleri çareler bularak ve taleplerine ilâveler yaparak ancak, mahkemenin resen tatbik etmesi icap ettiği veya tarafların vazgeçmek mevkinde bulunmadıkları kamu nizamını alâkalandıran haklar bahis mevzuu olduğu zaman geçebilir.

2 — Savcının kamu nizamının ve kamu menfaatinin müdafii sıfatı ile vazifeleri.

Eski bir gelenek mucibince, Fransız savcılığı, kamu nizamının mahkemeler nezdinde resmî bir müdafiidir.

Savcı, birçok hallerde bu nizamı korumakla mükelleftir: kamu nizamı, kabahat, suç veya cürümler ile ihlâl edildiği zaman alelâde polis mahkemeleri veya ceza mahkemeleri nezdinde; bilhassa kanun tarafından tasrih edilmiş olan hallerde, hukuk mahkemeleri nezdinde: Münazaalı hallerde dâva yoluna, münazaasız hallerde talep yoluna müracaat ederek... Nihayet, hususî hukuku alâkadar eden dâvalarda kamu menfaatını ilgilendiren noktalar bulunduğu takdirde "talep yolu" na müracaat eder .....

Kanun "kamu nizamı"ndan ne kasdettiğini söylememiştir. Müellifler de tarifini yapmaktan çekiniyorlar. "kamu menfaatı"nın bilhassa "dâva yolu"nda ehemmiyeti olduğunu görmüştük.

II — HUKUKUMUZDA SAVCILIK MÜESSESESİ.

I — Tarihçe:

Bizde, savcıların hukuk dâvalarının görülmesi esnasındaki müdahelelerine önceleri bazı nizamnamelerde tesadüf edilmektedir (16).

"1'inci tertip Düstur'un 1'inci Cildinin 688 ve müteakip sayfalarında neşredilen tarihsiz "Dersaadet ve mülhakatı idarei zabıta ve mahakimi nizamiyesine dair nizamname" m. 61'de "Divanı temyizde erbabı cinayet aleyhinde müddei sıfatında bulunmak üzere devlet namına umuru hukukiye ve kanuniye vakıf bir memur bulunacaktır" denildikten sonra m. 71' de "Daavi meclislerinde daimî surette bir müddeiumumi bulunmayıp meclis maiyetinde bulunan teftiş memurlarından biri meclisin tensibi üzerine ledelicap bu vazifeyi ifa eyliyecektir" denilmiştir.

"Eski Devlet Şûrasaı âzasından (Kemal Paşa zade) Sait beyin 1306 da basılan "Mahakim" adlı eserinde (s. 28) kaydedildiği üzere "mukaddem-

(16) Sabri Şakir Ansay Hukuk Yargılama Usulleri Dördüncü Bası Ankara 1950. sayfa 52 v. d.

leri müddeiumumilik hizmeti mahakim azasından birine ihale kılınarak rüyeti dâva olunmak kaidesi cari idise de sonradan mahsusan muayyen ve mansup müddeiumumiler bulundurulması sureti, tercih ve ihtiyar kılınmıştır".

Gerçek 1 cemaziyülevvel 1287 tarih ve 1253 numaralı Takvimi Vakayide yayımlanan Divanı Ahkâmı AD. Nezaretinin tanzim ettiği 17 sefer 1287 ve 6 Mayıs 1286 tarihli nizamname lâyihasında... "Mahakimi Nizamiyede muhakemeleri icra olunacak caniler ile bazı mücrimler aleyhine müddei sıfatında dâva etmek ve asayişi umumiye dokunur hukuk deavisi hakkında kavanin ve nizamatın hüsni cereyanını muhafaza eylemek vezaifi ile muvazzaf olarak hasmı mansup namında canibi hükûmetden birer memur bulundurulması teklif edilmiştir. Gene Takvimi Vakayi,in aynı nüshasında yazılı olan bu lâyihaya dair Şurayı Devlet Heyeti Umumiyesinin (7 rebiülevvel 1287 ve 26 Mayıs 1386 tarihli) mazbatasında..." ve hukuku şahsiye müddeisine mukabil olarak mahakimi cezaiyede bulundurulacak memurlara hasmı mansup yerine müddeiumumî namı verilmesi münasip görülmüş" ve bu nüshada çıkan 26 maddelik "Dersaadet hukuk' adiye ve cezaiye mahakimi nizamiyesinin teşkilât ve vezaifine dair nizamname"de müddeiumumî tâbiri kullanılmıştır.

Nizamnamelerdeki bu işaretlerden sonra müddeiumumilik hakkındaki ilk sarahata 1293 Tarihli Kanunu Esasinin 91'inci maddesinde rastlıyoruz :

a — 1293 Kanunu Esasisi Madde 91 :

"Umuru Cezaiyede hukuku âmmeyi vikayeye memur müddeiumumiler bulunacak ve bunların vezaif ve derecatı kanun ile tâyin kılınacaktır".

b — 1295 Tarihli Mahkeme Teşkilâtı Kanunu :

Bu kanunun ikinci bab 1, inci faslında Müddeiumumiliğe ait hükümlere rastlamaktayız. Başlıca maddeler şunlardır :

Madde 56 — Müddeiumumiler umuru adliyede hukuku âmmeyi vikaye için taraf-ı-saltanatı seniyeden mansup memurlardır.

Bunların vazife-i-asliyesi asayiş ve hukuk-u-umumî'nin muhafazası için ahkâmı kanuniyenin hüsnü cereyanına dikkat etmekten ibarettir.

Madde 57 — Müddeiumumîler doğrudan doğruya Adliye Nezaretinin emri tahtında bulunup bunların takriri ile bil iradeyi seniye icra olunur. Müddeiumumîler hâkimlik evsafını câmi olmak lâzımdır.

Madde 58 — Müddeiumumîlerin umur-u-cezaiyede vezaifi, ceza usulü muhakeme kanunu ile muayyendir.

2. — Bugünkü Savcılık Teşkilâtı: 15/1/1945 tarihli kanunla türkçeleştirilen Anayasa (m. 61, 64) müddeiumumilere savcı demektedir.

2556 numaralı hâkimler kanununca müddeiumumîlerin ve muavinlerin tâyini, imtihanı ve terfii hâkimlerin tâbi olduğu şartlara tâbidir. «Müddeiumumî mesleğinin sınıfları ve dereceleri ve maaşları» 2556 numaralı «kanuna bağlı iki numaralı cetvelde gösterilmiştir». (madde 18).

«Bütün müddeiumumilik teşkilâtı Adliye Vekilinin idaresi altındadır. Baş Müddeiumumî, dairesi muavinleri üzerinde ve Cümhuriyet Müddeiumumîleri kendi muavinleri ile, kaza daireleri içindeki müddeiumumîler üzerinde nezaret ve murakabe hakkını haizdirler» (m. 85) «Adliye Vekili müddeiumumîler arasında vazifede yüksek kudret ve kabiliyet göstermiş veya muvaffak olamamış olanları ayırma meclisine bildirir» (madde 37).

«Adliye Vekili hizmet icaplarına göre müddeiumumîlerden lüzum gördüklerini veya isteyenlerden tensip edeceğini hâkimlik sınıfları içinde derecelerin muadil bir vazifeye nakledebilir». (m. 63).

«Her hâkim ve müddeiumumî ayırma meclisince ehil olduğu gösterilen meslekte terfi eder. Ancak mümtaz olarak veya tercihan terfie lâyı görülen hâkimler ayırma meclisi mütalâasına bağlanmaksızın ve bunun haricinde olan hâkimler ayırma meclisi mütalâası alınmak suretile müddeiumufîliğe nakledebilirler» (muaddel 62'nci madde 19 Haziran 1940 no. 3885).

«Temyiz daireleri, yaptıkları temyiz tetkikatı esnasında münferiden ve müçtemian hüküm veren hâkimlerden herbirinin ilmî liyakatlerini tesbit ederek bir not verirler...

Baş müddeumumî dairesine gelen evraka göre Cümhuriyet Müddeiumumîlerinin muhakeme esnasındaki mütalâalarını ve layihaları münderecatını mukayese ve tetkik suretile vereceği notları adliye vekilliğine gönderir». (madde 35).

«Hâkimlerle Cümhuriyet müddeiumumîleri refakatlarındaki muavinler ve icra memurları ve ağır ceza mahkemesi reisleri de aza muavinleriyle muavinlik sınıfında bulunan sorgu hâkimleri hakkında :

a. — Ahlâkî gidişlerine dair şikâyet vâki olmuş veya tahkikat yapılmış'sa bunların mevzuunu teşkil eden vâkıanın mahiyetini veya tahkikat evrakının ne zaman ve nereye gönderildiğini ve neticesin:

b. — Kendisine nekadar iş verilip ne kadarını çıkardığını Adliye vekilliğince tâyin edilen müddet içinde vekilliğe bildirirler...» (madde 30).

Savcılık Teşkilâtı, Neuchâtel Kantonuna ancak 1862 de girmiştir (17).

Medenî Kanunun tatbikine dair olan Kanunun 13 üncü maddesinde şöyle bir hüküm vardır:

«Müddeiumumînin âmme nizamının ilgilendiği hallerde hareket etmek veya âmme nizamını ilgilendiren dâvalarda müdahele etmek selâhiyeti vardır».

Savcının müdahalesi :

Kanun, müdahele edip etmemesinin doğru olup olmıyacağını takdir etmesinde savcıyı serbest bırakıyor.

Savcının faaliyet sahası bütün hukuk mahkemelerine şâmildir.

Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, müdaheleyi tevlid edecek bir hal vukuunda, savcıyı kimin haberdar edeceğini tasrih etmiyor. Bu, kanun için bir eksik teşkil eder. Fiiliyatda, savcıyı birçok kimseler haberdar edebilir. Mahkemeler, taraflar, üçüncü şahıslar, idarî makamlar ....

Cavcı, görevini ifa ederken, kendisi, müdaheleyi intaç edecek bir hal ile karşılaşabilir.

Müdahelenin nasıl olacağı bahsinde, Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu «âdi müdaheleden» bahseden maddelere başvurulmasını söylüyor. Filhakika, Neuchâtel Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu madde 52 de:

«İşvu fasıl ahkâmı kanunen savcının müdahelesi lâzım gelen hukuk dâvalarında da tatbik olunur» demektedir. (Bizim Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu madde 58).

Fakat, böyle diğer maddelere müracaat edilmesini sağlamak hiç de sarih ve kat'î birşey değildir. Bunu tefsir edebilmek için önce savcının müdahele etmekle kasdettiği gayeyi anlamak lâzımdır, ve acaba, «adi müdahele» ye taallûk eden madddeleri, kıyas yolu ile savcının müdahelesine ne dereceye kadar tatbik edebiliriz.

Önce, bu âdi müdaheleye taallûk eden Kanunun 47 — 51 inci maddelerini görelim (Bizim Kanunun 53 — 57 nci maddeleri).

Madde 47: «Hakkı veya vecibesi bir dâvanın neticesine bağlı olan üçüncü şahıs iki taraftan birine iltihak için dâvaya müdahele edebilir».

Madde 48: «Müdahele talebi mahkeme bitinceye kadar dermeyan olunabilir ve dâvayı asliyenin cereyanına talik olununr.

Müdahele talebi arzuhal ile olur.

Tahkikat hâkimi tarafından tâyin olunacak mahkeme günü arzuhale işaret edilerek suretleri iki tarafa tebliğ olunur».

(17) Hoffet sözü geçen eser. s. 190. (not 10).

ihtilâfın tahkikat hâkimi tarafından ortadan kaldırılmasına dairdir, dâva mevzuu olan şeyin kamu nizamını alâkalandırıp alâkalandırmadığını hâkim tâyin edecektir(18).

Nihayet 50 nci madde, dâvaya, âdi bir müdahilin hareket serbestisini ciddî bir suretde sınırlandırmaktadır. Bu kaide savcılığa tatbik edilmek istenirse onu epey geniş bir suretde tefsir etmek icap edecektir.

Meselâ, fiiliyada, savcıya dâvaya geç girdiği takdirde delillerini tamamlamak için tahkikat hâkiminden bir mühlet istemek hakkı tanınmaktadır. Görülüyor ki, Neuchâtel Kanununda, savcının müdahelede bulunmasının bir kaideye bağlanması pek sarih bir vaziyet arzetmemektedir.

Vazıı kanunun «âdi müdaheleye» dair olan hükümlere müracaat edilmesini teklif etmesi, insanda biraz, Fransız vazıı kanununun savcının talep yolundaki vazifelerini vasıflandırmak için kullandığı (partie - jointe) tâbirinin pek kelimesi kelimesine anlaşıldığı ve Vazıı kanunun savcının kamu nizamını müdafaa edebilmesi için tarafların vaziyetinden müstakil bir vaziyeti olması icabedeceğini ve mahkemeler nezdinde hareket hürriyetine malik olması gerekeceğini düşünmediği hissini uyandırıyor.

Neuchâtel'de tatbikatdaki hal:

Neuchâtelde, müdahele ihtiyarî olmakla kalmayıp, kanun mahkemelere savcının müdahelede bulunabileceği halleri resen bildirmelerini bile tasrih etmemiştir.

«Tatbikatda müddeiumumî âmme nizamı mefhumunu dar olarak tefsir ettiğinden 13 üncü madde seyrek olarak tatbik edilmektedir» (19). Sırf medenî hal ile ve medenî hal kayıtlarının tashihi işi ile meşgûl olunuyor.

Guy Hoffet'nin Neuchâtel Savcısı Piaget'den naklettiğine göre «Üç yıl içinde bu maddenin tatbiki yolunda hukuk dâvalarında ancak iki iş kaydedilmiştir».

«Tatbik kanununun 25 ve 30 ıncı maddelerindeki hallerde yani velâyetin nezi ve hacır işlerinde ise müddeiumumînin faaliyeti daha çoktur». (20). Mentha'nın fikrine göre, müdahelenin faydası yargıcın iktidarına bağlıdır (21). Yargıçlar iyi iseler, müdaheleye lüzum yoktur. Pratik bakımdan Mentha müdahelenin lüzumlu olduğuna kaani değildir fakat bu nevi bir kanunî hükmün bulunmasının bir mahzuru da yoktur.

«Kanton Mahkemesi resisi ise başlıca taraflardan birinin galip olduğu

(18) Hoffet sözü geçen eser. s. 193 veno. 117; 118.
(19) Sabri Şakir Ansay, Hukuk Mahkemeleri Usulleri cilt I. s. 116.
(20) Sabri Şakir Ansay, sözü geçen eser. s. 116.
(21) Hoffet, sözü geçen eser. s. 214.

ve hususu ile boşanma işlerinde savcının müdahelesi faydalı olacağı fikrindedir Gaip temyize müracaat edemiyeceğinden ilk derece mahkemesinde hakkının ihlâl edilmiş olması halinde zarar görecektir (22).

4. — Bizde Savcının vazifeleri. — (Hukuk Mahkemelerinde).

a. — 1295 Tarihli Mahkeme Teşkilâtı Kanununa göre.

Bu Kanunun savcılığı alâkadar eden maddelerine işaret etmiştik.

Kanunun müddeiumumîlerin hukuk dâvalarındaki görevlerine dair olan 65, 67 — 72 inci maddeleri, şimdiye kadar bu müdaheleden hakiki ve ciddi bir fayda görülmediğinden ve bilâkis savcıların dosyayı mütalâa için alıp uzun zaman yanlarında alıkomak gibi haller yargı işinin talikini icabeylemekde olduğundan dolayı 492 no. lı kanunun 12 inci maddesi ile kaldırılmıştır» (23).

b. — Hukuk Muhakeme Usulü Kanununa göre :

Bu kanunun 58 inci maddesi : 38 inci madde ile başlıyan üşüncü fasıl ahkâmının savcının müdahelesi lâzım gelen hukuk dâvalarında da tatbik olunacağını yazmaktadır. Âdi müdaheleye taallûk eden (47 — 51 Neuchâtel Kanunu) ve bizim 53 — 57. Maddeler) maddelerin savcılığın müdahelesine ne dereceye kadar tatbik edilebileceğine İsvirede Neuchâtel Kantonundaki vaziyet incelenirken temas etmiştik. Bu sebeble, şimdi, yine Savcının vazifesine dair Hukuk Muhakeme Usulü Kanununun 427 inci madddesine temas edeceğiz. Bu maddeye göre Baş savcı elli lirayı geçmeyen alacak dâvalarında verilen hükümleri kanun menfaatine olarak temyiz edebilir.

Önce şunu belirtmek lâzımdır ki «kanununmuzun temyiz faslında Neuchâtel Kanunundan hükümler almış ise de çoğu o kanuna yabancıdır. O kanunda ne kanun menfaatına bir bozma vardır, ne de temyiz mahkemesine bir hüküm vermek selâhiyeti verilmiştir. Neuchâtel (cassation) mahkemesi kanuna aykırı olan hükmü bozar ve dâvayı hükmü veren başka bir mahkemeye gönderir» (24).

Müteaddit devletlerin temyiz mahkemelerini iki grup altında toplanabileceği malûmumuzdur.

Birinci grup temyiz mahkemeleri. (Lâtin memleketlerindekiler). Bunlar yalnız hükmü nakzederler, hükmü kırarlar (cassation).

(22) Sabri Şakir Ansay, sözü geçen eser s. 116.

(23) Sabri Şakir Ansay, Hukuk Yargılama Usulleri. 4 bası. s. 54.

(24) Sabri Şakir Ansay, Kısaltılmış Hukuk Mahkeme Usulleri (19422) s. 106 ve 107 ve aynı müellif Hukuk Yargılama Usulleri 4. bası s. 287 ve devamı.

İkinci grup temyiz mahkemeleri. (İsviçre, Almanya v. s.) .— Bunların vazifeleri yalnız hükmü bozmak değildir, icap ederse tâdil ve tashih suretile verilen hükmü düzeltirler. İşte bizim kanunumuz bir kısım maddelerinde birinci, bir kısım maddelerinde ikinci sistemi kabul etmiştir.

Fransızlar temyiz'e bir murakabe vazifesi tanırlar. Temyiz bir mahkeme değildir, temyiz, onlarca, bir «murakabe organıdır».

Almanlar ise, Temzyizi aynı zamanda bir mahkeme olarak mütalâa ederler ve hüküm vermesini kabul ederler.

Fransızlar Temyiz'e «kamu menfaatı» için kurulmuş bir müessese nazarı ile bakarlar. Bunun neticesi olarak kanun hilâfına verilmiş olan hükümler savcı tarafından temyiz edilebilir. Kanununmuz da : Savcı talebi ile bir hükmü temyiz edebilir der ve Fransızları taklid eder.

Fransızlar da bu kendi telâkkilerinin mantıkî bir neticesidir. Fransada savcı şu şartla temyiz edebilir : Kanun hilâfına bir hüküm verilmiştir ve alâkadar taraf buna temyizde itirazda bulunmamıştır. Savcı, bu takdirde «dans l'intétêret de la loi» itiraz eder ve temyiz hükmübozarsa taraf bundan istifade etmez. Etmez, çünkü nakız kamu menfaatı namına olmuştur. Bizim 427 inci maddeye gelince ... savcı temyize müracaat ederek nakzını istiyor, Yargıtay hükmü nakzederse dâvacının istifade etmesi lâzımdır. Halbuki böyle olmaz ve bu nakızdan aleyhine hüküm verilmiş olan kimse istifade edemez. Bu nakız «kanun menfaatine» olan bir nakızdır. Bu hüküm pek doğru değildir. Fransız kanununda hüküm mantıkidir: Çünkü şahsa temyiz hakkı verilmiş fakat o kendi ihtiyarı ile istifade etmemiştir. Bizde hem temyiz hakkı vermiyoruz, hem savcıya temyiz ettiriyoruz ve Yargıtay hükmü nakzedince bundan şahsı istifade ettirmiyoruz.

c. — Medenî Kanununa göre :

Madde 71 : Bir cemiyetin gayesi kanuna yahut adabı umumiyeye mugayir olursa, müddeiumumilik makamanın veya bir alâkadarın talebi üzerine o cemiyet fesholunur.

Sabri Şakir Ansay Hukuk Yargılama Usulleri kitabında (4. bası s. 55). Medenî Kanunun 80 inci maddesinde bundan bahsedilmemiş ise de m. 71 de olduğu gibi burada da savcının yetkisini kabul etmek icabeder demektedir. Madde 101 : gereğince evlenmede mutlak butlan sebeblerinden birinin bulunması halinde savcı evlenme akdine resen itiraz ile mükelleftir. (Keza Medenî Kanun 103'e bakınız.). Savcı evlenme akdinin butlanını da dâva edilebilir. (Medenî Kanun m. 113). Adliye Ceridesinin Şubat 1934 tarihli nüshasında (s. 3458) yazılı Ad. Bakanlığının bir tamiminde, resen açılan mutlak nutlan dâvalarında savcıların huzurları iktiza ederse

de Hukuk Yargılama Kanunu M. 58 den anlaşılacağı üzere ilgililerin açtıkları dâvada mutlakabulunmaları icabetmiyeceği ve yalnız dâvaya dahil olabilecekleri ve Yargıtay içtihadının da bu merkezde olduğu bildirilmiştir (25).

Medenî Kanun madde 245'e göre: Müddeiumumî nesebi red dâvası açabilir. Madde 245 fıkra 2: «Kadın evlenmeden evvel gebe kaldığı takdirde koca tanımış olsa bile müddeiumumî onun babası olması bulunmadığını dâva ve isbat edebilir».

Madde 251 de Müddeiumumîye nesebin tashihine karşı itiraz hakkı verilmiştir.

Madde 251: «Ana ve babanın kanunî mirasçıları ile müddeiumumî nesebin tashihine muttali oldukları günden itibaren üç ay içinde itiraz edebilirler...» Tatbikatda görüldüğü üzere savcı, mahkemelerin Medenî Kanun 88 mucibince verdikleri evlenmeye izne karşı bu izinin şartları bulunmadığından bahis ile kamu adına temyiz etmektedir. (Yargıtay İkinci Hukuk Dairesi, 11 Nisan 1928) (Sabri Şakir Ansay. Sözü geçen eser. s. 55).

d. — Başka Görevler:

Savcılar Nüfus kanunu mucibince nüfus işlerinde de bulunur. Savcıların bu işlerdeki görevleri hakkında Yargıtay dördüncü hukuk dairesinin bir açıklaması vardır:

«1. — Nüfus Kanununun 11 inci maddesinden anlaşıldığı üzere tashihi sin, kayıt ve isim dâvaları yaş, kayıt ve ismini tashih ettirmek isteyen şahıs tarafından yahut ait olduğu dairece gösterilecek lüzuma binaen savcılar tarafından açılır, nüfus memurları her iki surette taraflardan bulunmuş ise de savcılar birinci suretde taraftan olmayıp yalnız ikinci suretde taraflardan sayılır.

2. — Mezkûr maddenin son fıkrasında bu dâvalar üzerine sadır olan ilâmların ilgililer veya savcılar tarafından temyiz olunabileceği yazılı olup savcıların temyiz yetkisi mutlak suretde kabul edilmiş ve alâkadarlar tâbirinin nüfus memurlarına da şümulü tabiî bulunmuş olmakla beraber iki suretde de savcılarla nüfus memurları bu dâvalara müteallik kararları temyiz edebilirler.

3. — Nüfus kanununda ilâmların tebliği hakkında bir kayıt ve sarahat olmamasına binaen tebliğ keyfiyetinin umumî hükümlere göre halli icap eder. Binaenaleyh Hukuk Yargılama Usulü Kanununun 392 nci maddesi mucibince bu dâvalar üzerine verilen ilâmların taraflardan olan nüfus

(25) Sabri Şakir Ansay, Hukuk Yargılama Usulleri 4. bası s. 55.

memurları ile mutlak suretde temyiz hakkını haiz bulunan savcılara verilmesi lâzımgelir». (25 — 11 — 1930 tarihli ve 93 numaralı tezkere).

Savcıların Avukatlık Kanunu mucibince de bir takım vazifeleri vardır: Meselâ: Baro, üyeleri üzerinde bir inzibat temin etmekle mükelleftir. İnzibat cezaları ihtar, tevbih, bir aydan bir yıla kadar avukatlık yaptırmamak ve bütün bütün avukatlıktan çıkarmaktır. Bu cezalardan ihtar cezası kat'idir yalnız savcının itiraz hakkı vardır (1220 numaralı kanun madde 1) Öbür cezalar aleyhine avukat tarafından itiraz olunabileceği gibi savcılar da itiraz edebilirler.

İnzibat meclisleri bu cezaları resen veya alâkadarların şikâyeti üzerine veya o yerin savcısının talebi üzerine verebilirler.

Savcılar İcra İflâs Kanunu mucibince de İcra ve İflâ dairelerini murakabe ile mükelleftirler.

İcra İflâs Kanunu Madde 13 (Muaddel 3 Temmuz 1940, Kanun no. 3890).

«Tetkik mercii vazifesini gören hâkimler icra ve iflâs dairelerini murakabe ederler. Bu daireler Cümhuriyet müddeiumumîlerinin daimî murakabesi altında olup en az senede bir defa teftiş olunur».

NETİCE:

Bilhassa son yirmibeş sene zarfında savcılık müessesesinin ehemmiyetinden gittikce kaybettiği müşahede edilmektedir ve bu bilhassa onun müdahele selâhiyetinde tezahür etmektedir.

Guy Hoffet, İsviçredeki vaziyetden bahsederken: savcının müdahelesinin kantonlara göre değişmekte olduğunu söylüyor. Bazı kantonlarda daha başlangıçtanberi bu müessese pek cüz'i bir rol oynamıştır. Eskidenberi tatbik edildiği diğer kantonlarda ise müdahele hiç mesabesine inmek üzeredir. Halen, müdaheleyi ehemmiyetli bir suretde tatbik eden kantonlar Cenevre ve Vaud Kantonlarıdır. Fakat Cenevrede bundan 30 sene evvel çok daha fazla tatbik ediliyordu ve bugün faydası hakkında münakaşa cereyan etmektedir.

Savcı Kantonlarda umumiyetle şu hallerde müdahelede bulunmaktadır:

Boşamalar, selâhiyetsizlik iddiaları, ecnebilerin iştirak ettikleri dâvalar, babalık dâvaları, medenî hal kayıtların tashihleri.....

Savcılığın müdahelesinin faydası üzerinde çok münakaşa edilmiştir. Mahkemenin faaliyetini kontrol etmekten ve ona müzaheret etmekden doğan faydadan ve kasır olanların menfaatlarını korumak için yapılan

müdaheleden doğan faydadan bahsettikden sonra G. Hoffet, bu müdahelenin asıl faydasını, mahkemeden ayrı bir teşekküle, hususî hukuk kazasına tevdi edilen dâvalarda umumun menfaatını korumak için kendiliğinden iştirak imkânı vermesinde buluyor.

Memleketimize gelince ... Bizde de savcının hukuk dâvalarındaki selâhiyetinin epey tahdide uğramış olduğunu söyliyebiliriz.

Filhakika, 1295 tarihli mahkeme teşkilâtı kanununun 67 — 72 inci maddeleri «şimdiye kadar bu müdahaleden hakikî ve ciddî bir faide ikti taf edilemediğinden ve bilâkis müddeiumumîlerin evrakı alıp mütalâa etmeleri gibi haller mahkemelerin talikini icabeylemekte bulunmuş olduğundan» mülâhazasile 492 numaralı kanunun 12 inci maddesi ile kaldırılmıştır.

Savcının müdahelesinin mahkemenin işlerini geciktirdiği tenkidi, bu müdaheleye karşı yapılan tenkitlerin başında gelmektedir.

Pierre Lepaulle 1934 de neşredilen «La Justice» adlı eserinde «Adalet sur'atli bir şekilde tevzi edilebilir mi ?» sualine cevap ararken savcılığa temas ediyor ve : «hukuk dâvalarında, bidayet ve istinaf mahkemelerinde savcının vazifesini lağvetmeli diyor».

Pierre Lepaulle fikrini şöyle ifade etmektedir :

«Her hukuk dairesinde, istinaf ve temyiz mahkemelerinde savcılığın bir mümessilini bulundurmak muazzam bir memur israfıdır.

Bazı şahısların, çetin «Adalet tevzi etme» selâhiyetini emanet etmek için onların epey sağlam bir bilgiye, basirete, ve kâfi bir istiklâle sahip oldukları kabul ediliyor da, sonra onların yanına verecekleri hükmü kendilerine tavsiye edecek olan diğer bir şahıs konuluyor, bu nasıl olur.

İki şıktan biri : Ya hâkimler ne yapacaklarını bilmiyorlar, bu takdirde onları değiştirmek lâzımdır — yahut biliyorlar — bu takdirde savcının fikirlerine ihtiyaç yoktur.

Denilir ki, gıyaben görülen işlerde, bulunmayan kimsenin haklarını himaye etmek lâzımdır. Bu aşikârdır, fakat Cümhuriyet müddeiumumîsi, meselede, adalet mevkiinde bulunan hâkimden daha fazla ne bilir. Mahkemeye zaten ayni âmirane şekilde kendilerini kabul ettirmemiş bulunan hangi vicdanî mülâhazaları izhar edecek, hangi tedbirleri alacaktır ?

Savcı, celsede taleplerini serdettiği zaman aynen mahkemenin yapacağı işi yapmaktadır.

Birçok mahkemelerde, birçok memleketlerde savcılık yoktur, ve bu yokluk adaletin tevziine hiç de halel getirmemektedir. Bunun delili şudur

ki, işlerin kısmı azâmında savcı, veya yardımcı hiçbir şey yapmazlar ve ekseriya duruşmada kendilerini temsil eden ..... Takkeleridir.

Pek alâ biliyorum ki onların yapacak başka işleri vardır, fakat eğer duruşmalarda bulunmak külfetinden kurtulmuş olsalardı bu işleri çalışma odalarının sükûnu içinde daha çabuk ve daha iyi bir şekilde görürlerdi. Bu takdirde, içlerinden birçokları kâh bir sene veya daha fazla bekleyen işleri görmek için yargiç olarak kullanılabilirler, kâh savcılığın mümessili sıfatı ile büyük bir kısmı «gayrı kâfi» bir (parquet) nin kifayetsizliği yüzünden cezalandırılamayan suç ve cürümleri takip için kullanılabilirlerdi».

Pierre Lepaulle'ün tenkitleri şiddetli ve mantıkidir.

Ancak bütün bu aleyhde sözler, bizi savcılık müessesesinin hukuk dâvalarındaki rolünü ortadan kaldırmak kararını almamıza sevkedebilir mi ? Zannetmiyoruz. Çünkü zaten, savcılığın hususî hukuk sahasındaki müdahelesi çok tahdide uğramiştır.

Mamafih ılerde bu müdaheleye ilerde hiç de ihtiyaç kalmaması mümkündür.

---o---

YABANCI MEMLEKETLER MEVZUATINDA EVLÂD EDİNME

Türkçeye Çeviren : **Dr. Reşat D. TESAL**

(Çocuk suçluluğu ve alelûmum çocuk himayesi mevzuu ile ilgili neşriyatiyle tanınmış «Sauvegarde de l'Enfance» adlı Fransızca mecmuanın mayıs 1951 sayısında okuduğumuz bu tetkik, Fransa ilmî araştırma merkezi mensuplarından ve mukayeseli hukuk enstitüsü asistanlarından Yvonne Marx tarafından kaleme alınmıştır. Mevzuun şumulü ve ehemmiyeti bakımından dilimize çevirerek dergiye dercinde faide mutalâa ettiğimiz yazıya muharrir, evlâd edinmenin hukukî bünyesinin etraflı bir tahlilini yapmıyacağını, maksadının mukayese yoluyla müessesenin bugünkü çehresini tebarüz ettirmek olduğunu söylemek ve tek taraflı tetkiklerin hakikati tamamen ifade edemediğini, hukukî müesseselerin hakiki değerlerinin ancak benzeri yabancı müesseselerle karşılaştırmak neticesinde meydana çıkabileceğini dermeyan etmekle başlıyarak şöyle devam etmektedir):

Evlâd edinme müessesesinin menşei çok eskidir. İbranilerde, Hindde, Mısırda, Yunanistanda ve bilhassa Romada bu müessese biliniyordu. Romada evlâd edinen ailenin menfaatini gözetmek ve ecdat ibadetinin, asaletin ve isim ve servetin devamını sağlamak maksadiyle ihdas edilmiş bulunuyordu. Orta çağda unutulmuş gibi görünen müessese, Napolyon devrinde Fransız medenî kanununa alınmış ve bu tarikle bir çok memleketler mevzuatına yeniden girmiştir. Ancak, Fransız medenî kanununun kabul ettiği evlâd edinme şekli, rüşt yaşını aşmış bulunanlara inhisar ettirilerek mahdut bir rol oynıyacak surette düzenlenmişti. Bu itibarla, bir çok kimseler haklı olarak bu kanunun evlâd edinme müessesesini ihya değil, adeta paralize ettiğini iddia eylerler. Filhakika, Fransız medenî kanununun mer'î kaldığı Belçikada, 1901 ile 1930 arasındaki evlâd edinmelerin yekûnu pek düşük kalmış, bini aşamamıştır.

Lâkin yirminci asırda evlâd edinmeye hayat veren yeni ihtiyaç ve temayüller belirmiştir. Esasen müessese kısmen insanî gayelerle ve halk sınıfları arasında bir yaklaştırma vasıtası olarak daha on sekizinci asrın sonunda itibar kazanmağa başlamıştı. Yirminci asırda ise rağbet umumî bir mahiyet almış ve 1919 dan 1948 ze kadar evlâd edinmeye dair bir çok memleketler mevzuatına hükümler konmuştur. Büyük Britanya ile domin-

yonların ekserisi, Arjantin, Brezilya, Kostarika, Danimarka, Finlandiya, Yunanistan, Norveç, Panama ve İsveç gibi memleketler bu meyandadır. 1918 de kabul ettiği aile kanununun 182 inci maddesinde evlâd edinmeyi sarahaten red eden Sovyet Rusya dahi onu yeniden meşru kılmak mecburiyetinde kalmıştır. 7 Aralık 1950 tarihli Çekoslovak ve 27 Haziran 1950 tarihli leh aile kanunları da evlâd edinmeyi en modern şekilleriyle kabul etmişlerdir. Evlâd edinmeyi ötedenberi kabul etmiş olan memleketlere gelince, bunların bir çoğunda da müessese yeni telâkkilere uygun bir şekle ifrağ edilmiştir, ve edilmektedir. Netekim Fransa 1939 da bu hususta bir kanun kabul etmiş, İspanya 1941 de, Kostarika 1939 da, Peru 1936 da, Belçika 1940 da mevzuu yeniden ele almışlar, en son olarakta Almanya 1950 de evlâd edinmeyi kolaylaştırma hususunda bir kanun yapmıştır. Bu konuda çıkarılan İngiliz kanunlarının sonuncusu da aynı tarihlidir.

Bugün medenî dünyada evlâd edinmeyi kabul etmiyen ancak on memleket kalmıştır: Cenubî Amerikada sekiz lâtin memleketi ile Avrupada Portekiz ve Holânda Ancak, mevzuatın karşılıyamadığı bu ihtiyaç buralarda da kendini kuvvetle hissettirmekten hali kalmamakta ve kanunların bu noksanının telâfisine pratik tedbirlere başvurmak suretiyle gidilmektedir. Netekim Holândada, evlâd edinmek isteyen kimseler ana babalarının velâyet hakkı kaldırılmış çocukların vesayetini almak ve isimlerini bunlara vermek, yahud da yabancı memleketlere giderek evlâd edinmek yollarından birine baş vurmaktadırlar(1).

Görüyoruz ki evlâd edinme müessesesi, kendisini tanımamış olan bir çok memleketler mevzuatına kabul edilmekte evvelce bu hususta hüküm bulunduran kanunlar tadil ve islâha tabi tutulmakta ve asıl calibi dikkat tarafı, müesseseyi sarahaten tecviz etmiyen mevzuatın yürürlükte bulunduğu memleketlere dahi, adeta bu mevzuata meydan okur gibi, nufuz etmekten geri kalmamaktadır. Bütün memleketlerde evlâd edinme lehinde tezahür eden bu hareketin hikmeti nedir?

Bunu, umumiyetle «çocuk asrı» diye anilmakta olan asrımıza hâkim telâkkilerde aramak lâzımdır (2).

(1) Holânda mevzuatının evlâd edinme müessesesine rağbet göstermemsi her hangi b'r zuhul veya gerilik eseri olmaktan ziyade bir maksada dayanmaktadır. Geçen yıl çocuk suçluluğu ile savaş mevzuunda bu memlekette yaptığımız tetkikler sırasında bize izah olunan bu maksad, en mukaddes bir hak olan kimlik mefhumunun evlâd edinme yoluyla nisyana karışmasının caiz görülmemesi fikrinde mündemiçtir ki bir bakıma bu düşünce tarzına da hak vermek lâzımdır. (R. T.)

(2) Bundan hemen de bir asır evvel k msesiz çocukların himayesine dair değerli icraatiyle memleketimizi de bu ciddî cereyana katmak büyüklüğünü

Evlâd edinme müessesesinin tetkiki bize bu adlandırmanın tamamen doğru olduğunu gösterir. Bu asrın başına kadar, yukarıda da tebarüz ettirdiğimiz gibi, müessese bilhassa ve hemen de tamamen evlâd edinmenin lehine kurulmuş bulunduğu halde, on dokuzuncu asrın sonundan ve yeni asrın başındanberi evlâd edinilenin menfaatlerinin, artan bir sarahatle ön plâna alındığını görüyoruz.

Burada çocukları ve bu tarikle cemiyeti tehdit eden tehlikelerden koruma çarelerini araştıran çocuk himayesi ve cemiyet savunması gibi alicenap fikirlerin tesiri barizdir.

Bu fikir hareketleri meyaninda bir takım vakıalarda bu inkilâpta müessir olmuşlardır. Birinci Cihan Harbi bir çok memleketlerde yetimlerin, bilhassa babaları va fe başında ölmüş olmakla daha ziyade ilgi toplayan harp yetimlerinin s sını artırmıştı. Bu arada cemiyeti özel bir surette alâkadar edecek m dara varan ve kocaları harpte olan kadınların zinasından doğan çocuklardan müteşekkil ikinci bir kimsesiz kategorisi de meydana çıkmiştır. (Son har mikdarları artınış olan bu gibi çocukların durumu her yerde ve bilhassa Amerikada derin tesir ve tahavvüllere sebeb olmaktadır).

Son harp bu iki çocuk gurubu yanında emniyet ve selâmetlerinin evlâd edinme yoluyla sağlanması gereken bir üçüncü çocuk zümresinin türemesine sebeb olmuştur. Bunlar da harp yüzünden birbirinden ayrı düşen ve sarsılan yuvalarını, yeniden kuramıyan kimselerin çocuklarıdır.

Evlâd edinme müessesesinin bugünkü gelişmesine muhakkak yardımı dokunan iki vakıaya daha işaret edelim: Bunlardan biri kadınların kendilerine hemen de bütün dünyada tanınan haklardan faydalanarak iş hayatına girmeleri yüzünden, gayrı meşru çocukların mikdarının bariz bir surette artması, digeri de Devlet idaresinin hususî hayata gün geçtikçe artan müdahalesi neticesi olarak, evvelce alelâde bir vakıa teşkil eden bazı hususların kanuna tabi tutulması mecburiyetinin dogurduğu durumdur: Filhakika içtimaî emniyet, vergi muafiyeti, pasaport temini ve sair benzeri idarî ve malî sebepler bugün bir çok kimseleri, evvelce sadece evlerinde muhafaza etmekle iktifa ettikleri küçükleri, evlâd edinmek suretiyle meydana çıkarmağa sevk eylemektedir.

Modern hukukun temayülü, evvelce kaydettiğimiz gibi, evlâd edinmeyi sadeleştirmek yolundadır. Lâkin bu sadeleştirme bazı tehlikeler ih-

---

gösteren merhum Mithat Paşanınhâtırasına karşı milletimizin yerinde bir kadirşinaslık hareketinde bulunduğu şu günlerde bu eserin yarım kalmış olduğunu görmek ve asrımıza verilen yukarıdaki isme büyük bir payla iştirak edememiş olmak cidden üzücüdür. (R. T.)

das etmekten hali kalmamakla kanun vazıları aynızamanda yeni bir takım tahditler derpiş etmek zorunda bulunmaktadırlar. Bu cümleden olarak, bir taraftan kanunî hilelere karşı koymak, diger tarafdan da gayrımeşru muameleleri önlemek zarureti tahassul etmiştir. Aynı zamanda evlâd edinmenin ibtali hususunu daha geniş bir şekilde nazara almak ve nihayet ve bilhassa, kanunun aradığı şartlar ariayet edilip edilmediğinin her evlâd edinmeyi ayrı ayrı ve sıkı surette murakabede bulundurmak suretiyle evlâd edinilenlerin haklarını korumak icap eylemiştir. Umumiyetle bu mürakabe yargıç tarafından ifa edilmektedir. Bu, bugünkü hukukî telakkilerin, hususî hukuku amme çerçevesine idhal eyleme temayülünün bir tezahürünü teşkil eder.

Meselenin umumî mahiyetteki karakteristik noktalarını kısaca gözden geçirdikten sonra evlâd edinmenin şartlarını, tesirlerini ve fesih imkânlarını inceleyelim :

Evlâd edinmenin şartlarını : 1) esasa 2) şekle veya diger bir tabirle, usule müteallik olmak üzere iki gurubda toplamak mümkündür.

Esasa müteallik şartlar da kendi aralarında müsbet ve menfi diye ikiye ayrılabilir. Birincisi yaş ave ilgililerinin muvafakatına, ikinciler se evlâd ednmeye mani teşkil eden hallere teallûk eder.

Yaşa müteallik şartlar, evlâd edinene evlâd edinilene ve bunlar arasında bulunması lâzım yaş farkına şamildir. Almanya, İtalya ve Brezilya gibi memleketler evlâd edinenin 50 yaşında, Fransa ise 40 yaşında olmasını şart koydukları halde diğer bazı memleketler (bu meyanda birleşik Amerikanın üye devletlerinden bir kısmı ile kolombiya ve Macaristan) rüşt yaşını bu hususda kâfi görmektedir. Genel temayül, evlâd edinenin yaşının küçültülmesine doğru açık bir gidiş göstermekte ve meselâ Arjantin kanunu bu hususta bariz bir misal teşkil etmektedir. Bu memlekette 1936 da hazırlanan bir tasarı evlâd edinecek olanın en az 50 yaşında bulmasını şart koştuğu halde, 12 sene sonra 1948 de kabul edilen yeni kanunda bunu on yaş daha indirerek 40 olarak kabul etmiştir. Evlâd edinmenin normal bir aile teşkili gayesini güttüğü günden gün geçtikçe daha kuvvetle anlaşıldığına göre bunu tabiî karşılamak lâzımdır.

Yeni temayüller, Fransız medenî kanunu ile ondan mülhem olan mevzuatın ancak reşit kimselerin evlâd edinilebileceği yolundaki sistemlerinin tamamen aksi bir istikamette inkişaf etmektedirler. Netekim bazı yeni mevzuat ancak reşit olmıyanların evlâd edinilebileceğini kabul etmektedirler. 1929 tarihli İngiliz kanunu ile 1948 traihli Arjantin ve 1927 ta-

bir yaşdan sonra onun muvafakatının alınmasını da şart koymaktadırlar. Bu yaş, memleketine göre, 12 ilâ 18 arasında değişmektedir.

Evlâd edinme anlaşmasında yalnız iki taraf vardır: evlâd edinen ve evlâd edinilen. Ancak, evlâd edinme çok büyük hususiyet arz eden bir mukavele olup bazı üçüncü şahısların ve bilhasa evlâd edinenin eşinin menfaatlarına da yakından temas eder. Bu itibarladır ki ekseri mevzuat bu gibi kimselerin muvafakatını da şart koymaktadırlar. Diğer bir takım mevzuat daha ileri giderek evlâd eidnilenin de eşinin akidte muvafakatını kabul etmektedirler. Japon Kanunu gibi daha ileri giderek evlâd edinenin ebeveyninin dahi muvafakatını şart koşan memleketler çok azdır. Bazı memleketlerde evlâd edinme bu ebeveyn hakkında ancak muvafakatları takdirinde tesir gösterebilir.

Evlâd edinmenin menfi şartlarına, yani mani hallere gelince, bunlardan bir kısmı müesseseyi kabul eden bütün mmeleketlerde müşterek olup diğerlerine ise sadece bazı memleketler mevzuatında raslanmaktadır.

Umumiyetle raslanan mani hallerden biri meşru furuun mevcutiyetidir. Bu maniin tarihi menşeini anlamak zor değildir. Lâkin İngiliz, Macar ve Rus hukuku gibi bazı sistemler bu keyfiyeti bir mani telakki etmemekte ve Danimarka ile Norveç bu gibi hallerde dahi evlâd edinmeye, ciddî esbab bulunması şartiyle, cevaz vermektedirler. kaldı ki, furuun gayrı meşru olması veya evlâd ednme yoluyla aileye girmiş bulunması takdirinde mani bir hal yoktur. (bunun gayrımeşru çocuklar hakkındaki istisnası, 1932 tarihli Romanya Kanunu ile 1922 tarihli Venezuella Kanunudur).

Umumiyetle kabul edilmiş diğer iki mâni hal zikredelim: hesablar görülüp tasdik edilmeden evvel bir küçüğün vasî tarafından evlâd edinilmesi ve karı koca müstesna, iki kimse tarafından yani çocuğun evlâd edinilmesi,

Sayılan bu mâni hallerin bütün dünya mevzuatınca kabul edilmiş olmasına rağmen, gayrımeşru çocuğun ebeveyninden biri tarafından evlâd edinilmesi yasagı için durum böyle değildir. (İtalya, Bulgaristan, Venezuella gibi bazı memleketlerin bu hususu açıkca yasak etmesine karşılık diğer bazı memleketler - 1939 tarihli İngiliz ve 1940 tarihli Belçika Kanunlariyle Yunan medeni Kanunu bunlardandır - bilakis bunu açıkca tecviz eylemektedirler. Diğer bazı memleketlerde ise kanunun meskût bulunmasına karşılık mesele içtihat yoluyla ve çocukların lehinde olarak hal edilmiş bulunmaktadır. Fransa, Almanya ve Romanyada durum böyledir. Mevzuatın

(4) Genel Konsey, Milletlerarası Çocuk Koruma Birliğinin bu çok mühim meseleyi tetkike devam ederek bu hususta fikir teatisini teşvik eylemesini ve nâzım prensipler ittihazına iştirak etmesini temenni eylemektedir. (Milletlerarası Çocuk Dergisinin 1950 yılı 4 ve 6 ncı sayılarına bakılsın).

bugünkü temayülü gayrimeşru çocukların ana ve babaları tarafından evlâd edinilmesini açıkca tecvize doğru olup bunda evlâd edinme lehindeki tezahürlerden birini görmek adet olmuştur.

On dokuzuncu asırda evlâd edinme müessesesinin, bilhasa böyle gayrımeşru çocuklara meşru evlâd haklarının tanınmasını sağlıyor, diye tenkide uğradığı düşünülürse bugünkü gelişme daha ziyade dikkati çeker bir mahiyet alır.

Umumî mahiyeti haiz olmayıp sadece bazı mevzuatça kabul edilmiş bulunan mani hallerden bir kısmını burada sayalım: İspanya, Küba ve Uruguvay, din adamlarının evlâd edinmesini yasak etmektedirler. Birleşik Amerikanın bazı mahallî Devletlerinde ise ırk ayrılığına müstenit memnuiyetler elân bakidir (buna mukabil Almanyada mevcut bu gibi maniler kaldırılmıştır). Quebec eyaleti ile Colombia ve Panamanın kanunları ayrı cinsten kimseler arasında evlâd edinme münasebetini yasak etmektedirler. İngiltereye gelince, bu memleket bir yabancının evlâd edinilmesini veya bir yabancı tarafından evlâd edinilmeyi tanımamaktadır.

Modern mevzuatta umumiyetle rastlanan diğer bir kayıtda evlât edinilenin mamelikini korumaya matuf tedbirler hakkındadır. Bu tedbirler, İtalya ve Almanyadaki gibi evlâd edinenin muayyen bir zaman zarfında bir hesap çıkarması mecburiyetini kabul şeklinde veyahut da Panama, Peru ve Kolombiya da olduğu veçhile, aynı kimseden bir kefil veya bir teminat istenmesi yolunda tecelli etmektedirler.

Bize bilhassa mühim göründükleri için meselenin esasına mütaallik iki şartı sona saklamayı muvafık bulduk. Bunlardan biri evlâd edinecek olanın çocuğa karşı akidden evvel mutlak bir suretle özel bir alâka ve itina göstermek mükellefiyetidir. Evlâd edinme müessesesinin, aile sükûnunu bozabilecek mahiyette telâkki edilip kem gözle görüldüğü on dokuzuncu asır mevzuatından mevrus olan bu kaide, bir müddet için fiilen ortadan kayıb olmuştu. Bu gün onun değişik bir şekilde ve farklı maksatlarla yeniden meydana çıktığını görüyoruz. Filhakika, evvelce evlâd edinen taraftan çocuğa karşı iyi bir bakım gösterilmesinin en az altı sene müddetle teminat, murakabe altına alınması cihetine gidiliyordu. Bugün de bazı memleketler (meselâ Birleşik Amerika Devletlerinden 26 sı) altı aylık bir murakabe ve deneme mehli koymakta veya evlâd edinme işile meşgul müesseselerin özel bir tanzim ve murakabesine baş vurmaktadırlar. Bunun sebebi, cezada olduğu gibi hukukda da tedbirlerin şahsileştirilmesi zaruretinin kendini his ettirmesinde mündemiçtir. Zira bugün tescil olunan evlâd edinmeler karşısında sadece itminan duymakla iktifa etmiyerek aynızamanda akdin muvaffakiyet arz etmesi ve evlâd edinenle evlâd edinilenin anlaşmış ve

saadete erişmiş olmasını da aramak mecburiyetindeyiz. Kabul edilen altı aylık tecrübe devresi bu muvafakiyeti takdir maksadiyle mevzu bulunmaktadır.

Sona bıraktığımız diğer esas şart, evlâd edinmenin meşru sebeplerden mülhem olması veya evlâd edinilen için faide arzetmesi mecburiyetidir. Bugünkü mevzuatın evlâd edinilenlere tanıdığı hâkim rolü bir kere daha tebarüz ettiren bu şart, yargıca veya diğer herhangi bir murakabe organına, çocuğun ve belki de Devletin menfaatına olarak akdin ahlâkî dayanaklarını ve evlâd edinilene sağlayacağı faideyi araştırmk imkânını veren kanunî bir kayıttan başka bir şey değildir.

Evlâd edinme, kanunun evvelce olduğu gibi bu kere de âmme kuvvetinin müdahale ve müeyyidesine tabi tutmak zaruretini duyduğu bir olaydır. Yalnız Liberalizm devrinde bu müdahale yerini muvakkaten mukavele prensibinin serbestisine terk edebilmişti. Lâkin bugünün bütün mevzuatı evlâd edinme işine Devletin gittikçe artan bir surette müdahalesini kabulde müttefiktirler. Bu müdahale umumiyetle iki şekilde kendini göstermektedir. Mukavelenin noter ve nufus idaresi gibi resmî bir makam önünde akdi mecburiyeti konmakta veya adlî yahut da idarî bir makama tasdik ettirilmesi istenmektedir.

Bu son bakımdan da mevzuat iki kısma ayrılır.

Bir kısmına göre adlî veya idarî makam muvafakatını mukavelenin tanziminden evvel, diğer bir kısmına göre ise, mukaveleyi bizzat bu makam hazırlar (İngiliz sistemi böyledir).

Ancak bizi burada bilhasa ilgilendiren şey, evlâd edinmeyi meşru kılan sebeplerin tespiti veya mukavelenin çocuk bakımından arzettiği avantajların hesabı bahi skonusu olduğu zaman, yargıç için takdiri mahiyet alan murakabenin şumul ve karekteri değildir.

Evlâd edinmenin asıl can alacak ve tatbikatta muvaffakiyetini sağlayacak nokta, mevzu üzerinde hangi yargıcın ne gibi mutalara müsteniden karar vereceği hususudur.

Modern mevzuat meselenin çocuk konusunda mütehassis olmuş bir adliye mensubuna, meselâ vesayet işleriyle veya çocuk suçluluğu ile uğraşan bir yargıca tevdiini ve bugün bir çok memleketlerde emsaline rastlanan çocuk himayesi müesseselerinin yardımlarının da sağlanmasını muvafık görmektedirler.

Evlâd edinmenin muvaffak olmasında başlıca âmil sayılan şahsileştirmenin ancak bu sayede temin edilebileceği şüphesizdir.

Usulî muamelelere gelince, misal olarak bir çok memleketler tarafından evlâd edinme işlerine, resmî bir gazetede ilân etmek veya nufus kayıt-

larına geçirmek yahut da her iki şekile baş vurmak suretiyle verdikleri aleniyeti zikredebiliriz. Lâkin son zamanlarda bu aleniyetin, evlâd edinmede takip olunan (Hakiki bir aile kurmak) gayesine aykırı olduğu kanaatine varılmağa başlamış ve yeni temayüller her türlü tescili bir tarafa bırakarak evlâd edinilene hakiki menşeini dilediği zamanda tanıtmak veya tarafından bunu gizlemek imkânını tamamen evlâd edinen ailenin takdirine terk eylemek yoluna teveccüh etmişlerdir. Bu sebebledir ki Birleşik Amerika Devletlerinden bir çoğu, evlâd edinilmesini müteakip çocuğun doğum kaydını tashihe tabi tutmak suretiyle mahiyetinin müseccel izlerini bertaraf etmek sistemini kabul etmişlerdir.

Evlâd edinmenin mukayeseli hukuk sahasındaki neticeleri hususunda daha kısa konuşacağız: Bu neticelerin başlıcası, evlâd edinenin isminin evlâd edinilene intikalidir. Bu hususda Modern mevzuatta iki şekle rastlanmaktadır. Birincisi evlâd edinenin isminin çocuğun öz soy adının yerine kaim olması şeklidir. Diğeri, her iki ismin birlikte kullanılabilmesi usulüdür.

Evlâd edinmenin sağladığı ikinci netice, velâyet hakkının evlâd edinene intikali hususudur. Bir çok memleketler bu neticeyi kabulde müttefiktirler. Üçüncü neticeye gelince; bu da evlâd edinenle çocuk arasında bir nafaka borcunun doğmasını sağlayan sonuçtur. Ancak bu borç, çocukla tabiî ailesi arasında mevcut bakım mecburiyetini sekteye uğratacak mahiyette değildir

Evlâd edinmeyoliyle karabet, evlilik bakımından bazı maniler doğurur. Cenubî Afrika müstesna, bütün memleketler bu maniin evlâd edinenle çocuk arasında hüküm sürmesinde müttefik olup sadece tatbiki bazı ayrılıklar arzederler. Evlâd edinenle evlâd edinilen arasında evlenme memnuiyeti hemen de bütün mevzuatla mutlak bir butlanla mukayyet bulunmıyarak sadece önleyici bir mahiyet arzetmektedir.

Evvelce evlâd edinmenin başlıca gayelerinden biri, evlâd edinenin servetinin evlâd edinilene intikalini sağlamakdı. Kanunların büyük ekseriyeti bu meseleye atfedileen ehemmiyeti elan inikas ettirmektedir. Bir kaç istisna hariç, hemen de bütün memleketleer genel kaide olarak çocuğa evlâd edinenin varisi olmak hakkını tanımakta ve mukabilini tecviz etmemektedirler. Sadece bazı yerlerde evlâd edinene, çocuğun daha evvel ölümü takdirinde terekesine bir rücu hakkı bahşolunmaktadır.

Tabiatı takliden aile kurmak amacını güden evlâd edinme, her şeye rağmen bazı müşkülâtla karşılaşmaktadır. Bunların en mühimlerini ve en yayılmış olanlarını burada sayalım: Ekseri memleketlerde evlâd edinme bir uyrukluk değiştirdiği husule getirmemekte, ancak evlâd edinenle evlâd edinilen veya nihayet bunun füruu arasında münasebet tesis eden bir akid

olarak kabul olunmaktadır. Diğer taraftan, bir çok mevzuat evlâd edinilen bir kimse ile tabiî yakinları arasındaki münasebeti evlâd edinme yüzünden bozmamakta, devam ettirmektedirler. Eskiden evlâd edinilene yeni haklar tanınması sırasında eski imtiyazlarını da kaybetmemek avantajının temini düşünülmüştü. Ancak, bu vaziyetin evlâd edinilen hakkında ne tehlikeli neticeler doğurabileceği bugün meydana çıkmış bulunmakla, mevzuatlarından bu usulü çıkarmamış olan ve yekûnu yüksek bulunan memleketlerde, ve bilhassa Birleşik Amerika Devletlerinde tatbikat bu mahzuru şu şekilde telâfi etmek yolunu bulmuştur. Evlâd edinme muamelesini evlâd edinilenin tabi' ailesi tarafından hablarından sarahaten vaz geçilmesine tabi kılmak. Bu sayede bu memlekette uezkûr şarta tabian yapılan evlâd edinmeler bariz bir surette azalmıştır.

Buraya kadar sadece (evlâd edinme) den bahsettik. Lâkin unutmamak lâzımdır ki bu müesese her yerde bu şeklile tatbik edilmemektedir. Fransa gibi bazı memleketler, birisi sadece çok genç çocukları hedef tutan iki çeşit evlâd edinme usulü tanımakta, diğer bazı memleketler ise her evlâd edinme işini, anlaşmaya veya mahkeme kararına dayanan tadiller derpiş etmek suretiyle, neticeleri bakımından ferdî ihtiyaçlara uygun bir hale getirmeye imkân vermektedirler (şunu kaydedelim ki bu hallerde dahi çocuğun ve birliğin nefine olarak düşünülen şartlar tabiatiyle değişmeden kalırlar).

Şimdi biraz da evlâd edinmenin feshi meselesinden bahsedelim:

Muhafazası mahzurlu bir duruma son vermek imkânını sağlayan bir emniyet supapı vazifesi gördüğü cihetle bu mesele fevkalâde bir önemi haizdir.

...

Evlâd edinme alelâde bir mukavele olarak telâkki edildiği müddetce feshi (ki ibtal ile karıştırmamak lâzımdır) sadece tarafların iradesine bağlı bir keyfyet teşkil ediyordu. Lâkin bu müessese bir özel hukuk mevzuu olmaktan çıkarak, Paris istinaf üyesi Mösyö Marc Ancel'in dediği gibi, «esası mukaveleye dayanan ve fakat içtimaî şumulü olan bir resmî muamele» haline geldikten beri, feshinin dahi gittikçe kuvvetlenen bir kontrole ve bir düzene tabi tutulmasını zarurî ve tabiî karşılamak icap eder. Evlâd edinmenin feshini derpiş etmiyen memleketler pek azdır. Bunların başında İngiltere gelirsede bu memlekette yargıcın evlâd edinme mukavelesini tadil suretiyle koruyucu murakabe icrasına geniş imkân ve yetkisi bulunmakla, sonradan kontrol mahiyetini haiz bulunan feshe lüzum kalmamaktadır. Bugünkü mevzuat evlâd edinmenin feshinde üç şekil tanımaktadır. Her üçünün de aynı zaman da aynı memlekette carî bulunmasına imkân görülen bu feshin şekilleri şunlardır: mukaveleye müstenit fesih, kanunî fesih ve mahkeme kararıyle fesih.

Mukaveleye müstenit fesih, tarafların her ikisinin de rüşt yaşında ol-

ması takdirinde hiç bir müşkülât arz etmez. Taraflardan birinin reşit olmaması halinde mevzuatın ekserisi, evlâd edinme akdi yapılırken muvafakatı istenilenlerin hepsinin rızalarını şart koymaktadırlar.

Kanunî fesih bilhassa iki halde derpiş edilmiştir. Evlâd edinenle evlâd edinilen arasında evlenme vukuu ve daha seyrek olarak, evlâd edinenin sonradan çocuğun doğması halinde.

Mukayeseli hukuk sahasında en çok görülen şekil, mahkeme kararına müstenit fesihtir.

Burada başlıca iki ihtimal vardır : ya kanun mahkeme kararıyle fesih sebeblerini tasrih ve tahdit etmiştir. Ve yahut yargıcın takdirine bırakmıştır.

Bazan her iki tarzın müştereken aynı mevzuatta yer aldığı görülmektedir. Mahkeme kararıyle feshi gerektiren umumî sebepler meyanında, taraflardan birinin mahkûmiyetini evlâd edinilenin kadirnaşinaslığını ve mirastan mahrumiyeti mucip halleri zikredebiliriz. Modern mevzuatın ekserisi bu konuda yargıca geniş bir takdir hakkı tanımaktadırlar.

Evlâd edinmenin bazı lâtin memleketlerinde rastlanan bir fesih sebebini daha zikredelim : Bu da evlâd edinilenin rüşt yaşına vardıkta bu yolda alacağı karardır.

Fesih şekilleri, feshin mahiyetine göre değişir. Mukaveleye müstenit fesih evlâd edinmede başvurulan şekiller dairesinde cereyan eder. Kanuna dayanan fesih resen hüküm ifade eder. Hükme müstenit fesih ise, bir mahkeme veya yargıç kararıyle olur. Fesih işine çocuk koruma organlarının, savcılığın veya her ikisinin müdahale ettirilmesi gün geçtikçe artan bir teamül olmuştur ki bu da evlâd edinme muamelesinin bir âmme işi olmağa doğru gittiğini gösteren diğer bir delildir.

Fesih, prensip itibariyle, evlâd edinmenin bütün netayicini ortadan kaldırır. Ancak bazı mevzuat bu neticelerden bir kısmını devam ettirmektedirler: Netekim, bazı kanunlara göre evlâd edinenle evlâd edinilen arasındaki evlenme memnuiyeti feshe rağmen devam eder. Diğer bazılarına göre ise, evlâd edinilen fesihten sonra dahi evlâd edinenin adını taşımakta devam eder ve yeni Rus hukukuna göre evlâd edinen, fesihten sonra dahi evlâd edinilene bir nafaka vermek mecburiyetindedir.

Feshin modern mevzuatta gittikçe büyüyen bir rol oynadığı ve pek çeşitli şekillere büründüğü görülmektedir. Lâkin bu sahada da, evlâd edinmenin sebep ve neticeleri mevzularında olduğu gibi, mevzuat kabul eyledikleri devrin izlerini taşımaktadırlar.

Hemen bütün memleketlerde evlâd edinme müessesesinin büyük bir önem kazandığını istatistikler kâfi derecede göstermektedirler. Çabuk in-

ve vazgeçtiği takdirde çocuğunu muvakkaten konulduğu yurddan kolayca almak suretiyle büyük ıztıraplara mal olacak bir hareketi önlemek, ekseriyetle bedbaht bir muhitten çıkmakta olan çocuğa, yeni muhitine iyi intibak etmesini sağlıyacak şekilde kuvvet ve sıhhat elde etmek imkânını vermek ve nihayet, evlâd edinme işi ile meşgul müesseseye, çocuğun karakterini ve fikrî ve ruhî kabiliyetlerini meydana çıkarmak suretiyle en uygun bir şekilde evlâd edinilmesini temin eylemek. Filhakika evlâd edinme cemiyetleri çocukları en uygun şekilde yerleştirmeyi, yani ne çok yüksek bir muhite ne de pek aşağı derecede bir ocağa evlâd vermemek hususunda, milliyet, ırk, din vesaire noktaları gözönünde bulundurmak suretiyle, çok itinalı davranırlar. Bu cümleden olarak, zeki bir muhite sevimli olmakla beraber zekâsı kıt bir çocuğun yaramıyacağı, buna mukabil diğer bazı ailelerin de fazla hassas ve sinirli çocuklarla bağdaşamıyacakları, cemiyetlerin üzerinde itina ile durdukları meseleleri teşkil ederler. Keza bu gibi ciddî müesseseler iki tarafı da gizli hastalık ve benzeri kötü sürprizlerden korumak hususunda gayet titiz davranmakta ve ferdî bir teşebbüsün temin edemiyeceği kadar geniş bir intihap imkânını her iki tarafa da sağlamaktadırlar.

Evlâd edinme meselesi yalnız hukukî mahiyette suallere yol açmamakta, aynı zamanda içtimaî, demokratki, cezaî ve psikolojik cephelerde arzetmektedir. Mevzula ilgili teşekküller ve kongreler tarafından ileri sürülen temenni ve fikirlerde bunu göstermeğe kâfidir. Mer'î hukuk, bir müessesenin bugünkü durumunu sadakatle göstermeğe yaradığı gibi, ilgili ağızlardan çıkan temenni ve tekliflerde ekseriyetle onun gelecekteki durumunu değilse bile, inkişaf temayüllerini doğrulukla aksettirir. Netekim, Milletlerarası Çocuk Koruma Birliğinin 1950 de Londra'da akdettiği son toplantısında vardığı, yukarıda not halinde kısmen kaydettiğimiz neticeler, evlâd edinme mevzuunda halen manevî psikolojik ve sosyal mahiyette telâkkilere ne kadar geniş bir yer verildiğini kâfi derecede göstermektedir. Bu esas dairesinde biz de, (Birleşik Amerika Çocukları Bürosu) adlı federal teşekkülün kanaatına göre, küçüklerin ve hakikî ana babalarla evlâd edinenlerin menfaatlerini müştereken koruyacak mahiyette olan şu yedi prensibe bağlanmayı doğru buluyoruz :

1 — Evlâd edinme mukavelesi nihaî ve kat'î mahiyetini almadan evvel çocuğun bir müddet için bir evlâd edinme yurdunda kalması ve evlâd edinmenin faydalı olup olmıyacağının bu suretle meydana çıkarılması lâzımdır.

2 — Evlâd edinme talebi, talepte bulunanların oturdukları ve tanın-

mış oldukları mahallin, çocuklarını ilgilendiren mevzularla meşgul mahkemesi huzurunda yapılmalıdır.

3 — Her evlâd edinme talebi mahkemece memleketin sağlık işlerini düzenleyen Bakanlığın mütalâa ve reyinden faydalanmak suretiyle incelenmelidir. Bunun için de bu Bakanlığın mahkemede mümessil bulundurmak veya icabında mahkemeye fikrini duyurmak imkânı olmalıdır.

4 — Evlâd edinmeye muvafakat, çocuğun öz ana babasından ve bunların yokluğu veya velâyet hakkında mahrumiyeti takdirinde, bu hakkı kanunen haiz olan şahıs veya teşekkül tarafından verilmelidir.

5 — Evlâd edinme hususunun tetkiki mahkemece hafi celsede ve bir istişare mahiyetinde cereyan etmelidir.

6 — Yeni muhitin uygun olmaması takdirinde çocuğun başka bir aile yanına verilebilmesi imkânına dair derpiş edilmeli ve değişiklik sırasında çocuğa barındırılıp bakılacağı bir yurd temin edilmelidir.

7 — Velâyet hakkının nezine ve çocukların yurtlara konmasına ve bakım ve himayelerine mütaallik mevzuat gibi aralarında irtibat bulunan kanunların, küçüklerin menfaatlerini himaye etmekle beraber aynı zamanda ebeveynin hak ve vecibelerini de her hal ve kârda teminat altında bulunduracak müşterek hükümler ihtiva etmeleri şarttır.

Okuyucu bu temennilerin hemen de hepsinin modern mevzuatın umdelerine değilse bile, meydana çıkarmağa çalıştığımız temayüllerine uygun olduklarını anlamakta müşkilât çekmiyecektir.

———o———

312

— I —

— Amerika Birleşik Devletlerinde Adlî Kaza :

Adlî kaza salâhiyeti, Federal Millî Hükümetle diğer 48 hükümet arasında taksim edilmiştir. Adlî kaza teşkilâtı, Federal Millî Mahkemeler, hükümet mahkemeleri, ve mahallî mahkemeler olmak üzere üç zümreye ayrılır.

1 — **Federal Millî Mahkeme :** Amerika Birleşik Devletler Anayasası, federal adlî kazanın teşkilâtı hakkındaki hükümlerinde katî ve sarihtir. Amerika Birleşik Devletlerinin adlî kaza salâhiyeti bir âlî mahkeme ile kongrenin vakit vakit lüzumuna binaen tesis edeceği madun mahkemelerde temerküz ettirilmiştir.

A — Âlî mahkeme : Bir başyargıçla sekiz yardımcı yargıçtan müteşekkil bulunan âli mahkeme, federal millî mahkemeler sisteminin başındadır. Âlî mahkeme, elçi, bakan, ve konsolosları ilgilendiren ve Amerika Birleşik Devletlerinin 48 hükümetten birinin taraf olacağı dâvalarda, ilk ve esas adlî kaza salâhiyetini haizdir. Âlî mahkemeye getirilen diğer bütün dâvalarda adlî kaza salâhiyeti, yalnız yeniden gözden geçirmekten ve usul ve kanunun tatbiki bakımından bir usulsüzlük bulunup bulunmadığını tesbitden ibarettir. Bu dâvalar kanun ve meşruiyeti ilgilendiren ve âlî mahkemeye madun federal mahkemelerle hükümet mahkemelerinden istinaf suretiyle gelenlerdir.

B — Federal bölge istinaf mahkemeleri : Amerika Birleşik Devletlerinin adlî kaza bakımından ayrılmış bulunan 10 bölgesinde 10 federal bölge istinaf mahkemesi mevcut olup her biri kendi bölgesi dahilinde adlî kaza salâhiyetini haizdir. Bu mahkemelerdeki yargıç adedi cem'an 37 olup her mahkemedeki yargıç adedi ise 3 - 5 arasında mütahavvildir. Muhtelif bölgeler dahilinde bulunan federal mıntaka mahkemelerinin ve müstakil komisyonların istinafları federal bölge istinaf mahkemeleri tarafından tetkik edilir. Muhtelif dâva şekillerinde kanun ve meşruiyeti ilgilendirmediği takdirde federal bölge istinaf mahkemelerinin verdikleri kararlar kat'idir.

Yüksek federal bölge yargıçları başkanları olan baş yargıçla birlikte yaptıkları senelik konferanslarında federal mahkemelerin işlerini çabuklaştırmak gayesiyle kanun ve kaidelerin izahında adlî şûra olarak hareket ederler.

C — Federal mıntaka mahkemeleri :

Amerika Birleşik Devletlerinin hâlen 90 dan fazla federal mıntaka

dört istinaf dairesi vardır. İstinaf mahkemesi istinalları rüyet etmekle beraber mâdun mahkemeleri teftiş ve kontrol salâhiyetini haizdir.

B — Âlî mahkeme: 10 adlî mıntakası vardır. İlk adlî salâhiyeti haiz en yüksek mahkemedir. Bu âlî mahkeme bazı mühim cezaî dâvalarla kıymet itibariyle çok fazla olan hukukî dâvaları rüyet eder.

III — Mahallî mahkemeler:

Bu mahallî mahkemeler hükümet mahkemelerinin kontrolü altındadır.

1 — İlk derece mahkemesi veya Majistreyt Polis mahkemesi (Magistrate Court): Bu mahkeme mahallî mahkemelerin derece itibariyle en küçüğüdür. Bunun görevi kanunen memnu olan yer altı trenlerinde sigara içmek, sokağa halı silkelemek, hızlı otomobil sürmek, caddelerde tehlike işaretini gösteren kırmızı ışık yandığı halde yoldan geçmek, memnu yerlerde otomobil bırakmak, sokağa tükürmek, ruhsatsız satış yapmak, pencereden sokağa öteberi atmak gibi belediye ve trafik (Traffic) yani münakalât kaide ve nizamlarına aykırı hareketlere ait dâvaları görmekten ibarettir. Kasabalarda bulunan sulh mahkemeleri de aynı kazaî salâhiyeti haizdir.

İlk derece mahkemesi olan Majistreyt Polis mahkemelerinin Amerika Birleşik Devletleri adlî kaza teşkilâtının ceza dâvaları kısmında sürati sağlaması hasebiyle bu mahkemeleri biraz daha tafsilâtlı olarak izah etmenin faydalı olacağı kanaatindeyim.

Amerika Birleşik Devletlerinde sanık yani müdafaa durumunda bulunan kimse zabıta tarafından işlemiş olduğu iddia olunan suçtan dolayı yakalandıktan sonra âzamî 48 saat zarfında ilk derece mahkemesi olan bu Majistreyt Polis Mahkemesi huzuruna çıkarılır. Yargıç, sanığa ait suçu, sanık ve mağdurun hüviyetlerini ve tanıkları, ihtiva eden matbu kâğıdı doldurmuş ve böylece sanığı mahkemeye sevketmiş bulunan alâkalı polis memuruna yemin verdirerek hâdisenin doğruluğunu tevsik ettirdikten sonra, ya sanığın zabıta tarafından yapılmış bulunan tevkifini tasdik ederek sanık hakkında kovuşturmanın yapılmasını emreder veya sanığa isnat olunan suçun ehemmiyetsiz bulunmasına ve sanığın itimada değer bir şahıs olup mahkemenin davetine icabet edeceğine dair kanaat getirerek sanığı kefaletle tahliye eder veya hâdisede bir suç görmiyerek sanığı kefalet almadan serbest bırakır. Fakat sanığın bu mahkeme tarafından serbest bırakılması Savcılık tarafından bu şahsın hakkında aynı meseleden dolayı büyük jüriye müracaat edilerek muvafakatı alınmak suretiyle iddianame ile dâva açılmasına mâni değildir. Bu Majistreyt Polis mahkemeleri, zabıta

tarafından yapılna tevkifleri kontrol etmek, kefaletle tahliye etmek salâhiyetini haizdir. Sağlık ve belediye ve münakalât nizamlarına aykırı hareketlere ait dâvaları en kısa bir zamanda rüyet etmekle beraber, bunlardan maada fuhuş, kumar ve sarhoşluk gibi dâvalarda da hususî müzakereler mahkemesi sıfatiyle bakarak dâvayı çok kısa bir zamanda basit usulü muhakeme ile neticelendirir. Aynı zamanda bu mahkeme yargıçları, cinayetlerde sorgu yargıcı sıfatiyle sanıkların sorgusunu yaparlar. Suçun mahiyeti ne olursa olsun sanığın talep ve müdafaası üzerine dâvayı inceler ve tanıkları dinler ve evvelce bildirdiğim veçhile, ya sanık hakkında polis tarafından yapılmış bulunan tevkifi tasdik ederek kovuşturmanın yapılmasını emreder, veya sanığın işlemiş olduğu iddia edilen suçu işlediğine dair mevcut delilleri kâfi görmiyerek sanığı serbest bırakır. Bu ilk derece Majistreyt polis mahkemeleri meyanında bir de cinayet Majistreyt polis mahkemeleri vardır ki bu mahkemelerde duruşma esnasında savcı da hazır bulunur. Bu mahkemede sanık, işlediği suç hakkındaki dâvanın duruşmasının bu mahkemede yapılmasını talep ettiği takdirde, bu mahkemelerin bazı cünhalarda hususî müzakereler mahkemesi sıfatiyle karar verebilme salâhiyeti bulunması hasebiyle, savcının muvafakatiyle sanığa ait duruşma bu mahkemede yapılarak çok kısa bir zamanda karara bağlanır, veya sanık kendisine isnadolunan suçtan bir derece aşağısını kabul ettiğini ikrar ettiği ve bu bir derece aşağı ikrar olunan suçtan dolayı yapılan muhakemenin kısa bir zamanda neticelenmesinde âmme menfaatinin hâsıl olacağına dair mahkeme kanaat getirdiği takdirde dâvayı hemen neticelendirerek bu şekilde daha bidayette büyük bir tasfiye yapar. Bunun neticesi olarak bu ilk derece Majistreyt polis ve cinayet mahkemeleri adlî kaza sisteminde işlerin kısa bir zamanda neticelendirilmesi bakımından sürati sağlar.

Gerek Majistreyt polis ve gerekse cinayet Majistreyt mahkemelerinde sanığa ait yegâne evrak, ya alâkadar zabıta memuru tarafından doldurulan ve suçun mahiyetiyle sanık ve tanıkların hüviyetlerini ve suç tarih ve mahallini ihtiva eden bir matbu kâğıt veya aynı hususları ihtiva eden savcılığın matbu iddianamesinden ibarettir. Aynı zamanda sanığa ait parmak izi ve sabıka kayıt kâğıdı da bu matbu iddianameye eklidir. Bunlardan başka sanığa ve tanıklara ait yazılı bir ifade zaptı bulunmaz. Zira Amerika Birleşik Devletinde, veya 48 hükümetin her birinde de, zabıta ve savcı hâdise hakkında ancak şifahî soruşturma yapmağa salâhiyettar olup sanık ve tanıkların ifadelerini yazılı olarak almaktan ve bu şekilde yazılı hazırlık tahkikatına girişmekten menedilmişlerdir. Hattâ zabıta ve savcı sanığı, şifahî şekilde dahi ifade vermeğe cebredemez. Böylece Amerika Birleşik Devletlerinde bizde olduğu gibi gerek zabıta ve gerekse savcılık tara-

fından yazılı olarak ifade almak suretiyle tanzim edilmiş hazırlık tahkikat evrakı yoktur.

Yukarıda etraflıca izahını yapmış bulunduğumuz ilk derece mahkemeleri, gördükleri dâvanın nevi ve mahiyetine göre ayrıca A — Çocuk mahkemeleri, B — Aile mahkemeleri, C — Münakalât (Traffic) mahkemeleri olmak üzere üçe ayrılır.

A — Çocuk mahkemeleri : Bu mahkemeler çocukların işledikleri suçlara ait dâvaları görmekle beraber daha fazla çocukların ıslah işiyle meşgul olurlar. Nevyork Çocuk Mahkemesi Yargıcı Kaplan'dan ve aynı zamanda «Probation» Müessesesi Başmüdür Yardımcısı Elmer, W. Reeves'dan aldığım izahata ve mezkûr yargıçla beraber yaptığımız duruşmada edindiğim bilgiye nazaran Amerika'da bulunan çocuk mahkemeleri çocukların ya şüpheli veya sabıkalı kimselerle temas edip başıboş dolaşmaları veya suç işlemeleri halinde, çocuk mahkemesinin kazaî mıntakası dahilinde bulunan ve her hangi bir şüpheli şahıs, veya çocuk hakkında etraflı olarak soruşturma yapmakla vazifeli bulunan ve Amerika'da «Probation» müessesesi diye tesmiye edilen müessesenin, sanığın veya şüpheli olan başıboş gezen çocuğun geçmişteki ahlâkî, iş hayatı, ailevî, sıhhî ve iktisadî vaziyeti ve suçun sanık tarafından işlenme sebebi hakkında mahkemeye vereceği tafsilâtlı rapor üzerine, şüpheli veya sanık çocuklar hakkında bunların ıslahına yarıyacak tedbirler ittihaz eder.

16 yaşına kadar suç işlemiş bulunan çocuklar vazifeli «probation» müessesesinin raporiyle birlikte mahallin selâhiyettar çocuk mahkemesine getirilir. Yargıç yalnız olarak, veya icabı halinde bu «probation» müessesesinin çocuk hakkında tahkikatı yapmış bulunan memuru da alarak çocuğu bir baba şefkatiyle oturtarak lüzumlu nasihatı verir, ve çocuğun işlemiş bulunduğu suç ğır cezalı mevaddan olmadığı takdirde, çocuğu kefaletle ana veya babasına teslim ederek serbest bırakır. Aynı zamanda çocuğun bulunduğu mahaldeki «probation» müessesesine emir vererek çocuk hakkındaki tahkikata devam edilmesini ve bu meyanda çocuğun ailevî, mektep, iş ve hariçtaki arkadaşlariyle birlikte geçirmiş olduğu hayatı üzerinde daimî surette incelemeler yapılarak bu hususta varılacak neticeye ait raporların muntazaman mahkemeye gönderilmesini talep eder. Ana veya babanın ihmali yüzünden çocuk ikinci def'a yine ağır cezalı mevaddan olmamak şartiyle bir suç işlemiş olursa o zaman çocuğun Ana ve Babası, veya kefaletle teslim edilmiş bulunan diğer akrabası çocuğa lâzım gelen dikkat ve ihtimamı göstermemesi sebebiyle mahkemeye verilir ve aynı zamanda yargıcın karariyle çocuk mezkûr ihmalci ana ve babadan, veya velisinden alınarak çocuk müessesesine yerleştirilir. 16

2 — **Hususî müzakereler mahkemeleri:** Bu mahkemelerde Jüri teşkilâtı olmayup en aşağı derecede bulunan ilk derece mahkemelerinden biraz dah afazla önemli hafif suçlara bakar ve bizde Asliye mahkemelerine tekabül eder.

3 — **Genel Müzakereler mahkemeleri:** Burada jüri teşkilâtı olup kasten adam öldürme, yangın çıkarma ve cebir kullanarak soygunculuk yapm a gibi ağır suçlara ait dâvaları rüyet eder.

4 — **Kaza veya Kasaba Mahkemeleri :** Bu mahkemeler miktarları «1000» dolardan az bulunan dâvalrı rü'yet eder.

5 — **Şehir mahkemeleri:** Bu mahkemeler, miktarları «1000» dolardan fazla fakat 2000 dolardan az bulunan dâvaları görür. 2000 dolardan fazla bulunan dâvaların rü'yeti hükûmet mahkemelerinin selâhiyeti dahilindedir.

6 — **Gaiplere mahsus mahkemeler:** Bu mahkemeler vilâyetlerde bulunup gaip ve ölenlerin emlâklerinin tesbit ve idaresi hakkındaki dâvaları rü'yet eder.

7 — **Federal, Hükûmet ve mahallî Hükûmet yargıçlarının tayini:** Bütün federal yargıçlar Amerika Birleşik Devletleri Reisicumhuru tarafından inha edilip Seneto tarafından tasdik edilmekle tayin edilirler. Hükûmet ve mahallî hükûmet yargıçları da, Vali ve Belediye Reisi tarafından inha edilip yine seneto tarafından tasdik edilmekle tayin edilirler.

8 — **Federal yargıçlarla hükûmet ve mahallî hükümet yargıçlarının azli:** Anayasanın alâkadar madelerdine göre bütün Federal, Hükûmet ve mahallî hükûmet yargıçları iyi hallerini muhafaza ettikleri müddetçe görevlerini muhafaza ederler. Bu sebeple yargıçlar yalnız fena zanla itham edildikleri takdirde azil edilebilirler. Maaşları görevlerinde bulundukları müddetçe hiç bir suretle azaltılamaz.

IV — **Amerika Birleşik Devletlerinde savcılık cihazı:**

Evvelce bildirdiğim gibi Birleşik Devletlerde savcılık makamı bizde olduğu gibi yazılı surette hazırlık tahkikatı yapmağa ve suçla ilgili sanık ve tanıkların ifadelerini yazılı olarak almağa selâhiyettar değildir. Bu sebeple savcılıkta yazılı hazırlık soruşturma evrakı bulunmaz. Buraya herherhangi bir suçun ihbarı savcılığa bağlı bulunan şikâyet bürosu kanalı ile yapılır. Herhangi bir kimseden şikâyeti olan şahıs, şikâyet mevzuu bulunan cezayi ilgilendirdiği takdirde bulunduğu mahallin savcılık makamının şikâyet bürosu kısmına muracaat ederek şikâyetini bildirir. Müşteki du-

rumda bulunan kimsenin malî vaziyetinin iyi olmadığı ve Adlî yardıma muhtaç bulunduğu anlaşıldığı takdirde bu şahsa barodan ücretsiz avukat temin edilmesi için savcılıkca teşebbüse girişilir.

Savcılığın suç nevilerine ve mahiyetlerine göre ayrı ayrı müstekil büroları vardır. Bu bürolar yalnız kendi ihtisas sahalarında mesailerini temerküz ettirirler. Savcılığın birde mahkemelerde savcılık makamını teşkil edecek savcıların, duruşmasına çıkılacak mahkemelerin derecelerine göre tesbit edilmiş ayrı ayrı müstakil büroları vardır. Bunlardan başka savcılığın soruşturma, gençlik istişare, kefalet ve itiraz bürolarıda vardır. ....

Savcılık bârolarının en mühimmi ithamname bürosudur. Şikâyet bürosu kanalı ile gelen ve cezayı ilgilendiren bütün şikâyetleri tetkik ederek dâvayı olgunlaştırdıktan sonra Büyük Jüri'ye verir.

V — Amerika Birleşik Devletlerinde Jüri :

Amerika Birleşik Devletleri Demokrasisinin kuruluş ve esas temelini teşkil eden **«halk için tesis edilip halk tarafından idare edilen halkın hükûmeti»** formülüne uygun olarak teşriî ve icraî sahada halkın hükûmeti kontrol ettiği gibi Adlî sahada da mahkemeye düşen bir sanığın, mukadderatına ait verilecek hükmü, yine halkın içinden seçilmiş bulunan şahıslara verdirmek suretiyle mahkemelerde Jüri müessesesinin tesisi, halkın Adlî sahada da kontrol selâhiyetin haiz bulunmasını sağlamakta ve şahıslar hakkında delilsiz takiplere, jüri cihazı kanalı ile, manî olunmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde Jüri cihazı Büyük ve Küçük Jüri olmak üzere ikiye ayrılır.

A — Büyük Jüri : 23 azadan müteşekkil bulunan ve sanığın bidayette suçlu olup olmadığına ve mahkemeye sevkine veya serbest bırakılmasına dair karar vermeğe selâhiyettar ilk Adlî cihazdır. Büyük Jürinin soruşturmaları gizlidir. Soruşturmalarında savcı, tanıklar ve şehadetinin mahkemede kendi aleyhine kullanılabileceğini kabul etmek şartiyle sanıkta bulunur. Büyük Jüri soruşturmalarında sanığın avukatı bulunmıyacağı gibi, Büyük jüri arzu ettiği takdirde savcıyı da dışarı çıkarabilir. Fakat Büyük Jüri soruşturmalara girişmeden evvel savcıyı dinler. Savcı sanık hakkında delillerni beyan ettikten ve sanığin mahkemeye sevkini talep ettikten sonra Büyük Jüri tanıklar üzerinde soruşturma yaparak sanığın mahkemeye sevki veya serbest bırakılması hakkında ekseriyetle kararını verir. Büyük Jürice sanık hakkında verilecek karar böylece ekseriyet kararıdır.

323

B — Küçük Jüri :

12 Azadan müteşekkil olup sanığın duruşması mahkemede tamamlandıktan sonra duruşmayı idare eden yargıcın talebi üzerine mevcut delâile göre sanığın suçlu olup olmadığına dair ittifakla karar verir. Küçük Jürinin kararında Jüriyi teşkil eden 12 azanın birlikte sanık hakkında verilecek kararda birleşmeleri şarttır. Büyük Jüride olduğu gibi neticeye varabilmek için ekseriyet kararı kâfî değildir. İttifak kararı lâzımdır. Her ne kadar sanığın suçlu olup olmadığına dair kararı Jüri ittifakla vermekte ise de, bu hususta nihaî selâhiyet duruşmayı idare eden yargıca aittir. Yargıç, Jüri azalarının sanık hakkında verecekleri kararda ittifakla birleşemedikleri takdirde, veya Jüri heyetinin dürüslüğünden şüphe ettiğinde, Jürüyü feshederek yeni bir jüri heyetinin duruşmaya gönderilmesi için mahallin idare âmirine emir verebileceği gibi, sanık hakkındaki mevcut delillere göre sanığın suçlu olmadığını jüriye bildirerek bütün Jüri azalarının muvafakati ve sanığın suçsuz olduğunu kabul etmeleri halinde dâvayı düşürür. Tatbikatta duruşmayı idare eden yargıç, sanığın suçlu olup olmadığı hususunun takdirini Jürinin kararına bırakmakta ve kendisi yalnız sanığın suçlu olduğu Jüri kararıyle sabit olduğu takdirde, sanık hakkında yalnız hukukî bakımdan yalnız sanığa tatbiki icabeden kanunî maddenin asgarî ve azamî had'lerinden hangisinin tatbik edileceğinin, ve sanığın cezasının tecil edilip edilmiyeceğinin tâyini hususunda selâhiyetini kullanmaktadır.

C — Büyük ve Küçük Jüri azalarının seçilmesi : Amerika Birleşik Devletlerinde her Amerikalı vatandaş mahallin idare âmirleri tarafından tertip edilen kura çekilişi neticesinde Jüri azası olarak seçildikleri takdirde bu azalığı kabul etmek mecburiyetindedirler. Her mahallin idare âmirleri tarafından selâhiyetli yargıcın emriyle o mahalde ikamet eden ve hiç Jüri azalığı yapmamış bulunan şahıslar arasından isimler yazılarak kura çekmek suretiyle Jüri azaları tesbit edilir. Bu suretle Jüri azalığına seçilmiş bulunanlar selâhiyetli yargıç tarafından Jüri azalığından af edilmedikçe, mazaretleri ne olursa olsun Jüri azası olarak mahkemeye gelmeleri mecburidir.

D — Küçük Jüri azalarının duruşmaya getirilmesi : Küçük Jüriye seçilmiş bulunan 12 aza, polis nezareti altında, kimse ile temas ettirilmeden görev görecekleri mahkemeye sevkedilirler. Duruşma devam ettiği müddetçe bu Küçük Jüri azaları Devletin temin ettiği ve üçreti Devlet tarafından ödenen otel odalarında ayrı ayrı polis nezareti altında yatıp kalkarlar. Yemekleri yine nezaretle mükellef memurlar tarafından odalarına getirilir. Duruşma devam ettiği müddet zarfında Jüri azaları mahkemeye

de nihayet bulan malî sene için bütün federal mahbusların günlük nüfus kaydı (1940) daki miktarları olan (24777) ye nazaran eksilmiş olduğu ve (23666) olarak tesbi tedildiği görülmüştür. (1941) senesindeki bu mahbus miktarının (18283) ü cezaevleri müessesesi bürosunda, (1365) i Amerika Birleşik Devletleri âmme Sağlık Teşkilât ıhastahanelerinde ve (4018) i federal olmıyan müesseselerde bulunuyordu. (1941) senesinde «Parole» müessesesince sözle bırakılan veya meşruten tahliye edilenlerin miktarı (6169) idi. «Probation» müessesesine tâbi bulunanların vasatî miktarı ise (25303) idi.

1 — **Cezaî ve ıslahî müesseselerin idare ve işlemesi :** Adlî kısımda bulunan Amerika Birleşik Devletleri Cezaevleri Bürosu, bütün federal cezaî ve ıslahî müesseselerin idare ve işlemesi hususunda mesuldür. Aynı zamanda askerî mahbus ve «Probation» müessesesine tâbi olanlardan maada Amerika Birleşik Devletleri kanunları aleyhine suç işlemiş sanık ve hükümlülerin tehlikeden korunması, dikkat, muhafaza, öğretim ve talim terbiyesi hususunda kanunen mesul tutulmuştur.

Cezaevleri bürosu başında baş icraî âmir olan bir müdür vardır. Müdür Amerik aBirleşik Devletleri Başsavcısı tarafından tâyin edilir.

Müdür büronun idaresini formüle etmek, ve federal cezaevleri sisteminin genel idaresi hususunda mesuldür. Fakat bu idare ve tedbirlerin icra edilmesi hususundaki mesuliyet muhtelif federal müesseselerde bulunan yardımcılarına, baş muhafız ve müfettişlere râci olmaktadır. Yakın senelere kadar Amerika Birleşik Devletleri Cezaevleri Bürosunun (3) üç müdür yardımcısı mevcut iken halihazırda bir müdür yardımcısı vardır.

2 — Amerika Birleşik Devletleri ceza evleri bürosunun işi idarî sebepler dairesinde aşağıda yazılı şekilde taksim edilmiştir.

A — Malî işler ve Ticaret, B — sınıflandırma ve sosyal teşkilât, C — tıbbî ihtimam, D — Senaî, E — Tedris, F — sözle Salıverme (Parole), G — bina yapımî, H — müesseselerin teftişi, K — istatistik, J — sicil ve dosya,

A — Malî işler ve Ticaret, cezaevleri büro müdür yardımcısının emri ve kontrolü altındadır. Ceza evleri müesseselerinin ve büroya bağlı cezaevlerinin ticaret işleri idaresinde teftiş selâhiyetini haiz bulunan büro müdür yardımcısı, aynı zamanda ceza evlerine bağlı çiftlikleri, idare memurları ve komiserleri, binayı koruma mühendisleri, ceza evine ait arsaların, binaların ve techizatın muhafazası, muhafız memur, ve diğer memurların seçilmesine ve tedrisi üzerinde de kontrol hakkı vardır.

B — Sınıflandırma ve Sosyal Teşkilât faaliyetleri, tasnif kısmının bir müfettişi tarafından idare edilir. Ferdî vak'aların incelenme ve tetkiki ve

aynı zamanda ceza evinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin ve bunların ailelerinin refahiyle ilgili bütün meselelerin idaresinden bu tasnif kısmı müfettişi mes'uldür. (1940) Senesinde gençlerin işlediği suçlara ait bir hususî teşkilât kurularak, bu tasnif kısmı müfettişliği emri altına verildi.

C — Amerika Birleşik Devletleri âmme Sağlık teşkilâtı, bütün sıhhî ve akıl hastalıklarına ait teşkilâtları federal cezaî ve ıslahî müesseselerin emrine verir. Bu âmme Sağlık teşkilâtı genel baş operatör,'ün ceza evleri bürosunun tıbbî Direktör'ü olarak tâyin ettiği bir baş operatör tıp doktoru tarafından ceza evleri bürosunda temsil edilir. Aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri Âmme Sağlık Teşkilâtı emrinde, hastaları Federal mahbuslardan ibaret olan Afyon müptelâları için, iki hususî hastahane vardır. Bir kaç Federal mahbus dahî Washington D. C. ye bağlı St. Elizabet hastahanesinin suçlu deliler koğuşunda yatırılmıştır.

D — Federal Ceza Evi senayi'lerinin başlıcası, Federal Ceza Evi senayi'leri birliği ismi ile anılan bir birliğin idaresi altındadır. Bu birlik ceza evlerindeki bütün senayi'in tesisi, tekâmülü, işletilmesi ve mamul maddelerin istihsali hususunda tavzif edilmiştir. Aynı zamanda Birlik ceza evleri fabrikalarında istihsal olunan mamul maddelerin Federal ceza evleri tarafından Hükûmet ajanlarına satılması hususlarında da görevlendirilmiş olup kongrenin bir kanunla vaz'etmiş olduğu hususî mütehavvil semaye ile ticaretini idare ve kontrol eder.

E — Tedrisat şubesi, kütüphane ve eğlenceye ait programlar dahil olmak üzere bütün Akademik, meslekî, dinî ve diğer tedrisata ait faaliyetlerden mes'ul tutulan bir tedris müfettişinin kontrolü altına verilmiştir. Tedris müfettişi müdür yardımcısı ile birlikte çalışarak bütün memurların görev, hizmet öğretimi ve yetiştirilmesi programını idare ettirir.

F — Amerika Birleşik Devletleri sözle salıverme (Parole) Meclisi hapishaneler bürosu ile birleşmiş müstakil bir ajandır. Bu Meclis Baş Savcının tavsiyesi üzerine Amerika Birleşik Devletleri Reisicumhurunun tâyin ettiği üç azadan müteşekkildir. Bu üç azadan biri Reistir. Meclis sözle salıverilmeğe ehil bulunan hükümlülerin serbest bırakılma zamanını, sözle salıverme şartlarını, sözle salıverilen hükümlünün «Parole» Meclisinin şartlarına ria'yet etmediği takdirde, sözle salıverme kararını feshetmek hususunu kararlaştırır.

Sözle salıverme (Parole) Meclisi ceza evleri bürosu ile çok sıkı iş birliği yapmak suretiyle faaliyetlerini icra eder. Sözle salıverme bürosunun müfettişi Meclis için sözle salıverme müessesesinin bir faal üyesi olarak hareket eder. Sözle salıverme müessesesinin teftişi bu müessesenin müfet-

tişi tarafından idare edilir. Bu müfettiş aynı zamanda ceza evleri bürosu ile Amerika Birleşik Devletleri mahkemelerinin idarî bürosuna bağlı ve Federal sözle bırakma müessesesine tabî olanları teftiş eden Federal probation memurları arasında bir irtibat memuru olarak hareket eder.

G — Bina yapımı işi, bu hususlaki keşifnamelerin ve yeni bina ve mevcut binaların tadiline dair plânların hazırlanmasının teftişiyle tavzif edilmiş, kıdemli bir bina baş mühendisinin idare ve konrolü altındadır.

H — İçlerinde federal mücrim bulunan hükûmet ve mahallî cezaevleri, ve diğer müesseselerin teftişiyle federal kampların ve bütün federal müesseselerin teftişi doğrudan doğruya müdür yardımcılarının idare ve emri altındadır.

İ — İstatistik işlerine bakan dairenin başında bir müdür bulunup hükümlülere ait istatistikleri toplama, cetvel haline koyma ve federal suçlardan sanık bir hükümlü olup federal cezaevlerine ait bulunan federal hükümlülerin istatistiklerini tamamlama vazifeleriyle mükelleftir.

J — Tutuklu ve hükümlülerin sicil ve dosyaları baş kâtiplerin kontrolu altındadır. Bunlardan birinci şube, federal hükümlülerin sicillerinin muhafazası, ikinci şube ise büronun genel dosyalarının muhafazasiyle mükelleftir.

3 — **Nevyork cezaevlerine ait amelî tetkikat :** sanık veya hükümlüler cezaevlerine, kendilerini tevkif veya mahkûm eden selâhiyetli mahkemenin yargıçları tarafından verilen, ve sanık veya hükümlünün hüviyet, ve adresi, ve işlemiş olduğu suçun nev'iyle azamî mahkûmiyet mikdarını ve cezasını çekmek için gönderdiği cezaevinin adını ihtiva eden resmî bir kâğıtla mevcuden gönderilir. Böylece cezaevine giren herhangi bir hükümlünün veya tutuklunun evvelâ cezaevi muracaat masasında kaydı yapılır, ve dosyası tanzim edilip üzeri aranarak hükümlüde bulunan her şey tutulacak zabıt varakasında tesbit ve kayıt edilip cezaevi emanetinde hıfzedilmek üzere hükümlüden alınır. Mezkûr zabıt varakasının bir sureti alâkadar şahsın dosyasına konur. Hükümlünün bu meyanda parası çıkarsa bu parada ayrıca ikinci bir zabıt varakasında zikredilerek cezaevinin malî kısmında hükümlü namına emanete alınarak hıfzedilir. Bu hususa ait zabıt varakası ve paranın cezaevi malî kısmına yatırıldığına dair makbuzda alâkadar şahsın dosyasına konur. Bu kayıt ve aramayı müteakip tutuklu ve hükümlüye, yeni havlu, yeni iç çamaşırı ve cezaevinde giyeceği yeni bir elbise verilerek cezaevinin hamamında yıkanmağa gönderilir. Tutuklu ve hükümlünün çıkardığı eski çamaşır ve elbiseleri dezenfekte yapıldıktan

sonra ayrıca bir zabıt varakasında tesbit edilerek bir torbaya konup bilahare alâkada şahsa verilmek üzere emanete alınır.

Hükümlünün hamamda yıkanmasını mütaakip, cezaevi doktoru tarafından sıkıca sıhhî muayenesi yapılır. Bu muayene neticesinde tutuklu veya hükümlünün dahilî, haricî veya aklî bakımdan bir rahatsızlığı bulunduğu anlaşılırsa, alâkadar şahıs hemen cezaevinin dahilî teşkliâtında mevcut hastahaneye yatırılarak tedavisine başlanır. Eğer muayene neticesinde tutuklu veya hükümlünün hiç bir rahatsızlığı bulunmadığı sabit olursa, o zaman dosyasına sağlam kaydı yazılarak hemen parmak izi ve resmi alınır. Tutuklu veya hükümlüye ait alınan parmak izi ve resmin bir tanesi şahsî dosyasına konur. Diğeri cezaevi genel dosyasında hıfzedilir. Üçüncüsü de, tutuklu veya hükümlünün cezaevine girmezden evvel ikamet ettiği mahallin zabıta âmirliğine hıfzedilmek üzere gönderilir. Bunu mütaakip tutuklu veya hükümlünün cezaevinin dahili teşkilâtında mevcut senaî ve ziraî sahada çalışacağı kısım arzusuna uygun bir şekilde tesbit edilerek, çalışacağı mahallin ustabaşısı ve cezaevinin alâkalı ahlâk zabıta memuru nazareti altında hükümlü çalışmağa sevkedilir. Bu esnada cezaevinin ruhiyat üzerinde mütehassıs bulunan ruhiyat doktoru ile içtimaiyat ve ruhiyat bilgilerile mücehhez bulunan ahlâk zabıta memurları ve Parole Meclisinin âzaları, cezaevine gönderilmiş bulunan tutuklu veya hükümlü ile daima meşgul olarak bu şahsın ruhî ve ahlâkî bakımdan ıslahı çarelerini ararlar. Bu meyanda evvelâ hükümlünün veya tutuklunun işlemiş olduğu suçun sebebi aranır, Çünkü sebep bulunduğu takdirde mezkûr sebebin izalesi, hükümlünün kısa bir zamanda ıslah edilebilmesi imkânını temin eder. Ekseriya suç sebebi olarak parasızlık, ailevi bozukluk, ve alâkasızlık, ayyaşlık, esrar ve afiyonkeşlik, ruhî hastalık, ve bilhassa dinsizlik tesbit edilmiştir. Cezaevi ahlâk zabıta memurları, tutuklu veya hükümlünün ahlâkı ve çalışma durumunun takip ettiği seyir hakkında verdikleri rapolra muntazaman cezaevi sözle salıverme (Parole) Meclisini haberdar ederler. Sözle Salıverme Meclisi ile Probation müessesesini birbirine karıştırmamak lâzımdır. Sözle Salıverme Meclisi mahkeme tarafından herhangi bir şahıs hakkında hüküm verildikten sonra hükümlü üzerinde cezaevinde bulunduğu müddetçe kontrol hakkına ve hükümlünün çıkacağı zamanı, ve sözle salıverme şartlarını tetkik etmeğe, ve bu hususta karar vermeğe salâhiyettar olduğu halde, Probation müessesesinin tutuklu veya hükümlü hakkındaki tahkikatı ve bu hususlaki raporu hükümden evvelki zamana aittir.

Hükümlülerden çalışmak için verildikleri cezaevinin dahili teşkilâtında mevcut senayi ve ziraî kısımlarda usulen randuman temin edilmediği, ve hükümlünün iyi çalışmadığı anlaşıldığı takdirde, bunun sebebi araştı-

rılır. Bu hususta hükümlünün çalıştığı kısmın ustabaşısı ve nazeretle mükellef cezaevi ahlâk polisinin vereceği raporlarla hükümlünün çalıştığı mahal, kabiliyet ve arzusuna göre değiştirilerek hükümlü randuman alınabilecek bir çalışma atölyesine konur. Böylece hükümlünün göstermiş olduğu istidada göre kolayca bir meslek öğrenmesi temin edilerek çalışması neticesinde elde edilen kazanç da, cezaevleri bütcesine ithal edilir. Cezaevlerinde hükümlü ve tutuklular ayrı kısımlarda bulunduruldukları gibi gençler ve ihtiyarlar, ve tutuklu tanıklar da ayrı ayrı kısımlarda bulundurulur. Hükümlü ve tutukluların namlarına akrabalarından para geldiği takdirde, mezkûr paralar cezaevi mutemedi tarafından alınarak hükümlü veya tutukluya, namlarına para gelmiş bulunduğu, haber verildikten sonra cezaevi kasasına konur. Bütün hükümlülere veya tutuklulara, cezaevi kasasında paraları mevcut olmasına rağmen, haftada üç dolardan fazlası verilmez. Buna sebep herhangi bir tutuklu veya hükümlünün cezaevindeki arkadaşlarını para verme suretiyle kendi lehine yalan tanıklığa teşvik etmesine imkân vermemektedir.

Tutuklu veya hükümlülere gelen bütün mektuplarla, bunların yazacakları mektuplar cezaevi alâkadar memuru tarafından gözden geçirildikten sonra mahalline gönderilir, ve hariçten hiç bir şey tutuklu ve hükümlülere verilmek üzere cezaevine sokulmaz.

Tutuklu ve hükümlüler, avukatları ile ancak cezaevi görüşme odasındaki, ortası baştan sona kadar bir menşur mustatili şeklinde bir tümsek ile tecrit edilmiş geniş ve uzun masanın bir yanında sıra ile mahkûmlar ve masanın karşı tarafında da avukatları oturmak, ve her iki tarafta oturanlar ellerini masanın üstüne koymak suretiyle cezaevinin vazifeli zabıta memurunun nezareti altında görüşebilirler. Görüşme masasının ortasında menşur mustatili şeklinde bulunan ve masanın bir ucundan diğer ucuna kadar devam eden bu muntazam tümsek, gerek mahbusların avukatlarına ve gerekse avukatların cezaevinde mahbus bulunan müvekkillerine gizlice bir şey vermesine mâni olmak, ve vazifeli cezaevi kontrol zabıta memurunun nezaretini kolaylaştırmak için yapılmıştır. Tutuklu veya hükümlülerin akraba ve arkadaşlariyle görüşmeleri için, ayrca arası kırılmıyan, ve kurşun geçmez camla tefrik edilmiş ve telefonu havi mücavir ziyaret hücreleri vardır. Bu ziyaret hücresinde gerek mahbus ve gerek ziyaretçi birbirlerine temas etmeden ve camdan da birbirlerini görerek telefonla görüşürler. Bütün bu tedbirler cezaevinde bulunan tutuklu veya hükümlülerin hariçten bir şey elde etmelerine mâni olunmak için alınmıştır.

330

Cezaevinde en çok ehemmiyet verilen şey dindir. Her gün sabah ve akşam papas, tutuklu ve hükümlüleri ayrı ayrı ziyaret etmekte, ve gayet kısa olmak üzere dinî hasbihal yapmaktadır. Onun haricinde her tutuklu veya hükümlü istediği zaman papazı hücresine davet edebilmektedir. Pazar günleri her tutuklu, veya hükümlünün mensup bulunduğu hıristiyan dinindeki mezhebe göre, cezaevinin içinde bulunan kilisede dinî âyin yapılmakta, tutuklular veya hükümlüler ibadet etmektedirler. Cezaevindeki kilise müteharrik sahne tertibatına malik olup, sahnenin arkadan döndürülmek suretiyle kilisede ibadet eden mahbusların mensup bulundukları mezhebe uygun bir şekil alabilmesi cezaevlerini, muhtelif hıristiyan mezhepleri nevileri adedince muhtelif sahneli kilise yapmak masrafından kurtarmıştır. Her pazar günü aynı zamanda muhtelf radyo istasyonlarından papazlar tarafından dinî za'azlar verilmekte, ve bu dinî konuşmalar radyo vasıtasiyle cezaevindeki tutuklu ve hükümlülere dinletilmektedir. Bu dinî va'azların, cezaevlerinde bulunan mahbusların ruhlarında ve ahlâklarında değişiklik yaparak onları ıslah ettiği ve böylece mahbus miktarının azaldığı cezaevleri istatistik bürosu tarafından tutulan istatistiklerle sabit olmuştur.

Cezaevlerinde tatbik edilmekte bulunan tedrisat usulü tetkike değer diğer ehemmiyetli bir husustur. Mahbuslar boş vakitlerinde muntazaman derslere devam etmekte, ve hariçten temin edilen kıymetli öğretmenler tarafından tenvir edilerek orta mektep ve lise mezuniyet imtihanlarına girmek üzere hazırlanmaktadırlar. Ceza evindeki kütüphanede din ve ahlâk mevzuuna dair kıymetli kitaplar mevcut olup, bütün tutuklu ve hükümlüler bu kitaplardan serbestçe istifade edebilmektedir. Bu şekilde mahbusların ıslah olabilmeleri için kendilerine bütün imkânlar verilmektedir.

Tutuklu ve hükümlülerin sıhhatine, temizliğine, gıdasına, çalışmasına, meslek ve sanat öğrenmesine, okumasına ve dindar olmasına ehemmiyet verildiği kadar, bunların eğlencelerine de dikkat edilmekte ve bu husus ihmal edilmemektedir. Bu meyanda mahbuslara muhtelif sporlar yaptırılmakta ve sinemalarda ahlâkî bakımdan ibaret alınacak filimler gösterilmektedir. Bütün bunlar tutuklu veya hükümlüleri ıslah için alınan tedbirlerdir.

VII — Hükümlülerin himayesi, veya Patronaj ve nevileri:

Cezaevi sözle salıverme meclisi tarafından bir hükümlünün selıverilmesine karar verildiği takdirde, cezaevinden çıkarılan hükümlünün yeni olmak suretiyle iç çamaşırı, elbise, palto, şapka, ayakkabı ve çorap ve gömlek ve kravatı cezaevince eski elbisesi ile birlikte verilmekte, aynı zaman-

da müddetini bitirmiş bulunan hükümlünün gideceği yere kadar bileti alınmakta ve aile efradı adedine kâfi gelecek miktarda kendisine refah müessesei tarafından bir iş bulunana kadar maaş bağlanmaktadır. Bütün bu malî fedakârlıklar, müddetlerini bitirdikten sonra cezaevlerinden çıkan hükümlülerin sırf malî sıkıntılar sebebiyle tekrar suç işlemelerine mâni olunmak için yapılır. Bütün bu masraflar halkın vereceği vergiler ve bağışlamalarla ödenir.

Sözle salıverme meclisinin kararıyle cezaevinden çıkarılan hükümlü ikamet ettiği mahallin «Probation» müessesesi şubesine hemen giderek kaydolmak, ve her hafta lüzumu halinde gün aşırı mezkûr müesseseye bir hafta veya bir gün zarfında geçirmiş olduğu hayat ve işi hakkında muntazaman şifahî ve icabında yazılı rapor vermek mecburiyetindedirler. Aksi takdirde, cezaevi sözle salıverilme meclisi, kararını feshederek mezkûr şahsın tekrar cezaevine konması iç;in zabıtaya emir verir.

Patronajın nevileri : Patronajın nevileri beştir :

A — Refah müessesesi : Patronajın bir nevi olan bu müessese muhtaç kimselere iş bulmak veya ihtiyaçları nisbetinde para yardımında bulunmak göreviyle tavzif edilmiştir.

Refah müessesesinin başlıca altı türlü yardım şekli mevcuttur :

1 — **Ev geçindirme yardımı :** Refah müessesinin 1 inci yardım şekli, hayatlarını malî bakımdan idameye ve ev geçindirmeğe muktedir olamıyacak derecede fakir bulunan fert, veya ailelere, sıhhi bakımdan yapılacak yardımla birlikte para yardımında bulunmaktır.

2 — Harp emekli yardımı : Hayatlarını idameye malî bakımdan muktedir olamıyan ve mevcut gelirleri kâfi gelmiyen harp emeklilerine ve ailelerine sıhhî bakımdan yapılacak yardımla birlikte para yardımında bulunmak.

3 — İhtiyarlık yardımı : 65 yaşında veya daha yukarı yaşta bulunan ve malî bakımdan hayatlarını idameye muktedir olamıyan fakir şahıslara, sıhhî bakımdan yapılacak yardımla birlikte ayrıca para yardımında bulunmak.

4 — Velilerinin himayesi altında bulunan çocuklara yapılacak yardım: 16 yaşından küçük veya mektebe gittiği takdirde 16 yaşına basmış bulunan çocukların ana ve babalarına veya velilerine çocuğun ikamet et-

333

mekte bulunduğu yuvanın idare ve muhafazasının temini bakımından para yardımında bulunmak.

5 — Çocuk bakımı ve ihtimamı : Çocukların evleri haricinde emzirme evleri veya müesseselerinde emzirilme, ve bakılmaları suretiyle ihtimam altında bulundurulmaları.

6 — Analara yardım : Hayatlarını malî bakımdan idameye muktedir olmıyan analara hasta bakıcı temini, veya hususî bir müessesede bakılması ve yatırılması gibi lüzumlu yardımlardan başka ayrıca para yardımında bulunmak.

B — Gençlik meclisi : Nevyork şehri Gençlik Meclisi, gençliğin muhafazasını ve refahını temin gayesiyle 9 Temmuz 1947 senesinde tesis edilmiştir.

Gençlik Meclisi 13 âzadan müteşekkil olup bunlardan altı tanesi Nevyork Belediye Reisi tarafından tâyin olunur. Geri kalan diğerleri de : a — Aile mahkemesinin baş yargıcı, b — Mekteplerin müfettişi, e — Refah müessesesinin baş müdürü, d — Parkların baş müdürü, e — Sağlık baş müdürü, f — Polis başmüdürü, g — İskân reisi olmak üzere 7 azadır. Gençlik meclisinin esaslı olarak beş mühim görevi vardır :

1 — Kendilerini ve mesailerini tamamen veya kısmen gençliğin himaye ve refahına tahsis etmiş bulunan âmme, hususî ve dine mütaallik ajanların faaliyelterine, randumanlarının çoğaltılmasına yardım edecek şekilde düzen vermek.

2 — Gençliğin ne şekilde himaye ve muhafaza edileceğine dair, ve genç mücrimlerin suç işlemelerine mâni olunmak için analiz ve tetkikler yapmak,

3 — Genç mücrimlik sebeplerini, bu hususta elverişli bir tarzda kullanılabilecek âmme daireleri, ve hususî ajanlar vasıtasiyle ortadan kaldırma çarelerini aramak.

4 — Genç mücrimlik mevzuu üzerinde ve genç mücrimlik sebeplerini ortadan kaldırmak hususunda analiz yapmak suretiyle malûmat ve istatistik toplamak.

5 — Tahmin meclisinin tasvibine tabi bulunup, tadil edilen 1945 senesinin ilgili kanunlarının 556 ncı faslına mutabık ve uygun olan eğlence ve tahsil projelerinin şehirde tatbik ve kullanılmasına dair muhtelif ajanların müracaatlarını kabul ve tasdik etmek.

C — Gençlik yardım bürosu : Bu büro altı polis baş müdür yardımcısının doğrudan doğruya nezaret ve kontrolü altındadır. Gençlik yardım

bürosuna bağlı bulunan içtimaiyat ve ruhiyat bilgileriyle mücehhez sivil kadın veya erkek polisler, gençlik yardım bürosu tarafından kendilerine tahsis edilen mıntakalarda, sabıkalı şahısların gençlik ile temas etmesine ve gençliği suç işlemeğe teşvik etmelerine mâni olmağa çalışır, ve bu meyandao mıntakada zabıtaca malum bulunan sabıkalıları, sıkı bir surette nezaret ve kontrolu altında bulundurur.

Bu büroya bağlı her üniformalı polis, beraberinde gençlik yardım bürosunun matbu nümune kâğıtlarını taşır. 21 yaşından küçük bulunan kız ve erkek çocukların şüpheli şahıslarla veya sabıkalılarla temas ettikleri veya suç işledikleri takdirde, polis memuru elinde bulunan gençlik yardım bürosunun mat'bu uümune kâğıdında, suçlu şahsın hüviyetini, ve şikâyeti mucip hareketlerini yazarak tesbit eder. Çocuğu ihata eden şartlarda ayrica tesbit edilir. polis memuru bu gibi şüpheli veya suçlu çocukların durumları hakkında gençlik yardım bürosunun nazarı dikkatini, bu doldurduğu mat'bu nümune kâğıdını vermek suretiyle celbeder.

Gençlık yardım bürosunun başıboş ve suçlu çocuklar hakkında doldurulmuş nümune kâğıdı, çocuğun ikamet etmekte bulunduğu mahal polis birliğine gençlik yardım bürosu tarafından gönderilerek çocuk hakkında gerekli tahkikat yapılması ve meselenin derinleştirilmesi ve çocuk hakkında daha sıkı bir tarzda sosyal tedbir alınmasına lüzum bulunup bulunmadığı cihetinin kararlaştırılması talep edilir.

Hakkında takibat yapılan çocuk gençlik yardım bürosu zabıtası tarafından yapılan nasihatla islah olmağa meylederse, o zaman suçlu çocuk gençlik yardım bürosunun yardım bütçesinde ayrıca tahsisatı bulunan kısımdan sarfedilmek üzere, sinama gibi eğlence programlarına ithal edilerek çocuğun bu vasıta ile de ıslahı yoluna gidilir. Fakat çocuk hakkındaki şikâyet ehemmiyetli ise ve çocuk hakkında içtimaî bakımdan daha sıkı bir tedbir alınması gerekiyorsa; o zaman hâdise suçlu çocuğun ana ve babasiyle veya velisiyle daha sıkı bir iş birliği yapabilecek bir sosyal müesseseye havale edilerek, çocuğun ıslahı için çare araştırılır, ve çocuğun ıslahının ve hareketlerinin takip ettiği seyir hakkında bu Sosyal müessese tarafından vakit vakit muntazaman gönderilen raporlarla Gençlik Yardım bürosu haberdar olunur.

Suçlu çocuğun durumu Sosyal bir müesseseye havale edilemiyecek derecede vahim ise, o zaman suçlu çocuk tecrübeli polis memurlarından teşekkül etmiş çocuk ruhiyatı ve içtimaî bilgilerle mücehhez bulunan bir polis teşkilât birliğine havale edilerek, çocuğun suç işlemesine müessir olan ve çocuğa suç işlemeğe teşvik eden madî ve ruhî âmiller, Tıbbî, Aklî

12 — Hand Book of American Prisons and Reformatories by Pacific Coast States.

13 — The one hundred and fifth Annual Report of the Prison Association of New York.

14 — Basic Principles of a Jail System prepared bp the National Jail Association.

15 — John C. Burke, So You Know About Prisons.

16 — Report on study of 102 sex offenders at Sing Sing Prison.

17 — Guide for Correction Officers by Albert Williams Commissioner.

18 — Hand Book On pre - release preparation in correctional institutions prepared by the Committee On Classification and Case Work of the American Prison Association.

19 — Manual of Suggested Standards for astate Correctional System.

20 — Annual Report for the Calender Year 1949 by Albert Williams Commissioner.

21 — Nineteenth annual report of the division of parole of the executive department.

22 — Quotations from speech of New York City Welfare Commissioner Raymond M. Hilliard.

23 — Citizens, report of the Bronx pilot project - New York City Youth Board.

24 — Adress by Raymond M. Hilliard, Commissioner of Welfare of the city of New York State conferance on social work.

25 — Adress by Raymond M. Hilliard, Commissioner of welfare of the city of New York before the New York State assosiation of Children's Court Judges.

26 — The New York City Youth Board.

27 — The History of the New York City Board.

28 — Program of services for children and Youth in areas of greatest need.

29 — Procedure governing activities of Social Service Department - Penitentiary of the city of New York and Work House.

30 — Definition of and Criteria for group work services.

31 — Report on preliminary study of Aid to Dependent Children Program.

32 — James B. Nolan, Prevention of Crime by the Police Department.

337

5435 SAYILI KANUN VE PARA CEZALARINA DAİR YARGITAY İÇTİHATLARI

Yazan : **Müfit BİRSEN**
Ankara C. Savcı Yardımcısı

Plân

I — Kanunun metni,
II — Kanunun gerekçesi,
III — Adalet komisyonu incelemesi,
IV — Para cezalarına ait tadilâtın sebepleri,
V — Adalet komisyonunca yapılan değişiklikler,
VI — Meclis müzakereleri,
VII — Tarihçe.

A — Osmanlı İmparatorluğunun ilk devri,
B — İslâmiyetin kabulünden sonra :

a — Erş,
b — Hükümeti âdil,
c — Gurre,
ç — Kasame.

C — Tanzimattan sonraki kanunlar,

a — Cumhuriyetten evvel,
b — Cumhuriyetten sonra.

VIII — Para cezalarına ait hükümlerin izahı,
IX — Para cezalarında infazın eski şekli.

A — 1274 ve 1327 tarihli kanunlarda,
B — Türk Ceza Kanununda.

X — Para cezalarında yeni infaz sistemi,
XI — Para cezalarının içtimaî,
XII — Para cezalarını alâkadar eden içtihatlar.

1 — Disipliner mahiyetteki para cezalarına ait olanlar,
2 — Âmme para cezalarına ait olanlar.

338

BİBLİYOGRAFYA

Bu makale yazılırken şu eser ve metinlerden istifade edilmiştir :

Cemal Köseoğlu	Haşiyeli Türk Ceza Kanunu 1949 İstanbul, B. M. M. Tutanak Dergisi (Dönem 8, Cilt 20),
Tahir Taner	Ceza Hukuku (1938), İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası XV-2/3 (Tahir Taner'in Para Cezalarında 5435 sayılı kanunla yapılan esaslı değişiklikler hakkındaki makalesi).
Türk Hukuk Kurumu Mustafa Reşit Belgesay	Türk Hukuk Lûgati, Pratik Hukuk Mecmuası (Sayfa 110), (Emcet Belgesay'ın 4 üncü Hukuk Dairesinin İçtihadı hakkındaki tahlili yazısı).
Celâl Bulut, Fahri Örs, Emin Abdullah Özerol	Yaşayan Hukuk Dergisi, (N. Aydın Aysoy'un 5435 sayılı kanunun 2 nci maddesinin Türk Ceza Kanunundaki para cezaları hakkında uygulanması adlı makalesinden iki içtihat alınmıştır).
Adalet Bakanlığı	Adalet Dergisi. Sayı 41 - 3 (İçtihatlar kısmı).

5435 Sayılı kanun ile Türk Ceza Kanununun 15, 19, 24, 76, 142, 163, 189, 264, 265 ve 549 uncu maddeleri değiştirilmiştir. Biz bu makalemizde değiştirilen maddelerden para cezalarını alâkadar edenlerini tetkike tabi tutacağız.

I

Kanunun Metni

10. 6. 1949 Tarihinde kabul ve 16. 6. 1949 tarihindeki resmi gazete ile neşredilen bu kanuna göre ağır para cezası 10 liradan 25.000 liraya kadar tâyin olunacak bir paranın Devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir. Nisbi para cezalarının yukarı haddi yoktur.

Bu ceza hükmünü bildiren ilâm kesinleşince Cumhuriyet Savcılığına verilir. Cumhuriyet Savcısı bir ay içinde para cezasını ödemesi için bu hükümlüye usulü dairesinde bir ödeme emri tebliğ eder.

Hükümlü, tebliğ olunacak ödeme emri üzerine belli süre içinde para cezasını ödemezse Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile bir gün 3 Liraya sayılmak üzere hapsedilir. Kesirler nazara alınmaz. Ancak 3 liradan aşağı hükmolunan para cezaları bir gün hapse çevrilir.

Para cezasının hapse çevrileceği mahkeme ilâmında yazılı olmasa bile yukarıki hükmün Cumhuriyet Savcılığınca uygulanır.

Bir aylık süre içinde para cezasının 3 de birini ödeyen hükümlünün isteği üzerine geri kalan para cezasının birer aylık iki taksitle ödenmesine müsaade olunur. İkinci taksit vaktinde ödenmezse Üçüncü taksit müsaadesi hükümsüz kalır.

Hükümlü mahpus kaldığı her gün için ilk fıkra uyarınca 3 lira indirildikten sonra geri kalan parayı öderse hapisten çıkarılır.

Para cezası yerine çektirilen hapis cezası 3 yılı geçmez.

Kendi isteği üzerine hükümlü, para cezasından çevrilen hapis yerine Devlet, iller, veya belediyelerce tâyin olunacak Bayındırlık işlerinde çalıştırılabilir. Bu suretle iki günlük hizmet bir gün hapis yerine geçer.

Çektirilen hapis süresi para cezasını tamamile karşılamış olursa geri kalan paranın tahsili için ilâm Cumhuriyet Savcılığınca mahallin en büyük mal memuruna verilir. Ve mal memurluğunca hapis ile tazyik hükmü ayrık olmak üzere tahsili emval kanunundaki usule göre hükümlünün malına müracaat olunarak infaz edilir (M. 19).

Hafif para cezası, 3 laradan Bin liraya kadar tâyin olunacak bir paranın Devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir.

Hapis yerine hafif hapis yazılmak şartile 19 ncu maddenin birinciden başka diğer fıkraları hükümleri bu ceza hakkında da uygulanır. (M . 24).

İşlenmiş olan her fiil için kanun ile belli olan ağır ve hafif para cezaları ayrı ayrı hükmolunur.

Nisbî para cezaları da aynı hükme tabidir.

Para cezalarının şahsi hürriyeti bağlayıcı bir cezaya çevrilmesi halinde bu ceza müddeti 4 yılı geçemez.

Ağır para cezasiyle hafif para cezası birleştiği takdirde çevrilecek ceza nevi hapistir (M 76).

Vergi ve resimlerin belli süreleri içinde ödenmemesinden dolayı tahsili lâzım gelen vergi ve resim cezalarile tazminat kabilinden olup müteza-yit nisbete tabi bulunan para cezaları hariç olmak üzere B. Millet Meclisinin ilk kurulduğu tarihten önce yürürlüğe girmiş bulunan bütün kanun ve tüzüklerde yazılı olupta daha sonraki tarihlerde Büyük Millet Meclisin-

4) Para cezalarında yapılan bu tezyit; suçun nev'ine göre, yetki ve kanun yollarına müracaata dair hükümlere tesir etmez.

Şüphesiz ki paranın kıymeti düşmüş olması neticesi kabul edilen tezyit nisbetine göre, bu hususlardaki hükümlere tesir ettirilmemesi kanundaki ahengi temin bakımından yerinde olmuştur.

V

Adalet Komisyonunda yapılan değişiklikler

Kanun maddelerinde komisyonca şu değişiklikler yapılmıştır :

Ağır para cezası on liradan aşağı olmamak üzere tâyin olunacak bir paranın devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir, şeklindeki 19 uncu maddenin ilk fıkrası komisyonca :

Para cezalarının tesbiti hakkındaki sistemler gerek nazarî, gerekse mevzuat bakımından çok farklı olmakla beraber cezaların kanuniliği prensibi bakımından aynı esasa dayanırlar. Şurası muhakkaktır ki, para cezalarının miktarını tesbit hususunda yargıcı mutlak surette serbest bırakan sistem (kanunsuz ceza olmaz) prensibi karşısında terkedilmiştir. Bugün umumî olarak kabul edilen sistem şöyle ifade edilebilir : (Para cezalarının haddini kanun, miktarını yargıç tâyin eder).

Bu itibarla ağır para cezasına bir âzamî had kurulması gereklidir.

Bir çok özel kanunlarda âzamî haddi 5 bin lirayı geçen ağır para cezalarının mevcut olması, bir prensip aykırılığı ifade etmez. O suçların cemiyet için yarattığı tehlike, kanunun yüksek ölçüde tâyin ettiği ağır para cezası ile önlenmek istenmiştir.

Fakat kanunlarımızda âzamî haddi açık bırakılarak «500 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası» şeklinde konulmuş cezalar vardır. İşte bu maddede ağır para cezalarına konulan umumî had bu gibi hallerde cezaların kanuniliği prensibini temine yarar. Yargıcın ceza miktarını takdir yetkisini, ceza hadlerinin kanunla tesbiti esası ile tahdit için konulmuştur.

Ağır para cezasının âzamî haddinin tesbit edilmiş olması, kanunlarda daha yüksek bir ağır para cezası haddi tâyin edilmemiş olan hallerde, ağır para cezasından yargıcın ceza miktarını takdir yetkisini sınırlayan bir âzamî had mânasını ifade eder, mütalâasiyle 19 uncu maddenin ilk fıkrasını şu şekle kalbedilmiştir :

Ağır para cezası 10 liradan 25 bin liraya kadar tâyin olunacak bir paranın devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir. Nisbî para cezalarının yukarı haddi yoktur.

Komisyon 2 nci fıkradaki «..... Cumhuriyet savcısı 10 günlük süre içinde para cezasını ödemesi için hükümlüye bir ödeme emri gönderir» ibaresinde mevcut on günlük süreyi (on beş) güne çıkartmış ve taksit müddetleri de on beşer gün olarak tesbit edilmiştir.

Hükümet teklifindeki belli süre içinde ödenmiyen para cezalarının hapse çevrilmesinde üç liranın bir gün sayılacağına dair teklif kabul edilmiş, ancak üç liradan aşağı hükmolunan para cezalarının tahsil edilmeden kalması işlenen suça ceza verilmiyeceği neticesini tevlit edeceğinden 3 üncü fıkraya «Ancak hükmedilen ceza üç liradan aşağı ise bir gün hapis olunur» hükmü eklenmiştir.

24 üncü maddede de hemen hemen hiç bir değişiklik yapılmamış «ilkten sonraki» ibare yerine «birinciden başka diğer» ibareyi ikame edilerek ifade edilmiştir.

VI

Meclis müzakereleri

Kanunun Meclis Heyeti Umumiyesinde müzakeresi sırasında para cezalarının arttırılması ve infaz şekli üzerinde fazla münakaşa olmamış yalnız bir mebus tarafından on beş günlük sürenin maaş ve ücret alınış adet ve şekilleri gözönünde tutularak bir aya çıkartılması teklif edilmiş, hükümet ve komisyonun muvafakati ile on beşer günlük ödeme ve taksit müddeti birer aya çıkarılmıştır.

19 uncu maddedeki bu tadilâttan başka 24 üncü maddedeki (sonraki) kelimesi kasfedilerek 19, 24 ve 76 ncı maddeler kabul edilmiştir.

VII

Tarihçe

Türkiye'deki ceza hukukunun tarihçesini tetkik edersek :

A) Osmanlı İmparatorluğunun ilk devirlerinde örf ve âdat üzerine müesses kaideler mevcuttu.

B) İslâmiyetin kabulünden sonra ceza işlerinde şer'î hükümlerin tatbikine başlanmıştır.

C) Nihayet tanzimat ile yazılı bir şekilde ceza hukuku teessüs etmiştir. Bu kanunlar şunlardır :

1 — 1256 tarihli Ceza Kararnamesi (1840)

2 — 1267 tarihli Kanunu Cedit (1851)

3 — 1274 tarihli Ceza Kanunnamei Hümayunu (1869)

4 — Türk Ceza Kanunu (1926)

A) Bu devrede suç yalnız şahsı alâkadar eden bir hareket sayıldığından şahsi öç, uzlaşma ve kefaret esasları makbul tutulurdu. Suçun yalnız şahsı alâkadar ettiği ve bunda bir uzlaşma da kabul edilmesine göre, işlenen suçun cezası muayyen bir paranın önlenmesiyle de çekilebiliyor, demektir. Burada asgarî ve âzamî had mevzuubahis olmadığına göre miktarı tarafların anlaşmasına bağlıdır. Aynı zamanda bu para Devlet hazinesine değil dâvacı mevkiinde bulunan kimseye ödenmektedir.

B) Bu safhada da, kulun haklarına tecavüz mahiyetinde olan suçlarda sulh carî idi.

İslâm hukukunda para cezasının en canlı misali diyettir. Diyet, cinayet sebebiyle aleyhine cinayet işlenen kimseye veya velisine ödenmesi icabeden maldır. Hür bir insanın diyeti on bin dirhem veya yüz devedir. (T. H. lûgatine göre : 23336 kuruş 12 para pul)

Diyetin başka şekilleri de vardır :

a — Erş : Âzanın bedelidir. Yani ölümü mucip olanlardan başka vukubulan yaralamalardan dolayı verilmesi icabeden diyettir.

Uzuvlara mahsus, miktarı muayyen olanına (Erş-i makadder) denir.

Uzuvlara mahsus, miktarı gayri muayyen olup ehlivukufun usulü dairesinde takdir ve tâyinine bırakılanına da (Erş-i gayri mukadder) denir.

b — Hükümeti adil : Miktarı şer'an muayyen olmayıp ehlivukufun usulü dairesinde takdir ve tâyin edeceği diyettir.

Meselâ bir kimse, diğerini yüzünden yaralamıştır. Çehrede sabit bir eser kalmış mecruhun yüzü çirkinleşmiştir. Yahut kolu % 40 zaafa uğramıştır. Şimdi bu vaziyete mecruh salimen 200 lira, ayıplı olarak 120 lira taktir edilirse, aradaki 80 lira salimen kıymetin % 40 ına müsavi olduğundan diyetin % 40 ı hesap edilir ve bu hükümeti adil olur.

c — Gurre : İskat edilen bir ceninden dolayı verilmesi icabeden 500 şer'î dirhemdir.

ç — Kasame : Katili meçhul olan ve üzerinde eseri bulunan bir maktulün bulunduğu mahal ahalisinden, o mahal ahalisinin alâka ve dikkatsizliğine bir nevi ceza olmak üzere hükmolunan diyet.

345

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

C — Ceza hukukunun yazılı olan devrinde :

a) Cumhuriyetten evvel : Bu devredeki kanunlarda para cezası şöyle tarif edilmiştir. Mücazatı nakdiye bir şahıstan kanunun tâyin ettiği üzere akçe alınmasıdır. (1274 Ta. K.)

Gene bu devrede yapılan kanunî bir tarif te şöyledir : Cezayı nakdî hazineî devlete ait olmak üzere hükmolunan akçedir.

Bu suretle Cumhuriyetten evvelki kanunlarda asgarî ve âzamî hadler, cezayı nakdiyi tarif eden maddeler içinde tâyin edilmemiştir.

1274 sayılı K. nun 4. ncü maddesinde kabahat tarifi zımmında kabahata ait cezalar tadat edilirken (Nihayet 100 kuruşa kadar) mücazatı naktiyedir) denmek suretiyle yalnız kabahat fiillerinde verilecek para cezasının azami miktarı gösterilmiştir.

b) — Cumhuriyetin ilânile beraber yeni bir ceza kanunu kabul edilmiştir. Ve bu kanunda para cezası hazineye ödenmesi icap eden bir meblâğ olarak kabul edilmiş olup agır ve hafif olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ağır para cezaları cürüm ve hafif para cezaları da kabahat nev'inden suçlara mahsustur. Son tadilattan evvel 1936 tadilatında yukarı had 5.000 lira olarak tâyin edilmiştir. Ayrıca asgari hadde gösterilmiştir.

VIII

Para cezalarına ait hükümlerin izahı

Ceza, işlenen suçtan dolayı ittihaz ve tatbik olunan müeyyidedir. Cezalar aslî, feri ve mütemmim mahiyette olur. Bunlardan aslî cezalar hapis (muhtelif nevileriyle) ve para cezası diye iki büyük kısma ayrılır.

Para cezaları C. K. 19 uncu maddesinin tarifinden de anladığımız veçhile muayyen bir paranın Devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir.

Ceza kanunları, işlenen suçun ehemmiyetine göre hapis, hapis ve para veya yalnız para cezasını ihtiva ederler. Hapis ve para cezası arasında hapsin hürriyeti bağlayıcı bir ceza olması para cezasının ise daha ziyade mala taallûk etmesi itibariyle fark vardır.

5435 sayılı kanun ile yapılan tadilâta kadar ağır ve hafif para cezasının asgarî hadleri birer liradan başlamakta idi. Ağır para cezasında yukarı had 5.000 lira olarak tâyin edilmiş, hafif para cezasında ise 200 lira olarak tesbit olunmuştu. Yeni kanun bu hadleri değiştirmiş ve ağırlaştırmıştır. Bu hususta ileri sürülen gerekçe son iktisadî durum ve bunun neticesi para kıymetinin düşmüş olmasıdır. Filhakika son harbin tesiri ile para cezalarında, kanunların ihtiva ettiği para cezaları, cezadan beklenen gayeyi te-

rılmışsa dokuz lira değil 10 liraya hükmetmek kanun icabıdır. (5435 Sa. K. M. 2).

Bunlar hilâfına mütalâa kanuna uymaz.

IX

Para cezalarındaki infazın evvelki şekilleri

5435 sayılı kanun, para cezalarında yeni bir infaz sistemi vazetmiştir.

Ceza hukuku, tarihimize göz attığımız takdirde :

A) 1274 tarihli Ceza Kanunu «..... Cezayı nakdiyi ademi iktidarı cihetiyle veremiyen olur ise hapis müddetinin nısfı ilâve olunmak suretiyle mahbusiyeti temdit olunur. Ve yalnız para cezasına hükmolunup ta veremez ise, mücazatı nakdiyesinin miktarına göre 24 saatten üç aya kadar hapse konulur.» hükmünü vazetmiştir.

Bu hükme göre para cezasının hapse tahvili mahkeme kararı ile olur.

Bu maddenin muaddel şeklinde «..... mücrim olan şahıs müddeti cezasını tekmil ettikten sonra bu cezayı naktiyi ita etmemesinden dolayı 6 aya kadar hapsolunupta cezayı naktiyi ifaya kudreti olmadığını isbat ederse muvakkaten sebeple tahliye olunur. Bu cezaî nakti için hapis eğer kabahate müteallik mevadda dair olursa 3 mahtan ziyade olmaz ve muvakkaten sebebile tahliye olunanların kesbi kudret eyledikleri haber alındığı gibi ahz ve tahsil olunur». denmektedir.

B) — 1327 tarihli kanun bu hükmü değiştirmiş ve «ihbarname tebliği tarihinden itibaren iki ay zarfında para tediye edilmez veya edilemezse bir gün hapis rub'u lira ve küsuruna bedel olmak üzere para cezası bilmuhakeme hapis cezasına tahvil olunur». ve «Mahkûmun mahpus kaldığı beher gün için bir çeyrek lira tenzil olunduktan sonra mütebakısı tediye olunursa cezai nakti makamına kain o hapis cezası iskat edilebileceği ve fakat hapis müddetinin bir seneyi geçmeyeceği» şekli kabul edilmiştir.

C — 765 Sayılı kanunun 19 uncu M. ne göre para cezaları şu şekilde infaz olunurdu :

1 — Para cezası ilâmı kat'ileşip C. Savcılığına verilince bu makam para cezasının infazı için ilâmı mahallin en büyük mal memuruna verir.

2 — Mal memuru paranın ödenmesi için hükümlüye ihbarname gönderir.

3 — İhbarnamenin tebliğinden itibaren 15 gün zarfında para ödenmediği takdirde, hapsen tazyik hükmü müstesna olmak üzere tahsili enval kanunundaki usule göre hükümlünün malına müracaat olunarak para cezası infaz olunur.

4 — Aciz halinde ilâm C. Savcılığına iade olunur, C. Savcılığınca bir gün hapis bir liraya sayılmak üzere para cezası hapse çevrilir. Kesirler lira sayılır.

5 — Para cezasının hapse çevrilmesi için karar almıya lüzum yoktur.

6 — Para cezası yerine çektirilen hapis cezası üç seneyi geçmez. Mahküm her gün için bir lira indirildikten sonra geri kalan parayı öderse, hapis cezası icra olunmaz.

7 — Hükümlü para cezasından çevrilen hapis yerine Nafıa işlerinde çalıştırılabilir. Bu takdirde 2 günlük hizmet bir gün hapis yerine geçer.

Şu halde para cezalarının hapsen infazında, ceza hukuku sahasında üç safha görüyoruz :

a — Para cezasının miktarına göre tâyin olunacak hapis cezasını hakim tâyin eder.

b — Muayyen bir para için muayyen hapis cezası vaz'edilmiştir. Fakat para cezasının hapse tahvili için karar almak lâzımdır.

c — Karar almadan para cezası hapse çevrilir.

Bu üç haledn ilk ikisinde aciz mutlak bir şart deyildir. İmtina halide mevzuubahis olmasına mukabil, son halde aciz şarttır. İmtina'a rağmen malı olan mahkûmdan para zorla tahsil edilebilir.

Para cezalarında yeni infaz sistemi :

Türk ceza kanununun son değişiklikten evvelki madde hükmüne göre para cezaları maliyece infaz edilmekte idi. Fakat nedense mal müdürlükleri bu cezaları sür'atle infaz edememiş ve para cezaları uzun zaman infaz edilmediği gibi, pek çoğuda infaz edilememesi sebebile müruruzamana uğramıştır. İnfazedilenler de muntazaman C. Savcılıklarına bildirilmemiş ve infaz fişleri zamanında doldurulmamıştır. Bu sebeple de para cezasına mahküm olanlar hakkında teberrür hükümleri tatbik edilememiştir.

349

Cezaların sür'atle infaz edilmesi lâzımdır. Ancak bu sayede mahkeme kararlarının müessirriyeti temin edilmiş olur. Nasıl muhakemelerin en kısa bir zamanda, sür'atle bitirilmesi, adaletin bir'an evvel tecellisi demek ise, cezaların sür'atle infazıda kanunlara karşı saygıyı ve Adaletin otoritesini sağlar. Geciken bir infaz, Adaletin ve kanun hükmünün müessiriyetine mâni olur.

İşte para cezaları bakımından (İnfaz) da sür'at yoktur. Çok kere bu (betaat) hükmedilecek para cezasına mani olmakta idi. Para cezasının sür'atle infaz edilmediğini gören yargıç, hapis cezası vermeği tercih etmek mevkiinde kalıyordu. Bu da hapishanelere daha fazla adam girmesini mucit bir haldi.

Bu mahzuru önlemek bakımından para cezalarındaki infaz sisteminin değiştirilmesi çok yerinde olmuştur.

Bu günki sisteme göre:

a) — İlâm kesinleşince C. Savcılığına verilir. Adalet Bakanlığı yaptığı bir tamim ile ilâmların nihayet bir hafta zarfında C. Savcılığına verilmesini bildirmiştir. C. Savcısı ilâm alınca hemen hükümlüye bir ödeme emri gönderir.

b) — Bu ödeme emrinin tebliğinden itibaren hükümlünün bir ay zarfında para cezasını ödemesi lâzımdır. Bu müddet zarfında para cezası ödenmezse, bir gün üç liraya sayılmak üzere mahküm hapsedilir. Kesirler nazara alınmaz. Üç liradan aşağı hükmolunan para cezaları bir günlük hapse çevrilir. Bu tahvil için mahkemeden karar almağa lüzum yoktur. Cumhuriyet devrindeki kanunlar, Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki ceza kanunları gibi mahkemeden hüküm alınması lüzumunu kabul etmemiştir.

Esasen, ne kadar para için ne kadar hapis yatılacağı kanun metninde yazılı olduktan sonra paranın ödenmemesi sebebile çektirilecek hapis cezasında taktire taallük eden, hapis cezasının tâyinini tesbiti lüzumlu kılacak bir keyfiyet yoktur. Bu günki şekilde C. Savcısının yapacağı ameliye ile yargıcın yapacağı iş arasında hiç bir fark mevcut deyildir. Kanunun bu günkü şekle göre, p ara cezasının hapse tahvili için yargıçtan karar istemek fuzuli bir muamele olur. Şayet kanun hapis cezasının şeklini tesbit etmeseydi ve eski kanunlar gibi «3 aya kadar» veya «6 aya kadar hapis» hükmünü vaz'etseydi, elbette bu hükme lüzum hasıl olurdu.

19 uncu M. nin diğer hususlarına itiraz edilmediği halde, hakim hükmü olmaksızın para cezasının hapse tahvili hükmüne itiraz etmek bizce yersiz olur. Hükümlünün malına müraçaat usulünün terkedilmiş olmasına

gelince : Bir kanun hükmünün bir kelime ile muhitin icap ve zaruretlerine göre hazırlanmış olması lâzımdır. Bu itibarla tatbikatı pek az olan bir hükmün kanunda yer almasına da lüzum yoktur. Memleketimizde halkın ve dolayısiyle suçluların çoğu köylüdür (1).

Köylünün ne gibi bir malı olabilir; Bazı malları kabili haciz değildir. Haczi mümkün malları da para etmez. Köylünün veya herhangi bir kimsenin elindeki malı almak da büyük bir fayda temin etmez. Hapsen infaz edebileceğimiz bir cezayı, o adamın evinin şiltesini satmak suretile infaz etmekle ,büyük hatta küçük bir kazanç elde edeceğimizi zannetmiyorum. Bir adamı kazancından etmek yerine, hürriyetini bağlayıcı ceza ile mahküm etmek daha iyi bir sistemdir. Unutmamak lâzımdır ki mahkümlara hapisten çıktıkları zaman iş bulsunlar diye san'at öğretiliyor, kazançlarından sermaye ayırtılmaya çalışılıyor. O halde neden hükümlünün elindekini alıpta sermayesinden ve işinden edelim?..

Para cezası, bir kazanç vasıtası olmamalıdır. Varidat diye telâkki etmediğimiz para cezasını, bu itibarla mahkumun aczi tahakkuk etmeden de hapse tahvilini mahzurlu görmiyorum.

Esasen köylümüz ziraat mevsiminde asla hapse girmeği tercih etmez. Ziraat mevsiminin haricinde ise şehirlere gidip orada kendisine iş arar. Para cezasını vermek iktidarında olunca işinden ve ziraatından olmamak için cezasını derhal öder. ve ödemektedir.

Zaten parası olan bir adam için hapishanenin tercih edilmesi de biraz güç izah edilir, kanaatindeyim.

c) — Para cezası taksit ile de ödenebilir :

Vazı'ı kanun mala müracaat usulünü kaldırmıştır. Fakat para cezalarının da para olarak ödenmesini arzu etmiştir. Ufak bir meblâğın ödenmesi kolay olmakla beraber, büyük para cezalarının ödenmesi pek kolay olmaz. O halde para cezasını ödemek isteyen bir kimseye bu fırsatı bahşetmek lâzımdır. Ödemekten imtina eden ve aczi olduğunu ifade eden bir kimse ile ödemek hüsniyet ve arzusunu gösteren arasında bir fark kabul etmek noktasından hareket eden kanun vaz'ı, müddeti içinde yeni tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde müracaat eden hükümlüye para cezasını taksitle ödemek imkânını bahşetmiştir.

Bir kimse tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde mahkûm olduğu para cezasının üçte birini hemen öderse, bir aylık fasıla ile diğer kısmını

(1) İstatistik köylü ve şehirli olarak bir tasnif yapmamış, köyde ve şehirde işlenen suçları ayırmıştır.
Bu itibarla kati bir rakam verilememektedir.

iki müsavi taksitte ödeyebilir. Eğer bir aylık müddet geçmiş ise artık paranın tamamen ödenmesi lâzımdır. Taksitle ödeme talebi kabul edilemez.

Bir ay içinde ödenmeyen para cezası üzerine C. Savcısı, ayrıca hükme hacet kalmaksızın para cezasını hapse tahvil eder.

Hapse tahvil edilen para cezası, hapsin devamı sırasında ödenebilir. Bu takdirde hapiste geçen günler para cezasından tenzil edilir.

Para cezasından çevrilen hapis cezası üç seneyi geçmez. Fakat Üç sene ancak muayyen bir para cezasına tekabül eder. Bu sebeple vaz'ı kanun hapis cezasında artakalan para cezasının da tahsil edilebileceği hükmünü vaz'etmiştir. Bu takdirde ilâm mal memurluğuna verilir. O da tahsili enval kanunu hükümlerine göre hapsen tazyik müstesna — paranın tahsili cihetine gider. Bu suretle büyük para cezalarına mahküm olanların para cezası yerine hapsi tercih etmeleri imkânı önlemek istenmiştir (1).

Para cezasından çevrilen hapis cezalarında kanunun kabul ettiği bir esas da şudur :

Hükümlü isterse hapis yerine Devlet, vilâyet veya belediyece tâyin olunacak bayındırlık işlerinde çalıştırılabilir. Bu suretle iki günlük hizmet bir gün hapis yerine geçer.

---

(1) Adalet Bakanlığının 20/8/1949 tarih ve 289/743 sayılı mütalâası : T. C. K. nun 5435 sayılı kanunla değiştirilen 19 uncu maddesinin 3 üncü fıkrasında (Bir gün, üç liraya sayılmak üzere hapis edilir, kesirler nazara alınmaz; ancak 3 liradan aşağı hükmolunan para cezaları, bir gün hapse çevrilir) diye hiç bir tereddüde yer vermiyecek surette yazılı bulunmuş ve bu husus 23/6/1949 gün ve 67/21 sayılı tamimde de açıklanmıştır.

Binaenaleyh 3 liradan fazla kesirler ister 30, 40 kuruş gibi cezasından olsun para cezasının hapse çevrilerek infazında nazara alınmaz. Bilfarz beş lira hafifi para cezasının hafif hapse çevrilerek infazı icabettiği takdirde hükümlü yalnız bir gün hafif hapse konulur. üç liranın kesrini teşkil eden mütebaki 2 lira için maliyece tahsili cihetine de gidilemez. Çünkü cezanın hapse çevrilerek infazında kanun üç lirayı bir gün hapse mukabil olmak üzere tam sayı kabul etmiş ve kesirleri yani üç liraya baliğ olmayan miktarı nazara almamıştır.

Yine 19 uncu maddenin son fıkrasında çektirilen hapis süresi para cezasını tamamiyle karşılamamış olursa geri kalan paranın tahsili için ilâmın C. Savcılığınca mahallin en büyük mal memurluğuna verileceği ve mal memurluğunca hapis ile tazyik hükmü ayrık olmak üzere Tahsili Enval Kanunundaki usule göre hükümlünün envaline müracaat olunarak infaz edileceği yazılıdır.

Kanunun bu hükümden maksat devlet hazinesine taallûk eden mütebaki yani her üç lirası bir gün mahsup edilmek üzere hükümlünün mahpus kaldığı müddete tekabül eden miktardan arta kalan para cezasının tahsilini sağlamaktan ibaret olup bu takdirde dahi âmme hukuku bakımından cezasının tamamiyle infaz edilmiş sayılması icap eder... denmektedir.

setmiyeceğiz. Yeni kanun üzerine para cezaları hakkındaki Yargıtay içtihatlarını iki kısma ayırabiliriz.

1 — Disipliner mahiyetteki para cezaları hakkında :

Disipliner mahiyetteki para cezaları ekseriya ara kararı ile verilir. Bu itibarla temyiz mevzuu olamazlar. Ancak reddi hâkim gibi bazı nihai kararlarda da bu nevi cezalar bulunduğu için, temyizin bu hususiaki içtihadını öğrenmek imkânı kabil olmuştur.

Yargıtay 4 üncü Hukuk Dairesi 25/11/1949 tarih ve 9207/6225 sayılı içtihadında : «..... ancak Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair olan 5435 sayılı kanunun 2 nci maddesile artırılan para cezaları işlenen bir suç sebebile tâyin edilmiş bulunan âmme para cezaları olup usul kanunları ile mevzu ve disipliner mahiyette olan para cezalarının medenî hukuktan tevellüt etmesi ve terhibi bir mahiyet arzetmemesi sebebile sözü geçen 5435 sayılı kanunun şümulünden hariç kalacağı ve bu itibarla artırılmaya tabi tutulamıyacağı düşünülmeksizin takdir olunan para cezasının 5 misline çıkarılması yolsuz ve dâvalının bozma dileği bu bakımdan yerinde bulunmuş olmakla hükmün bozulmasına ..... oy birliğile karar verildi».

E — Belgesay Pratik Hukuk Mecmuasında, bu içtihadı tahlil ederken Usul Kanunları ile tâyin edilen para cezaları hafif olmak şartiyle tesirli olacağını, ağır usul cezalarının tarafları ürküterek müdafaalarını güçleştireceğini ve meselâ bu sebeple haklı bir hâkimi red talebinden tarafın vazgeçebileceğini zikrederek içtihadı yerinde bulmaktadır.

Doktrin bakımından bu mütalâa doğrudur.

Kanun bakımından bu içtihadı tahlil edersek : Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 46 ncı maddesi (usulü dairesinde davet olunup da gelmeyen şahitler bu hareketlerinin sebebiyet verdiği masraflarla beraber 20 liraya kadar para cezasına mahkûm edilirler .....) hükmünü koymuştur.

Görülüyor ki madde bu cezada asgari had tâyin etmemiştir. Bu sebeple son tadilâta kadar Türk Ceza Kanununun 24 üncü maddesine göre bir lira asgari had olarak kabul edilmekteydi. 5435 sayılı kanun ise 24 üncü maddeyi değiştirerek asgari haddi üç liraya çıkartmıştır. Eğer usul kanunlarındaki para cezaları 5435 sayılı kanunun şümulünden hariç ise bu nevi para cezalarının asgari haddi nedir?

Bizce Yargıtayın bu içtihadını şöyle kabul etmek lâzımdır :

Asgari had Ceza Kanununun tadilâtına göre kabul edilir, fakat azami had 5435 sayılı kanunun 2 nci maddesi veçhile arttırılamaz.

Tahir Taner İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuasında yayınladığı makalesinde «Demek oluyor ki, 1926 tarihinde yürürlüğe girmiş olması dolayısiyle Türk Ceza Kanunu 2 nci katagoriye dahil olduğundan bu kanunda yazılı para cezaları, ağır olsun, hafif olsun, her biri on liradan aşağı olmamak üzere 5 misline iblâğ edilmiş bulunmaktadır (1). Ayni nisbette zam Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yazılı para cezaları hakkında da caridir. Meselâ : Davete icabet etmeyen şahit hakkında 20 liraya kadar para cezası verilebiliyordu. Şimdi bu ceza 10 liradan (2) 100 liraya kadar tâyin edilecektir». demek suretiyle disipliner mahiyetteki para cezalarının da 5435 sayılı kanun şümulüne girdiği mütalâasında bulunmaktadır.

Filhakika 5435 sayılı kanunun ikinci maddesi hangi para cezalarının arttırılamıyacağını yani istisnaları göstermiştir. Bunlar vergi ve resimlerin belli süreleri içinde ödenmesinden dolayı tahsili lâzım gelen vergi ve resim cezalarile tazminat kabilinden olan para cezalarıdır. Vâzıı kanun bu istisnaları vaz ettikten sonra «Bütün kanun ve tüzüklerde yazılı» para cezalarının muayyen nisbetler dahilinde arttırılacağını zikretmiş bulunmasına göre buradaki bütün kanun tabirine usul kanunları da girer. Esasen kanunlarımızda âmme para cezası ve disipliner mahiyette para cezası diye bir tarif bulunmadığına göre Yargıtayın disipliner mahiyette diye tavsif ettiği para cezalarının 5435 sayılı kanun şümulüne girdiği ve muayyen nisbetler dahilinde arttırılması lâzım geldiği kanaat ve mütalâasındayız. Zira istisnalar vazedildikten sonra geri kalan bütün kanunlar tabirine yukarıda arzettiğimiz veçhile her türlü para cezasını ihtiva eden kanunların girmesi lâzımdır.

2 — Disipliner mahiyette olmayıp âmme para cezası nevinden olan para cezalarına dair içtihatlar :

a) — 5435 sayılı kanunun 1 inci maddesiyle tadil edilen Türk Ceza Kanununun 19 ve 24 üncü maddelerindeki para cezalarının aşağı haddinin arttırılmış olmasına göre aşağı hadleri bu maddelere göre yükseltilerek hükmedilmiş olan para cezalarının mezkür kanunun 2 nci maddesi mucibince arttırılmasına mahal olmadığı düşünülmeksizin arttırılması yolsuzdur. (2 nci Ceza Dairesi 9/9/1949, 9088/8404).

b) — Hakaretten sanık H. hakkında yapılan duruşma sonunda Ceza Kanununun 482/3. maddesine göre 7 gün hapis ve 10 lira ağır para ce-

(1) Bu kısmın tenkidi için para cezalarının arttırılmasına dair kanun üzerine bir inceleme adlı makalemize bak.

(2) Bizce üç liradan.

zası ile cezalandırılmasına ..... dair Acıpayam Sulh Ceza Yargıçlığından verilen 4/7/949 tarihli hükmün Yargıtayca incelenmesi ..... sonunda ..... temyiz itirazları yerinde olmadığından hükmün ..... onanmasına ..... oybirliğile karar verildi. (2 nci Ceza Dairesi 17/9/949, 9241/8714).

c) — Aşağı haddi tâyin edilmemiş olan ağır para cezalarının 5435 sayılı kanunun 19 uncu maddeye yaptığı tadil üzerine 10 liradan başlıyacağı ve zikri geçen kanunun ikinci maddesinin aşağı haddi muayyen para cezalarına münhasır olduğu gözetilmeden 482 nci madde ile bidayeten 30 ve 273 üncü maddenin uygulanması sonunda 35 lira olarak tâyin edilmiş olan para cezasının ayrıca da 5 misli arttırılması ..... yolsuzdur.

Bu içtihatlar 19 ve 24 üncü maddelerin tatbikatını vazıhan göstermektedir. Yukarıda 8 numarada izah ettiğimiz 19 uncu ve 24 üncü madde hükümlererine bir aykırılığı olmayan bu içtihatları burada yalınız birer misal olarak zikretmekle iktifa ediyoruz.

———o———

leri vardır ki her biri diğerinden ayırır. Onun içni pozitivist mekteble cezayı azaltıcı takdirî sebepler müessesesi arasında gaye bakımından bir zıddiyet yoktur.

Her suç ve suçlu birbirlerinden bu kadar değişik ve ayrı hususiyetlerle ayrılınca, her suçluya ve suça uygun cezalar tesbiti de o nisbette güçleşmektedir. Ceza kanunları ne kadar istisnalar vaz ederlerse etsinler, bunlar umumî bir kaide mahiyetinden ileriye geçemezler, bu takdirde de, fiille ceza arasındaki adalet nisbetini temin mümkün olmayacaktır. Bu zaruret Fransız ceza hukukunda cezayı azaltıcı takdirî sebepler müessesesini doğurdu. Cezaları şahsileştirmek ve hususileştirmek için, hâkime birtakım yetkiler tanımak, cezanın tâyininde onu serbest bırakmak (2), kanunun umumî takdirinden ibaret hataları vicdanın hal ve icaplariyle düzeltmek imkânını ona vermek lâzımdı (3).

20/Nisan/1832 tarihli kanunla Fransız Ceza Kanununda cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin genişletilmesi kabul edilirken, bu kanunun raportörlüğünü yapan Mebus Dumon, Ceza Kanunumuz bu reforma müsaade ederken, söylendiği kadar ihtiyarlamadığını göstermiştir. demiştir. 59 uncu madde, Türk Ceza Kanununun mehazı 1889 tarihli Zanardelli Kanununda yer alırken, Âyan Encümeni : Esbabı muhaffifei takdiriye usulü, asrı hazır ceza mevzuatının en büyük fütühatından birisidir. Hâkimin fiili, beşerî hataların takdirî hususunda vâzıı kanunun mesaisini itman eder. demiştir.

Dünya memleketleri Fransız ceza hukukunun tesiri altında kalarak, cezayı azaltıcı takdirî sebepler müessesesini kabul ettiler. Biz de bu yazımızda müessesenin evvelâ tarihî inkişafından bahsedip, sonra dünya mevzuatının bugünkü durumuna temas edecek cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin neler olabileceğini ve bunların tatbik sahası ile tesirlerini inceleyeceğiz.

II — Cezayı azaltıcı takdirî sebepler müessesesinin tarihi inkişafı:

Manevî mesuliyet esasını kabul etmeyen, eski Roma hukuku, hâkime cezaları azaltma hususunda da bir salâhiyet tanımamıştı. Şarkî Roma İmparatorluğu, medenî hukuk sahasındaki inkişaf meyanında, ceza sahasında da, fevkalâde usuller vazetmişti. Cezayı müstelzim fiilleri inceleyen hâkimin, saik, şahıs, mahal, zaman, vasıf ve tesadüf (Causâ, Per-

(2) H. Donnedieux de Vabres : de droit criminel et de Legislation Pénale comparée, 3. Tabı, Cilt :I, Sahife : 446, Not : 778.

(3) Roux : Cours de droit criminel Français. Cilt : I, Sf. 248.

sonâ, loca, Tempore, eventu) gibi şartlara göre cezayı değiştirmeğe ve azaltmağa yetkisi tanınmıştı (4).

Kilise hukuku, manevî mesuliyeti inkişaf ettirirken, kanunlar arasında bir fark gözetmeksizin kanunen cezayı azaltıcı umumî sebepler kabul etti. Büyük kilise hukukçusu S. Thomas hâkimlere kılavuzluk yapmak üzere bunları (Quis, quid, guibus auxiliis sive instrumentise, cur, quomodo, quando, circa quod) şeklinde formülleştirmişti (5).

Eski Fransız hukukunda, ilk örf hukuku müellifleri ve sonra da 16 ve 18 inci asır lâik cezacıları bu kaidelere bağlı kaldılar (6). Buna mukabil, cezaların keyfiliği sistemi hâkim olmuş ve hâkimlerin ceza tâyininde bu cezaları dilediği gibi arttırma ve eksiltme hususundaki mutlak salâhiyetlerini suiistimal etmeleri cezaların kanuniliği sistemini doğurmuştur. Kanunsuz suç ve ceza olmaz kaidesinin müphem bir surette yer aldığı Magna Charta Liberta Tumun 39 uncu maddesinden sonra, 1789 tarihli İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesinin 7 inci maddesi ve 1791 tarihli Fransız Anayasasının 8 inci maddesi bunu sarih olarak ilân ettiler. Fransız Anayasasının ışığı altında 22/Temmuz/1791 tarihli Fransız Ceza Kanunu, cinayetlerde sabit cezalar tesbit etti. Cünha ve kabahatlerde de iki hadli cezalar kabul etti. Bu kanun cünha mevaddında ika edilen zarar 25 frankı aşmıyorsa cezayı azaltıcı takdirî sebepleri de kabul ediyordu. 1791 sayılı kanun cezaların keyfiliğine karşı bir aksülâmelin ifadesi idi. Fakat cinayet mevaddı için tespit ettiği sabit cezalar bir çok hâdiselerde şiddetli görünüyordu. Jüri bu kadar şiddetli cezalarla mahkûm etmekten ise, beraet kararı veriyor ve bu hal bi düziye alup gidiyordu. Buna mâni olmak üzere, 25/Haziran/1824 tarihli bir kanunla cinayet fiillerinde cezayı azaltıcı takdirî sebepler kabul olundu. Cünha ve kabahat fiillerinde iki dereceli sisteme karşı, cezayı azaltıcı takdirî sebepler kabul edilmedi. Bu kanunun diğer bir noksan ve hattâ yanlış tarafı da, cinayet işlerinde cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin tatbikini mahkemeye bırakıp, jüriye böyle bir salâhiyet tanımaması idi. Jüri cinayet mahkemesinin takdirî sebepleri kabul edip etmeyeceğini bilmediği için, her ihtimale karşı bir tedbir olmak üzere beraet kararlarını vermeğe devam ediyodu. Tedbir kifayetsizdi (7), nihayet Fansız ceza hukukunda cezayı azaltıcı takdirî sebeplerde, 20/Nisan/1832 tarihli kanunla en büyük adım atıldı. Ceza Kanununun 463 ve Ceza Muhakemeleri Usu-

(4) Dig., De poenis, liv, XLVIII, Tit. 19.
(5) Saint Thpmas, Somme, liv, I, Part. II. Quest VIII, Md. 1-3.
(6) Muyart de Vouglans : lois crim'n, S. 41 - Jousse I. S. 9.
(7) Vidal et Magnol, C. de Droit Criminel et de. S.p. 9. Tabı, C: I, s: 396.

lü Kanununun 341 inci maddeleri değiştirildi. Cinayet suçlarında, ister Ceza Kanunlarında, ister diğer kanunlarda yazılı olsun, cünha ve kabahat suçlarında da, umumî Ceza Kanununda yazılı suçlar için cezayı azaltıcı takdirî sebepler kabul olundu. Hususi kanunlarda ise, cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin tatbiki için hususi kanunlarda serahat bulunmasına lüzum gösterildi. Jüriye de önceden takdirî sebepleri tespit yetkisi tanındı. Bu kanunla cinayet suçlarında cezalar iki derece indirilebilmekte idi. Cünha ve kabahatlerde ise, hâkimlere, cezaları hapis yerine para cezalarının asgari miktarı olan bir franka kadar indirebilme imkânı tanındı. Para cezalarının asgari haddinin bir frank olması muvacehesinde, cezayı azaltıcı takdirî sebepler müessesesinin, küçük suçlarda, cünha ve kabahatlerde suçluluğu cesaretlendirdiği, bir nevi mükerrir ve sistamatik itiyadî suçlar doğmasına sebebiyet verdiği ileri sürülmeğe başlandı. 13/Mayıs/1863 tarihli kanunla cünha fiillerinde cezayı azaltıcı takdirî sebepler bir çok kayıt ve şartlara bağlandı. 26/Aralık/1888 tarihli bir kanunla da, hapis cezalarının para cezasına çevrilmesinde, para cezasının yüksek haddi 3000 franka çıkarıldı. Cünha mevaddına ait cezayı azaltıcı takdirî sebeplere karşı buna rağmen itirazların arkası kesilmedi. Bir çok hususi kanunlarda ileride misalleri ile açıklanacağı üzere, cezayı azaltıcı takdirî sebeplere yer verilmiyeceği belirtilirken Bureou, Gadart, Sigfrid, büyük suçların basit cezalı suçlar haline inkilâp etmekte olduğunu söyleyerek, tenkitlere devam ediyorlardı. Mesele 1912 yılında Grenoble'da toplanan Millî Ceza Hukuku konferansında da ortaya atıldı, uzun münakaşalara sebep oldu. Konferansda cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin suiistimalinde, bunun sistamatik bir şekilde küçük suçlar işleyen mükerrirler doğurduğunda ittifak edildi. Buna mukabil, cünha fiillerinde, cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin mükerrirlere tatbik edilmemesine dair Berenger'in teklifi kabul edilmedi. Yalnız hâkimin cezayı azaltıcı takdirî sebepleri kabul ederken, kararda bunun sebebini göstermesi kararlaştırıldı. Magnol'un dediği gibi, bu hoşa gidecek bir reform değildi. Hâkime cezayı tatbikte güçlükler çıkarmak, takip edilen gayeden daha küçük neticeler verir (8). Fransız ceza hukukundaki muakis düşüncelere mukabil, cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin tarihi tekâmül seyrine tekrar dönülerek, 1863 kanununun kayıt ve şartları 27/Kasım/1870 tarihli kararname ile ortadan kaldırıldı. 29/Aralık/1928 taihli kanunla 463 üncü maddenin 9 uncu fıkrası değiştirildi. Cezayı azaltıcı takdirî sebepler Ceza Kanununda başka serahat olmasa bile diğer hususî kanunlardaki suçlara da teşmil olundu. Ancak bir şey unutulmuşdu. Kabahatlara

(8) Magnol : Rev. Sc. crim. 1939, Sahife : 283.

ait cezayı azaltıcı takdirî sebeplerden bahseden 483 üncü maddenin 3 üncü fıkrasında bu kanunun 463 üncü maddesi aşağıda yazılı bütün kabahatlere şâmildir. demekte idi. 483 üncü madde medninde kullanılan Ci - dessus indiquées tabiri ile başlayan cümle 463 üncü madde ile mütenazır olarak değiştirilmemişti. Bu hal şüphesizdir ki 1928 tarihli kanunun ruhuna aykırı idi. Kanunun asıl maksadı bu değildi (9). Nihayet 4/Ekim/1945 tarihli nizamname ile Ceza Kanununun 485 inci maddesinin 3 üncü fıkrası ile (Ci - dessus indiquées) kaydı kaldırılarak 29/Aralık/1928 tarihli kanunun ahengi muhafaza olundu (10). Böylece Fransız ceza hukukunda cezayı azaltıcı takdirî sebepler müessesesi tamamlanmış oluyordu.

Fransız parasının devalüasyonu karşısında, çıkarılan ve para cezalarının artırılmasını hedef tutan 24/Mayıs/1946 tarihli ve 15/Ekim/1948 tarihli kanun hükümleri, ikinci dünya harbinin tesirleri ile Türkiye'de de para değerinde husule gelen azalmalar karşısında çıkan 10/6/1949 gün ve 5435 sayılı kanunun 2 inci maddesi ayni gayeleri istihdaf edip, adı geçen Fransız kanunlarının cezayı azaltıcı takdirî sebeplerde ileride açıklanacağı üzere, sadece, para cezalarının asgari haddi bakımından bir tesiri vardır.

Fransız ceza hukukunun seyriyle mütenasip olarak diğer dünya mevzuatında, cezayı azaltıcı takdiri sebepler müessesesi yer alırken, bu arada mehaz kanunumuz ile ilgili olduğundan, müessesesinin İtalyan ve Türk Ceza Kanunundaki inkişafına da temas etmek lâzımdır.

1889 tarihli Zanardelli Kanunu hazırlanırken, İtalya'da cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin aleyhinde bir cereyan da mevcuttu. Jürinin bunu ilâna yetkili olması, jüriyi Ceza Kanununu tashih eden bir müessese hal ve yetkisinde gösteriyordu. Bu takdirde cezalar şiddetli ise vâzıı kanun bunları değiştirmelidir. deniyordu. Cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin dayandığı zaruret karşısında, İtalyan Ceza Kanununda bu müessese yer aldı. (Manzini) nin hazırladığı projenin 91 inci maddesinde bu yüzdendir ki tahdidi bir sistem takip edilmiş, cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin neler olduğu gösterilmişti. Nihayet Meclisi Mebusanın 7/Aralık/1877 tarihli oturumunda doğrudan doğruya tatbiki kabul edilerek, Manzininin tahditleri ortadan kaldırıldı. 1889 tarihli kanunda 59 uncu madde cezayı azaltıcı takdirî sebeplere tahsis olunurken, kanunda sarahatan tâyin olunan esbabı muhaffifeden ayrı olarak mahkemece fail lehine cezayı

(9) Cass : 27/Mayıs/1933 Gaz. Pal. 10/Temmuz/1933 de yayınlanan Not A nın altında.

M. Bonnevay, S. lois annotée 1929 Sahife : 1035, Not : 1.

(10) Vidal et Magnol, adı geçen eser 9. Tabı cilt : I, Sf. 497, No: 1.

1 — Suça refakat eden sebepler : Bunların bir kısmı mücrimin cinayet esnasındaki haline, durumuna taallûk ederler. Şiddetli bir ihtirasın tahriki, sarhoşluk, gençlik tehevvürü, had ihtiyarlık, cinsî zaafiyet, cehalet ve tecrübesizilk gibi, bir kısmı ise, cürmün saik ve sebepleri ile ilgilidir. Tabiî aşk ve arzular, saygı ile müterafik korku ve acıma gibi...

2 —Suça takaddüm eden sebepler : Suçlunun cürmü işlemezden iyi şartlar içinde yaşaması, suçluyu diğer şahıslardan ayıran fark ve değerler, vatana evvelce iyi hizmetler yapmış olması, gibi.

3 — Suçu takip eden cezayı azaltıcı takdirî sebepler, suçlunun tam bir nedameti, takibattan önce hür ve serbest olarak vâki ikrarı, yargılamanın münasip zamanında, cezaevinde geçen, müddet zarfında, bir çok suçluların mevcudiyeti halinde vâki ikrar...

Manzini projesinin 91 inci maddesinde cezayı azaltıcı takdirî sebepleri tahdidî olarak tesbit ederken, suçlunun şeref hissi veya diğer yüksek duygular, veya ihtiras saikasiyle fiili işlemesini, fiilin gürültücü, şamatacı oldukları mâruf olan kimseler aleyhine işlenmesini, suçlunun geçmiş hayatının şaibesiz olmasını, veya umumun menfaati uğruna mühim hizmetleri dolayısiyle tanınmasını, suçtan tahaddüs eden zararın ehemmiyetsiz olmasını, veya zarar hiç husule gelmemiş olmasını, fiili işledikten sonra, suçlunun fiilinin zararlı neticelerini def için kendiliğinden men'e veya hafifletmeğe çalışmış veya zararlı bilâ ihtiyar tamire teşebbüs etmiş olmasını, meçhul kalmış olan suçu kendiliğinden meydana çıkarmış veya ihbarı veya onu inkârda menfaati olmakla beraber, suçunu itiraf etmiş olmasını, kaçmak suretiyle kurtulmak imkânı varken buradan imtina etmiş veya kendiliğinden adlî makamlara teslim olmuş bulunmasını cezayı azaltıcı takdirî sebepler olarak göstermiştir.

Böylece failin mazisi, içtimaî durumu, suçun işlendiği zamanın ve mahallin hususiyetleri, iktisadî şartlar, fiilin saiki, ikrar ve itiraf, nedamet duygusu, zararın tazmini ve azlığı sebepleri cemiyetin ve ahlâk telâkkilerinin kötü saymadığı heyecanlar, ihtiraslar, hâdiseye sebebiyet vermede mağdurun kusuru, mağdurun mukabelesi gibi haller müellifler ve mahkemelerce cezayı azaltıcı takdirî sebepler olarak kabul edilmektedir. Cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin bu sonsuzluğuna ve takdir hakkının her türlü hür ve serbest duygular içinde bir mâna ifade edeceği düşüncesi ile Fransız ceza hukukunda, cezayı azaltıcı takdirî sebepleri tatbike yetkili olan bütün mahkemeler bunu tatbike karar verdikleri hallerde kararlarında sebep göstermeğe mecbur değildirler. Sadece cezayı azaltıcı takdirî sebepten bahis ve ona işaret etmekle iktifa yetkisini haiz-

dirler (14). Donnedieux de Vabres'in, dediği gibi, cezayı azaltıcı takdirî sebepleri tatbik ederken, yargıca sebep gösterme mükellefiyetinin tahmili çok tesirsiz bir usul olacaktır. Bunun neticesinde muayyen ve şarta bağlı formüller doğacak, yargıç da fazla bir zahmete ve araştırmaya lüzum kalmadan cezanın sertliğini giderme imkânını bulacaktır. Buna mukabil cezayı azaltıcı takdirî sebepleri tatbik eden hâkim istisnaî bir yola gittiğine ve denebilir ki bir nevi şahsî af hakkını kullandığına göre, suçlu hakkındaki umumî kaideden niçin ayrıldığını gösterip âmme vicdanını tatmin etmelidir düşüncesi bir çok kanunlara hâkim olmuş ve Türk Ceza Kanunu da bu sistemi kabul etmiştir. Temyiz Mahkememizin görüşü de bu merkezdedir (15). Fakat bu mecburiyet hiç bir zaman takdir hakkının mutlak hürriyet ve serbestisini tahdit edemez. Hâkimin gösterdiği sebebe hürmet ve riayet zaruridir. Takdir hakkını ancak kanunî sebepler çevreliyebilir. Cezayı azaltıcı sebepler müessesesinin gayesi bu sahada çok geniş bir hürriyete dayanan takdire yer verilmesini zarurî kılmaktadır. Yüksek Yargıtayımızın nisbeten eski tarihlere ait olan kararları arasında bu müessesenin mahiyeti ile gayri kabili telif olanlarına tesadüf etmekteyiz.

Yüksek Yargıtay Birinci Ceza Dairesinin 5/5/1928 gün ve 1459 sayılı ilâmında : Esbabı muhaffefei takdiriyenin bir zabıtai umumiye ve kaidei hukukiye ile ifadesine imkânsızlık mevcut olmakla beraber, her halde failin lehine esbabı makbule ve mâkuleden olması lâzımgelip failin nedameti vicdaniyesinden olmıyarak, mücerret hakikatin tezahürünü teshile mâtuf ikrarının sebebi tahfif addi yolsuzdur diyerek mahallî mahkemenin kararını bozduğunu görmekteyiz. Bu karar yukarıda belirttiğimiz Muyart de Vouglans'ın vardığı neticelere ve verdiği misallere, mehaz kanunumuzun hazırlandığı sırada Manzini'nin gösterdiği misallere tamamen aykırıdır. Bir kerre nedamet ile ikrar ayrı ayrı şeylerdir. Her biri ayrı ayrı cezayı azaltıcı birer takdirî sebeptir. İkrarın zamanında olup olmadığını ve kıymetini takdir, hâdise ve sanık ile doğrudan doğruya karşı karşıya olan ilk derece mahkemesinin hakkıdır. Kaldı ki suçun sübutunu

(14) Roux : Cours de droit Criminel Français, C. 1, S. 232, P. 78.
Vidal et Magnol : Adı geçen eser, 9. Tb. C. 1, S. 406, No: 245.
H. Donnedieux de Vabres : T. de droit criminel, 3. Tb. C. 1, S. 448. No: 782. Laborde : No : 493.

(15) Takdiri tahfif sebebinin hüküm fıkrasında tafsil ve izah edilmesi lâzımdır. Y. C. K. 30/3/931 gün ve 32 sa. ka.

365

mücerret teshile mâtuf hareket de bütün müelliflerin kabul ettikleri cezayı azaltıcı takdirî sebeplerden biridir.

Yine aynı daire 17/6/1933 gün ve 1362 sayılı ilâmında : Suçun saiki olan bir hâdise cezayı azaltıcı ve tahfif edici bir sebep olamaz demektedir. Suçun saikine cezayı azaltıcı tafsil edilemiyecek kadar geniş ve pek çok cezayı azaltıcı takdirî sebepler bulunabilir. Mahallî mahkemenin kararı mücerret bu ifade ve sebeple bozulamaz. İlâmda takdir hakkının yerinde kullanılmasının sebepleri de gösterilmemiştir.

Yüksek Yargıtay Ceza Genel Kurulu da, 15/4/1945 gün ve 85 sayılı ilâmlarında : İki çeşit esbabı muhaffefei takdiriyenin kabulü ile hem 51, hem de 59 uncu maddelere göre tenzilât icrasının yolsuzluğuna mütedair bozma sebebi vârit iken, ısrar edilmesi yolsuzdur diyerek mahallî mahkemenin ısrar kararını bozduğu görülmektedir. Bununla 51 inci maddenin suçlu lehine tatbikinden sonra, 59 uncu madde ile cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin artık bir hâdisede tatbik edilemiyeceği ileri sürülmektedir. Ceza Genel Kurulunun bu kararı hem tahrik ile cezayı azaltıcı takdirî sebepler arasındaki farka ve hem de cezayı azaltıcı takdirî sebepler müessesesinin gaye ve mahiyetine aykırıdır. Tahrik ile cezayı azaltıcı takdirî sebepler başka başka gayeleri hedef tutarlar. Bu iki müessesenin birbirleriyle alâkası yoktur. Bir hâdisede gerekiyorsa her ikisi de tatbik olunabilir. Çok basit misal vermek icabederse, memlekette şeref ve haysiyetiyle tanınmış bir şahsa bir serserinin gelip küfretmesi karşısında, onun da bir tokatla serseriye mukabelesinden sonra serseri tarafından bu sefer ağırca dövülmesi halinde küfürden ötürü 51, mukabil ve şiddetli dövmeden ötürü 59 uncu maddelerin bu hâdisede tatbikinden daha normal bir hareket tarzı olamaz, buna mümasil misallerle mevzuu uzatmayı doğru görmemekteyiz. Şükranla kaydedelim ki Yüksek Yargıtayın cezayı azaltıcı takdirî sebepler muvacehesinde düşünceleri 1936 yılından itibaren değişmeye başlamış, Yargıtay mahkemeleri bu hususiaki takdir haklarını tahdit şöyle dursun, denebilir ki mahkemelerden bu nevi sebeplerin aranması ve bulunmasını daima gözönünde tutulmasını istemeğe başlamıştır. Çalınan koyunun bedeli duruşma sırasında sanık tarafından ödenmiş olmasına göre, bunun takdiri tahfif sebebi teşkil edip etmiyeceğinin karar yerinde tartışmasız bırakılmasının yolsuzluğuna dair Yargıtay 2 nci Ceza Dairesinin 16/4/1948 gün ve 3913/2397 ve sanığın yaptığı suçtan pişman olarak bir miktar para ödemiş olmasının takdiren tahfife yol açıp açmıyacağının araştırılmamasının yolsuzluğuna dair 4 üncü Ceza Dairesinin 21/5/1949 gün ve 6398/7773 sayılı ilâmları misal olarak gösterilebilir.

bul etmişti. Bu hüküm 24 Eylûl 1941 tarihinde kaldırılmıştır. Cünha fiillerinde tatbik sahası bakımından bu istisnalara mukabil cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin tesirleri Fransa'da çok genişti. Bu hususta yargıca çok geniş yetkiler tanımıştı. Bu salâhiyet ve tesirler üç kısımla ifade edilebilir.

1 — 4 Aralık 1945 tarihli nizamname gereğince 11 günden az olan hapis cezasiyle 25 Eylûl 1948 tarihli kanun gereğince 12000 franktan az olan para cezalarını, kabahat cezalarının en aşağı haddi olan bir gün hapis veya 100 franga indirilebilir.

2 — Hapis ve para cezalarından her ikisini de müstelzim cünhalarda yargıç bunlardan yalnız birisine hükmedebilir.

3 — Yalnız hapis cezasını müstelzim cünhalarda yargıç hapis cezası yerine 100 franktan aşağı olmamak üzere para cezası verebilir. (25 Eylûl 1948 tarihli kanunla 1 milyon franga çıkarılmıştır.)

Görülüyor ki Fransız Ceza Kanunu cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin cünha mevaddına tatbik ederken yargıçlara çok büyük yetkiler tanımış cezaların şahsileştirilmesinde bu yönden Amerikan sistemine yaklaşmıştır.

c) Kabahatlerde cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin tatbik sahası ve tesirleri :

4 Ekim 1945 tarihli tadilden sonra 483 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasına göre, kanunda aksine bir sarahat olmadıkça 463 üncü madde hükümleri bütün kabahatlerde de tatbik olunur. Kabahat fiillerinde cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin tesirleri cünhalar gibidir. Hâkim hapis cezasını bir güne kadar, para cezalarını da 100 franga kadar indirebilir. Hapis cezası yerine de para cezası verebilir.

Türk Ceza Kanununa gelince :

Türk Ceza Kanununun hükmü mutlaktır. Umumî ve hususî kanunlarda yazılı bütün suçlarda ve bu suçlara ait cürüm ve kabahat cezalarından hepsine kabili tatbiktir. Cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin tatbiki mümkün olmıyan hiç bir suç yoktur. Şüphesiz ki bu hal kanunumuzun lehine kaydedilecek bir farktır. Kanunumuz ölüm cezasını gerektirir hallerde ölüm yerine otuz senelik bir ceza verilmesini kabul etmiştir. Müebbet ağır hapis halinde de ceza yirmi dört sene ağır hapse indirilecektir. Diğer cezalar da altıda birden üçte bire kadar indirilebilir. Bu hadler arasında cezayı indirirken yargıcın mutlak takdir hakkı vardır. Sanık lehine üçte bir yerine altıda bir indirme yapmak istediği takdirde sebep

göstermeğe mecbur değildir. Yüksek Yargıtayın içtihatları da bu merkezdedir (16).

Güçlük müebbeden âmme hizmetlerinden memnuiyet, fer'î cezalar, ve ceza mahiyetinde olmıyan tedbirler de doğmaktadır. Âmme hizmetlerinden müebbeden mahrumiyet cezalarına, cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin tesirlerinden bahsedilmemesi muhakkak ki kanunumuz için büyük bir noksanlıktır. Bu cezanın nihaî bir haddi olmadığına göre, 59 uncu maddenin sair cezaların altıda birden üçte bire kadarı indirilir şeklindeki son fıkrası burada tatbik olunamaz, kanun hazırlanırken bu hususun unutulduğu gözden kaçtığı anlaşılmaktadır.

Fer'î cezalarda ise, aslî cezalarla mütenazır bir indirme yapılması lâzımgelir. Bu sebeple Yüksek Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesinin takdirî tahfif sebebinden dolayı fer'î cezanın indirilmesi yolsuzdur şeklindeki 20/6/1944 gün ve 5031/5215 sayılı ilâmındaki bozmayı şahsî düşüncemize uygun bulmamaktayız.

İhtilâf bu hususta bilhassa emniyet tedbirleri ile fer'î cezalar arasındaki farka dikkat edilmemesinden ileri gelmektedir. Yüksek Yargıtay evvelce emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmanın bir ceza olduğu şeklinde bir ara beliren düşüncesinden haklı olarak dönmüş emniyeti umumiye nezaretinin mehaz kanununda tedbir olarak kabul edilmesini ve bu müessesenin mahiyetini gözönünde tutarak bunun bir tedbir olduğunu kabul etmiştir. Emniyeti umumiye bir tedbir olunca bunlar hakkında zamanaşımı içtima kaideleri uygulanamaz. Tedbire riayetsizlik müstakil bir suçtur. Aynı sebeple asıl hükümle birlikte emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasına da karar verilmek zarureti kanunen mevcut ise, bu takdirde emniyeti umumiye nezareti tedbirleri 59 uncu maddeden istifade edemez. Gerçi 525 inci maddenin uygulanacağı hallerde emniyeti umumiye nezareti cezası tertip edilen ceza kadar olacağına göre, ihtilâf doğuracak bir durum yoktur. Fakat 191/2 nci maddeye göre mahkeme failin emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasını isterse veya 313/son maddedeki hallerde emniyeti umumiye nezareti tedbiri zarurî ise, bu takdirde cezayı azaltıcı takdirî sebeplerin bunlara tatbiki mümkün değildir. Çünkü 59 uncu madde cezalar tâbirini kul-

(16) Y. C. G. K. 28/2/1949 gün ve 105/72 sayılı kararı.

lanmıştır, ve tedbirlerin mahiyetini gözönünde tutan Yüksek Yargıtay, boğaz tokluğuna çalıştırılma hallerinde yaştan dolayı tenzilât yapılamıyacağını 26/3/1941gün ve 28/11 sayılı İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu kararı ile kabul etti. Aynı sebeple bunlar hakkında 59 uncu madde hükmü tatbik olunamaz. Çünkü 59 uncu madde kanunun sarahatine nazaran ancak cezalar hakkında kabili tatbiktir. Tedbirlere şâmil değildir.

———o———

BİBLİYOGRAFYA

Naim TEZMEN : Mevzuatımızda Sorgu Yargıçlığı (Amelî ve nazarî). İstanbul Ahenk Matbaası : 1951, Krş. 150.

Üsküdar Sorgu Yargıcı olan arkadaşımız Naim TEZMEN, 3 yıldanberi her ay kıymetli hukukî ve cezaî yazılar ve Yargıtayın seçme kararlariyle neşrettiği **«Yeni Hukuk ve İçtihatlar Dergisi»** yayınları serisinin 5 inci kitabı olarak **«Mevzuatımızda Sorgu Yargıçlığı»** adlı değerli bir eserini daha Hukuk kütüphanemize kazandırmış bulunmaktadır.

Sayın müellifin bütün meslektaşlara örnek çalışmaları ile hazırladıkları ve iki - üç ay evvel neşrettikleri **«1949 yılına ait Yargıtay Kararları Yıllığı»** ve daha evvel yayınladıkları «Notlu ve izahlı **Orman Kanunu»**, **«Öz ad ve soyadı ve yaş düzeltmeleri»**, ikinci baskısı yapılan **«2311 sayılı kanunun idarî makamlarca tatbik şekli ve ceza dâvası»**, **«Orman mevzuatı ile ilgili ceza ve hukuk dâvaları»** kitapları bugün herkes tarafından aranmakta olan eserlerdir.

Sorgu yargıçlı müessesesi adalet cihazının en önemli bir uzvu olduğu halde bugüne kadar bu mevzudaki ilmî çalışmalar pek mahdut olmuştur.

Türk Hukuk tarihinde, adalet müesseselerinin kuruluşundanberi mevcut olan ve zaman zaman muhtelif kanunlarla vazife ve salâhiyetleri tanzim edilen **sorgu yargıçlığı** nın hali hazır durumu değerli kitapta tam bir vukufla tetkik edilmiştir.

Tatbikatta; **sorgu yargıçlarının** yapmakta oldukları **ilk tahkikat** adaletin neticelenmesini sağlayan en büyük bir faktör olup bunun ehemmiyet ve değeri bizzat kendisindedir.

Kıymetli eserde; ilk tahkikat pratik olarak, bilhassa misalleri ile izah edilmiştir. Bu suretle de mesleke yeni giren genç hukukçulara bu müesseseyi tanıtmak ve bu müessesenin tatbikatından doğan yanlışlıkları göstermek ve nihayet müellifin kendi düşüncelerine göre ıslah ve tadili noktaları belirtilmek gayesi güdülmüştür.

Eserin hazırlanmasında konu hakkında neşredilmiş bulunan kitap ve makaleler gözden geçirilmiştir. Ayrıca 7 yıldır devamlı olarak sorgu yargıçlığı vazifesi görmekte olan müellifin uzun tatbikat yıllarında edindikleri bilgilerden psikolâjik durumdan da ait oldukları yerlerde bahsedilmiş bulunmaktadır.

Müellif kıymetli «Önsöz» yazılarında : Sorgu yargıçlığının çok fay-

dalı ve fakat bugünkü mevzuata göre ıslahı lâzımgelen bir müessese olduğu» sonucuna varmaktadır.

Değerli kitapta incelenen bahisler ve ilâve edilen kararlar ve örnekler şunlardır : Sorgu yagıçlığının kısa tarihçesi; İlk tahkikat nedir?; İlk tahkikatın yapılışı; İlk tahkikatın önemi ve vasıfları;;; ;İlk tahkika;tın açılması; Talepname nedir?; Talepnamenin reddi; Talepnamenin reddi karşısında C. savcısı; İlk tahkikat kararı; İlk tahkikatın açılmasına itiraz; İlk tahkikatı sulh yargıcının yapması; İlk tahkikatın ikmali; Men'i muhakeme kararı; C. savcısının men'i muhakemeye; itirazı; Kararın asliye ceza yargıcı tarafından tasdiki; Ağır ceza yargıcının tasdiki; Men'i muhakeme kararının tebliği; Mağdur veya müdahilin itirazı; Yeni deliller; İddianamenin sanığa tebliği; Son tahkikatın açılması kararı; C. savcısının buna itirazı; Muvakkaten tatil kararı; Sanığın şuurunun tetkiki; İlk tahkikatta sanığın cezaî ehliyetinin olmaması; Evlenmeden dolayı erteleme; Sorgu yargıçlığında şahsî dâva; İlk tahkikatta sanık; Sanığın tevkifinin şart olduğu haller; Sanığın sorgu yargıçlığına mevkufen sevki; Sorgu yargıcının gıyaben tevkif kararı vermesi; Sanığın istinabe ile ifadesinin alınması; sanığın tahliyesi; Sanığın savunması; İlk tahkikatta tanıkların dinlenmesi; Tanıklıktan çekinme halleri; Yeminsiz dinlenecek tanıklar; İlk tahkikatta keşif; İzne muhtaç ilk tahkikat hali; İlk tahkikat yapılmıyan haller; Sorgu yargıcının reddi; Sorgu zabıt kâtibinin reddi; Sorgu yargıçlarının tâbi olduğu hal; Sorgu zabıt kâtipleri; Sorgu yargıcındaki defterler; Sorgu yargıçlarının verecekleri kararların şeması; Sorgu yargıçlığı hakkında Adalet Bakanlığının mütalâa ve tamimleri; İlk tahkikatla ilgili Yargıtay kararları; İlk tahkikat örneği; Men'i muhakeme kararı örneği; Son tahkikat kararı örneği; Muvakkat tatil kararı örneği; Sanığın şuurunun tetkiki kararı örneği; Cezaî ehliyetin olmadığı hakkındaki karar örneği; Evlenmeden dolayı erteleme kararı örneği; Şahsî dâva kararı örneği;

Yıllardanberi, bir çok hukuk konuları üzerinde işliyerek meslektaşlarına faydalı olmak amaciyle ve tam bir çalışma ile tatbikî değerleri pek büyük eserler ve makaleler veren arkadaşımızı verimli ve muvaffak olmuş örnek tutulacak mesaisinden dolayı tebrik ederiz.

Kıymetli eser kendilerinden istenebilecektir.

★

İleri Hukuk Dergisi. Sayı : 72.

İstanbul - Beyoğlu Posta Kutusu 2246 adresinde her ay muntazaman

372

neşrolunan «İleri Hukuk Dergisi» nin Haziran 1951 nüshasında aşağıdaki yazı ve kararlar bulunmaktadır :

M. Kâmil BORAN : Yargıç ve savcıların ödenekleri hakkında; «Vekil ile müvekkil arasında vekâlet ücretinden çıkan dâva ve ihtilâflar; Vekâlet akdinin alacak ve borçlarının şirkete intikali taraflar arasında ücret mukavelesi yapılmaması halleri», «İcra takibinin başında vekillik sıfatının bildirilmemesi ve haklı ihtar temerrüdü isbat eden bir ihbar olması», «Devlet Demiryolları ile müessese arasındaki dâva ve ihtilâfın tâbi olduğu hüküm ve yetkili mahkeme», «Dâvacının kira ile başka evde oturması ve konut ihtiyacından açılan tahliye dâvası», «İcraen haksız alınan nafakanın istirdadı dâvası» hakkındaki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu; «Tahkim şartına itirazın mahiyeti, ne zaman ileri sürüleceği ve mahkemenin durumu», «Mecurda büyük mikyasta tamir ve tadilât neticeleri ve yazılı sözleşme mahiyeti ve mal sahibinin hakkı», «Sayıştayın vazifeleri ve idareyi izrar eden mesul sayman hakkındaki dâvanın görülmesi», «Kaybolan aletlerin yerine konulması, işçi ücretlerinin hesabı ve kâr mahrumiyetinin tâyini», «Borcun ödenme mahalli, yetkili mahkeme ve defterlerin delil olarak kabulü ve mütemmim yemin» hakkındaki Yargıtay Ticaret Dairesi; «Vekilin vekâletname göstermemesi, iştirak halinde mülkiyet tasarruflarında mirasçıların ittifakı», «Şekil değişikliğinden iptal edilen dâvaya ait kararın kesinleşmesi ve yeni dâva», «Dâvanın tamamen ıslahı ve İçtihadı Birleştirme Kurulu kararı muhkem kaziyeyi bertaraf etmiyeceği», «Vekilin istifasından sonra dâvalıya gıyap kararı ve yeniden davetiye tebliği», «Nizalı tarlanın dâvalı tarafından ekilmesi neticesinde doğan zarar», «Kira akdinde hissedarların reyleri ve mülkiyet dâvası», «Ceza mahkemesinin beraet kararı ve ceza zaman aşımı», «İhtar dâvasında mahkemede söylenmiyen hususların tetkiki», «Velâyet hakkının ihmal ve suiistimali», «Âdi senetle satışta zilyedliğin devri», «Parti Kurultay kararının iptal yetkisi», «Galibin ölümüne hükmedilmemesi» hakkındaki Yargıtay Hukuk Daireleri kararları.

★

Siyasî İlimler Mecmuası. Yıl : XXI, Sayı : 242, Kr. 50.

İstanbul Posta Kutusu 808 adresinde her ay çeşitli mevzulardaki dolgun ve dolgun bir münderecatla neşrolunan derginin Mayıs 1951 sayısı şunları ihtiva etmektedir :

Mecmua : Mayıs ayında iki mutlu gün; Hasan Refik ERTUĞ : Kanunlarımız ve kanun yapma sanatı; Prof. Français Perroux : İngiltere ve Avrupa kıt'ası; Dr. Cahit TALAS : Verimliliğin şartları; Fuat BAYRAM-

Pratik Hukuk Mecmuası. Sayı : 6, Seri : II, Yıl : III, Krş. 50.

İstanbul Posta Kutusu 303 adresinde her ay yayınlanan «Pratik Hukuk Mecmuası» nın Haziran 1951 sayısı «Adlî hata : Sebepleri ve önlenmesi çareleri» hakkındaki kararın analizini ihtiva etmektedir.

★

İstanbul Barosu Dergisi. Sayı : 5, Yıl : 1951.

İstanbul Barosunun 25 yıldır her ay büyük bir itina ve intizamla yayınladığı derginin 1951 yılı Mayıs ayı nüshası aşağıdaki münderecatla çıkmıştır :

Avukat Dr. Fevzi Necmeddin FEYZİOĞLU : Şuf'ada «Feragat»; Doçent Dr. Sahir ERMAN : Hükümetin mânevî şahsiyetini tahkir ve tezyif suçu; Yargıtay Ticaret ve Hukuk Daireleri Kararları; Federal mahkeme kararları; Avukat Lütfi SAV : Dünya baroları birliğinin anayasası; Avukat Yılmaz AMTUĞ : İsveç'te Hukuk tahsili, hâkimlik ve avukatlık; Yeni çıkan eserler, Kayıplarımız...

★

Aynı Mecmua. Sayı : 7, Yıl : 1951.

Ord. Prof. Mustafa Reşit BELGESAY : İkrarın tecezzisi - Delillerin takdiri - Yemin teklifi; Devlet dairelerinde arama ve zabıt; Ticarî rehin; Bilet ücretlerinin indirilmesi - Evvelce ödenen fazla ücretin geri alınması; Emcet BELGESAY : Mesken haczi; Haczedilemiyen mallar - Borçlunun meslek ve sanatında kullandığı aletler; Mirasın hataen kabulü; Zamanaşımı - Ödenen fazla kiranın geri alınması; Para cezalarının çoğaltılmasına dair kanun ve medenî hukuk para cezaları...

———o———

Yargıtay Kararları

HUKUK BÖLÜMÜ

Taraflarla maliye hazinesi arasında şayian müşterek olan gayrimenkule dâvalı fındık ağacı dikdikten sonra hazine hissesini taraflara temlik ettiği takdirde fındık ağaçları yere tebean tarafların olup dâvalı ancak yarı masrafını dâvacıdan isteyebilir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Esas : 1/303 — Karar : 26

Mehmet Akdoğan, Altın Uraç ve Hanife Kuralay ile Hüseyin Akdoğan aralarındaki dâvadan dolayı bozma üzerine israra dair ordu Asliye Hukuk mahkemesinden verilen 13/7/948 tarih ve 1198/615 sayılı hükümün onanmasını kapsayan ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulundan çıkan 14/12/1949 tarih ve 1/241 - 171 Esas 121 karar sayılı ilâmın tashih yolile incelenmesi dâvalı Hüseyin Akdoğan tarafından süresi içinde verilen dilekçe ile istenilmesine mebni Hukuk Genel Kurulunca mezkûr dilekçe, tashihi istenen ilâm ve dosyadaki sair kâğıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü.

Münazaalı yerin taraflarla maliye hazinesi arasında müşaan müşterek olduğu ve dâvalının bu yere fındık ağaçları diktikden sonra maliye hazinesinin müşterek yerdeki hissesini taraflara temlik etmiş bulunduğu anlaşılmasına ve hissedarlardan dâvalının müşterek yere diktiği ağaçların milkiyeti ve bunların hasılâtı, yere tebean bütün hissedarlara ait olup dâvalıların ancak dikme masraflarından hiselerine düşen miktarla dâvalıya karşı sorumlu bulunmalarına ve mahkemece müşterek gayrimekule dâvalının, müdahelesinin men'ine karar verilmiş olmayıp dâvacıların münazaalı yerdeki hisselerine ve tasaruf haklarına vaki müdahelenin men'ine ve hasılattan dâvacıların hisselerine düşen miktarın tazminine karar verilmiş ve bu kararın müşterek mülkiyet hükümlerine uygun bulunmuş olmasına binaen tashihen ileri sürülen itirazlar yerinde görülmediğinden tashihi talebinin reddine ve onbeş lira para cezasile aşağıda müfredatı yazılı 470 kuruş temyiz ilâmı harcının tashih istiyenden alınmasına 14/2/951 tarihinde çoklukla karar verildi.

Günde üç lira kazanan dâvalının kazancından bir lirasını karısına vermek üzere nafaka takdirinde bilirkişiye ihtiyaç olmaksızın yargıcın resen takdir hakkı bulunduğu.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Esas : 2/188 — Karar : 21

Emine Doğan tarafından kocası Husrev aleyhine açılan nafaka dâvasının yapılan yargılaması sonunda: Dâvacı kocası dâvalıya barışma teklifinde bulunmuş ise de Mumaileyh menfî cevap vermiş olmasına mebni takdir olunan ayda 30 lira nafakanın dâvalıdan tahsiline dair Bergama Sulh Hukuk Yargıçlığından verilen 17/4/950 Tarih ve 271/160 sayılı hükmün temyizen incelenmesi dâvalı Husrev tarafından istenilmekle Yargıtay İkinci Hukuk Dairesince; dinlenen tanık tarafından dâvalının malî durumu hakkında bir malumat verilmemiş olmasına göre dâvalının iştigal ettiği meslek ve san'at tahkik edilerek ve iktiza ettiği takdirde bilirkişi de dinlenerek ona göore nafaka miktarı tesbitedilmek iktiza ederken bir günâ mesnet olmaksızın dâvacı için 30 lira nafaka takdiri yolsuz olduğundan bahsile bozularak mahalline iade kılınmakla; yeniden yapılan yargılama sonunda Dâvalının köy muhtarı olmasına göre köyün muteber kimselerinden seçilmesi mûtat olup kendisinin istisnaen fakir olduğuna dair bir iddia da bulunmamış; sadece nafaka vermiyeceğini söylemekle iktifa etmiş olduğundan iştigal ettiği san'at ve meslek'in ve malî durumunun tahkikine lüzum görülmemiş ve esasen koca bir san'at ve meslek sahibi olmasına dahi karısını geçindirmek mecburiyetinde olup sağlam bünyedeki dâvalının amelelik etse dahi günde üç lira kazanacağına göre bir lirasını asgarî geçim nafakası olarak dâvacı karısına vermesi icabedeceğinden ve nafaka mevzuunda ihtisas sahibi olan yargıçın her hangi bir bilirkişiden daha iyi takdirde bulunacağından evvellki hükümde ısrara karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvalı Hüsrev Doğan.

YARGITAY KARARI

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek; ısrarı kapsayan son hükümün süresi içinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Ayrı yaşamakta kusurun dâvacıda olduğu isbat edilmemiş ve nafaka miktarının tâyini; Yargıcın takdirine ait bulunmuş olmasına binaen yerinde olmıyan itirazların reddile usul ve kanuna uygun olan ısrar kararının ONANMASINA ve aşağıda müfredatı yazılı (200) kuruş temyiz ilâmı harcının temyiz edenden alınmasına 14/2/951 tarihinde çoklukla karar verildi.

Tasarruf ciheti, takdir edilen şahadetle şahit olan nizalı gayrimenkulün vergilerinin kimin tarafından verilmiş olduğu cihetinin araştırılmaması esasa müessir değildir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

Esas : 3/39— Karar : 42

DÂVA : Hasan adındaki bir şahsdan 30 sene evvel satın alarak o tarihdenberi kavğasız ve arasız tasaruf ettiği 200 lira değerindeki 25 dönüm miktarında bulunan tarlasına dâvalının fuzûlen vaki müdahelelerinin meni istemine dairdir.

H Ü K Ü M : Tafsilâtı tutanak ve ilâmında yazılı olduğu üzere yerinde yapılan keşif ve bilirkişi beyanlarına göore kavgalı tarlanın kadimdenberi dâvalıların zilyetlikleri altında bulunduğu tahakkuk ettiğinden bu suretle sabit olmayan dâvanın reddine dair verilen hüküm Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesince; Kavğalı yerin verğisinin hangi taraf namına kayıtlı olduğunun ve mahsulât verğisinin de hangi taraf namına tahakkuk ettirildiğinin tahkik ve tesbiti ve şahadetin takdirinde bu cihetin de göz öönünde bulunması gerekli olduğu halde eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm verilmesi yersiz olduuğu beyanile bozulmuş olmakla yeniden yapılan yargılama sonunda : verği kaydının mülkiyet ve zilyetlikle tasarrufa esas olamıyacağı gibi dâvacı tanıklarının da dahil olduğu üçyüz kişilik bir kalabalığın kavgalı tarlaya gelerek nümayiş yaptıkları ceza evrakının tetkikinden anlaşılmış bu itibarla şahadetin takdirinde bir usulsüzlük bulunmamış, takdir hakkı yargıca ait bulunmuş, dâvacı tarlanın vergisinin tarafından verildiği hakkında bir iddia da bulunmadığından bu cihet res'en sorulmamış çünkü yargıcın kendiliğinden delil tedariki kanuna muhalif bulunmuş olduğundan evvelki hükümde israr olunmasına karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı vekili avukat Hami Sunay.

YARGITAY KARARI

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek; israrı kapsıyan son hükmün süresi içinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü.

Mahkemece her iki tarafın dinlettiği şahitlerin şahadeti takdir ve dâvallı şahitlerin şahadeti tercih edilerek müdahele ve tescil dâvasının reddine karar verilmiş olmasına ve nizalı yerin vergisile mahsul vergisinin kimin tarafından verildiğinin araştırılmaması gibi hâdiseye ve takdire müessir olmıyan hallerin bozma sebebi teşkil etmiyeceğine göore eski hüküm-

de ısrar olunması doğru olmadığından itirazların reddile usul ve kanuna uygun olan ısrar kararının onanmasına ve aşağıda müfredatı yazılı 275 kuruş telmkiz ilâm harcının temyiz edenden alınmasına 14/2/951 tarihinde çoklukla karar verildi.

Demirbaş öküzün yerine alınmış olan başka öküzün iadesi halinde demirbaş öküzün satış zamanındaki kıymetiyle yerine alınan öküzün o tarihteki kıymeti arasındaki farkın tesbit edilerek bunun tezmini icabeder.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Esas: 3/86 — Karar: 43

DÂVA: 1944 yılında Hükûmet tarafından köy ensititüsü öğretmenlerine demirbaş olarak beheri 267 lira 39 kuruş kıymetli iki adet çift öküzü verilmişse de; dâvalı bunların birisini çift çekmiyor diye değiştirmiş ve bilâhare hazineye iade edilen bu öküz pazarlıkla 81 liraya satılmış ve bu suretle hazine 186 lira 39 kuruş zarar etmiş olduğundan bu paranın tahsili istemine dairdir.

HÜKÜM: Tafsilâtı tutanak ve ilâmında yazılı olduğu üzere; Dâvalının Devletçe kendisine verilen 267 lira 39 kuruş kıymetli öküzü değiştirerek üste almış olduğu 25 lira zimmetinde kaldığını ikrar etmesine binaen mezkûr 25 liranın dâvalı Ziyadan alınarak Hazineye verilmesine ve fazla iddianın reddine dair verilen hüküm Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesince; Dâva olunanın kıymetini ikrar eylediği öküzü kendiliğinden ahara satması kanun hükümlerine aykırı bulunmasına göre yaptığı bu satıştan doğan zararı hazineye tazmine mecbur olduğu düşünülmeksizin yazılı şekilde hüküm verilmesi yolsuz olduğu beyanile bozulmuş olmakla yeniden yapılan yargılama sonunda: Bazı sebep ve düşüncelerle evvelki hükümde ısrar olunmasına karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı Hazine.

YARGITAY KARARI

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek; Israrı kapsıyan son hükmün süresi içinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği düşünüldü :

Dâvalı Demirbaş olarak kendisine verilip çifte gitmemesi yüzünden yüz yirmi liraya başkasına sattığını ve yerine 95 liraya bir öküz alarak

379

sonradan onu da dâvacıya red ve iade ettiğini beyan etmiş olmasına göre demirbaş olarak dâvalıya verilip sattığı öküzün satış tarihindeki hakiki kıymeti ile onun yerine alıp dâvacıya red ve iade ettiği öküzün satın aldığı tarihdeki kıymeti tahkik ve tesbit olunarak bu kıymetler arasında dâvacı aleyhine bir fark ve tefavüt varsa ona hükmolunmak lâzım ve bozma kararı bu itibarla varit bulunmuş olmasına binaen bozmaya uyulmak gerekli iken israr olunması yolsuz olmakla israr kararının dahi hukuk usulü muhakemeleri kanununun 429 uncu maddesi gereğince ve neticesi bakımından bu sebepten Bozulmasına ve aşağıda müfredatı yazılı (600) kuruş temyiz ilâmı harcının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 14/2/951 Tarihinde çoklukla karar verildi.

Dâvalı hazine lehine görevli mahkemede haklı çıktığı takdirde vekâlet ücreti hükmolunacağından görevsizlik kararıyle birlikte vekâlet ücreti hükmedilmemesinde bir yolsuzluk olmadığı.

Yargıtay Birinci Hukuk Dairesi
Esas : 3836 — Karar : 158

Lâzari oğlu Mihal ve Lâzari kızı Vitlem varisleri karısı kendi namına asaleten ve küçük çocukları Yasun ve Maryos'a velâyeten Bodos kızı Anastasya Papazidis vekilleri avukat Esal Güvenin; maliye hazinesi aleyhine müekkillerinin şifaen ve irsen tasarruflarında bulunan mevki ve hududu belli 17 kapı numaralı gayrimenkulün 320/480 hissesi Kadastroca hazine namına tesbit edilmiş olduğundan tesbitin iptali ve müekkilleri adına tashihi talebile açtığı dâvaya Elizavet Papazoğlu velisi Anastasya Papazidis vekili dahil olarak yapılan yargılama sonunda, müddeabih gayrimenkulün bulunduğu yerin kadastro muamelesi ikmal edilerek defterlerinin tapu sicil muhafızlığına devir edilmiş olduğu anlaşılmış ve bu gibi gayrimenkullerde vukubulacak mülkiyet ihtilâfının ait oldukları asliye mahkemelerine ait bulunmuş olduğundan işbu dâvanın vazife noktasından reddine dair İstanbul Kadastro Yargıçlığından verilen 27/2/950 gün ve 272 - 29 numaralı ilâmın Yargıtayca incelenmesi Maliye hazinesi vekili tarafından süresi içinde verilen dilekçe ile istenilmiş olmakla gereği düşünüldü :

YARGITAY KARARI

Hazine vekili Asliye Mahkemesinde hazır bulunarâk haklı çıktığı takdirde lehine vekâlet ücreti hüküm olunabileceğinden itirazlar yerinde

olmadığından reddile ve usul kanuna uygun olan hükmün ONANMASINA ve 2613 sayılı kanununun 38 inci maddesi gereğince damga resmi ile temyiz harçlarının alınmasına 12/1/951 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Medeni Kanunun 290 ıncı maddesinin birinci bendi mucibince tapu sicilline verilebilecek şerhler münazaalı hakların muhafazası zımnında müttehaz resmî kararlar olup ihtilâf dâva şeklinde mahkemeye getirilmedikçe münazaalı şeyin tapu sicillindeki kaydına şerh verilemiyeceği ve esasen satış vaadi senediyle iktisap edilen hakkın tapu sicilline şerh verilmesi caiz olmıyan haklardan bulunduğu.

Yargıtay Birinci Hukuk Dairesi
Esas : 5494 — Karar : 241

Uşak Belediye Ebesi Bedriye Kırçalı vekili avukat Faruk Kayacıklının, Ankara Yenidoğan İlk Okulu Başöğretmeni Salim Erdem aleyhine; müekkilile dâvalarının resen tanzim olunan noter senedile ortak oldukları evin nısıf hissesini Yedi Bin liradan ibaret bedelinin müekkilinin sözleşme hükümleri dairesinde ödemekte iken son aylar zarfında posta ile gönderilen ev bedeli taksitlerini kabul etmemiş ve evi başkasına satmaya teşebbüs etmiş ve müekkili dâvalının kabul etmediği taksitleri notere yatırmış olduğundan evin yarısı üzerinde temellük hakkının tahdidile müekkilinin mevcut olan aynî hakkının tapu siciline muvakkaten tescili talebile açtığı dâvadan dolayı cari muhakeme sonunda; Dâvalının maliki bulunduğu yarı hissenin noter mukavelesile satışını dâvacıya vaad ve taahhüt ettiği ve satış bedeline mukabil Üç Bin lira peşin aldığı anlaşıldığından evin yarı hissesinin Medeni Kanunun 920 nci maddesi gereğince temyiz hakkının tahdidine ve tapuya bu şekilde şerh verilmesine ve dâvacının muvakkat tescil talebinin reddine dair Ankara Asliye Üçüncü Hukuk Yargıçlığından verilen 6/4/950 gün ve 91 - 321 sayılı ilâmın dairece incelenmesi dâvalı Salim Erdem tarafından süresinde verilen dilekçe ile istenilmiş olmakla gereği düşünüldü :

YARGITAY KARARI

Medenî Kanunun 920 nci maddesinin birinci bendinde münazunfih hakların muhafazası zımmında müttehaz resmi kararların tapu siciline şerh verileceği yazılı olduğuna ve dâvacı ile dâva edilen arasındaki ihtilâf mah-

kemeye getirilmemiş bulunduğuna ve ihtilâf dâva şekline girmedikçe münazaalı şeyin tapu sicilindeki kaydına şerh verilmiyeceğine ve esasen dâvacının hakkı tapu siciline şerh verilmesi caiz olmayan haklardan bulunduğuna göre dâvanın reddine karar verilmek gerekirken bu cihetler düşünülmiyerek yazılı olduğu üzere karar verilmesi yolsuz ve temyiz itirazları yerinde olduğundan hükmün Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 428 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve dosyanın mahkemesine geri gönderilmesine ve 470 kuruş temyiz masrafının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 19/1/1951 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Akıl hastalığı veya zayıflığından dolayı olmayıp da ihtiyarlık ve hastalık dolayısiyle işini görmekten âciz olduğundan dolayı vesayet altına alınmış olan kimsenin vasisi lehine tanzim etmiş olduğu vasiyetnamenin muteber olacağı.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi
Esas : 7829 — Karar : 18

Saime Coşkun, Muhsine Suçsuz ve Safiye İzği v. avukat Şeref Karamüftüoğlu tarafından Rifat Ünal aleyhine açılan vasiyetname iptali dâvasının yapılan incelemede; ilâmında yazılı gerçeklere dayanılarak iptali istenen Kadirli noterliğince tanzim edilmiş 29.11.1947 tarih ve 1283 sayılı vasiyetnamenin dâvacıların mahfuz hissesi olan 9/24 nisbetinde iptaline ve diğer kısım hakkındaki talebin, diğer mirascıların dâvası bulunmadığından ve dâvalı da mirasçılardan olup Fatma Ünalın mirascılardan dâvacı Muhsine, Saime ve Safiyenin mahfuz hisselerinden gayrı malları üzerinde serbestçe tasarrufa salâhiyeti bulunduğundan reddine dair verilen yukarıda tarih ve sayısı yazılı hüküm Yargıtayca duruşma yapılmak suretile incelenmesi dâvacılar vekilleri avukat Şeref Karamüftüoğlu tarafından istenilmiş ise de bilâhare mumaileyh tarafından gönderilen dilekçe ile duruşma isteğinden vaz geçilmiş ve mezkûr hüküm dâvalı vekili avukat Rifat Çamur'dan tarafından temyiz edilmiş olmakla incelenmenin evrak üzerinde yapılması ve hüküm müddealeyh vekiline 27.7.950 gününde tebliğ edildiği halde temyiz dilekçesinin 13/9/950 gününde verilip katıy olunduğu ve bu suretle temyiz müddetinin geçmiş olduğu anlaşıldığından mumaileyhe ait temyiz dilekçesinin reddile müddetinde olduğu anlaşılan dâvacılar vekilinin temyizine hasren inceleme yapılması kararlaştırıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar tamamen okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Müteveffa Fatma üzerindeki vesayet mahkemece ref edilip nihayet bulmadan vasisi dâvalı lehine 29/11/1947 tarihli vasiyetnamenin tanzim edildiği anlaşılmış ise de mumaileyhaya akıl hastalığı ve zaifliği ve dolayısile değil 22/5/1947 tarihli tabip raporunda yazılı olduğu üzere ihtiyarlığı, nefes darlığı vesair hastalıkları sebebile işlerini gereği gibi görmekten ve mallarını idareden âciz olduğu için oğlu dâvalının vasi tâyinine 22/5/1947 tarihinde karar verilmiş ve vasiyetname şekle muvafık olup tanık Ali Çetin'in vasiyetciyi o tarihten evvel tanımadığına ve vasiyetnamenin okuyup yazmak bilmeyen vasiyetcinin gıyabında tanzim edildiğine ve kendisine noter tarafından okutmadığına ve saire mütedair olan şehadet vasiyetname münderecatına ve tanıkların şerhine muhalif olduğundan mahkemeye kanaat vermemiş, diğer tanıkların şahadeti de vasiyetin tehdit ve saire tesirile yapıldığının sübutnda kâfi bulunmamış olmasına mebni yerinde görülemeyen itirazların reddile usul ve kanuna uygun olanhükmün ONANMASINA veaşağıda yazılı temyiz masraflarından red harcının dâvalıdan ve onama harcının dâvacılardan alınmasına 2/1/1951 tarihinde oybirliğile karar verildi.

İhtar dâvasının açılabilmesi için, evin daha evvel ihzar edilerek M. Kanunun 132 nci maddesi gereğince aradan iki ayın geçmiş olması icabeder.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi
Esas : 8653 — Karar : 23

Hayrettin Oğuzsoy tarafından karısı Nürhayat Oğuzsoy aleyhine açılan ihtar dâvasının yapılan yargılaması sonunda; dâvacının müstakil ve ikamete elverişli bir mesken hazırlamadığı sabit olduğundan dâvasının reddine dair verilen yukarıda tarih ve sayısı yazılı hüküm dâvacı Hayrettin tarafından temyiz edilmekle bittetkik temyiz dileğinin süresinde olduğu görülüp kabulü oybirliği ile kararlaştırıldıktan ve dosyada mevcut evrak okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı görüşülüp düşünüldü:

Evin daha evvel ihzar edilip M. K. 132 nci maddesi gereğince aradan iki ay geçtikten sonra ihtar dâvasının açılması muktezi olduğundan yerinde görülmeyen itirazların reddile usul ve kanuna uygun olan hükmün ONANMASINA ve aşağıda yazılı temyiz masraflarının temyiz edenden alınmasına 2/1/1951 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Evlilik harici doğan çocuğa nafaka takdiri hakkındaki dâvaların tetkiki, asliye mahkemesine aittir.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi
Esas : 9018 — Karar : 30

Kızı Alime'ye vekâleten amcası Bedriye Cengiz vekili Mustafa Çetin tarafından Mehmet Dağdevir aleyhine açılan nafaka dâvasının yapılan yargılaması sonunda; tarafların gayrı meşru birleşmelerinden husule gelen küçük Alime için bilirkişinin beyanı veçhile takdir edilen ayda 25 lira iştirak nafakasının dâva tarihinden itibaren dâvalıdan alınmasına ve velâyetin nez'i hakkında açılan dâvaya intizar edilme talebinin reddine dair verilen yukarıda tarih ve sayısı yazılı hüküm dâvalı Mehmet Demirdağ vekili avukat Kemalettin Çetiner tarafından temyiz edilmekle bittetkik; temyiz isteğinin süresinde olduğu görülüp kabulü oybirliğile kararlaştırıldıktan ve dosyadaki evrak okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Dâva evlilik harici doğan çocuğa nafaka takdiri talebinden ibaret bulunmuş olmasına göre dâvanın tetkiki asliye mahkemesine ait ve sulh mahkemesinin görevi dışında bulunmuş olduğu halde mahkemece bu cihet gözönünde bulundurulmaksızın dâvanın kabulile yazılı olduğu üzere karar verilmesi muhalif ve bozma dileği bu bakımdan yerinde olduğundan hükmün bu sebepten BOZULMASINA ve diğer cihetler hakkında şimdilik inceleme yapılmasına mahal olmadığına ve aşağıda yazılı temyiz masraflarının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 4/1/1951 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Muayyen miktar tazminatın dâvalı tarafından ödenmesi taahhüt edilmiş olduğuna göre bir senelik zamanaşımına tâbi olmayıp on senelik umumî zamanaşımına tâbi bulunduğu.

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi
Esas : 779 — Karar : 454

DÂVA : 4 sene evvel velisi bulunduğu oğlunun sol gözünü dâvalı kaza neticesi kör ettiğinden vermeği taahhüt ettiği 700 lira tazminatın vermemekde olduğundan tahsili istemine dairdir.

384

KARAR : Tafsilâtı hüküm yerinde yazılı olduğu üzere, fiilin vukubulduğu tarih ile dâva tarihi arasında bir seneden fazla bir zaman geçmiş olması hasebiyle zamanaşımı noktasından dâvanın reddine karar verildiği hakkındadır.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

Sureti dâvaya ve iddia edilen hâdisenin cereyan tarzına göre dâvanın mevcut taahhüt dolayısiyle 10 senelik umumî müruruzamana tabi olduğu düşünülmeksizin bir senelik olduğunun kabuli ile yazılı şekilde dâvanın zamanaşımından düşürülmesine karar verilmesi yolsuzdur. BOZULMASINA 16/1/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

M. Kanunun 26 ncı maddesine tevfikan soyadının tashihine dair verilen kararlara karşı nüfus idarelerinin temyiz istemeğe yetkileri bulunmadığı.

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi
Esas : 1332 — Karar : 808

DÂVA : 100 seneyi mütecaviz bir zamandanberi baba ve dedelerinden müteselsilen kendi soyadlarının Eyüp oğlu olarak bilindiği halde soyadlarının yazılması sırasında nufus memurluğunca Eyüp oğlu soyadı Türkçe olmadığından Erdurmuş diye yazdırılmışsa da bunun hususî ve resmî işlerinde bir çok yanlışlıkları ve zararları mucip olduğundan Soyadlarının Eyüp oğlu olarak düzeltilmesi istemine dairdir.

KARAR : Dâvacılara ötedenberi Eyüpoğlu dendiği dinlenen tanıkların beyanlarından ve yine eski şöhretlerinin Eyüpoğlu olup soyadlarının tashih görmediği nüfus memurluğunun 26/6/1950 tarihli derkenar yazısından anlaşılmasına binaen dâvacıların soyadlarının Eyüpoğlu olarak düzeltilmesine ve dâvacıların bütün aile efradına teşmili hakkındaki taleplerinin reddine ve 400 kuruş karar harcının dâvacılardan alınmasına karar verildiği hakkındadır.

TEMYİZ EDEN : Dâvalı nüfus memuru Sabit Uğuz.

M. Kanun gereğince doğum masraflarının kocaya ait bulunduğu.

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi
Esas : 3206 — Karar : 1067

DÂVA : Dâvalı ile evli iken 1/3/1950 tarihinde hükmen ve hamile olarak boşanmış ve 25/6/1950 tarihinde doğurmuş olup bu doğumdan dolayı dâvalı hiç bir masraf yapmadığı halde 200 lira doğum parasını Maliyeden almağa teşebbüs etmiş olduğundan bu paranın kendisine ait olması hasebiyle kendisine verilmesi istemine dairdir.

KARAR : Tafsilâtı hüküm yerinde yazılı olduğu üzere, 4598 sayılı kanunun 7 nci maddesinin 2 nci fıkrası hükmüne göre bu tazminatın doğum masrafına karşılık olarak verildiği nazara alınmasına ve dâvalının hiç bir masraf yapmamış bulunmasına mebni dâvalının aldığı sabit olan doğum parasının dâvacıya verilmesine ve malmüdürlüğüne yazılan tetbir müzekkeresine göre konmuş olan tetbirin tasdikına karar verildiği hakkındadır.

TEMYİZ EDEN : Dâvalı Emin Dinğa.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

Kanunu Medenî gereğince doğum masrafları kocaya ait olmakla beraber çocuğun taraflar boşandıktan sonra ayrı oturdukları sırada dünyaya gelmiş olmasına ve doğum masraflarının dâvalı tarafından dâvacıya ödendiği iddiave ispat edilmemiş bulunmasına göre itirazlar yerinde bulunmadığından reddine ve sonucu doğru olan hükmün ONANMASINA 30/1/1951 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Dâvanın reddi dâvacıya atfı kabil olmıyan dâvaların tevziindeki hatadan neş'et etmiş ise dâvacının vekâlet ücretiyle mahkûmiyeti doğru değildir.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi
Esas : 1496 — Karar : 6

DÂVA : Dâvalı belediyede onyedi sene vatman olarak çalıştıktan sonra iki kulağı sağır olarak işten çıkmış ve kendisine bin lira verilmiş ise de bu paranın pek az bulunmuş olduğundan bahsile onbin lira tazminatın tahsili istemiinden ibarettir.

KARAR : Dâva İş Kanununa istinaden ve iş akdinden mütevellit tazminat talebinden ibaret bulunmuş ve ahiren neşredilen 5521 sayılı kanunun birinci maddesinde işçi ile işveren arasında iş akdinden veya İş Kanununa dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuki ihtilâfların çözülmesi iş mahkemelerine ait bulunduğu tasrih edilmiş ve 5/8/950 tarih ve 1870 sayılı Bakanlık yazısile asliye birinci hukuk yargıçlığı bu gibi dâvaları ruiyete vazifedar edildiği anlaşılmış olmasına binaen dâva arzuhalinin vazifesizlik noktasından reddile dâva evrakının asliye birinci hukuk yargıçlığına tevdiine ve tarifenin 15 inci maddesi nazara alınarak dâvalı vekiline takdir olunan yüz elli beş lira vekâlet ücretinin dâvacıya tahmiline karar verildiğine dairdir.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki bütün kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

Dâvacının 5521 numaralı kanun hükmüne göre İstanbul Asliye Birinci Hukuk Mahkemesine hitaben dâva dilekçesi verdiği ve ancak işlerin idari surette hukuk mahkemelerine tevzii esnasında tesadüfen bu dâva dilekçesinin onuncu hukuk mahkemesine verildiği anlaşılmasına ve bu itibarla davacının ücreti vekâletle ilzamında isabet görülmemesine binaen bu hususdaki temyiz itirazının kabuliyle hükmün ücreti vekâlete taallûk eden kısmının BOZULMASINA 2/1/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Tayyare resim ve cezasının kaldırılmasına dair ikame edilen dâvaların rüyeti 5432 sayılı Uşul Kanununa göre malî mercilere ait olup âmme intizamına taallûk eden bu kanun hükmünün makable de şâmil bulunduğu.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi
Esas : 1730 — Karar : 282

Tarık Sekban tarafından İstanbul defterdarlığı aleyhine açılan tayyare resim ve cezasının kaldırılması istemine mütedair bulunan dâvaya dair Beyoğlu Birinci Sulh Hukuk Yargıçlığından verilen 22/7/948 tarih ve 351 esas nolu hükmün süresi içinde temyizen incelenmesi dâvacı Ta-

rık Sekban vekili avukat Faruk Zeki Saner tarafından istenilmiş olmakla dosyadaki bütün kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

Ahiren yürürlüğe giren 5432 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca damga resmi ve para cezalarına vâki itirazların tetkikile mali kaza mercileri görevlendirilmiş ve henüz kesinleşmemiş işler hakkında istisnai bir hüküm bulunmadıkça âmme intizamından olan görev meselesine taallûk eden hükümlerin makable şümulü bulunmuş ve bu kanunda kesinleşmemiş işler hakkında sulh mahkemelerinin görevli olduğuna dair bir kayıt dahi bulunmamış olmasına binaen dâvanın görevsizlik noktasından reddine karar verilmek üzere temyiz olunan hükmün bu sebepten BOZULMASINA ve şimdilik başka cihetlerin tetkikine mahal olmadığına ve beş yüz kuruş ilâm harcının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 15/1/1951 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanuna göre ödettirilen tazminatın müsteni'di bulunan idarî karar yine idarî kaza mercilerince usulen kaldırılmadıkça bunun haksız alındığından bahsile istirdadı dâvasının mesmu olamıyacağı.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi
Esas : 333 — Karar : 491

DÂVA : Dâvalının hayvanının çalınması üzerine izin müvekkilinin köyüne geldiği ileri sürülerek hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanun hükümleri mucibince dörtyüz lira Müvekkili köy manevî şahsiyetinden tahsil edilerek dâvalıya verilmiş ve bilâhare yapılan iz takibi sonunda izin başka köye vardığı tesbit edilmiş olduğundan bahsile dâvalının haksız olarak aldığı dörtyüz liranın bu hususta ihtiyar olunan ikiyüz lira masrafla birlikte tahsili istem'inden ibarettir.

KARAR : Tafsilâtı ilâmında yazılı olduğu üzere; mesruk hayvanın dâvacı köye götürüldüğü ve izlerin tesbit edildiği ve hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanun mucibince de bedellerinin dâvacı köyden tahsil olunduğu evrakı tahkikiye münderecatı ile anlaşılmış ve hâdiseden 36 gün sonra dâvacıların yaptırdıklarını söyledikleri iz takip ve tesbitinin hukuken bir kıymeti bulunmamış ve bu hal dâvalıyı mülzim görülmemiş olmakla yerinde görülmeyen dâvanın reddine karar verildiğine dairdir.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı köy manevî şahsiyeti adına muhtarı Mehmet Kök.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki bütün kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

Sivrihisar kaymakamlığından Mihalıççık kaymakamlığına yazılan yazıda dörtyüz lira tazminatın hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanun hükümlerine göre ödettirildiği yazılı bulunmuş olmasına göre bu ödemenin müstenidi bulunan idarî karar yine idarî kaza mercilerince usulen kaldırılmadıkça dâvanın istima kabiliyeti olmadığı göz önünde tutulacağı bu sebeple dâvanın reddine karar verilmek gerekli iken bu cihetten zuhul edilerek yazılı şekilde dâvanın kabuliyle esastan reddine karar verilmesi yolsuz ve bozma dileği bu bakımdan yerinde olduğundan hükmün bu sebepten BOZULMASINA ve şimdilik başka cihetlerin tetkikine mahal olmadığına ve aşağıda yazılı temyiz giderinin ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 23/1/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Yargılamanın iadesi için istinat edilen vesikanın evvelki yargılamada ibraz edilmemesi ne gibi mücbir sebepten ileri geldiğinin dâvacıya isbat ettirilmesi, bu vesikanın elde edildiği tarihin tesbitiyle talebin, Usulün 447 nci maddesindeki süre içinde yapılıp yapılmadığının araştırılması ve bu vesikadaki imzanın kendisine ait olduğu hakkında ikrar mahiyetinde telâkki edilen dâvalının zapta geçirilen ifadesinin kendisine imza ettirilmesi icabeder.

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi
Esas : 474 — Karar : 1549

DÂVA : Kadastro tesbiti sırasında müvekkili Hazine adına tescil olunan dâva dilekçesinde yer ve sınırları belli dükkân hakkında dâvalı tarafından açılan dâva sonunda, dâva konusu gayrimenkulün dâvalının babası tarafından satın alınmış olduğu gerekçesile Hazine adına yapılan tescilin iptaline karar verilmiş ve bu karar kesinleşmiş ise de dâvalının işbu dükkânın vergisinin adına tarh edilmesi üzerine evvelce verdiği dilekçesinde gayrimenkulün kendisine ait olmayıp defterdarlıkça evrak mahzeni olarak kullanılmakta olduğu beyan edilmiş ve bu dilekçe sonradan elde edilmiş olduğundan bahsile yargılamanın iadesi yolile evvelce verilen tescil ilâmının ve gayrimenkulün dâvacı adına tesis olunan kaydının iptaline karar verilmesi istenilmiştir.

390

Karar tafsilâtı tutanak ve ilâmında yazılı olduğu üzere; yargılamanın iadesi isteminin kabulü ile yapılan yargılama sonunda : dâva konusu dükkânın dâvalıya ait olmadığı ibraz olunan dilekçede dâvalının vâki ikrarı ve dosyada bulunan belgeler münderecatile anlaşılmış olmasına mebni iptali istenilen hüküm fıkrasında tarih ve numaraları yazılı ilâmın iptaline ve dâvalı adına bu ilâma müsteniden tesis olunan tapunun terkinine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvalı Kâzım Gültekin.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu görüldükten ve dosya içindeki kâğıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği düşünüldü :

Yargılamanın iadesine sebep olmak üzere dâvacı hazine tarafından ibraz olunan 5/2/946 tarihli dilekçenin evvelki dâvada ibraz edilmemesi sebebile bunun mücbir sebepten ileri geldiği yolundaki iddianın dâvacıya isbat ettirilmemesi ve elde edildiği tarihin tesbitile talebin usulün 447 nci maddesinde yazılı süre içinde yapılmış olup olmadığının araştırılmaması ve bu dilekçedeki imza dâvalı tarafından inkâr edildiği ve imzanın tahkikine karar verildiği halde dâvalının 9/2/950 tarihli oturumda imzasile tevsik edilmiyen ve münker imzanın ikrarını tazammun etmiyen sözlerine bakılarak tatbikattan vaz geçilmesi ve diğer hususların yargılamanın iadesine sebep teşkil etmiyeceğinin düşünülmemesi yolsuz temyiz itirazları bu bakımdan yerinde görülmüş olduğundan hükmün bu sebepten H. U. M. K. nun 428 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve aşağıda yazılı 970 kuruş temyiz masrafının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 30/11/950 gününde oybirliğile karar verildi.

Bozma ilâmiyle kesinleşmiş hususa taallûk eden temyiz itirazlarının mesmu olamıyacağı.

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi
Esas : 593 — Karar : 1554

DÂVA : Mustafa Atak adındaki şahıs ile yapılan sözleşme gereğince beraber beher batmanı 8 kilo ve 8 kilosu 40 kuruş bedel ile 50

391

KARAR : Dâva konusu gayrimenkullerden iki parça arazinin tapuca dâvacıların murisi Süleyman adına kayıtlı olup ölümile dâvalılara kaldığı ve dâvacıların nöbetleşe ziraat etmekte olduğu tapu idaresinden getirtilen tedavül kayıtları mündericatı ve mahallinde bilirkişi marifetile yapılan uygulama ve inceleme ile anlaşılmış olmasına mebni işbu iki parça gayrimenkule dâvalının vâki müdahalesinin önlenmesine ve dâvacılar vekili tarafından diğer Şose yolu mevkiinde ve halen bucak müdürlüğüne ve jandarma karakoluna ait mütaaddit binaların bulunduğu yerlere ait olduğu iddia edilen tapuların işbu yerlere uygun bulunmadığı anlaşılmakla sabit olmıyan bu kısma ait dâvanın reddine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvalı vekili.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu görüldükten ve dosyadaki kâğıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Geldisi 306 tarihli olan 3/6/1946 tarih ve 52 sayılı tapu senedi ile dâva dilekçesinde işbu tapu senedinin taallûk ettiği yer 7352 metre kareden ibaret olduğu gösterilmiş ve Tapu Sicil Muhafızlığının 25/11/947 tarihli karşılık yazısında 21352 metre olduğu bildirilen yer fen memuru tarafından yapılan ölçüde 17880 metre kare olarak tesbit olunmuş ve tapuda yazılı sınırlardan biri de sabit sınırlar cümlesinden olmayıp orman bulunmuş olmasına göre bu fazlalığın neden ileri geldiği araştırılmaksızın 7352 metre kareden fazlaya hüküm verilmesi yolsuz ve temyiz itirazları bu bakımdan yerinde olduğundan hükmün bu sebeple Hukuk U. M. Kanununun 428 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve aşağıda yazılı 850 kuruş temyiz masrafının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 30/11/950 gününde oybirliğile karar verildi.

Dâvalının tercihe şâyan bir hakkı olduğu isbat edilmedikçe dâvacının, tapuda kayıtlı olmıyan gayrimenkuldeki zilyedliğine itibar olunacağı.

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi
Esas : 4680 — Karar : 4048

DÂVA : Zilyed bulunduğu Çeşme Bayırı mevkiinde iki dönüm miktarında 30 lira değerindeki tarlaya dâvalının müdahale etmekte ol-

duğundan bahsile vâki müdahalesinin önlenmesine karar verilmesi istenilmiştir.

KARAR : Dâvacının zilyed bulunduğu nizalı tarlaya dâvalının müdahale etmekte olduğu getirtilip incelenen bu hususiaki sulh ceza dosyası mündericatı ve tarafların dinlenen tanıklarının beyanları ile anlaşılmış olmasına mebni dâvalının dâva konusu yere vâki müdahalesinin önlenmesine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvalı.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu görüldükten ve dosyadaki kâğıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Tapuda kayıtlı olmıyan nizalı tarlayı dâvacının 1934 yılında açtığı ve o zamandanberi zilyed bulunduğu ve 1949 yılında dâvalının müdahale etmesi üzerine 2311 numaralı kanun gereğince zilyedliğin dâvacıya iadesine bucak müdürlüğünce karar verildiği ve buna rağmen dâvalının müdahalede devam eylediği tarafların dinlettikleri tanıkların takdir olunan şahadetlerile anlaşılmasına ve ceza mahkemesince de dâvacının evvelki zilyedliği kabul edilmiş olmasına ve dâva ve hüküm zilyedliğin iadesine taallûk etmesine ve dâvalı tercihe şayan bir hakkı olduğunu isbat edememiş bulunmasına ve hükmün dayandığı gerekçelere göre yerinde olmıyan bozma dileğinin reddile hükmün ONANMASINA ve aşağıda yazılı 10 kuruş temyiz masrafının temyiz edenden alınmasına 30/11/1950 gününde oybirliğile karar verildi.

Âzamî haddi tâyin edilmiş banka kredisine kefalet, âzamî had doldurulunca ya, yahut kefilin kefaletten rücu veya sözleşmenin bozulması yolunda teşebbüs ve müracaatta bulunmasına kadar devam eder.

Yargıtay Ticaret Dairesi
Esas : 1413 — Karar : 175

DÂVA : Dâvacılar vekili, dâvalının müvekkilleri bankaya karşı vermiş olduğu 15/2/1944 tarihli noter senediyle tafsilâtı mezkûr senette yazılı esaslar dairesinde Hüsnü Yaman lehine olarak kendisinden müşterek borçlu ve müteselsil kefalet ile bir kredi açılmasını istemiş ve bu

hususta mutabık kalınarak buna istinaden müvekkili banka 12000 liralık bir kredi açmış ve Hüsnü Yaman iki defa almış olduğu parayı ödemiş ise; son defa almış olduğu 12000 lirayı ödememiş ve almak imkânı da bulunmamış ve dâvalı ödemekten imtina etmiş ve icraya müracaatı itiraz ile karşılanmış olduğundan bahsile 12000 liranın faiz, vekâlet ücreti ve muhakeme masraflariyle birlikte dâvalıdan tahsilini istemiştir.

SON HÜKÜM : Bozma kararına uyularak yapılan yargılama sonunda; dâvalının kefaletten rücu ve sözleşmenin bozulması hakkında bankaya bir müracaatı olmadığı ve taahhüt senedi mündericatına nazaran dâvalının kefaleti baki bulunduğu nazara alınarak dâva olunan 12000 liranın % 10 icra tazminatiyle birlikte dâvalıdan tahsiline ve 1/1/1947 tarihinden itibaren % 5 faiz yürütülmesine ve dâvacı banka vekilleri için takdir olunan 1200 lira ücreti vekâletle yargılama giderlerinin dâvalıdan alınmasına karar verildiğini natıktır.

TEMYİZ EDEN VE DURUŞMA İSTEYEN : Osman Kibar vekili avukat Macit Birsel.

YARGITAY KARARI

Temyiz edenin istemi üzerine duruşma için tâyin edilmiş olan günde temyiz eden adına vekili avukat Tayyar Çullu ve karşı taraf adına vekili avukat Sabri Uysal gelip temyiz süresi hakkında bir diyeceği olmadığı ve temyiz dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşıldıktan ve hazır bulunan vekiller dinlendikten sonra vaktin darlığından ötürü işin incelenerek karara bağlanması başka güne bırakılmıştı. Bu kere temyiz edilen ilâm ve dosyadaki kâğıtlar okunarak işin gereği hakkında görüşülüp oylaşıldı :

Mahkemece bozma kararına uyularak bu kararda yazılı bozma sebebi dairesinde yapılan yargılamada cari muamele ve kefalet hakkındaki banka teamülünün tahkiki zımnında tarafların talep ve muvafakatlerinin inzimmiyle re'sen bankacılardan mürekkep seçilen üç kişilik bilirkişi marifetiyle yapılan tetkikat sonucunu bildiren raporda bu hususta mevcut bir teamül olmayıp asıl borçluya dâvacı banka tarafından ikinci ve üçüncü defa verilen paralar için kefilin muvafakitin alınmasına akitten doğmuş bir mecburiyet de bulunmamış olması hasebiyle bu husus banka müdürünün takdirine taallûk eden bir cihet olduğunu ve kefilin asıl borçlu hakkında yapılan icra takibinden haberdar olduğu halde kefaletten istinkâf ile sözleşmenin bozulması cihetine gidilmemiş bulunması ve ilk yapılan istikraz dolayısiyle asıl borçlu hakkında icra takibine girişilmesi ve ödeme emri tebliğ edilmesi üzerine bu para icra marifetiy-

le ve haciz yoluyla tahsil edilmiş olmayıp borçlu tarafından kendiliğinden bankaya yatırıldığı kayıtlar üzerinde yapılan tetkikata atfen belirtilmiş olmasına ve dosya içinde bulunan taahhüt senedi mündericatına nazaran dâvalının asıl borçluya kefaleti asıl borçlunun bir defa için seneden alacağı 12000 liraya ve bu muameleye münhasır olmayıp dâvacı bankaca asıl borçlu hakkında açılan ve azamî haddi 12000 liraya kadar varacak olan krediye sarı ve şâmil bulunmsına ve bu kredinin dâvalı kefil tarafından kefaletten rücuu ve sözleşmenin bozulması yolunda bir teşebbüs ve müracaatı vukubulacağı zamana kadar devamı lâzımgelip dâvalı tarafca da bu yolda bir tevessülâta girişilmemiş bulunduğu nazaran alınarak bu gerekçelere istinaden dâvalının sorumluluğu cihetine gidilmiş olmasına ve karar mahallinde yazılı gerektirici sebeplere göre yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının hepsinin reddiyle usul ve kanuna ve bozma kararı gereğince uygun bulunan hükmün ONANMASINA ve aleyhine temyiz olunan dâvacı banka vekili tarafından temyiz lâyıhasına karşı verilen cevabî lâyıha ile temyiz duruşma ücreti istenmiş olması hasebiyle tarife gereğince mumaileyh hakkında maktuan 100 lira vekâlet ücreti takdirine ve aşağıda yazılı 3085 kuruş temyiz masrafının temyiz masrafının temyiz edenden alınmasına 12/1/1951 tarihinde oyçokluğiyle karar verildi.

---

1 — Dâvacının kadrosu lâğvedilip yerine ihdas edilen daha yüksek kadroya tâyin için vâki müracaatının kabul edilmemesi haksız olarak işinden çıkarılması mahiyetindedir.

2 — Görevinden uzaklaştırılanlar hakkında müessesenin hususî mevzuatı yoksa Borçlar Kanununun hizmet akdi hükümleri tatbik olunur.

3 — Daimî kadroda tekaüdiye aidatı vermiş olan dâvacının haksız olarak işine son verilmiş olduğuna göre Borçlar Kanununun 345 inci maddesi hükmü de nazara alınarak tazminat miktarının bilirkişilere takdir ettirilmesi icabeder.

Esas : 4741 — Karar : 192
Yargıtay Ticaret Dairesi

DÂVA : Dâvacı vekili, müvekkili ayda 60 lira üçretle müessesenin Diş doktorluğuna tâyin edilerek bil'hara üçretli 120 liraya çıkarılmış ise de Demokrat parti Başkanlığını kabul etmesi yüzünden işine son verilmiş ve yerine alınacak şahıs için 210 liralık kadro kabul edilerek gazeteye ilân verilmek suretiyle gûya müvekkilinin ikitdarsızlığından dolayı vazifede muvaffak olamadığı isnadiyle müvekkîli memlekette aciz mevkiine düşür-

müş olduğundan bahsile 10 senelik yevmiyesi olan 2000 lira ile 5000 lira manevi tazminatın muhakeme masrafları ve vekâlet ücretiyle birlikte dâvalı müesseseden tahsilini istemiştir.

SON HÜKÜM : Bozma kararına uyularak yapılan yargılama sonunda: dâvacının muhik bir sebep olmadığı halde vazifesinden çıkarılmış olduğu evrakı tahkikiye ile anlaşılmasına ve böyle bir durumda tazminat istemekte haklı bulunmasına ve dâvacı iş Kanununa tâbi işçi olmayıp müessesenin memuru bulunmasına binaen 26/12/1949 tarihli bilirkişi raporunda gösterilmiş olan 8000 lira maddi tazminat muvafık görüldüğünden bahsile bu paranın dâvalıdan tahsiline ve manevi tazminat talebinin reddine ve dâvacı vekili için 365,52 lira dâvalı vekili için 300 lira vekâlet ücreti takdirine ve muhakeme masraflarının haklı ve haksız çıktıkları nisbet dahilinde taraflara yükletilmesine karar verildiğini natıktır.

Temyiz eden ve duruşma isteyen : Taraflar.

TEMYİZ KARARI :

Temyiz edenlerden Sümerbank Sellüloz sanayii müessesesi adına vekili avukat Ömer Tahaoğlu ve diğer temyiz eden adına vekili Avukat Salih Zeki Ataergin gelip temyiz süreleri hakkında tarafların bir diyecekleri olmadığı ve temyiz dilekçelerinin süreleri içinde verildiği ötürü işin incelenerek karara bağlanması başka güne bırakılmıştı. Bu kere temyiz edilen ilâm ve dosyadaki kâğıtlar okunarak işin gereği hakkında görüşülüp oylaşıldı :

Dâvacının kadrosu lâğvedilerek yerine 210 liralık bir kadro ihdas edilmiş olduğuna ve bu kadroya tâyini için müracaatta bulunan dâvacının bu müracaatı haklı bir sebebe müstenit olmaksızın reddedilmiş bulunmasına göre dâvalı vekilinin, dâvacının açıkta bırakılmasının haksız olmadığına taallûk eden temyiz itirazı ile taraflar arasındaki münasebetin ücretli bir vekâlet akdi münasebeti olduğu yolundaki itiraz ile dâvacı vekilinin mânevî tazminatın reddi hakkındaki kararın kanuna muhalif bulunduğu hakkındaki itirazı varit dezilse de ;

9/7/948 Tarihli bozma kararı, görevinden uzaklaştırılanlar hakkında müessesenin hususî mevzuatı, yoksa, umumî hükümler dairesinde dâvanın tetkik ve karara bağlanması hususunu tazammun etmekte olup bozmaya uyularak yapılan incelemede müessesenin hususî mevzuatı olmadığı tesbit edilmiş bulunmasına göre taraflar arasındaki münasebetin mahiyetine nazaran Borçlar Kanununun hizmet akdi hükümlerinin tatbiki icabetmek-

397

tedir. Ancak, dâvalı vekili 12/3/947 tarihli lâyihasında, dâvacının daimî kadroda vazife gören diş doktoru olduğunu ve 4222 sayılı kanun gereğince tekaüdiyeye tâbi bulunduğunu ikrar etmiş ve filhakika dâvacı bu kanuna tâbi bulunmuş olduğundan, hizmet akdi hükümleri tatbik olunurken 4222 sayılı kanunun dâvacıya temin ettiği hak ve menfaatlarında nazara alınması icabetmektedir. Yani, daimi bir kadroda çalışan ve tekaütlük haklarından istifadesi kanunla temin edilmiş olan ve senelerce tekaüdiye aidatı vermiş bulunan dâvacının bu hizmetinin müddetle mukayyet bir hizmet akdi olup olmadığı araştırılmak ve haksız olarak işine son verildiği tahkikat evrakiyle sabit olduğu kabul edildiğine göre Borçlar Kanununun 345 nci maddesi hükmü de nazara alınarak tazminat miktarı bilirkişilere takdir ettirilmek icabettiği halde bu yolda işlem yapılmıyarak mahkeme kararında istinat olunan raporda kabul edlidiği şekilde dâvacının 5 senelik maaş tutarının tazminat olarak takdir ve hükmedilmesi kanuna muhalif olup tarafların temyiz itirazları bu itibarla yerinde bulunmuş ve uyulan bozma kararında bu noktalara işaret edilmiş bulunmasına binaen temyiz olunan hükmün zikrolunan sebeplerden dolayı Hukuk usulü Muhakemeleri Kanununun 428 nci maddesi gereğince BOZOLMASINA ve aşağıda yazılı 470 kuruş temyiz masrafının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 13/1/951 tarihinde Oy birliğiyle karar verildi.

---

1 — İmalâthanenin satışiyle beraber ticaret unvanının müddetsiz olarak istimaline müsaade ticaret unvanının da satışını tazammun eder.

2 — Babasından satın alınan imalâthane ve ticaret unvanı, bu imalâthanede çalışan oğlun evvelce namına tescil ettirmiş olduğu aynı soyadını taşıyan ticaret unvanına şâmil olmayıp bu oğlun satıştan sonra ayrı bir imalâthane açarak müseccel kendi ticaret unvanını istimaline kanunî bir mâni olmayıp ancak mahkemenin iltibas suretiyle haksız rekabete mâni olacak tedbir alması icap eder.

Yargıtay Ticaret Dairesi
Esas : 4755 — Karar : 305

DÂVA : Dâvacı vekili, 2/4/1943 tarihli senetle dâvalıların babası Kirkor Apikoğlundan kendi adına müseccel ve ötedenberi kullandığı Apikoğlu sucukları firmasını imalâthanesini ve dahilinde mevcut bütün tesisat ve teferuatiyle satın alarak ve «Kayserili K. Apikoğlu halefi Sabri Yola» olarak tescil ettirmiş ve imalâthanede ihzar ettirdiği sucukları İstanbul'daki ticarethanesinde bu ticarî unvan altında ve kendi alâmeti fa-

rikasiyle satışa devam etmiş ve ayni ticarethanede her iki dâvalı bil fiil çalışarak şifahî anlaşma gereğince ücretlerini de almış oldukları halde dâvalıların ahiren Alibey köyünde tesis ettikleri sucuk imalâthanesinde imal ettikleri sucukları sırf müvekkiline rekabet kasdiyle, tataçcılardaki mağaza satışa arzetmeleri iltibasa meydan verecek mahiyette bulunmuş ve müvekkilinin bu firmada hiç bir suretle halefi ve şubesi bulunmamış ve dâvalılar gayri kanuni rekabet cephesi almış ve yapılan ihtarda semeresiz kalmış olduğundan dâvalıların işbu ünvanının kullanmalarının men'iyle ünvanlarının tedbir mahiyetinde temayüz edecek şekle ifrağını ve hilâfı hakikat neşriyatın durdurulmasını ve onbin lira manevi ve beş bin lira maddi zarar mecmuu 15 bin liranın faiz mahkeme masrafları ve vekâlet ücretiyle birlikte dâvalılardan tahsilini ve dâvalılar vekili de müvekkillerinden Agop Apikoğlu'nun ünvanı (koyun ve sığır etinden namlı Türk sucuğu Kayserili Apikoğlu) olup 15/11/934 senesinden itibaren 15 sene müddetle tescil edilmiş ve dâvacının ünvanı müvekkilinin tescilinden senelerce sonra tescil edilmiş olduğu anlaşılmakta ve bu suretle müvekkili tarafından Sabri Yola aleyhine dâva açılmış olduğundan ve saireden bahsile dâvacının bu ibareli etiketleri kullanmaktan men'iyle müvekkilinin maruz kaldığı 15 bin lira kârın faiz muhakeme masrafları ve avukatlık ücretiyle beraber dâvacıdan karşılıklı olarak hüküm altına alınmasını istemişlerdir.

HÜKÜM : İlâmda tafsilâtı yazılı olduğu üzere sabit olan dâva veçhile dâvalı Agop Apikoğlu'nun imal etmekte bulunduğu sucuk ve pastırmalarda dâvacının devren satın aldığı (Kayserili Apikoğlu) ünvanınkullanmaktan men'ine dâvacı için takdir olunan (300)lira vekâlet ücretinin dâvalıdan alınıp dâvacıya verilmesine karar verildiğini natıktır. Temyiz eden ve durnşma isteyen: Hayık ve Agop apikoğlu vekilleri avukat Ferruh Dereli.

YARGITAY KARARI

TEMYİZ EDEN VE DURUŞMA İSTEYEN : Hayık ve Agop Apikoğlu vekilleri Avukat Ferruh Dereli.

günde temyiz eden adına vekili Avukat Ferruh Dereli ve Ziya Yörük ve karşı taraf adına vekili Avukat Vehbi Akören gelip temyiz süresi hakkında karşı taraf vekilinin bir diyeceği olmadığı ve temyiz dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşıldıktan ve vekiller dinlendikten sonra vaktin darlığından ötürü işin incelenerek karara bağlanması başka bir güne bırakılmıştı. Bu kere temyiz edilen ilâm ve dosyadaki kâğıtlar okunarak işin gereği hakkında görüşülüp oylaşıldı :

Dâvacı Sabri Yola'nın dâvasiyle dâvalılardan Agop'un birleştirilen dâvasında taraflar karşılıklı dâvacı ve dâvalı olarak aynı şahıslar olduğu gibi dâva sebepleri de aynı ticaret unvanının iltibası mucip bir şekilde istimal edilmesi ve dâvalıya ait alâmeti fârikanın haksız olarak dâvacı tarafından istimal edilmekte bulunması gibi aynı mahiyette olması hasebiyle dâvalılardan biri hakkında verilen kararın birleştirilen diğer dâvanın neticesini de tâyin ve tesbit etmekte bulunmakla dâvacı Sabri Yola'nın dâvası veçhile dâvalılardan Agop'un aleyhine verilen hüküm dâvalı Agop'un birleştirilen aynı mahiyetteki dâvasının da reddini zımnen muhtevi bulunması dolayısiyle Agop vekili) nin müvekkili hakkındaki dâvanın karara bağlanmamış bulunduğu yolundaki iddiasiyle dâvalı Agop'un babası Kirkor Apikoğlu ile dâvacı Sabri Yola arasında sebkeden satış akdine mütedair 2/4/1943 tarihli noter senedinde Kirkor'un sucuk imalâthanesi devren satılmakla beraber Sabri Yola'nın imal ve piyasaya çıkaracağı sucuklar için «Kayserili K. Apikoğlu» unvanının müddetsiz olarak istimal edilmesine müsaade edilmiş bulunduğuna göre bu unvanın Sabri'ye satılmamış olduğu cihetle Sabri tarafından istimal edilemiyeceğine mütedair dâvalı Agop'un temyiz itirazları yerinde değilse de; ilk hüküm hakkındaki bozma ilâmında, Agop'un babası Kirkor'un dâvacıya yapmış olduğu imalâthanenin satış ve devri ile «K. Apikoğlu sucukları» unvanının istimali müsaadesinin verilmesi Agop'un terki ticaret ettiği tarihten sonraki zamana rastlamakla beraber dâvacıya yapılan devir ve satıştan ve dâvacı tarafından tescil ettirilmiş olan «Kayserili K. Apikoğlu halefi Sabri Yola» unvanının tescilinin icrasından sonra bu unvanı kullanmak suretiyle dâvacının imalâta ve satışa devam ettiği sırada dâvalılardan Agop'un dâvacının imalâthanesinde işçi ve usta sıfatiyle senelerce çalıştığı ve babası tarafından yapılan bu satışa ve unvanın istimaline bir gûna itiraz ve muhalefette bulunmadığı ve şu suretle babasının bu unvanı dâvacıya satmasına fiilî ve iradî hal ve hereketleriyle ıttıla vukuu ve hattâ dahil ve alâkasının mevcudiyeti mütehakkak bulunması muvacehesinde dâvalı Agop tarafından bu unvanın daha evvel tescil ve istimal edildiği meselesi hâdisede müessir bulunmıyacağına göre mahkemece olayın yeniden tetkikiyle varılacak sonuca göre bir karar verilmek gerekli iken Agop'un babası tarafından dâvacıya yapılmış olan satış, devir ve tescile istinaden dâvacı Sabri tarafından kullanılan unvanın iptaline karar verilmesinde isabet görülmediği gerekçeleriyle ilk hükmün bozulmuş olmasına ve dâvacı Sabri dâvasında, kendi unvanından senelerce evvel tescil edilmiş bulunan Agop'a ait «Koyun ve sığır etinden namlı Türk sucuğu Kayserili Apikoğlu» unvanını ve yine Agop'un tescil ettirip ilmühaberini almış olduğu bu unvan ile birlikte iki tarafında

400

koyun ve sığır başını ihtiva eden alâmet ve markasının ne doğrudan doğruya kendisinden ve ne de bilvasıta babası Kirkor'dan satın alındığına dair dâvacının bir iddiası mesbuk olmayıp yalnız Kirkor Apikoğlu'ndan satın alıp bilâhare kendisinin tescil ettirdiği «Kayserili K. Apikoğlu halefi Sabri Yola» unvaniyle Agop'un ayrıca tescil ettirip kullandığı ve Krikor'un devir senedine dahil bulunmıyan «Koyun ve sığır etinden namlı Türk sucuğu Kayserili Apikoğlu» unvanının benzerliği dolayısiyle hâsıl olan iltibas ve binnetice yapılan haksız rekabetin önlenmesi için dâvalıların unvanının kendi unvanından sarahaten temyizinin mümkün olabileceği bir hale ifrağı için lâzımgelen tedbirin ittihazı ve olmadığı takdirde iltibasa meydan verecek şekilde istimalden men'ine karar verilmesi talep edilmiş bulunmasına ve dâvacının unvanından evvel müseccel bulunan ve dâvacıya satıldığı iddia edilmiyen Agop'un ticarî unvanında aile ismi olan «Apikoğlu» kelimelerinin bulunması Ticaret Kanununun 43 üncü maddesinin kendisine sağladığı açık hakka müstenit olup dâvalının Sabri aleyhine ikame ederek irtibatı dolayısiyle birleştirilen dâvasında, kendi unvan ve alâmetinde bulunan «namlı Türk sucukları Kayserili Apikoğlu» kelimeleriyle «Koyun ve öküz başı» resimlerinin dâvacının unvan ve alâmetinde istimalden menedilmesi talep ve dâva edilmiş bulunduğuna göre tarafların unvan ve alâmetleri arasında bir iltibas mevcut bulunduğu takdirde bu unvanların ve dâvalının dâvasında bahsedilen alâmetin tescil ve istimal tarihleri ve dâvacının müseccel unvanını Kirkor Apikoğlu'ndan devren aldığı ve dâvalılardan Agop'un da unvanında soyadını kullanmakta bulunduğu hususları ve her iki tarafın bu baptaki müktesep hakları gözönünde bulundurularak unvan ve alâmetleri arasında haksız rekabeti intaç eylediği iddia edilen iltibasın tetkikiyle mevcudiyeti halinde iki tarafın da unvan ve alâmetini kullanabilecek fakat iltibası ortadan kaldıracak şekilde lüzumlu değişikliğin tesbiti suretiyle muktazi tedbirin ittihazına karar verilmesi gerekli iken dâvacının kanunen sahih ve muteber bir devrü ferağa dayanan ticarî unvanının istimalden men'ine mütedair olan ilk hükmün bozulması hakkındaki temyiz ilâmında gösterilen gerekçelere yanlış mâna verilerek son hükümde bu gerekçelerin tekrariyle dâvalı Agop'un dâvacınınkinden senelerce evvel müseccel bulunan ve dâvacıya devredildiği de iddia edilmiyen unvan ve alâmetin de «Kayserili» kelimesiyle kendisinin esas aile ismi olan «Apikoğlu» ismini kullanmaktan men'ine karar verilmesi yolsuz ve dâvalı Agop'un temyiz itirazları bu bakımlardan yerinde bulunduğundan verilen son hükmün dahi Hukuk Usulü Muhakemeleri Usulü Kanununun 428 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve talepte bulunan dâvalı vekiline avukatlık ücret târifesine tevfikan 100 lira duruşma ücreti tak-

dirine ve aşağıda yazılı 905 kuruş temyiz masrafının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 19/1/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

İcra ve İflâs Kanununun 106 ncı maddesinde yazılı süre içinde satışın istenmemesi sebebiyle haciz kalkmış olduğu takdirde satış yapılabilmesi için haciz talebinin yenilenmesi lâzım gelip takibin yenilenmesine ve bunun tebliğine ihtiyaç bulunmadığı.

Yargıtay İcra ve İflâs Dairesi
Esas : 5868 — Karar : 6049

Alacaklı Ahmet Nurettin Kıralı ile borçlu Yorgaki Eftimiyadis'e mütaallik olmak üzere (İstanbul) İcra Yargıçlığından verilen 29/6/1950 tarihli ve 4595/717 sayılı kararın onanmasını mutazammın olan 5/10/1950 gün ve 5988/4175 sayılı daire ilâmının süresi içinde tashihan incelenmesi adı geçen borçlu tarafından istenmesi üzerine bu işle ilgili evrak mahallinden daireye gönderilmiş olmakla okundu ve gereği görüşülüp düşünüldü :

İcra ve İflâs Kanununun 2890 sayılı kanunla değiştirilen 78 inci maddesine göre takibin kesinleşmesinden itibaren bir sene içinde haciz talep edilmediği surette dosyanın muameleden kaldırılması gerektiği cihetle takip yenilendikten ve bu yoldaki talebin usulen borçluya tebliğinden sonra yeniden haciz istenmesi icabederse de kanunî müddet içinde haciz istenip satış talep edilmemiş olmasından dolayı mezkûr maddenin tatbik yeri bulunmamış ve hâdisede sözü geçen kanunun 106 ncı maddesinde yazılı süre içinde satışın istenmemesi sebebiyle haciz kalkmış olduğundan bundan snora satış yapılabilmesi için haciz talebinin yenilenmesi lâzımgelip takibin yenilenmesine ve bunun tebliğine ihtiyaç bulunmamış olmasına binaen borçlunun kanunî sebebe istinat etmiyen tashih dilekçesinin H. U. M. Kanununun 442 nci maddesi gereğince (REDDİNE) ve tashih isteyenden on lira para cezası alınarak hazinece irat kaydedilmesine ve aşağıda yazılı masrafın da tashih talep edenden istifasına 29/12/1950 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

İhale bedelinin verilen mühlet içinde yatırılmaması ve icra memuru tarafından ihalenin feshine karar verilip ondan evvelki müşterinin de kabul etme-

mesi üzerine gayrimenkulün yedi gün müddetle artırmaya çıkarılmasında ilân kâfi olup yeniden tebligata lüzum olmadığı ve bu suretle yapılan artırma ve ihaleye karşı şikâyet müddetinin başlangıcı ihale tarihi olup 12/9/1934 tarihli İçtihadı Birleştirme kararı dairesinde muameleye ıttıla tarihinin mevzuubahis olamıyacağı.

Yargıtay İcra ve İflâs Dairesi
Esas : 5700 — Karar : 6069

TEMYİZ EDİLEN KARAR : Hâdisede şüyuunun giderilmesi için artırmaya çıkarılıp müşterisi Ali Azman üstünde bırakılan gayrimenkule mütaallik ihalenin kanun hükümlerine uygun bir surette yapılmadığı anlaşılmış olduğundan feshine karar verildiği beyanından ibarettir.

TEMYİZ EDEN : Müşteri Ali Azman.

YARGITAY KARARI

Temyiz dilekçesinin süresi içinde verilip kaydedildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki bütün kâğıtlar okunduktan sonra işin gereği görüşülüp düşünüldü :

İhale bedelinin derhal veya verilen mehil içinde vezneye tevdi edilmemiş olmasından dolayı icra memurluğunca ihalenin feshine karar verildikten sonra 1 inci müşteriden evvel en yüksek teklifte bulunan kimsenin arzetmiş olduğu bedelle gayrimenkulü almağa razı olmaması sebebiyle mezkûr gayrimenkul yedi gün müddetle artırmaya çıkarılmış olmasına ve bu artırma için alâkadarlara tebligat icrasına mahal olmayıp yalnız ilânla iktifa edilmesi İcra ve İflâs Kanununun 133 üncü maddesi hükmü iktizasından bulunmasına ve bu suretle yapılan artırma ve ihaleye karşı şikâyet müddetinin başlangıcı sözü geçen kanunun 134 ve 16 ncı maddeleri hükmünce ihale tarihi olmasına ve hâdisede 12/9/1934 tarihli İçtihadı Birleştirme kararında belirtildiği üzere muameleye ıttıla tarihi de bahis mevzuu olamıyacağına göre hâdisede ihale tarihiyle şikâyet tarihi arasında yedi gün müddetin geçip geçmediği araştırılmaksızın yazılı olduğu üzere karar verilmesi kanuna aykırı olduğundan temyiz olunan kararın bu sebepten İcra ve İflâs Kanununun 366 ve H. U. M. Kanununnu 428 inci maddeleri gereğince (BOZULMASINA) ve aşağıda yazılı masrafın ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 29/12/1950 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

———o———

Yargıtay Kararları

CEZA BÖLÜMÜ

Ceza M. U. Kanununun 263 üncü maddesi gereğince verilen görevsizlik kararlarının son soruşturmanın açılmasına dair olan bir kararın bütün neticelerini hâsıl edilmesi için bu kararın ancak duruşma yapılmak suretiyle verilmiş olması şarttır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu
Esas : 17 — Karar : 14

Mehmet Özbaş'ın zorla ırzına geçtiği iddiasi ile sanık Nuri Ayalp hakkındaki Pazarcık Asliye Ceza Mahkemesinin görevsizlik kararı ile evrakın tevdi edildiği Maraş ağır ceza Mahkemesince; Pazarcık Asliye Ceza Mahkemesinde duruşma yapılarak deliller toplanmadan ittihaz edilmiş olan görevsizlik kararı son soruşturmanın açılması kararı mahiyetinde olmadığından ilk soruşturma yapılıp dâva açıldışı takdirde duruşmaya devam olunmak üzere evrakın C. savcılığına tevdiinekarar verilmesi üzerine Pazarcık Sorgu Yargıçlıüinca; Asliye ceza mahkemesinin görevsizlik kararı son soruşturmanın açılması kararı mahiyetinnde bulunmuş ve bu sebeple işin yeniden tahkike tabi tutulması usul hükümlerine aykırı görülmüş olduğundan bahisle ikinci bir soruşturma kararı ittihazına yer olmadığına dair verilen I/II/95- günlü karar aleyhine vaki itiraz incelenerek; C. M. U. Kanununun 263 üncü maddesine göre verilen görevsizlik kararlarının son tahkikatın açılmasına dair olan bir kararın bütün neticelerini hasıl edeceğine ve ayni şartlara tabi bulunacağına ve maddenin mutlak mânasına göre görevsizlik kararı verebilmesi için suçun dâvayı gören mahkemenin vazifesini aştığının sübutu kâfi olup delillerin toplanmasının şart olmamasına ve Pazarcık Asliye Ceza Mahkemesince de dâvacı ve sanık dinlenilerek görevsizlik kararı verilmiş olmasına nazaran itiraz yerinde görülmediğinden bhsile reddine mütedair Pazarcık Asliye Ceza Mahkemesince verilip kesinleşen 13/II/950 Tarihli kararın; (Usulün 263 üncü maddesi gereğince verilen görevsizlik kararlarının son soruşturmasının açılmasına dair olan bir kararın bütün neticelerini hasıl edebilmesi için bu kararın ancak duruşma yapılmak suretile verilmiş olması şart olup halbuki hadisede bahis konusu edilen görevsizlik kararının duruşma yapılarak deliller toplanmaksızın ittihaz edilmiş bulunmasına göre bu kararın zikri geçen 263 üncü maddeue tevfikan son soruşturmanın açılması kararının neticelerini hasıl edemiyeceğinden ve ayni şartlara tabi olamıyaca-

ğından ve suçunda ağır cezaya müstelzim bulunduğu ileri sürüldüğünden Pazarcık Sorgu Yargıçlığınca usulen kamu dâvası açılmıyarak dosyanın tevdii ile iktifa edilmiş olduğuna savcılığın dikkatı çekilerek kamu dâvası açıldığı takdirde ilk souşturma icrasile neticesine göre bir karar verilmesi lüzumundan zühûl edilerek yazılı şekilde karar ittihaz edilmesindeki isabetsizlik gözetilmeden bu karara yapılan itirazın Pazarcık Asliye Ceza Mahkemesince rededilmesi yolsuz görüldüğünden bahsile ceza muhakemeleri usulü kanununun 343 üncü maddesi gereğince bozulması) lüzumu yüksek Adalet Bakanlığının yazılı emrine atfen C. Baş savcılığından taletedilmesine mebni Yargıtay Beşinci Ceza Dairesince incelenerek; Altı yaşındaki Mehmet Özbaş'ın zorla ırzına geçmek fiilinden sanık Nuri Ayalp hakkında ceza kanununun 414 üncü maddesinin ikinci fıkrasına müsteniden pazarcık Asliye ceza mahkemesince C. savcısı tarafından iddianame ile kamu dâvası açılmış olmasına ve Pazarcık asliye ceza mahkemesinin duruşmayı açarak sanığı sorguya çektikten sonra mevcut evrak münderecatına göre sanığa isnat olunan fiilin vazifesini geçtiğini sarahatan tesbit eder; etmez görevsizlik kararı ittihazına kanunen mecbur ve bu ciheti tesbit ettikten sonra delil taplamaktan damemnû olmasına ve ceza muhakemeleri usulü kanununun 263 üncü maddesinde Mahkemelere vazifesi hududunu aştığı taayyün den fiillerde delilleri toplamak mecburiyetini tahmil eder bir kayıt bulunmayıp böyle bir kayıt esasen vazifesiz olan mercilerin tahkik muamelelerini muteber tutmayan usûl kanununun bu yolda vaz'ettiği Pirensibe de aykırı bulunmasına ve mahkemenin fiilin vazifesi hududunu tecavüz eden mahiyetini tesbit eder etmez ittihaz ettiği vazifesizlik kararı son tahkikatın açılmasına dair olan kararın bütün neticelerini hasıl edeceğine binaen yerinde görülmiyen yazılı emre matuf ihbarnamenin reddine dair müttehaz 26/12/950 tarihli aleyhine de C. Baş Savcılığından; (Tahkikat evrakının; Maraş ağır ceza mahkemesinin 14/1/950 Günlü kararına istinaden Pazarcık C. Savcılığının 31/10/950 Tarihli kenar yazısı ile bu yer sorgu yargıçlığına hevale edilmiş bulunmasına göre: ceza muhakemeleri usulü kanununun 163 ve 172 üncü maddelerinde tasrih olunan şekil ve surette talepname ile açılmış bir kamu dâvasının ademi mevcudiyetinden bahsile dosyanın C. Savcılığına iadesi talepname ile kamu dâvası açıldığı takdirde; sanık hakkında ilk tahkikatın açılmasına veya ayni kanunun 173 üncü maddesine istinaden talepnamenin reddine karar verilmesi icabederken dosyanın kabulile son tahkikat kararı mevcut iken işin yeniden ilk tahkikata tabi tutulmasının usule olan mugayereti ele alınarak itirazın reddine karar verilmesi kanuna uygun değildir; İtiraz mercii bulunan Pazarcık asliye ceza yargıçlığınca işin bu zâviyeden tetkikile, sorgu yargıçlığı kararının kaldırılması ve bu noktaya matuf ih-

barnamedeki mütalaanın müşarünileyh dairece kabulü lâzım gelirken; Maraş ağır ceza mahkemesi kararının kanuna uygun bulunmadığı noktası üzerinde durularak ve bu hususa müteallik mucip sebeplere dayanılarak ihbarnamenin reddine karar verilmiş olmasında isabet görülememiştir.

Keyfiyetin yüksek Ceza Genel Kurulunca incelenerek zikri geçen daire kararının kaldırılmasına ve ihbarname gereğince Pazarcık Asliye ceza yargıçlığı kararının bozulmasına karar verilmesi hususunda ve süresinde itiraz edilerek dâva evrakı 10/1/951 Tarihli itirazname ile birinci Başkanlık dairesine gönderilmekle ceza genel kurulunda okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

İtirazname de ileri sürülen düşünceler ; dosya mündericatına göre yerinde olduğundan kabuliyle yargıtay Beşinci ceza dairesinin 26/12/950 Tarihli kararının kaldırılmasına karar verildikten sonra gereği düşünüldü :

Yazılı emre atfen tebliğnamede gösterilen bozma sebebi varit bulunduğundan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 343 üncü maddesinin son fıkrasına tevfikan Pazarcık Asliye Ceza Yargıçlığının 13/11/950 Tarihli kararının KALDILIRMASINA 15/1/951 Tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

Cezaevinde bulunan bir mahkûma verilmek üzere yanında esrar bulundurmak suçunun faili hakkında T. C. Kanununun 403 üncü maddesi uygulanır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu
Esas : 4/431-22 — Karar : 17

Cezaevinde bulunan mahkûm Ali Çan'a verilmek üzere yanında esrar bulundurmaktan sanık ve mükerrir Hasan Erçiçek'in yapılan yargılaması sonunda : T. C. Kanununun 404 ve 81/1 inci maddeleri gereğince iki ay on gün hapis, 110 kuruş ağır para cezalariyle hükümlülüğüne ve tutuklanmasına ve 600 kuruş duruşma harcının alınmasına dair Antalya Asliye Ceza Yargıçlığından verilen hüküm o yer C. savcısının vâki temyiz istemine binaen Yargıtay 4 üncü Ceza Dairesince incelenerek; suçun başkasına esrar tedarikinden ibaret olmasına göre 403 üncü madde yerine 404 üncü maddenin uygulanılması yolsuz olduğundan bahsile bozulup mahalline iade edilmekle eski hükümde ısrarı kapsıyan adı geçen mahkemeden sonradan verilen 29/4/1949 günlü hükmün dahi temyizen tet-

kiki mahallî C. savcılığı tarafından süresi içinde verilen dilekçe ile istenilmesine mebni bu işe ait dâva dosyası C. Başsavcılığının; ısrar hükmünün bozulması isteğini bildiren 23/6/1949 tarihli tebliğnamesiyle Birinci Başkanlık Dairesine gönderilmekle Ceza Genel Kurulunda okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü.

Sanığın taayyün eden eylemi; başkasına esrar tedarik etmekten ibaret olmasına göre T. C. Kanununun 403 üncü maddesi yerine 404 üncü maddesinin uygulanmasının yolsuzluğuna ilişen Yargıtay ilâmındaki bozma sebebi yerinde olup uymak gerekli iken yazılı şekilde eski hükümde ısrar edilmesi yolsuz ve C. savcısının temyiz itirazları vârit bulunduğundan mezkûr ısrar hükmünün bu sebeple tebliğnamedeki düşünce gibi BOZULMASINA 9/1/1950 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

5677 sayılı kanunun birinci maddesiyle affa tâbi müeccel mahkûmiyetin 3 üncü madde uyarınca işlenen yeni suç dolayısiyle aynen avdet etmesi kanunen lâzım ve zaruridir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu
Esas : 34 — Karar : 37

Polis memuru Mehmet Asal'ın geceleyin konut dokunulmazlığını bozmaktan sanık ve tutuk ve aynı nevi suçtan tecil edilmiş altı ay hapis cezası mahkûmiyeti bulunan Cemil Öztunç'un yapılan yargılanması sonunda : Eyleminin sübutuna mebni hareketine uyan T. C. Kanununun 193/2 ve 5677 sayılı kanunun 1 ve 3 üncü maddeleri gereğince (altı ay hapsine) ve müseccel cezasının aynen çektirilmesine ve takdir olunan 150 lira mânevî tazminatın sanıktan alınarak dâvacıya verilmesine ve 1700 kuruş yargılama harcının sanıktan tahsiline dair (Kayseri) Asliye Ceza Yargıçlığından sâdır olan 5/12/1950 günlü hüküm C. savcılığı ile sanığın vâki temyiz istemlerine binaen Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesince incelenerek; dosyaya, gerekçeye ve takdire göre yerinde olmıyan itirazların reddiyle hükmün istem gibi onanılmasına mütedair ittihaz olunan 29/12/1950 tarihli karara karşı vâki tashihi karar isteminin; (Af Kanununda ertelenmiş mahkûmiyetler için bir istisna bulunmadığı ve esasen 3 üncü maddesi muvacehesinde kanunun birinci maddesinin kesinleşmiş mahkûmiyetler için kat'î bir af değil, bazı esaslarında az çok ayrılık olmakla beraber netice itibariyle 89 uncu maddeden farksız bir tecil kabul edilmiş olması itibariyle müeccel ve gayri müeccel diye bir tefrik yapmak için sebep mülâhaza olunamıyacağı ve 3 üncü maddenin ihtiva ettiği (geri kalan kısmı) kaydının infazına girişilmemiş mahkûmiyetle de

tamamının geri kalmış olacağı cihetle (Hiç infaz edilmemiş ise tamam ve kısmen infaz edilmiş ise afla infazı tehir olunan kısmı) mânasını müfit olmakla hâdisede bu kayıttan da ilâmımızdaki kabulümüz dışında bir mâna çıkarmağa imkân bulunmadığı cihetle yerinde görülemediğinden bahsile reddini mutazammın mezkûr daireden verilen 3/2/1951 tarihli karar aleyhine de C. Başsavcılığından; (sanığın evvelce tecil edilen altı aylık mahkûmiyeti 5677 sayılı kanunun birinci maddesiyle tamamen affa uğramıştır. Çünkü; kısmen olsun infazına başlanmadığı gibi esasen tecil edilmekle fiilen de infaz kabiliyeti ortadan kaldırılmıştır. 3 üncü madde ancak infazına başlanmış olduğu halde afla geri bırakılan kısmının yeniden mezkûr maddedeki şartlara uygun bir suç işlendiği takdirde infaz edileceğini âmirdir. Af Kanunu; henüz infazına başlanmamış mahkûmiyetleri bile ortadan kaldırırken kaldı ki tecil edilmekle bu kabuliyeti fiilen selbedilmiş olan mahkûmiyetleri evleviyetle ortadan kaldırmıştır. Kanunun ruh ve mânası bunu âmirdir. Bu görüşümüzü Büyük Millet Meclisinin müzakere zabıtları (B: 23 14/7/1950 - 51 Sahife 703) teyit etmektedir. Hal böyle iken aksine mülâbis mütalâa ile karar tashihi talebinin reddinde isabet görülemediğinden daire kararının kaldırılarak hükmün mütalâa veçhile bozulması hususunda ve süresinde itiraz edilerek dâva evrakı 9/2/1951 tarihli itirazname ile Birinci Başkanlık Dairesine gönderilmekle Ceza Genel Kurulunda okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

(5677) sayılı kanunun 3 üncü maddesi, ikinci maddedeki istisnalar dışında kesinleşmiş bilûmum mahkûmiyetleri şümulü içinde bulundurmasına ve Ceza Kanununun 89 uncu maddesindeki tecilin infazı kayıtsız surette refetmeyip kanun ile muayyen şartlar altında yeni bir suç işlendiği takdirde mahkûmiyetin esasen mahfuz bulunan infaz kabiliyetini avdet ettiren bir müessese olmasına ve mezkûr üçüncü madde hükmiyle mukayyet umumî affın mücrimiyeti bütün neticeleri ile refeden tesirinden hariç bir netice tevlit edemiyeceğine göre eski mahkûmiyetinin müeccel bulunması, üçüncü madde hükmünün unsuru esasisine müessir olamıyacağı gibi kanunda (geri kalan kısım) tâbiriyle cezanın henüz infaz edilmemiş olan kısmı kastedilmiş ve infazına başlanmış olan mahkûmiyetlerde bu kısmın cezanın tamamından ibaret bulunmuş olmasına nazaran sanığın 5677 sayılı kanunun birinci maddesi ile affa tâbi müeccel mahkûmiyetinin 3 üncü madde uyarınca işlemiş olduğu yeni suç dolayısiyle aynen avdet etmesi kanunen lâzım ve zarurî bulunduğundan vârit olmıyan itirazların reddine 26/2/1951 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.

Sanığın toplu bir halk kitlesi önünde söylediği sözlerin bir sual üzerine komünistliği izah için değil, doğrudan övmek maksadiyle sarfolunduğu şahadetle anlaşılmasına göre yazılı şekilde beraet kararı verilmesi yolsuzdur.

Yargıtay Birinci Ceza Dairesi
Esas : 702 — Karar : 694

Komünist rejimini överek halk üzerinde telkinde bulunmak suretiyle komünistlik propagandası yapmaktan sanık Salih oğlu İsmail Güven'in yapılan yargılaması sonunda : Beraetine dair Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 9/3/1951 tarihli kararın Yargıtayca incelenmesi C. Savcılığı tarafından istenilmiş olduğundan dâva evrakı C. Başsavcılığı yüksek makamından 28/3/1951 tarihli tebliğname ile Yargıtay Birinci Ceza Dairesine gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği konuşuldu ve aşağıdaki karar tesbit edildi.

Sanığın toplu bir halk kütlesi önünde söylediği sözlerin bir sual üzerine komünistliği izah için değil, doğrudan doğruya övmek maksadiyle sarf olunduğu şahitlerin açık şahadetinden anlaşılmasına göre yazılı şekilde beraet kararı verilmesi,

Yolsuz ve C. savcısının itirazı ve tebliğnamedeki mütalâa bu itibarla yerinde bulunmuş olduğundan beraet kararının bu sebepten Ceza Y. U. Kanununun 321 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve evrakın yerine gönderilmesine 4/4/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Bir tanık hakkında açılmış olan yalan yere şahadet dâvasının neticesi öğrenilmeden gasp suçundan beraet kararı verilmesi yolsuzdur.

Yargıtay Birinci Ceza Dairesi
Esas : 791 — Karar : 747

Geceleyin İzzet Çetin'in yolunu kesmek ve sopa ile dövmek suretiyle parasını gasp etmekten sanık Hüseyin oğlu Tufan (diğer adı Mehmet) Yılmaz ve Mustafa oğlu Mustafa Dikil'in yapılan yargılamaları sonunda: Beraetlerine dair Ödemiş Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 14/3/1951 tarihli kararın Yargıtayca incelenmesi müdahil İzzet Çetin tarafından istenilmiş ve yokluk kâğıdı verilmiş olduğundan dâva evrakı C. Başsavcılığı yüksek makamından 6/4/1951 tarihli tebliğname ile Yargıtay Birinci Ceza Dairesine gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği konuşuldu ve aşağıdaki karar tesbit edildi.

Tanıklardan Şakir hakkında açılmış ve mahkemesi 22/1/1951 tarihine tâlik edilmiş olan yalan yere şahadet dâvasının neticesi öğrenilmeden bazı mülâhazalar serdiyle beraet kararı verilmesi,

Yolsuz ve müdahilin itirazı bu bakımdan vârit bulunduğundan temyiz olunan hükmün tebliğnamede istenildiği gibi bu sebepten Ceza Y. U. Kanununun 321 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve 500 kuruş bozma harcının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına ve evrakın yerine gönderilmesine 10/4/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Hükmedilen mânevî tazminatın müdahillerden hangisine verileceğinin karar yerinde zikredilmemesi bozmayı muciptir.

Yargıtay Birinci Ceza Dairesi

Esas : 776 — Karar : 884

Himmet Ateş'i kasten öldürmekten sanık Mustafa oğlu Ahmet Karakaya ve İshak Ateş'i on beş gün işinden kalacak derecede tabanca ile yaralamaktan sanık Mehmet oğlu Mustafa Karakaya ve ölüm ve yaralanma ile neticelenen kavgada ölene ve yaralıya el uzatmaktan sanık Hasan oğlu Mustafa Karakaya ve Hasan oğlu Mehmet Karakaya ve Halil oğlu Abdullah Gürer'in yapılan yargılamaları sonunda : Eylemlerinin sübutuna ve haklarında kanunî tahfif sebebinin kabulüne mebni Ceza Kanununun 448, 51/1, 31, 33, 456, 457, 464 üncü maddelerine tevfikan Ahmet Karakaya'nın 12 sene ağır hapsine ve müebbeden kamu hizmetlerinden memnuiyetine ve cezası süresince kanunî mahcuriyet halinde bulundurulmasına ve Mehmet oğlu Mustafa Karakaya'nın iki ay 20 gün ve Hasan oğlu Mustafa Karakaya ile Mehmet Karakaya ve Abdullah Gürer'in birer ay onar gün hapislerine ve 4000 lira mânevî tazminatın sanık Ahmet Karakaya'dan alınarak müdahil Keziban Ateş'e ve 500 lira tazminatın da Mehmet oğlu Mustafa Karakaya'dan alınarak müdahil İshak Ateş'e verilmesine ve 75 lira maktu avukatlık ücretinin sanıkların cümlesinden ve 4000 lira tazminat için 173 lira nisbî avukatlık ücretinin Ahmet Karakaya'dan alınarak müdahil Kaziban Ateş'e ve 500 lira tazminat için 28 lira nisbî avukatlık ücretinin de Mehmet oğlu Mustafa Karakaya'dan alınarak müdahil İshak Ateş'e verilmesine ve maddî tazminat hakkında müdahillerin ait olduğu hukuk mahkemesine müracaatta muhtariyetlerine dair Konya Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 21/2/1951 tarihli hükmün duruşmalı olarak Yargıtayca incelenmesi müdahil maktulün

ve gerekçeleri gösterilerek sanıklardan her birinin işledikleri suçun sübutu kabul ve vasıfları tâyin ve hâdisenin oluşuna göre cezayı azaltıcı sebebin mahiyet ve derecesi takdir edilmesine mbeni sanıklarla müdahillerin sübuta ve vasfa ve cezayı azaltıcı sebebe ait itirazları yerinde bulunmadığından reddiyle sanıklardan Mehmet oğlu Mustafa Karakaya ve Hasan oğlu Mustafa Karakaya ve Mehmet Karakaya ve Halil oğlu Abdullah Gürer haklarında usul ve kanuna uygun olan hükmün tebliğnamedeki istem gibi onanmasına ve sanık Mehmet oğlu Mustafa Karakaya'dan 1200 kuruş ve Hasan oğulları Mustafa Karakaya ve Mehmet Karakaya ile Halil oğlu Abdullah Gürer'den 500 er kuruş onama harcı alınmasına ve depo paralarının gelir kaydına,

2 — Sanıklardan Ahmet Karakaya'dan tahsiline hükmedilen dört bin lira mânevî tazminatın müdahillerden hangisine verileceğinin karar yerinde tasrih kılınmamış olması.

Yolsuz, itiraz bu itibarla yerinde bulunmuş olduğundan sanıklardan Ahmet Karakaya hakkındaki hükmün bu sebepten Ceza Yargılama Usulü Kanununun 321 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve 500 kuruş bozma harcının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına ve sanık Ahmet Karakaya'nın depo ettiği paranın geri verilmesine ve evrakın yerine gönderilmesine 27/4/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

---

1 — Duruşmada hukuk yargıcını tahkirden sanık olan hakkında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 150 nci maddesine tevfikan tâyin olunan inzibatî cezadan başka ayrıca T. C. Kanununun 268/1 inci maddesiyle ceza takdir edilmesi doğrudur.

2 — İnzibatî cezanın, T. C. Kanununun 268/1 inci maddesine tevfikan hükmolunan cezaya mahsup edilmesi yolsuzdur.

Yargıtay ikinci ceza dairesi
Esas : 22 — Karar : 25

Sulh Hukuk Yargıcı Mustafa Haker'i duruşma sırasında tahkir etmekten sanık Ahmet Özyurd'un yapılan yargılama sonunda : T. C. Kanununnu 268/1 inci maddesi gereğince altı ay hapsine ve tevkifine ve Sulh Hukuk Yargıçlığınca hükmedilip inzibatî ceza mahiyetinde kalan beş gün hapsin hükümlülük süresinden indirilmesine dair Uşak Asliye Ceza Yargıçlığından verilen 27/11/1950 günlü hüküm o yer C. savcısı ile sanığın vâki temyiz istemlerine binaen Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesince incelenerek; şartı yerine getirilmiyen sanığın temyiz dilekçesinin

Açıkta bulunan bir atın kuyruğu kesilerek fırça yapmak için boyacıya satma fiili hırsızlık suçunu teşkil eder.

Yargıtay İkinci Ceza Dairesi
Esas : 6158 — Karar : 6172

Hırsızlıktan sanık Mehmet Oluk'un 3005 sayılı kanuna tevfikan yapılan duruşma sonunda : Sanık Mehmet Oluk'un dâvacı İbrahim Yolaç'ın gündüzün nalbant dükkânı önünde ve açıkta duran atının kuyruğunu keserek çaldığı ve fırça yapılmak üzere boyacıya sattığının sübutuna mebni C. Kanununun 491/1 ve çalınan şeyin kıymeti pek hafif olduğundan 522, 525 inci maddeleri gereğince tenzilen ve neticeten bir ay süre ile hapsolunmasına ve bu kadar süre ile de G. Güvenlik gözetimi altında bulundurulmasına ve kesilen kuyruğu dâvacı görerek polis marifetyle geri almış olduğundan 523 üncü maddenin tatbikine mahal olmadığına ve kuyruğu geri almış olması hasebiyle maddî ve atın henüz satılmamış ve bu itibarla ayıp zuhur edip kıymetine nakıse gelmemiş olması sebebiyle de mânevî tazminat talebinin reddine ve bu hususta dâvacının hukuk mahkemesine müracaatta muhtariyetine ve iki yüz Krş. duruşma harcının sanıktan alınmasına dair Konya S. C. Yargıçlığından verilen 27/4/1951 tarihli hükmün Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından süresinde istida ve şartı yokluk kâğıdı ile ifa edilerek dâva evrakı C. Başsavcılığının 21/5/1951 tarihli tebliğnamesiyle daireye gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı düşünüldü :

Tutanaktaki yazılara ve kararın dayandığı gerekçelere göre temyiz itirazları yerinde olmadığından reddiyle hükmün tebliğnamedeki istek gibi ONANMASINA ve mahallî mahkemesince alınan harç kadar temyiz harcının sanıktan alınmasına 26/5/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

İçkili gazino sahibi olan sanığın sarhoşluğu aşikâr bir surette belli olmıyan müşterilerine içki vermesinin T. C. Kanununun 574 üncü maddesine uygun bir suç teşkil etmiyeceği düşünülmeksizin mahkûmiyet kararı verilmesi yolsuzdur.

Yargıtay İkinci Ceza Dairesi
Esas : 6456 — Karar : 6466

Umumî yer olan sazda Zihni Arslanyürek'e rakı vererek sarhoş olmasına sebebiyet vermekten sanık Halit Çakı hakkında 3005 sayılı kanuna göre yapılan duruşma sonunda : 5435 sayılı kanun nazara alınarak T.

açıklaması hakkındaki suallerine cevap olmak üzere hakaret suçunu teşkil ettiği kabul olunan sözlerin sarf ve bunun müstenidatını açıklamak üzere iken komiserin müdahalesi üzerine işin şahsiyete intikal etmemesi için bu mevzu üzerindeki görüşmelere nihayet verildiği anlaşılmasına nazaran resmî bir kongrede bir memurun işten çıkarılması sebebini izah maksadiyle söylenen sözlerde hakaret kasti bulunmadığı düşünülmeksizin ve müdafaa şahitlerinin hâdiseyi izah eden beyanlarına kıymet verilmeksizin yazılı şekilde mahkûmiyet kararı verilmesi.

Yolsuz itirazlar bu itibarla vârit olduğundan onama isteminin reddiyle hükmün BOZULMASINA ve depo parasının geri verilmesine ve beş yüz kuruş bozma harcının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 9/6/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

---

1 — Kendiliğinden hak alma suçunda, iddia olunan hakkın, o hakkı zorla istihsale kıyam eden kimsenin şahsına taallûk etmesi şart olmayıp üçüncü bir şahsın dahi hak sahibi namına hareket etmesi halinde aynı cürüm tekevvün eder.

2 — T. C. Kanununun 308 inci maddesindeki (eşya üzerinde kuvvet sarfı) unsuru normalin üstünde bir hareket ve zoralma halini gösteren ve mâruz kalan şeyi, izrar, tağyir, tahrip veya o şeyin normal durumunu ihlâl eyliyen müessir bir kuvvet ve şiddetten ibarettir.

Yargıtay İkinci Ceza Dairesi
Esas : 6669 — Karar : 7157

Kendiliğinden hak almaktan sanık Ayşe Sevim hakkında yapılan duruşma sonunda : Beraetine dair Bursa 1 inci S. C. M. den verilen 12/5/1951 tarihli kararın Yargıtayca incelenmesi müdahil tarafından süresinde istida ve şartı ifa edilerek dâva evrakı C. Başsavcılığının 31/5/1951 tarihli tebliğnamesiyle daireye gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı düşünüldü :

Kendiliğinden hak alma suçunda, iddia olunan hakkın, o hakkı zorla istihsale kıyam eyleyen kimsenin behemehal şahsına taallûk etmesi ve hukukan ancak kendisi tarafından talep ve iddia olunabilmesi meşrut olmayıp, bir üçüncü şahsın dahi hak sahibi namına hareket etmesi halinde aynı cürmü işlemiş bulunacağı cihetle mahkemece beraet kararına esas ittihaz olunan esbap vârid değilse de, iddia ve şahadete göre kapısı önündeki koyunlardan birini evine alan sanığın fiil ve hareketinin (eşya üzerinde kuvvet sarfı) unsurunun mutazammın bulunduğu normalin fevkin-

de bir hareket ve zorlama halini gösteren ve mâruz kalan şeyi izrar, tağyir, tahrip veya o şeyin normal durumunu ihlâl eyleyen müessir bir kuvvetin, bir şiddetin ademi mevcudiyeti bakımından hâdisede 308 inci maddede yazılı suç unsurları tekevvün etmemiş olduğundan yerinde görülmeyen itirazlarla tebliğnamedeki mütalâaların reddiyle binnetice kanuna uygun bulunan beraet kararının ONANMASINA ve depo parasının irat kaydına 15/6/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

———o———

Sayısı 100, yıllık abonesi 1000 kuruştur.

Adalet Bakanlığı tarafından bastırılan veya satın alınan ve mevcudu bulunan kitapların adları, fiyatları, aşağıda: Elde etme yolu da kapağın içinde gösterilmiştir.

Adı	Fiyatı Kr.	Adı	Fiyatı Kr.
Avukatlık Kanunu	50	Deniz Ticaret Kanunu	50
Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu	175	Devletler umumî hukuku	300
Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (1951)	300	Deniz ticaret hukuku	300
Adalet Mantığı	300	Hâkimler Kanunu	50
Aynî Haklar 1 inci kısım ...	600	1950 yılına ait İçtihadı Birleştirme Kararları Ceza ve Hukuk kısımları broşürleri	100
Aynî Haklar 2 nci kısım	750	Meşhut Suçlar Kanunu	15
Bağlamlar Kanunu Şerhi (H. Oser)	150	Meşhut Suçlar Kanunu Talimatı	15
Ceza Kanunu üzerinde bir inceleme	75	Madrid Konferansı	100
Cezalı kanunlar ve bunları tatbik eden merciler kanunu mülâhazalar	40	Noter Kanunu	50
Ceza Muhakemeleri Kanununun esbabı mucibesi	50	Tamimler Mec. (1928-1937) ..	175
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu üzerinde bazı izahlar ...	50	Tamimler Mec. (1938)	100
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu alfabetik fihristi	25	Tamimler Mec. (1939-1940) ..	100
(1941 - 1942) yılları Yargıtay Ceza Kararları	300	Varşova Konferansı	75
(1941 - 1942) yılları giriş ve kişinin hukuku	300	Z. Ş. Aile Hukuku (1949) ...	300
		Zürih Şerhi Borçlar Hukuku C. 1	300
		942-949 Tamimler Mecmuası..	300
		Zürih Şerhi Borçlar Hukuku C. 2.	300
		Z. Ş. Giriş ve Kişinin Hukuku C. 2.	300
		Z. Ş. Zilyedlik ve Tapu Sicilli	300

Dergiye konulmak üzere gönderilen yazılar yeni Türkçe terimlerle yazılmış olmalıdır.

422